<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી

અધિકારી, સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય

વી.

સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ

(સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪ ઓફ ૨૦૧૦)

નવેમ્બર ૧૩,૨૦૧૯

[રંજન ગોગોઈ, સીજેઆઈ, એન. વી. રમના,

ડૉ. ધનંજય વાય. ચંદ્રચુડ, દીપક ગુપ્તા

અને સંજીવ ખન્ના, ન્યાયમૂર્તિ શ્રીઓ]

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫–સુપ્રીમ કોર્ટ અને ઉચ્ચ અદાલતોમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને બઢતી માટે કોલેજિયમ સિસ્ટમ; ન્યાયાધીશો દ્વારા અસ્કયામતોની ઘોષણા, વગેરે–સંદર્ભમાં માહિતી–પ્રતિવાદીએ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ ત્રણ અરજીઓ દાખલ કરી હતી જેમાં આ અંગેની

માહિતી માંગવામાં આવી હતી:૧) સુપ્રીમ કોર્ટના ત્રણ ન્યાયાધીશોની નિમણૂક સાથે સંબંધિત ફાઇલ નોંધો સાથે બંધારણીય સત્તાવાળાઓ વચ્ચે આદાનપ્રદાન થયેલા પત્રવ્યવહારની નકલો, જેમણે ૨૩.૦૧.૨૦૦૯ ની અરજી દ્વારા અન્ય ત્રણ ન્યાયાધીશોની વરિષ્ઠતાને હટાવી દીધી હતી;૨) સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશોએ હોદ્દો સંભાળ્યા પછી દરેક વર્તમાન ન્યાયાધીશ અને તમામ ભાવિ ન્યાયાધીશોએ હોદ્દો સંભાળ્યા પછી એક અખબારના અહેવાલના આધારે એક અરજી દ્વારા સંપત્તિની ઘોષણા કરવાની જરૂર હોય તેવા ૦૭.૦૫.૧૯૯૭ તારીખના ઠરાવની એક નકલ, એક કેન્દ્રીય મંત્રીએ ૦૬.૦૭.૨૦૦૯ તારીખની અરજી દ્વારા ન્યાયિક નિર્ણયને પ્રભાવિત કરવા માટે એક વકીલ દ્વારા કથિત રીતે હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશનો સંપર્ક કર્યો હોવાના સંદર્ભમાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે કરવામાં આવેલ સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહાર–૦૬.૦૭.૨૦૦૯ તારીખની અરજીમાં, સુપ્રીમ કોર્ટના સી. પી. આઈ. ઓ. દ્વારા આ માહિતીને આ આધાર પર નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પ્રતિવાદીને સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી દ્વારા નિયંત્રિત કરવામાં આવ્યો ન હતો અને તેની સાથે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો ન હતો અને ન તો તેને જાળવી રાખવામાં આવ્યો હતો કે ન તો રજિસ્ટ્રી સાથે ઉપલબ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો– જોકે, કેન્દ્રીય માહિતી પંચ (સી. આઈ. સી.) એ માહિતી જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો અને અવલોકન કર્યું હતું કે જાહેરાતથી ન્યાયાધીશોની સ્થિતિનું ઉલ્લંઘન નહીં થાય–અરજીમાં માંગવામાં આવેલી માહિતીને સી. પી. આઈ. ઓ. દ્વારા ફરીથી નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી સુપ્રીમ કોર્ટના

ન્યાયાધીશોની નિમણૂકને લગતી બાબતો સાથે વ્યવહાર કરતી નથી–જોકે, સી. આઈ. સી. એ માહિતી રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો–જ્યાં સુધી તારીખની અરજીની વાત છે, તેને સી. પી. આઈ. ઓ. દ્વારા પણ ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને સી. આઈ. સી. એ ફરીથી સુપ્રીમ કોર્ટના સી. પી. આઈ. ઓ. ને તેમની આર. ટી. આઈ. અરજીમાં પ્રતિવાદી દ્વારા પૂછવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો સિવાય કે, માહિતી જાહેર કરવામાં કાયદા દ્વારા મુક્તિ આપવામાં આવી હોય–અપીલકર્તાએ દિલ્હી હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી અને તેને અન્ય બાબતોની સાથે ફગાવી દેવામાં આવી હતી કે, સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને આપવામાં આવેલી સંપત્તિઓની ઘોષણા અને તેની સામગ્રીઓ 'માહિતી' ની રચના કરે છે, જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધિન છે–હાઈકોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે હાઈકોર્ટના સિંગલ જજના નિર્ણયને સમર્થન આપ્યું–સુપ્રીમ કોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધિન 'માહિતી' ની રચના કરી હતી. હાઈકોર્ટ અને સી. આઈ. સી. એ આર. ટી. આઈ. અરજીઓમાં, સી. પી. આઈ. ઓ., સુપ્રીમ કોર્ટે તારીખની અરજીઓમાં સી. આઈ. સી. ના આદેશ સામે સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ અપીલને પ્રાધાન્ય આપ્યું છે ૦૬.૦૭.૨૦૦૯,૨૩.૦૧.૨૦૦૯ અને હાઈકોર્ટની કુલ બેન્ચના નિર્ણય–પર સંજીવ ખન્ના, જે. (પોતાના માટે, રંજન ગોગોઈ, સીજેઆઈ, અને એન. વી. રમન્ના, ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ અને દીપક ગુપ્તા, જે.):પ્રતિવાદી દ્વારા સંપત્તિની જાહેરાત સંબંધિત તારીખની અરજીમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી, હાઈકોર્ટની

કુલ બેન્ચના ચુકાદાને સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે, જેણે સી. આઈ. સી. દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને સમર્થન આપ્યું હતું, જેમાં સી. પી. આઈ. ઓ., સુપ્રીમ કોર્ટને સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો કે જેમણે તેમની સંપત્તિ જાહેર કરી હતી તેમની માહિતી આપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો–આવી જાહેરાત કોઈ પણ રીતે, ન્યાયાધીશોની વ્યક્તિગત માહિતી અને ગોપનીયતાના અધિકાર પર અતિક્રમણ કરશે નહીં–સી. એલ. (ઇ) થી એસ. ના સંદર્ભમાં વિશ્વાસુ સંબંધ નિયમ.૮(૧) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ લાગુ પડતો નથી–તે ન્યાયાધીશોની ગુપ્તતાના અધિકાર અને વ્યક્તિગત માહિતી અને ગોપનીયતાની સુરક્ષા કરવાના તેમના અધિકારને અસર કરશે નહીં, જે તે કેસ હશે જ્યાં ઘોષણામાં વ્યક્તિગત સંપત્તિની વિગતો અને સામગ્રી માંગવામાં આવે છે અને માંગવામાં આવે છે.૮(૧)(જે) અને એસ માટે પરંતુક.૧૧(૧) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ અમલમાં આવશે– જ્યાં સુધી 'આઈ. ડી. ૨' અને 'આઈ. ડી. ૧' તારીખની અન્ય બે આર. ટી. આઈ. અરજીઓનો સંબંધ છે, આ અરજીઓ સી. પી. આઈ. ઓ., સુપ્રીમ કોર્ટને પ્રક્રિયા યુ/એસ. નું પાલન કર્યા પછી આ મામલાની ફરીથી તપાસ કરવા માટે મોકલવામાં આવે છે.૧૧(૧) તૃતીય પક્ષો સાથે સંબંધિત માહિતી તરીકે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ –એસ. ૨ સી. એલ. (એચ) અને સબ–સી. એલ. (II) સી. એલ. (ઇ) થી એસ. માં.૨ – શું ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ બે અલગ–અલગ જાહેર સત્તામંડળો

છે–આયોજિત [સંજીવ ખન્ના, જે. (પોતાના માટે, રંજન ગોગોઈ, સીજેઆઈ, અને એન. વી. રમન્ના, ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ અને દીપક ગુપ્તા, જે. જે.)]:તે નિર્વિવાદ છે કે સુપ્રીમ કોર્ટ એક 'જાહેર સત્તા' છે, જેમ કે સીએલ (એચ) થી એસ દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.૨ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જેમ કે તે ભારતના બંધારણ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત અને રચવામાં આવ્યો છે– મુખ્ય ન્યાયાધીશનું કાર્યાલય અથવા તે બાબત માટે ન્યાયાધીશો સર્વોચ્ચ અદાલતથી અલગ નથી અને તે એક સંસ્થા, સત્તા અને સંસ્થા તરીકે સર્વોચ્ચ અદાલતનો અભિન્ન ભાગ છે–મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને સર્વોચ્ચ અદાલત બે અલગ અને અલગ 'જાહેર સત્તાધિકારીઓ' નથી, તેમ છતાં, પછીનું એક 'જાહેર સત્તાધિકારી' છે અને મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો મળીને 'જાહેર સત્તાધિકારી' એટલે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની રચના કરે છે.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ –એસ. ૨ સી. એલ.(એફ) (i) અને (જે)–માહિતી અને માહિતીનો અધિકાર–યોજાયો હતો [સંજીવ ખન્ના, જે. (પોતાના માટે, રંજન ગોગોઈ, સીજેઆઈ, અને એન. વી. રમન્ના, ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચુડ અને દીપક ગુપ્તા, જે. જે.)]:સી. એલ. માં 'માહિતી' ની વ્યાખ્યામાંથી શું સ્પષ્ટ તેમજ ગર્ભિત છે.(એફ) થી એસ.૨ 'માહિતીના અધિકાર' ની વ્યાખ્યાને અનુસરે છે અને તેનાથી પુષ્ટિ મળે છે કે માહિતી જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા સુલભ હોવી જોઈએ અને 'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ હોવી જોઈએ'–'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ'

શબ્દોનો અર્થ તેમના કુદરતી અર્થ મુજબ માહિતી મેળવવાનો જાહેર સત્તામંડળનો અધિકાર અને શક્તિ હશે–તે માહિતી પર પ્રભુત્વ અથવા કોઈપણ સામગ્રી, દસ્તાવેજ વગેરેના અધિકારનો સંદર્ભ આપે છે–'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળના' શબ્દો તેમના દાયરામાં અને ખાનગી સંસ્થાને લગતી માહિતીનો સમાવેશ કરશે જેનો ઉપયોગ કોઈ અન્ય કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા કરી શકાય છે. માહિતી મેળવવા માટે લાગુ પડતી પૂર્વ–લાદવામાં આવેલી શરતો અને પ્રતિબંધોને આધિન સમય અમલમાં છે.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ –એસ. ૮ (૧) (ઇ)–મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો વચ્ચેના સંબંધો–યોજાયા [સંજીવ ખન્ના, જે. (પોતાના માટે, રંજન ગોગોઈ, સીજેઆઈ, અને એન. વી. રમન્ના, ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ અને દીપક ગુપ્તા, જે. જે.)]:સામાન્ય રીતે મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો વચ્ચેનો સંબંધ પ્રત્યયી અને લાભાર્થીનો નહીં હોય–જો કે, તે ચોક્કસ નિયમ/સંહિતા નથી કારણ કે ચોક્કસ પરિસ્થિતિ અને કાર્યોમાં, પ્રત્યયી સંબંધ ઊભો થઈ શકે છે–કોઈ ચોક્કસ પરિસ્થિતિમાં આવો સંબંધ ઊભો થાય કે નહીં તે પરીક્ષણો અને પરિમાણો પર વ્યવહાર કરવો પડશે.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫–પ્રત્યયી સંબંધ યુ/એસ.૮(૧)(ઇ)–અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે ન્યાયાધીશોની અસ્કયામતો વિશેની માહિતી જાહેર કરવામાંથી મુક્ત છે.૮(૧)(ઇ)–આયોજિત [પ્રતિ ડૉ. ડી. વાય.

ચંદ્રચૂડ, જે.]:ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ માત્ર સત્તાવાર કાર્યો અનુસાર માહિતી ધરાવે છે અને કોઈ પણ પ્રત્યયી ક્ષમતામાં નહીં–જે ન્યાયાધીશો તેમની સંપત્તિ જાહેર કરે છે તેમને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ માટે સંવેદનશીલ અને તેમના પર નિર્ભર ન કહી શકાય–આ સંજોગોમાં, એવું ન કહી શકાય કે સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો દ્વારા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે શેર કરવામાં આવેલી સંપત્તિ માહિતી તેમના દ્વારા પ્રત્યયી ક્ષમતામાં રાખવામાં આવે છે, જે જો જાહેર કરવામાં આવે તો તે પ્રત્યયી ફરજનું ઉલ્લંઘન કરશે.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ –એસ. ૮ (૧) (જે) અને એસ.૧૧ – યોજાયો હતોઃ[ડો. ડી. વાય. ચંદ્રચુડ, જે.] મુજબઃએસએસ.૮ અને ૧૧ ને એકસાથે વાંચવું આવશ્યક છે–દરેક કિસ્સામાં જ્યાં વિનંતી કરેલી માહિતી સી. એલ. ની કામગીરીમાં "વ્યક્તિગત માહિતી" છે.(જે) એસ ની પેટા–કલમ ૧ ની.૮, નોટિસ અને વાંધાઓની પ્રક્રિયા યુ/એસ.૧૧ તેનું પાલન કરવું આવશ્યક છે–બે જોગવાઈઓ તપાસ અને સંતુલનની એક નોંધપાત્ર પ્રણાલી બનાવે છે જે સૂચિત જાહેરાતને પડકારવા માટે પત્રને મંજૂરી આપીને વ્યક્તિગત માહિતીની જાહેરાતને રોકવા માટે તૃતીય પક્ષ સાથે માહિતી પ્રાપ્ત કરવાના માહિતી અરજદારના અધિકારને સંતુલિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫–જાહેર હિત–[સંજીવ ખન્ના, જે. (પોતાના માટે, રંજન ગોગોઈ, સીજેઆઈ, અને એન. વી. રમન્ના, ડૉ. ડી. વાય.

ચંદ્રચૂડ અને દીપક ગુપ્તા, જે. જે.)]:આર. ટી. આઈ. કાયદાના સંદર્ભમાં જાહેર હિતની કસોટીનો અર્થ એ છે કે માહિતીના અધિકાર, ગોપનીયતાના અધિકાર અને આક્રમણના પરિણામો, અને ગુપ્તતાના ભંગ અને કોઈ ચોક્કસ માહિતી અને વ્યક્તિના સંદર્ભમાં તૃતીય પક્ષને સંભવિત નુકસાન અને ઈજા પહોંચાડવા પાછળના હેતુ અને હેતુ પર પ્રતિબિંબિત કરવું.

માહિતીનો અધિકાર કાયદો, ૨૦૦૫–ન્યાયિક સ્વતંત્રતા–યોજાયો:[સંજીવ ખન્ના, જે. (પોતાના માટે, રંજન ગોગોઈ, સીજેઆઈ, અને એન. વી. રમન્ના, ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચુડ અને દીપક ગુપ્તા, જે. જે.):ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ પ્રતિષ્ઠિત જાહેર ચિંતાનો વિષય છે અને તેનો સીધો સંબંધ જાહેર કલ્યાણ સાથે છે અને તે જાહેર હિતની કસોટીને ધ્યાનમાં લેવા અને લાગુ કરવામાં ધ્યાનમાં લેવાના પરિબળોમાંથી એક હશે–આમ, જ્યારે જાહેર હિત માહિતી જાહેર કરવાની માંગ કરે છે, ત્યારે વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગનો પ્રશ્ન નક્કી કરતી વખતે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને ધ્યાનમાં રાખવી પડશે–ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના સિદ્ધાંતનો સંદર્ભ જવાબદારીને નબળી પાડવા અને ટાળવા માટે નથી, જે માહિતી જાહેર કરવાની તરફેણમાં જાહેર હિતની તપાસ કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫–પારદર્શિતા, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ–યોજાયો [એન. વી. રમણ, જે. અનુસાર]:ત્રણ સમાન મહત્વપૂર્ણ ખ્યાલો વચ્ચે સંતુલન જાળવવાની જરૂર છે–એક કવચ

તરીકે, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એ આધાર છે જેની સાથે ન્યાયતંત્રએ નાગરિકો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલો વિશ્વાસ જાળવી રાખ્યો છે–ન્યાયતંત્રને તેની સ્વતંત્રતાનો ભંગ કરવાના પ્રયાસોથી સુરક્ષિત રાખવાની જરૂર છે–આવી દખલગીરી માટે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને અનુરૂપ યોગ્ય માત્રામાં પારદર્શિતાની જરૂર છે–ન્યાયતંત્રની અસરકારક કામગીરીને અવરોધિત કરવા માટે માહિતીના અધિકારનો ઉપયોગ દેખરેખના સાધન તરીકે કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં.

માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ –એસ. ૮–'જાહેર હિત' નું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે બિન–વિસ્તૃત વિચારણાઓ–યોજાયેલી [એન. વી. રમણ, જે.]:આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ 'જાહેર હિત' નું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે નીચેની બિન–સંપૂર્ણ વિચારણાઓ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે – (ક) માહિતીની પ્રકૃતિ અને સામગ્રી;બી) જાહેર ન કરવાના પરિણામો; જાહેર જનતા માટે જોખમો અને લાભો;સી) ગુપ્ત જવાબદારીનો પ્રકાર;ડી) વિશ્વાસપાત્રની માન્યતાઓ; વાજબી શંકા;ઈ) જે પક્ષને માહિતી જાહેર કરવામાં આવે છે;એફ) જે રીતે માહિતી મેળવવામાં આવે છે;જી) જાહેર અને ખાનગી હિતો;જ) અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને પ્રમાણસરતા.

સંદર્ભ અને અપીલોનો નિકાલ કરીને, કોર્ટે કહ્યું:

પર સંજીવ ખન્ના, જે. (પોતાના માટે, રંજન ગોઈ, સીજેઆઈ, અને એન. વી.

રમના, ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચુડ અને દીપાક ગુપ્તા, જે. જે.)

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત અને ભારતનો મુખ્ય ન્યાય એમ બે અલગ–અલગ જાહેર સત્તામંડળો છે?

૧. બંધારણની કલમ ૧૨૪, જે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની સ્થાપના અને બંધારણ સાથે સંબંધિત છે, જણાવે છે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત હશે જેમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને અન્ય ન્યાયાધીશો હશે.તે નિર્વિવાદ છે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત એક 'જાહેર સત્તા' છે, જેમ કે માહિતીના અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની કલમ ૨ ની કલમ (એચ) દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે કારણ કે તે ભારતના બંધારણ દ્વારા અથવા તે હેઠળ સ્થાપિત અને રચવામાં આવી છે.કલમ (ઇ) થી કલમ ૨ માં પેટા–કલમ (ii) મુજબ ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સર્વોચ્ચ અદાલતના કિસ્સામાં સક્ષમ અધિકારી છે.પરિણામે, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૮ની દ્રષ્ટિએ, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો ઘડવાની સત્તા છે, જેને સત્તાવાર રાજપત્રમાં સૂચિત કરવાની જરૂર છે. [પેરા ૧૩] [૪૭૯–F–H]

૨. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત, જે એક 'જાહેર સત્તા' છે, તેમાં બંધારણની કલમ ૧૨૪ને ધ્યાનમાં રાખીને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશોનું

કાર્યાલય આવશ્યકપણે સામેલ હશે.મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા તે બાબત માટે ન્યાયાધીશોનું કાર્યાલય સર્વોચ્ચ અદાલતથી અલગ નથી અને તે એક સંસ્થા, સત્તા અને સંસ્થા તરીકે સર્વોચ્ચ અદાલતનો અભિન્ન ભાગ છે.મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને સર્વોચ્ચ અદાલત બે અલગ અને અલગ 'જાહેર સત્તામંડળો' નથી, જોકે પછીનું એક 'જાહેર સત્તા' છે અને મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો મળીને 'જાહેર સત્તા' એટલે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની રચના કરે છે.કલમ ૨ (એચ) નું અર્થઘટન બંધારણનું અપમાન કરીને કરી શકાતું નથી.તેનાથી વિપરીત હોવાનો અર્થ એ થશે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત બે અલગ અને અલગ જાહેર સત્તામંડળો છે, અને દરેક પાસે તેમના સી. પી. આઈ. ઓ. હશે અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩) ની દ્રષ્ટિએ જ્યારે 'માહિતી' રાખવામાં આવે અથવા વિષય વસ્તુ બીજાના 'કાર્યો' સાથે વધુ નજીકથી જોડાયેલી હોય ત્યારે સુપ્રીમ કોર્ટના સી. પી. આઈ. ઓ. અથવા મુખ્ય ન્યાયાધીશને કરવામાં આવેલી અરજી બીજામાં સ્થાનાંતરિત કરવી પડશે.આ વિસંગતતાઓ અને મુશ્કેલીઓ તરફ દોરી જશે કારણ કે સંસ્થા, સત્તા અથવા સંસ્થા એક છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ આ સંસ્થાના વડા છે અને ન તો તેઓ અને ન તો તેમનું કાર્યાલય એક અલગ જાહેર સત્તા છે.[પરિચ્છેદ ૧૪] [૪૮૦-એ-ડી]

૩. આ પણ એટલું જ સાચું છે અને તે દેશની ઉચ્ચ અદાલતોને લાગુ પડશે કારણ કે કલમ ૨૧૪ જણાવે છે કે દરેક રાજ્ય માટે એક ઉચ્ચ અદાલત હશે અને

કલમ ૨૧૬ જણાવે છે કે દરેક ઉચ્ચ અદાલતમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ભારતના રાષ્ટ્રપતિ સમયાંતરે નિમણૂક કરે તે રીતે અન્ય ન્યાયાધીશો હશે.[પરિચ્છેદ ૧૫] [૪૮૦-E]

આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી અને માહિતીનો અધિકાર

૪. ‘વ્યાખ્યા કલમ અનુસાર 'માહિતી' વ્યાપક અને વ્યાપક છે, કારણ કે તેનો અર્થ "કોઈપણ સ્વરૂપમાં સામગ્રી" થાય છે, જેમાં રેકોર્ડ્સ (એક શબ્દ જે ફરીથી આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ (i) થી કલમ ૨ દ્વારા વ્યાપક શબ્દોમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે), દસ્તાવેજો, ઇમેઇલ્સ, મેમો, સલાહ, લોગબુક, કરારો, અહેવાલો, કાગળો, નમૂનાઓ, નમૂનાઓ, ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં રાખવામાં આવેલી માહિતી સામગ્રી વગેરે સહિત વિસ્તૃત શબ્દો સામેલ છે. વ્યાખ્યા કલમનો છેલ્લો ભાગ જે જણાવે છે કે 'માહિતી' શબ્દમાં 'કોઈપણ ખાનગી સંસ્થાને લગતી માહિતી કે જે હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ અન્ય કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા મેળવી શકાય છે' ને 'માહિતી' ના સંદર્ભમાં વાંચવી પડશે જે હાલમાં ઉપલબ્ધ નથી અથવા જાહેર સત્તાધિકારી પાસે નથી પરંતુ જે હાલમાં અમલમાં છે તે અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા ખાનગી સંસ્થા પાસેથી મેળવી શકાય છે.કલમમાં 'ખાનગી સંસ્થા' શબ્દનો ઉપયોગ તફાવત કરવા માટે કરવામાં આવ્યો છે અને તે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એચ) માં વ્યાખ્યાયિત 'જાહેર સત્તા' શબ્દથી

વિરોધાભાસી છે. તે અનુસરે છે કે પૂર્વશરત અને અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રતિબંધોની પ્રકૃતિમાં કોઈપણ જરૂરિયાત લાગુ રહેવાનું ચાલુ રાખશે અને માહિતીને ઍક્સેસ કરી શકાય તે પહેલાં અને ખાનગી સંસ્થા દ્વારા રજૂ કરવા માટે કહેવામાં આવે તે પહેલાં તેને સંતોષવાની રહેશે.[પેરા ૧૭] [૪૮૧-F-H; ૪૮૨-A]

૫. કલમ (એફ) થી કલમ ૨ માં 'માહિતી' ની વ્યાખ્યામાંથી જે સ્પષ્ટ તેમજ ગર્ભિત છે તે નીચે મુજબ છે અને 'માહિતીના અધિકાર' ની વ્યાખ્યામાંથી સમર્થન મેળવે છે કે માહિતી જાહેર સત્તા દ્વારા સુલભ હોવી જોઈએ અને 'કોઈપણ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ હોવી જોઈએ'.વોર્ટન લો લેક્સિકોન, ૧૫મી આવૃત્તિમાં વ્યાખ્યાયિત 'હોલ્ડ' શબ્દનો અર્થ એ છે કે માલિકી અથવા તેનો ઉપયોગ કરવો; પોતાના તરીકે રાખો, પરંતુ વર્તમાન કાયદાના સંદર્ભમાં, અમે બ્લેક લો ડિક્શનરી, ૬ ઠ્ઠી આવૃત્તિમાં 'હોલ્ડ' શબ્દની વ્યાપક વ્યાખ્યાને અપનાવવાનું પસંદ કરીશું, જેનો અર્થ છે; રાખવા, જાળવી રાખવા, કબજો અથવા સત્તા જાળવવા.તેમના કુદરતી અર્થ મુજબ 'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળના' શબ્દોનો અર્થ માહિતી મેળવવાનો જાહેર સત્તામંડળનો અધિકાર અને સત્તા હશે.તે માહિતી પર પ્રભુત્વ અથવા કોઈપણ સામગ્રી, દસ્તાવેજ વગેરેના અધિકારનો સંદર્ભ આપે છે. 'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળના' શબ્દો ખાનગી સંસ્થાને લગતી તેમના કાર્યક્ષેત્ર અને કાર્યક્ષેત્રની માહિતીનો સમાવેશ કરશે, જે માહિતી મેળવવા માટે લાગુ પડતી

પૂર્વ–લાદવામાં આવેલી શરતો અને પ્રતિબંધોને આધિન હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા મેળવી શકાય છે.[પેરા ૧૮] [૪૮૨–બી–ડી]

૬. જ્યારે માહિતી જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા સુલભ હોય, એટલે કે, તેના નિયંત્રણ હેઠળ હોય, ત્યારે માહિતી અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ માહિતી શોધનારને માહિતી આપવી આવશ્યક છે, ભલે ત્યાં પહેલેથી જ અમલમાં રહેલા અન્ય કાયદા હેઠળ અથવા સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ શરતો અથવા પ્રતિબંધો હોય, જે લોકો દ્વારા માહિતીની પહોંચને પ્રતિબંધિત કરે છે અથવા પ્રતિબંધિત કરે છે.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૨માં બિન–અસ્થાયી કલમને ધ્યાનમાં રાખીને, કોઈપણ પ્રતિબંધ અથવા શરત કે જે નાગરિકને માહિતી મેળવવાથી અટકાવે છે તે લાગુ થશે નહીં.નાગરિકોના અધિકારો પરના પ્રતિબંધો દૂર કરવામાં આવે છે.જો કે, જ્યારે જાહેર સત્તા દ્વારા માહિતી મેળવવી પ્રતિબંધિત હોય અથવા શરતોને આધિન સુલભ હોય, ત્યારે પ્રતિબંધ નાબૂદ કરવામાં આવતો નથી અને પૂર્વ શરતો ભૂંસી નાખવામાં આવતી નથી.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૨ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨ (એફ) અન્ય કોઈપણ કાયદામાં કોઈ ફેરફાર અથવા સુધારો લાવતી નથી, જે ખાનગી સંસ્થાઓની માહિતી મેળવવા માટે પૂર્વ શરતને પ્રતિબંધિત કરે છે અથવા પ્રતિબંધિત કરે છે અથવા લાદે છે.તેના બદલે, કલમ ૨ ની કલમ (એફ) ઉપરોક્ત સ્થિતિને સમર્થન આપે છે અને સ્વીકારે છે જ્યારે તે અભિવ્યક્તિનો

ઉપયોગ કરે છે–"જેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે", એટલે કે જાહેર સત્તાધિકારી એવી સ્થિતિમાં હોવી જોઈએ અને ઉપરોક્ત માહિતી માંગવાનો હકદાર હોવો જોઈએ.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૨, એક ઓવરરાઈડિંગ જોગવાઈ, અર્થઘટનની વિરુદ્ધ નથી કારણ કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એફ) અને અન્ય વૈધાનિક કાયદાઓ/કાયદાની જોગવાઈઓ વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ અથવા સંઘર્ષ નથી.આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૨૨ એ એક ચાવી છે જે જાહેર સત્તા દ્વારા સુલભ હોય તેવી માહિતી મેળવવાના નાગરિકના અધિકાર પરના કોઈપણ અગાઉના કાયદામાં પ્રતિબંધો/મર્યાદાઓને ખોલે છે.તે જાહેર સત્તામંડળની ચાવી નથી કે જેનો ઉપયોગ માહિતી મેળવવાના જાહેર સત્તામંડળના અધિકાર પરના પ્રતિબંધો/મર્યાદાઓને પૂર્વવત્ કરવા અને ભૂંસી નાખવા માટે થઈ શકે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, એક ખાનગી સંસ્થા આ દેશના કાયદા હેઠળ તેમને ઉપલબ્ધ હોય તે જ રક્ષણ માટે હકદાર રહેશે.[પેરા ૧૯] [૪૮૨–E–G; ૪૮૩–A–C]

આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮,૯,૧૦ અને ૧૧

૭. કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૧) નો પ્રારંભ બિન–અસ્થાયી કલમથી થાય છે જે આર. ટી. આઈ. કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓ સાથે કોઈ પણ સંઘર્ષના કિસ્સામાં પેટા–કલમ હેઠળ વિવિધ કલમોને પ્રાધાન્યતા આપે છે અને કાનૂની અસરને ઓવરરાઈડ કરે છે. કલમ ૮ (૧) 'માહિતી' શબ્દમાં ફેરફાર અથવા સુધારો કર્યા

વિના, જ્યારે આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૨ (એફ) માં વ્યાખ્યાયિત 'માહિતી' ની પહોંચ નકારવામાં આવશે ત્યારે અપવાદોને બહાર કાઢે છે.પરિણામે, માહિતીનો અધિકાર ત્યારે ઉપલબ્ધ થાય છે જ્યારે માહિતી અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ માહિતી સુલભ હોય, એટલે કે જ્યારે માહિતી અધિકાર અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) માં સૂચિબદ્ધ અપવાદો આકર્ષાય નહીં.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૩ની દ્રષ્ટિએ, તમામ નાગરિકોને માહિતીનો અધિકાર છે, જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધિન છે, એટલે કે 'કોઈપણ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળની માહિતી', સિવાય કે જ્યારે આવી માહિતીને મુક્તિ આપવામાં આવે અથવા બાકાત રાખવામાં આવે.[પેરા ૨૫] [૪૯૧–C–E]

૮. પેટા–કલમ (૧) થી કલમ ૮ની કલમોને બે શ્રેણીઓમાં વહેંચી શકાય છેઃકલમ (એ), (બી), (સી), (એફ), (જી), (એચ) અને (આઈ), અને કલમ (ડી), (ઈ) અને (જે).પછીની કલમો જણાવે છે કે જ્યારે કલમ (ડી) અને (ઇ) માં સક્ષમ અધિકારી અને કલમ (જે) માં પી. આઈ. ઓ. ને સંતોષ થાય છે કે મોટી જાહેર હિત આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંહેધરી આપે છે ત્યારે નિર્દિષ્ટ પ્રતિબંધ લાગુ થશે નહીં અથવા કાર્યરત થશે નહીં.તેથી, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) ની કલમો (ડી), (ઇ) અને (જે) માં યોગ્ય પ્રતિબંધોનો સમાવેશ થાય છે અને તે શરતી છે અને સંપૂર્ણ મુક્તિ નથી.કલમ (એ), (બી), (સી), (એફ), (જી), (એચ) અને (આઈ) માં આવી કોઈ

શરત નથી.આ કલમોમાં પ્રતિબંધાત્મક શરતો વ્યાપક જાહેર હિતના નિયમના સંતોષ પર માહિતી જાહેર કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.તેથી, આ કલમોમાં સંપૂર્ણ બાકાતનો સમાવેશ થાય છે.[પેરા ૨૬] [૪૦૧–ઈ–જી]

૯. કલમ ૮ની પેટા–કલમ (૨) જણાવે છે કે સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ અથવા પેટા–કલમ (૧) અનુસાર સ્વીકાર્ય કોઈપણ મુક્તિઓ હોવા છતાં, જાહેર સત્તામંડળ માહિતી મેળવવાની મંજૂરી આપી શકે છે જો જાહેર હિતમાં જાહેર હિત સંરક્ષિત હિતોને નુકસાન કરતાં વધારે હોય.જાહેર સત્તા દ્વારા કલમ ૮ (૨) હેઠળ જાહેર કરવું એ આદેશ અથવા મજબૂરી નથી પરંતુ તે વિવેકાધીન જાહેરાતના સ્વરૂપમાં છે.કલમ ૮ (૨) જાહેર સત્તામંડળને કલમ ૮ની પેટા–કલમ (૧) હેઠળ મુક્તિ હોવા છતાં તેમના દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીને કાયદેસર રીતે જાહેર કરવાની સત્તા આપે છે, જો જાહેર સત્તામંડળનો અભિપ્રાય હોય કે મોટા જાહેર હિતમાં જાહેર કરવાની જરૂર છે.ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટની જોગવાઈઓ હોવા છતાં આવી જાહેરાત કરી શકાય છે. કલમ ૮ (૨) એક નિહિત અથવા ન્યાયી અધિકારનું સર્જન કરતું નથી જેને નાગરિકો આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી મેળવવા માટે પી. આઈ. ઓ. સમક્ષ અરજી દ્વારા લાગુ કરી શકે છે. આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૮ (૧) હેઠળ મુક્તિ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાની પી. આઈ. ઓ. ની કોઈ ફરજ નથી. એકવાર પી. આઈ. ઓ. એ નિષ્કર્ષ પર આવે છે કે કોઈપણ મુક્તિ કલમ લાગુ પડે છે, ત્યારે પી. આઈ. ઓ. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૨)

હેઠળ જાહેરાતનો આદેશ આપી શકતો નથી કારણ કે આ વિવેકાધીન સત્તા સંપૂર્ણપણે જાહેર સત્તામંડળ પાસે નિહિત છે.[પરિચ્છેદ ૨૭] [૪૯૨–એ–ડી]

૧૦. કલમ ૯ એ જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૮ ની જોગવાઈઓ પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના, માહિતી માટેની વિનંતીને નકારી શકાય છે જો ઍક્સેસ પ્રદાન કરવા માટેની આવી વિનંતીમાં રાજ્ય સિવાયની વ્યક્તિમાં અસ્તિત્વમાં રહેલા કૉપિરાઇટનું ઉલ્લંઘન સામેલ હોય.[પરિચ્છેદ ૨૮] [૪૯૨–E]

૧૦.૧ કલમ ૧૦ મુક્તિ આપવામાં આવેલી માહિતીને અલગ કરવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે અને કલમ ૧૧ તૃતીય પક્ષની માહિતી સાથે સંબંધિત છે અને ગોપનીયતાના ઉલ્લંઘનના આધારે શરતી બાકાતને પ્રોત્સાહન આપે છે. [પરિચ્છેદ ૨૯ અને ૩૦] [૪૯૨–E–F; G]

૧૦.૨ આદિત્ય બંદોપાધ્યાયમાં, જેમાં આ અદાલતે આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ થી ૧૧ હેઠળ માહિતીના અધિકાર અને બાકાત વચ્ચેના સંઘર્ષનો નિર્ણય કરતી વખતે અર્થઘટનના સામાન્ય સિદ્ધાંતોના પાસા પર ફકરા ૬૧,૬૨ અને ૬૩ માં કેટલાક અવલોકનો કર્યા હતા.આ અદાલત આદરપૂર્વક ચુકાદાના ફકરા ૬૩ સાથે સંમત થાય છે અને તેને 'માહિતી' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરતી કલમ (એફ) થી કલમ ૨ ના છેલ્લા ભાગ પર કરવામાં આવેલા અવલોકનો સાથે વાંચવું પડશે.[પેરા ૩૧] [૪૯૪–એ–બી; ૪૯૫–જી]

આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઇ) હેઠળ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ

૧૧. વિશ્વાસપાત્ર સંબંધો, ભલે તે ઔપચારિક, અનૌપચારિક, સ્વૈચ્છિક અથવા અનૈચ્છિક હોય, વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ તરીકે વર્ગીકૃત કરવા માટે સંબંધ માટે ચાર શરતોને સંતોષવી આવશ્યક છે.ચાર સિદ્ધાંતોમાંથી દરેકમાં, વિશ્વાસ, નિર્ભરતા, વિશ્વાસપાત્રની શ્રેષ્ઠ શક્તિ અથવા પ્રબળ સ્થિતિ અને વિશ્વાસપાત્ર પર લાભાર્થીની અનુરૂપ નિર્ભરતા પર ભાર મૂકવામાં આવે છે, જે વિશ્વાસપાત્ર પર સદ્ભાવનાથી કાર્ય કરવાની અને લાભ માટે જવાબદારી લાદે છે.કલમ ૮ (૧) (ઇ) એ કાનૂની સ્વીકૃતિ છે કે સંબંધોમાં નૈતિક અથવા નૈતિક સંબંધો અથવા ફરજો છે જે કરાર, નિયમિત અથવા તો પ્રમાણભૂત અને લાક્ષણિક અધિકારો અને જવાબદારીઓ સાથેના વિશેષ સંબંધોની બહાર અધિકારો અને જવાબદારીઓનું સર્જન કરે છે.કરાર અથવા બિન–વિશ્વાસપાત્ર સંબંધોની જરૂર પડી શકે છે કે પક્ષે બીજાના હિતનું રક્ષણ કરવું જોઈએ અને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ અને નુકસાન કે નુકસાન ન કરવું જોઈએ, પરંતુ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ હકારાત્મક જવાબદારી નિભાવે છે અને માંગ કરે છે કે વિશ્વાસપાત્ર વ્યક્તિએ લાભાર્થીનું રક્ષણ કરવું જોઈએ અને વ્યક્તિગત સ્વ–હિતને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ નહીં.વિશ્વાસપાત્રની વફાદારી, ફરજો અને જવાબદારીઓ બજારની નૈતિકતા કરતાં વધુ કડક હોય છે અને તે માત્ર પ્રામાણિકતા જ નથી, પરંતુ સન્માનની નિયમિતતા છે જે વર્તણૂકનું સૌથી સંવેદનશીલ ધોરણ છે જે લાગુ

કરવામાં આવે છે.આમ, પ્રત્યયી સંબંધોના કેસોમાં ન્યાયિક તપાસનું સ્તર તીવ્ર છે કારણ કે અપેક્ષિત પ્રતિબદ્ધતા અને વફાદારીનું સ્તર બિન-પ્રત્યયી સંબંધો કરતાં વધારે છે.વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ એ કાયદાને કારણે ઊભી થઈ શકે છે જેમાં વિશ્વાસપાત્રને પ્રામાણિકતા અને વફાદારી સાથે નિઃસ્વાર્થપણે કામ કરવાની જરૂર પડે છે અને અન્ય પક્ષ, જે લાભાર્થી છે, તે વિશ્વાસપાત્રમાં દર્શાવેલ ડહાપણ અને વિશ્વાસ પર આધાર રાખે છે.કરાર, વૈધાનિક અને સંભવતઃ તમામ સંબંધો વ્યાપક ક્ષેત્રને આવરી લે છે, પરંતુ વિશ્વાસુ સંબંધ અસ્તિત્વમાં હોઈ શકે છે, જે મર્યાદિત ક્ષેત્ર અથવા અધિનિયમ સુધી મર્યાદિત હોઈ શકે છે, કારણ કે સંબંધોના ઘણા પાસાં હોઈ શકે છે.આમ, સંબંધો અંશતઃ વિશ્વાસપાત્ર અને અંશતઃ બિન-વિશ્વાસપાત્ર હોઈ શકે છે જેમાં પહેલું કોઈ ચોક્કસ કાર્ય અથવા ક્રિયા સુધી મર્યાદિત હોય છે જેને બે પક્ષો વચ્ચેની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા અને સંબંધમાં સંપૂર્ણ રીતે પ્રગટ થવાની જરૂર નથી.જે બાબત બિન-વિશ્વાસપાત્ર સંબંધને વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ અથવા અધિનિયમથી અલગ પાડશે તે છે વિશ્વાસની જરૂરિયાત, લાભાર્થીની સરખામણીમાં વિશ્વાસપાત્રની નૈતિક, વ્યક્તિગત અથવા વૈધાનિક જવાબદારીને કારણે કોઈ ચોક્કસ વ્યવહાર (ઓ) ના સંદર્ભમાં વિશ્વાસપાત્ર તરફથી જરૂરી સદ્ભાવના અને પ્રામાણિકતાનું ઉચ્ચ ધોરણ, પરિણામે લાભાર્થીની નિર્ભરતા.આ ઉચ્ચ જ્ઞાન અને ફિડ્યુશિયરી અથવા તેના હોદ્દાની તાલીમને કારણે ઊભી થઈ શકે છે.[પેરા ૩૪] [૪૯૯-A-H; ૫૦૦-A-B]

૧૨. સામાન્ય રીતે મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો વચ્ચેનો સંબંધ પ્રત્યયી અને લાભાર્થીનો નહીં હોય.જો કે, તે એક સંપૂર્ણ નિયમ/સંહિતા નથી કારણ કે અમુક પરિસ્થિતિઓ અને કૃત્યોમાં, વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ ઊભી થઈ શકે છે.કોઈ ચોક્કસ પરિસ્થિતિમાં આવો સંબંધ ઊભો થાય છે કે નહીં તે ઉપર જણાવેલા પરીક્ષણો અને પરિમાણો પર કાર્યવાહી કરવી પડશે.[પેરા ૩૫] [૫૦૦–સી]

આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ ગોપનીયતાનો અધિકાર અને કલમ ૧૧ હેઠળ ગુપ્તતા.

૧૩. જો કોઈનો જાણવાનો અધિકાર સંપૂર્ણ છે, તો તે બીજાના ગોપનીયતાના અધિકાર પર આક્રમણ કરી શકે છે અને ગોપનીયતાનો ભંગ કરી શકે છે, અને તેથી, અગાઉના અધિકારને વ્યક્તિગત ગોપનીયતા, માહિતીની ગોપનીયતા અને અસરકારક શાસનની જરૂરિયાત સાથે સુસંગત બનાવવો પડશે.આર. ટી. આઈ. કાયદો કલમ ૮ (૧) અને કલમ ૧૧ની કલમ (જે) હેઠળ સ્પર્ધાત્મક અધિકારોની આ આંતરક્રિયાને મેળવે છે.જ્યારે કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) વ્યક્તિગત માહિતીને જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિતને લગતી માહિતીથી અલગ તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે અને આવી માહિતીની જાહેરાતને મુક્તિ આપવા માંગે છે, તેમજ એવી માહિતી કે જે જાહેર કરવામાં આવે તો, વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં બિનજરૂરી આક્રમણનું કારણ બને છે, જ્યાં સુધી જાહેર હિત તેની જાહેરાતની બાંયધરી ન આપે ત્યાં સુધી, કલમ ૧૧ 'માહિતી અથવા record.which તૃતીય પક્ષ સાથે

સંબંધિત છે અથવા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને તે તૃતીય પક્ષ દ્વારા તેને ગુપ્ત ગણવામાં આવી છે' તેની જાહેરાતને મુક્તિ આપે છે.ગોપનીયતા અને ગુપ્તતા માહિતીના અધિકારો પર ફેંકે છે તે પડકારને અલગ રીતે શબ્દોમાં વર્ણવીને અને સંકેત આપીને, આર. ટી. આઈ. કાયદો આંતર જોડાણને પણ માન્યતા આપે છે, તેમ છતાં ગુપ્તતાના ભંગ અને ગોપનીયતાના આક્રમણ વચ્ચેની વિશિષ્ટતા, કારણ કે પહેલું બાદમાં કરતાં વ્યાપક છે.[પેરા ૩૬] [૫૦૦–D–G]

૧૪. જ્યારે કલમ (જે) ઉપરના ફકરા ૪૭માં નોંધ્યા મુજબ બે પ્રકારની માહિતીને જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપે છે, એટલે કે જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ ન ધરાવતી "વ્યક્તિગત માહિતી" અને ગોપનીયતાના અયોગ્ય આક્રમણને રોકવા માટે જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવેલી "માહિતી", આ અદાલતે નીચે દર્શાવ્યા મુજબ, આવી વિશિષ્ટતા પર ભાર મૂક્યો નથી અને જો આવી જાહેરાત ગોપનીયતા અધિકારોના સંતુલન પર આક્રમણ કરે છે, તો વ્યક્તિગત માહિતીને જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, જેથી અગાઉની પ્રકારની માહિતીને પછીના પ્રકાર સાથે જોડવામાં આવે છે.આનો અર્થ એ છે કે માહિતી, જે જો જાહેર કરવામાં આવે તો તે ગોપનીયતા અધિકારોના અયોગ્ય આક્રમણ તરફ દોરી શકે છે, તેનો અર્થ વ્યક્તિગત માહિતી થશે, એટલે કે, જેનો જાહેર માહિતી સાથે કોઈ સંબંધ નથી.[પેરા ૫૩] [૫૧૦–F–G]

૧૫. અમારા મતે ઉપરોક્ત ન્યાયિક પૂર્વવર્તીઓનું વાંચન સૂચવે છે કે નામ,

સરનામું, શારીરિક, માનસિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સ્થિતિ, મેળવેલા ગુણ, ગ્રેડ અને ઉત્તરવહીઓ સહિત વ્યક્તિગત રેકોર્ડને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે ગણવામાં આવે છે.તેવી જ રીતે, લાયકાત, કામગીરી, મૂલ્યાંકન અહેવાલો, એસીઆર, શિસ્ત કાર્યવાહી વગેરે સહિત વ્યાવસાયિક રેકોર્ડ તમામ વ્યક્તિગત માહિતી છે.તબીબી રેકોર્ડ, સારવાર, દવાની પસંદગી, મુલાકાત લીધેલી હોસ્પિટલો અને ડોકટરોની સૂચિ, પરિવારના સભ્યો સહિત નોંધાયેલા તારણો, સંપત્તિ, જવાબદારીઓ, આવકવેરાના વળતર, રોકાણની વિગતો, ધિરાણ અને ઉધાર વગેરે વ્યક્તિગત માહિતી છે.આવી વ્યક્તિગત માહિતી ગોપનીયતાના બિનજરૂરી આક્રમણથી રક્ષણ મેળવવા માટે હકદાર છે અને જ્યારે મોટા જાહેર હિતની શરત સંતોષાય છે ત્યારે શરતી પહોંચ ઉપલબ્ધ છે.આ યાદી સૂચક છે અને સંપૂર્ણ નથી.[પરિચ્છેદ ૫૯] [૫૧૨–G; ૫૧૩–A–B]

૧૬. આ અદાલત સ્પષ્ટ કરે છે કે કલમ ૧૧ માત્ર પ્રક્રિયાગત નથી પણ એક મૂળ જોગવાઈ પણ છે જે ત્યારે લાગુ પડે છે જ્યારે પી. આઈ. ઓ. તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત અથવા પૂરા પાડવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે અને તે તૃતીય પક્ષ દ્વારા તેને ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે.તેમાં પી. આઈ. ઓ. એ તૃતીય પક્ષને નોટિસ જારી કરવાની જરૂર છે જે લેખિતમાં અથવા મૌખિક રીતે રજૂઆત કરી શકે છે, જે રજૂઆત નિર્ણય લેતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવી પડશે.કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ કાયદા દ્વારા સંરક્ષિત વેપાર અથવા વ્યાપારી રહસ્યો સિવાયના તમામ કેસોમાં લાગુ પડે છે.ઉલ્લેખનીય છે કે, વેપાર રહસ્યો,

બૌદ્ધિક સંપદા અધિકારો વગેરે સહિતની માહિતી કલમ (ડી) થી કલમ ૮ની પેટા–કલમ (૧) અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૯ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. અન્ય તમામ કિસ્સાઓમાં જ્યાં માહિતી તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને તે તૃતીય પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે, ત્યાં જોગવાઈની દ્રષ્ટિએ જાહેરાતની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે જ્યાં જાહેરાતમાં જાહેર હિત કોઈ પણ સંભવિત નુકસાન અથવા નુકસાન કરતાં વધુ છે.ગોપનીયતા કાયદામાં સુરક્ષિત અને સંરક્ષિત છે કારણ કે જાહેર હિતમાં આવા રક્ષણની જરૂર છે.તે બદલો લેવાના ડર વગર મુક્ત સંચારને મદદ કરે છે અને પ્રોત્સાહન આપે છે.જો કે, ગુપ્તતાના રક્ષણમાં જાહેર હિત ત્રણ જાણીતા અપવાદોને આધિન છે.પ્રથમ અપવાદ અન્યાયની જાહેરાતમાં જાહેર હિત છે કારણ કે ખોટા કામ સાથે સંકળાયેલી ગુપ્તતાની કોઈ ખોટ ન હોઈ શકે.બીજું, જ્યારે જનતાને ગેરમાર્ગે દોરવામાં આવે ત્યારે કોઈ જાહેર હિત ન હોઈ શકે.ત્રીજું, ગોપનીયતાનો સિદ્ધાંત ત્યારે લાગુ પડતો નથી જ્યારે જાહેરાત જાહેર ચિંતાની બાબતો સાથે સંબંધિત હોય, જે અભિવ્યક્તિ જાહેર જિજ્ઞાસાને સંતોષવા માટે સમાચાર મૂલ્ય અથવા સમાચારથી ખૂબ જ અલગ હોય છે.જાહેર ચિંતા એવી બાબતો સાથે સંબંધિત છે જે વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અભિન્ન ભાગ છે અને દરેકને તેના વિશે સત્ય અને ન્યાયી ટિપ્પણીનો અધિકાર છે.એવા અમુક સંજોગો છે કે જ્યાં ગોપનીયતા જાળવવામાં જાહેર હિત જાહેર હિત કરતાં વધુ હોઈ શકે છે અને આમ, સામાન્ય કાયદામાં, તેને અદાલતો દ્વારા ગુપ્ત માહિતી તરીકે ગણવામાં નહીં આવે.આ પાસાઓ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની

કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ હેઠળ સુસંગત હશે. [પેરા ૬૧] [૫૧૫–સી–એચ]

૧૭. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ એ ત્રણ અપવાદોની વૈધાનિક માન્યતા છે અને જ્યારે તેમાં જાહેર હિતની કસોટીનો સમાવેશ થાય છે.તે જણાવે છે કે માહિતી, અન્યથા ગોપનીય ગણવામાં આવે છે, તે જાહેર કરી શકાય છે જો જાહેર કરવામાં જાહેર હિત આવા તૃતીય પક્ષના હિતને સંભવિત નુકસાન અને નુકસાન કરતાં વધારે હોય.કલમ ૨ની કલમ (એન) માં 'તૃતીય પક્ષ' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે, જેનો અર્થ માહિતી માટે વિનંતી કરનાર નાગરિક સિવાયની વ્યક્તિ થાય છે અને તેમાં જાહેર સત્તામંડળનો સમાવેશ થાય છે.આમ, કલમ ૧૧ હેઠળ 'માહિતી' નો અવકાશ કલમ (જે) થી કલમ ૮ (૧) ની સરખામણીમાં ઘણો વ્યાપક છે, કારણ કે તેમાં એવી માહિતી શામેલ હોઈ શકે છે જે વ્યક્તિગત છે તેમજ એવી માહિતી કે જે સરકાર અને તેની કામગીરી સાથે સંબંધિત છે, જે તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા તેના દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવે છે અને તેને ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે.તૃતીય પક્ષ જાહેર સત્તા સહિત કોઈપણ વ્યક્તિગત, કુદરતી અથવા ન્યાયિક સંસ્થાનો સમાવેશ કરી શકે છે.[પેરા ૬૨] [૫૧૬–એ–સી]

૧૮. મોટાભાગના ન્યાયશાસ્ત્રીઓ સ્વીકારશે કે સરકારના તમામ પાસાઓમાં સંપૂર્ણ પારદર્શિતા ન તો શક્ય છે અને ન તો ઇચ્છનીય છે, કારણ કે સરકારી

માહિતીની સંપૂર્ણ જાહેરાત પર ઘણી મર્યાદાઓ છે, ખાસ કરીને રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા, રાજદ્વારી સંબંધો, આંતરિક સુરક્ષા અથવા સંવેદનશીલ રાજદ્વારી પત્રવ્યવહારને લગતી બાબતોમાં.સરકારના નિર્ણય લેનારાઓને સ્વીકારવાની અને તેમના પર વિશ્વાસ કરવાની પણ જરૂર છે, જે તેમને પણ કમાવી પડે છે, જ્યારે તેઓ વિનંતી કરે છે કે તેમની બેઠકોમાં ગોપનીયતા અને મંતવ્યોના આદાનપ્રદાનની જરૂર છે જેથી સંવેદનશીલ, ત્રાસદાયક અને જીવલેણ મુદ્દાઓ પર અભિપ્રાયોનો મુક્ત પ્રવાહ રહે, જેમાં અલગ-અલગ મંતવ્યો હોઈ શકે.જો કે, આ કહેવું નથી કે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા, રાજદ્વારી સંબંધો, આંતરિક સુરક્ષા અથવા સંવેદનશીલ રાજદ્વારી પત્રવ્યવહાર સાથે સંબંધિત પાસાઓ પર પણ ગુપ્તતા જાળવવામાં કોઈ જોખમ નથી.પ્રમાણિક અને ન્યાયી મૂલ્યાંકનની ખાતરી કરવામાં ગોપનીયતાની કેટલીક અસર અને મહત્વ હોઈ શકે છે, જો કે તે બીજી રીતે પણ કામ કરી શકે છે અને તેથી, શું જાહેર કરવું જોઈએ તે જાહેર હિતને લગતી અધિકૃત તપાસ પર આધારિત છે, એટલે કે, શું પ્રવેશનો અધિકાર અને જાણવાનો અધિકાર ગોપનીયતાની સુરક્ષામાં સંભવિત જાહેર હિત કરતાં વધારે છે અથવા જ્યારે માહિતી આવા તૃતીય પક્ષો સાથે સંબંધિત હોય અથવા માહિતી પ્રકૃતિમાં ગોપનીય હોય ત્યારે તૃતીય પક્ષોને નુકસાન અને નુકસાન કરતાં વધારે છે.[પેરા ૭૦] [૫૨૪-એ-ડી]

'જાહેર હીત' શબ્દનો અર્થ

માહિતીની પહોંચમાં જાહેર હિત એ એવી વસ્તુનો ઉલ્લેખ કરે છે જે જાહેર કલ્યાણના હિતમાં છે.જાહેર કલ્યાણ એ જે જાહેર હિતમાં છે તેનાથી વ્યાપક રીતે અલગ છે.“કંઈક જે જાહેર હિતમાં છે "અને" કંઈક જે જાહેર હિતમાં છે "તે બે અલગ અને અલગ પરિમાણો છે.ઉદાહરણ તરીકે, જનતાને ખાનગી બાબતોમાં રસ હોઈ શકે છે જેની સાથે જનતાને કોઈ ચિંતા ન હોય અને જાણવાની તાત્કાલિક જરૂર હોય.જો કે, ખાનગી બાબતોમાં લોકોનું આ પ્રકારનું હિત ગોપનીયતાના રક્ષણને નકારી કાઢશે અને સીધું પાર કરશે.કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) દ્વારા આપવામાં આવેલી ચોક્કસ મુક્તિ પાછળનો ઉદ્દેશ અને હેતુ વ્યક્તિગત માહિતીની બિનજરૂરી પહોંચથી પોતાને સુરક્ષિત રાખવાનો અને ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે સંકળાયેલ પ્રતિષ્ઠા, સન્માન વગેરે જેવા પાસાઓનું રક્ષણ કરવાનો છે.તેવી જ રીતે, ખાનગી વ્યક્તિઓ અને સરકારના કિસ્સામાં પણ ગોપનીયતા જાળવવામાં જાહેર હિત છે.[પેરા ૭૫] [૫૨૭–E–H]

૨૦.આર. ટી. આઈ. કાયદાના સંદર્ભમાં જાહેર હિતની કસોટીનો અર્થ એ છે કે માહિતીના અધિકાર, ગોપનીયતાનો અધિકાર અને આક્રમણના પરિણામો, અને ગુપ્તતાના ભંગ અને કોઈ ચોક્કસ માહિતી અને વ્યક્તિના સંદર્ભમાં તૃતીય પક્ષને સંભવિત નુકસાન અને ઈજા પહોંચાડવા પાછળના હેતુ અને હેતુ પર પ્રતિબિંબિત કરવું.[પેરા ૭૬] [૫૨૮–એ–બી]

૨૧.જાહેર હિતનો કોઈ સંબંધ નથી અને તે જાહેરાતથી પ્રતિકૂળ અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓની સંખ્યા સાથે સંકળાયેલ નથી જે જાહેરાત ઈચ્છતા વ્યક્તિઓની નોંધપાત્ર સંખ્યાની તુલનામાં નાની અને નજીવી હોઈ શકે છે.તે માંગવામાં આવેલી માહિતી અનુસાર બદલાશે અને મુક્તિની જાળવણીમાં જાહેર હિતને અસર કરતા કેસના તમામ સંજોગો અને માહિતી જાહેર કરનારાઓને યોગ્ય સંતુલન નક્કી કરવા માટે જવાબદાર ગણવા જોઈએ.જાહેર હિત અપરિવર્તનીય નથી અને સમય અંતરાલ પણ નોંધપાત્ર તફાવત લાવી શકે છે.છૂટ અને જાહેર હિતમાં જાહેર હિતને નુકસાન પહોંચાડવાનો પ્રકાર અને સંભાવના મહત્વની રહેશે.નાજુક સંતુલન માટે દરેક મુક્તિ પાછળ જાહેર હિતની ઓળખ કરવી જરૂરી છે અને પછી તે ચોક્કસ કેસમાં જાહેર હિત સામે જાહેર હિતમાં માહિતીને નકારવા માટે મુક્તિ (ઓ) સ્વીકારવા અથવા જાળવવામાં જાહેર હિતને સંચિત રીતે તોલવું જરૂરી છે.વધુમાં, કલમ ૧૧ (૧) હેઠળ, તૃતીય પક્ષને 'સંભવિત' નુકસાન અને નુકસાનનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે, જેને તૃતીય પક્ષોને લગતી ગોપનીય માહિતીની જાહેરાત નક્કી કરતી વખતે પણ ધ્યાનમાં લેવી પડશે.[પેરા ૭૮] [૫૨૯–D–F]

૨૨. જાહેર હિતની કસોટીના સંદર્ભમાં છેલ્લું પાસું આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ની પેટા–કલમ (૨) ની અસર અંગે સ્પષ્ટીકરણના સ્વરૂપમાં હશે, જેમાં માહિતી શોધનારને માહિતી માટે વિનંતી કરવા માટે કોઈ કારણ આપવાની જરૂર નથી.સ્પષ્ટપણે, માહિતી માટે વિનંતી કરવા માટેનો 'હેતુ' અને 'હેતુ' અપ્રસ્તુત

છે, અને બાહ્ય હોવું એ માહિતીને નકારી કાઢવાનો આધાર ન હોઈ શકે.જો કે, આ કહેવું નથી કે જાહેર હિતની કસોટી દ્વારા સંચાલિત લાયકાતની મુક્તિઓના કિસ્સામાં જાહેર હિતની કસોટી લાગુ કરતી વખતે 'હેતુ' અને 'હેતુ' સુસંગત પરિબળ ન હોઈ શકે.આ સંદર્ભમાં આદિત્ય બંદોપાધ્યાયની આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે કે લાભાર્થીને તેની સાથે સંબંધિત વ્યક્તિગત માહિતીને નકારી શકાય નહીં.તેવી જ રીતે, અન્ય કિસ્સાઓમાં, જ્યારે માંગવામાં આવેલી માહિતી અરજદાર માટે વિશેષ રસ અથવા વિશેષ મહત્વની હોઈ શકે છે ત્યારે જાહેર હિત જાહેર કરવાની તરફેણમાં હોઈ શકે છે.જ્યારે 'હેતુ' અને 'હેતુ' ત્રાસદાયક હોય અથવા તે કાયદાના સ્પષ્ટ દુરૂપયોગનો કેસ હોય ત્યારે તે સમાન રીતે નકારાત્મક પરિબળ બની શકે છે.[પેરા ૭૯] [૫૨૯–G–H; ૫૩૦–A–B]

૨૩. આર. ટી. આઈ. કાયદામાં, નિર્ણય લેતી વખતે પી. આઈ. ઓ. એ ધ્યાનમાં રાખવાની વિચારણાઓ અંગે કોઈ સકારાત્મક સંકેતની ગેરહાજરીમાં, વિધાનસભાએ સ્પર્ધાત્મક હિતોને તોલવા માટે પી. આઈ. ઓ. ને સામાન્ય વિવેકબુદ્ધિ આપવાનો ઈરાદો રાખ્યો હતો, જે માત્ર રક્ષણના હેતુ, અવકાશ અને હેતુ અને માહિતી મેળવવાના અધિકાર દ્વારા મર્યાદિત હશે અને કલમ ૧૧ (૧) માં, ત્રીજા પક્ષને 'સંભવિત' નુકસાન અને નુકસાન થશે.તે પી. આઈ. ઓ. અને અપીલીય મંચો તરફથી વિવેકાધીન મૂલ્યના ચુકાદાની આયાત કરે છે કારણ કે તે આદેશ આપે છે કે કોઈપણ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું વાજબી હોવું જોઈએ અને દરેક અધિકારનું રક્ષણ કરવું જોઈએ જેને જાહેર હિતમાં સમર્થન આપવું જરૂરી છે.એક

અન્યને પછાડે છે તેવું ફોર્ટિઓરી દ્રષ્ટિકોણ લેવાની જરૂર નથી.[પેરા ૮૦] [૫૩૦–C–D]

ન્યાયિક સ્વતંત્રતા

૨૪. આ અદાલતે બંને પક્ષો પર વિવિધ દલીલો અને પ્રતિ–દલીલો સાથે પારદર્શિતા, જવાબદારી અને ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના મુદ્દાની વિવાદાસ્પદ પ્રકૃતિને પ્રકાશિત કરવા માટે નિર્ણયો અને દ્રષ્ટિકોણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાંથી દરેક યોગ્ય છે અને તેને અવગણી શકાય નહીં.તેથી, તે જરૂરી છે કે સંતુલનની કવાયતમાં ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો પ્રશ્ન ધ્યાનમાં લેવામાં આવે.તેમાં શંકા અને ચર્ચા ન કરી શકાય કે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ જાહેર ચિંતાનો વિષય છે અને તે જાહેર કલ્યાણ સાથે સીધો સંબંધ ધરાવે છે અને જાહેર હિતની કસોટીને ધ્યાનમાં લેવા અને લાગુ કરવામાં ધ્યાનમાં લેવાના પરિબળોમાંથી એક હશે.આમ, જ્યારે જાહેર હિત માહિતી જાહેર કરવાની માંગ કરે છે, ત્યારે વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગનો પ્રશ્ન નક્કી કરતી વખતે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને ધ્યાનમાં રાખવી પડશે.જો કે, આપણે તેનો અર્થ એ સમજવો જોઈએ નહીં કે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા માત્ર માહિતીની પહોંચને નકારીને જ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.આપેલ કિસ્સામાં સ્વતંત્રતા માહિતી આપીને નિખાલસતા અને પારદર્શિતાની માંગ કરી શકે છે.ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના સિદ્ધાંતનો સંદર્ભ જવાબદારીને નબળી પાડવાનો અને ટાળવાનો નથી, જે એક એવું પાસું છે જેને આપણે સમજીએ છીએ અને માનીએ છીએ કે

માહિતી જાહેર કરવાની તરફેણમાં જાહેર હિતની તપાસ કરતી વખતે તેને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ.ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને જવાબદારી સાથે–સાથે ચાલે છે કારણ કે જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરે છે, અને તે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનું એક પાસું છે.વધુમાં, પ્રમાણસરતા પરીક્ષણ લાગુ કરતી વખતે, માહિતીનો પ્રકાર અને પ્રકૃતિ એક સુસંગત પરિબળ છે.નિરીક્ષણો અને સૂચક કારણો સાથે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક/બઢતી અને બદલીના સંદર્ભમાં કોલેજિયમ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા અંતિમ અભિપ્રાય અથવા ઠરાવો અને કોલેજિયમે તપાસેલા ઇનપુટ્સ/ડેટા અથવા વિગતો વચ્ચે તફાવત હોવો જોઈએ.ઉમેદવારની ઇનપુટ વિગતો, ડેટા અને વિગતો જાહેર કરવામાં જાહેર હિતની કઠોરતા આઉટપુટની વિગતો જાહેર કરવા અને રજૂ કરવા કરતાં અલગ હશે, એટલે કે નિર્ણય.પહેલામાં, જાહેર હિતની કસોટી વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ (જો તે ઊભો થાય તો) ને ધ્યાનમાં રાખીને લાગુ કરવી પડશે, અને ઉમેદવાર અથવા માહિતી પ્રદાતાને આપેલા ગોપનીયતાના અધિકારનું આક્રમણ અને ગોપનીયતાની ફરજનું ઉલ્લંઘન, પરિણામે આવી વિગતો અને વિગતો રજૂ કરવામાં આવે છે.આ સ્થિતિ જાહેરાતની તરફેણમાં અને માહિતીને અટકાવવાની તરફેણમાં રહેલા વિવિધ પરિબળો વચ્ચેના સૈદ્ધાંતિક સંઘર્ષને રજૂ કરે છે.ન્યાયિક નિમણૂકોમાં પારદર્શિતા અને ખુલ્લાપણું અને ચર્ચાવિચારણાની ગોપનીયતા સૌથી નાજુક અને જટિલ ક્ષેત્રોમાંનું એક છે.સ્પષ્ટપણે, સ્થિતિ પ્રગતિશીલ તેમજ વિકસતી છે કારણ કે પસંદગી અને નિમણૂક પ્રક્રિયાને વધુ પારદર્શક અને ખુલ્લી બનાવવા માટે પગલાં લેવામાં આવ્યા છે.નોંધપાત્ર રીતે, નામોની જાહેરાત અને જેમને મંજૂરી આપવામાં આવી

ન હતી તેમના કારણો અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવ્યા બાદ તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે.આ પદ ભૂતકાળના અનુભવો અને ભવિષ્યની આકાંક્ષાઓને ધ્યાનમાં રાખીને નવા માર્ગો બનાવશે.[પેરા ૮૮] [૫૩૯–A–H; ૫૪૦–A]

તારણો

૨૫. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતે ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલને ફગાવી દીધી છે અને ૨૦૦૯ના એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧માં દિલ્હી હાઈકોર્ટના ૧૨મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૦ના ચુકાદાને સમર્થન આપ્યું છે, જેમાં સી. આઈ. સી. દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું, જેમાં સી. પી. આઈ. ઓ., સુપ્રીમ કોર્ટને તેમની સંપત્તિ જાહેર કરનારા સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો વિશે માહિતી રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.આવી જાહેરાત કોઈ પણ રીતે ન્યાયાધીશોની વ્યક્તિગત માહિતી અને ગોપનીયતાના અધિકારને અવરોધે નહીં.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ (ઇ) થી કલમ ૮ (૧) ની દ્રષ્ટિએ પ્રત્યયી સંબંધનો નિયમ લાગુ પડતો નથી.તે ન્યાયાધીશોની ગુપ્તતાના અધિકાર અને વ્યક્તિગત માહિતી અને ગોપનીયતાના રક્ષણના તેમના અધિકારને અસર કરશે નહીં, જે તે કેસ હશે જ્યાં ઘોષણામાં વ્યક્તિગત સંપત્તિની વિગતો અને સામગ્રી માંગવામાં આવે છે અને માંગવામાં આવે છે, જે ઘટનામાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) અને કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ મુજબ લાગુ જાહેર હિતની કસોટી અમલમાં આવશે.[પેરા ૮૯] [૫૪૦–D–P]

૨૬. જ્યાં સુધી ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૫ અને ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી તેમને આંશિક રીતે મંજૂરી આપવામાં આવશે અને સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ (૧) હેઠળની પ્રક્રિયાને અનુસરીને આ મામલાની ફરીથી તપાસ કરવાનો આદેશ આપવામાં આવશે કારણ કે માહિતી તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત છે.[પેરા ૯૦] [૫૪૦–G]

કેન્દ્રીય માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ અને અન્ય વિરુદ્ધ આદિત્ય બંદોપાધ્યાય અને અન્ય (૨૦૧૧) ૮ એસસીસી ૪૯૭:[૨૦૧૧] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૨૮; થલાપ્પલમ સર્વિસ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ અને અન્યો વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય અને અન્યો (૨૦૧૩) ૧૬ એસસીસી ૮૨:[૨૦૧૩] ૧૪ એસસીઆર ૪૭૫; ખાનાપુરમ ગંડૈયા વિરુદ્ધ વહીવટી અધિકારી અને અન્યો (૨૦૧૦) ૨ એસસીસી ૧:[૨૦૧૦] ૧ એસસીઆર ૧; કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી એન્ડ અનધર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ અનર્સ (૨૦૧૭) ૧૦ એસસીસી ૧:[૨૦૧૭] ૧૦ એસસીઆર ૫૬૯; ગિરીશ રામચંદ્ર દેશપાંડે વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય માહિતી કમિશનર અને અન્યો (૨૦૧૩) ૧ એસસીસી ૨૧૨:[૨૦૧૨] ૮ એસસીઆર ૧૦૯૭; અરવિંદ કેજરીવાલ વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અને અન્ય એઆઈઆર ૨૦૧૨ દિલ્હી ૨૯–પર આધાર રાખ્યો હતો; આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૧૯૯૩) ૪ એસસીસી ૧૧૯:[૧૯૯૩] ૩ SCR ૮૦૨; યુનિયન

ઓફ ઇન્ડિયા વિ. એસોસિએશન ફોર ડેમોક્રેટિક રિફોર્મ્સ એન્ડ અનધર (૨૦૦૨) ૫ SCC ૨૯૪:[૨૦૦૨] ૩ એસસીઆર ૬૯૬; બિહાર જાહેર સેવા આયોગ વિરુદ્ધ સૈયદ હુસૈન અબ્બાસ રિઝવી અને અન્ય (૨૦૧૨) ૧૩ એસસીસી ૬૧:[૨૦૧૨] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૩૨; સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ–ઓન–રેકોર્ડ એસોસિએશન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૧૬) ૫ એસસીસી ૧:[૨૦૧૫] ૧૩ એસ. સી. આર. ૧; સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ ઓન રેકોર્ડ એસોસિએશન અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૧૯૯૩) ૪ એસ. સી. સી. ૪૪૧:[૧૯૯૩] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૬૫૯–પર આધાર રાખ્યો હતો.

એસ. પી. ગુપ્તા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ અદર્સ (૧૯૮૧) સપ્લિમેન્ટ એસસીસી ૮૭:[૧૯૮૦] એસસીઆર ૩૬૫; ભૂદાન સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ નબી બક્સ અને અન્ય (૧૯૬૯) ૨ એસસીસી ૪૮૧:[૧૯૭૦] ૨ એસસીઆર ૧૦; કૈલાશ રાય વિ. જય રામ (૧૯૭૩) ૧ એસસીસી ૫૨૭:[૧૯૭૩] ૩ એસસીઆર ૪૧૧; યુ. પી. રાજ્ય વિ.રાજ નારાયણ અને અન્યો (૧૯૭૫) ૪ એસસીસી ૪૨૮:[૧૯૭૫] ૩ એસસીઆર ૩૩૩; ભારતીય રિઝર્વ બેંક વિરુદ્ધ જયંતીલાલ એન. મિસ્ત્રી (૨૦૧૬) ૩ એસસીસી ૫૨૫:[૨૦૧૫] ૧૪ એસસીઆર ૫૦૫; જિલ્લા કુલસચિવ અને કલેક્ટર વિ. કેનરા બેંક (૨૦૦૫) ૧ એસસીસી ૪૬૬:[૨૦૦૪] ૫ પૂરક.એસ. સી. આર. ૮૩૩; સ્પેન્સર વિ. આર. (૨૦૧૪) ૨ એસ. સી. આર. ૨૧૨; કેનરા બેંક વિ. સી. એસ. શ્યામ અને અન્ય (૨૦૧૮) ૧૧ એસસીસી ૪૨૬:[૨૦૧૭] ૭ એસ. સી. આર. ૭૪૧; સુભાષ

ચંદ્ર અગ્રવાલ વિરુદ્ધ રજિસ્ટ્રાર, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત અને અન્યો (૨૦૧૮) ૧૧ એસ. સી. સી. ૬૩૪; આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય (૨૦૧૩) ૧૪ એસ. સી. સી. ૭૯૪:[૨૦૧૩] ૫ એસ. સી. આર. ૪૧૧; હેલેન સુઝમેન ફાઉન્ડેશન વિરુદ્ધ જ્યુડિશિયલ સર્વિસ કમિશન કેસ <આઇ. ડી. ૧> નો નિર્ણય ૨૪મી એપ્રિલ ૨૦૧૮ના રોજ લેવામાં આવ્યો; સી. રવિચંદ્રન ઐયર વિરુદ્ધ જસ્ટિસ એ. એમ. ભટ્ટાચાર્જી અને અન્યો (૧૯૯૫) ૫ એસ. સી. સી. ૪૫૭:[૧૯૯૫] ૩ પૂરક.એસ. સી. આર. ૩૧૯; બોમ્બે હાઈકોર્ટ વિરુદ્ધ શશીકાંત એસ. પાટીલ (૧૯૯૭) ૬ એસ. સી. સી. ૩૩૯:[૧૯૯૭] ૩ એસ. સી. આર. ૧૧૩૧; જસબીર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૨૦૦૬) ૮ એસ. સી. સી.[૨૦૦૬] ૭ પૂરક.એસસીઆર ૧૭૪–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

રી કોઇની એસ્ટેટ એબર્ટ એટ અલ વિ. સ્ટેટ એટ.અલ ૩૩ Cal.૨ d ૫૦૨; ડોલફસ મીગ અને કોમ્પેની S. A. v.બેંક ઓફ ઇંગ્લેન્ડ (૧૯૫૦) ૨ ઓલ ઇ. આર. ૬૧૧; ન્યૂ કેસલ અપોન ટાઇન વિ. ઇન્ફોર્મેશન કમિશનર અને બ્રિટિશ યુનિયન ફોર એબોલિશન ઓફ વિવિસેક્શન (૨૦૧૧) યુકેયુટી ૧૮૫ એએસી; મેઇનહાર્ડ વિ. સેલ્મોન (૧૯૨૮) ૧૬૪ એન. ઇ. ૫૪૫, ૫૪૬; કોકો વિ. એ. એન. ક્લાર્ક (એન્જિનિયર્સ) લિમિટેડ. [૧૯૬૯] આર. પી. સી. ૪૧; ડગ્લાસ વિ. હેલો!લિમિટેડ (૨૦૦૧) ક્યૂ. બી. ૯૬૭; પી. જે. એસ. વિ. ન્યૂઝ ગ્રુપ ન્યૂઝપેપર્સ લિમિટેડ (૨૦૧૬) યુકેએસસી ૨૬; યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ વિ. મિલર ૪૨૫ યુએસ ૪૩૫ (૧૯૭૬); પેક વિ. યુનાઇટેડ કિંગડમ (૨૦૦૩) ઇ. એમ.

એલ. આર. ૧૫; ઓસ્ટ્રેલિયન બ્રોડકાસ્ટિંગ કોર્પોરેશન વિ. લેના ગેમ મીટ્સ પીટીવાય લિમિટેડ (૨૦૦૧) ૧૮૫ એએલઆર ૧; કેમ્પબેલ વિ. મિરર ગ્રુપ ન્યૂઝપેપર્સ લિમિટેડ (૨૦૦૪) યુકેએચએલ ૨૨; એટર્ની જનરલ (યુકે) વિ. હેઇનમેન પબ્લિશર્સ પીટીવાય લિમિટેડ (૧૯૮૭) ૧૦ એનએસડબલ્યુએલઆર ૮૬ ૧૯૧; કોમનવેલ્થ વિ. જહોન ફેરફેક્સ એન્ડ સન્સ લિમિટેડ . (૧૯૮૦) ૫૧ પર ૧૪૭ સી. એલ. આર. ૩૯; એટર્ની જનરલ વિ. જોનાથન કેપ લિમિટેડ [૧૯૭૬] ક્યુ. બી. ૭૫૨; બર્માહ ઓઇલ લિમિટેડ વિ. ગવર્નર એન્ડ કંપની ઓફ ધ બેંક ઓફ ઇંગ્લેન્ડ એન્ડ અનધર [૧૯૮૦] એસી ૧૦૯૦; બટર ગેસ એન્ડ ઓઇલ કંપની વિ.હેમર ૧૯૮૨ એસી ૮૮૮ (એચ. એલ.); એર કેનેડા વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ટ્રેડ ૧૯૮૩ ૨ એસી ૩૯૪ (એચ. એલ.); સિવિલ સર્વિસ યુનિયન કાઉન્સિલ વિ. સિવિલ સર્વિસ મંત્રી ૧૯૮૫ AC ૩૭૪ (H. L.)–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

<u>કેસ કાયદો સંદર્ભ</u>

[૧૯૮૦] એસસીઆર ૩૬૫	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૩
[૧૯૭૦] ૨ એસસીઆર ૧૦	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૯
[૧૯૭૩] ૩ એસસીઆર ૪૧૧	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૯
[૧૯૭૫] ૩ એસસીઆર ૩૩૩	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૯

[૨૦૧૧] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૨૮	પેરા ૯ પર આધાર રાખ્યો	
[૨૦૧૫] ૧૪ એસસીઆર ૫૦૫	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૯
[૨૦૧૩] ૧૪ એસસીઆર ૪૭૫	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૧૨
[૨૦૧૦] ૧ એસસીઆર ૧	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૨૧
[૨૦૦૪] ૫ પૂરક.એસસીઆર ૮૩૩	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૩૯
[૨૦૧૭] ૧૦ એસસીઆર ૫૬૯	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૪૦
[૨૦૧૪] ૨ એસસીઆર ૨૧૨	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૪૩
[૨૦૧૨] ૮ એસસીઆર ૧૦૯૭	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૫૪
[૨૦૧૭] ૭ એસસીઆર ૭૪૧	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૫૫
(૨૦૧૮) ૧૧ એસસીસી ૬૩૪	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૫૬
[૨૦૧૩] ૫ એસસીઆર ૪૧૧	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૫૭
AIR ૨૦૧૨ દિલ્હી ૨૯	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૬૦
[૧૯૯૩] ૩ એસસીઆર ૮૦૨	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૬૪
[૨૦૦૨] ૩ એસસીઆર ૬૯૬	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૭૧
[૨૦૧૨] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૩૨	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૭૪
[૨૦૧૫] ૧૩ એસસીઆર ૧	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૮૪
[૧૯૯૩] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૬૫૯	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૮૫
[૧૯૯૫] ૩	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૮૬

પૂરક.એસસીઆર ૩૧૯		
[૧૯૯૭] ૩ એસસીઆર ૧૧૩૧	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૮૬
[૨૦૦૬] ૭ પૂરક.એસસીઆર ૧૭૪	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૮૬

ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચૂડ, જે.

ન્યાયિક સ્વતંત્રતા

૨૭. ન્યાયતંત્ર એ ભારતીય રાજ્યનું એક મહત્વપૂર્ણ અંગ છે અને કાયદાના શાસન પર આધારિત લોકશાહી તરીકે રાજ્યની યોગ્ય કામગીરીમાં તેની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા છે.ન્યાયતંત્રની અખંડિતતા, સ્વતંત્રતા અને નિષ્પક્ષતા ન્યાયની ન્યાયી અને અસરકારક પહોંચ અને અધિકારોના રક્ષણ માટેની પૂર્વશરત છે.દેશમાં અખંડિતતાના માળખાના રક્ષક તરીકે ન્યાયતંત્રની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા છે.[પેરા ૪૫] [૫૭૫–એફ]

૨૮. જવાબદારી સુધારા લાવવામાં નિષ્ફળતા અદાલતોની નિષ્પક્ષતામાં વિશ્વાસને ઘટાડશે, મુખ્ય ન્યાયિક કાર્યોને નુકસાન પહોંચાડશે.વધુમાં, તે નાગરિકોના અધિકારોને જાળવી રાખવા અને અન્ય શાખાઓના પ્રતિનિધિઓ જ્યારે કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે ત્યારે તેમને મંજૂરી આપવા સહિત લોકશાહી પ્રણાલીઓમાં ન્યાયતંત્રને સોંપવામાં આવેલા વ્યાપક જવાબદારી કાર્યને પણ નુકસાન પહોંચાડે છે.પારદર્શિતા અને માહિતીનો અધિકાર નિર્ણાયક રીતે કાયદાના શાસન સાથે જોડાયેલા છે.[પેરા ૪૫] [૫૭૫–G; ૫૭૬–A]

<u>ન્યાયિક જવાબદારી</u>

૨૯. ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને ન્યાયિક જવાબદારીને ઘણીવાર વિરોધાભાસી મૂલ્યો તરીકે જોવામાં આવે છે.એવું માનવામાં આવે છે કે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા, જે આદેશ આપે છે કે ચુકાદો વિધાનસભા અને કારોબારીની દખલગીરીથી મુક્ત થાય છે, તે જવાબદારીના પ્રશ્નો દ્વારા સમાધાન કરવામાં આવે છે જે ન્યાયિક જવાબદારીમાં સમાવેશ થાય છે.આ દ્રષ્ટિકોણમાં, જવાબદારી ન્યાયાધીશોની બાહ્ય દબાણથી મુક્ત નિર્ણય લેવાની ક્ષમતા સાથે સમાધાન કરે છે અને તે અનિચ્છનીય છે.સ્વતંત્રતા અને જવાબદારી વિરોધાભાસી મૂલ્યો છે તે પૂર્વધારણા વિશે એક ભ્રાંતિ છે.[પરિચ્છેદ ૪૬] [૫૭૬–C–D]

૩૦. ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને એવી પરિસ્થિતિઓના અસ્તિત્વ દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે જે ન્યાયાધીશને ન્યાયના માર્ગને અવરોધે તેવા દબાણ અને પ્રભાવો સામે ઝૂક્યા વિના નિરપેક્ષપણે નિર્ણય લેવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.સ્વતંત્ર બનવા માટે ન્યાયાધીશ પાસે 'ભય અથવા તરફેણ, સ્નેહ અથવા દુર્ભાવના વિના' નિર્ણય લેવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ.બંધારણ નિમણૂકો, કાર્યકાળ અને સેવાની શરતોને સંચાલિત કરવા માટેની જોગવાઈઓ નક્કી કરીને ન્યાયાધીશોની સ્વતંત્રતાને સુરક્ષિત કરવા માટે શરતો બનાવે છે.આ એવી જોગવાઈઓ છે જેના દ્વારા ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને સુરક્ષિત કરવા માટે જરૂરી શરતોને ફરજિયાત સંસ્થાકીય જરૂરિયાતો તરીકે સામેલ કરવામાં આવે છે.આ

આપણી બંધારણીય રચનાના આંતરિક ઘટકો છે.પરંતુ બંધારણીય રચના તેના કાર્યકર્તાઓની વાસ્તવિક કામગીરી દ્વારા સાકાર થવી જોઈએ.તેથી સ્વતંત્રતાની સુવિધા આપતી પદ્ધતિઓ એ સુનિશ્ચિત કરવામાં નિર્ણાયક કડી છે કે બંધારણીય રચના ન્યાયિક સ્વતંત્રતાની અનુભૂતિમાં પરિવર્તિત થાય છે.સુવિધાજનક પદ્ધતિઓમાં તે સામેલ છે જે પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન આપે છે.સાચું ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એ ખોટા કામોને બચાવવા માટેનું કવચ નથી, પરંતુ તે બંધારણીય મૂલ્યોની પરિપૂર્ણતાને સુરક્ષિત કરવા માટેનું એક સાધન છે, જે સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્રને પ્રાપ્ત કરવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું છે.તેથી ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એ મનસ્વી વર્તન માટે કાર્ટે બ્લેન્શ નથી.જ્યાં બંધારણની જોગવાઈઓ મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચુકાદા માટે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના ધોરણને સુરક્ષિત કરે છે, ત્યાં બંધારણ દ્વારા બાંયધરી આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ એવી રીતે થવો જોઈએ કે જે હેતુ માટે તે સુરક્ષિત કરવામાં આવી હતી.બાંયધરીકૃત સ્વતંત્રતા અને સ્વતંત્રતા સાથે જોડાયેલી જવાબદારી વચ્ચે સંતુલનની શોધમાં, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને ન્યાયિક જવાબદારી એકરૂપ થાય છે.[પેરા ૪૭] [૫૭૬–E–H; ૫૭૭–A–B]

૩૧. ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો અર્થ એ નથી કે ન્યાયાધીશોને કાયદાના શાસનથી સુરક્ષિત કરવામાં આવે.કાયદાના શાસન અને તેના નાગરિકોની સમાનતા માટે પ્રતિબદ્ધ બંધારણીય લોકશાહીમાં, તે સ્વીકારી શકાતું નથી કે ન્યાયાધીશો કાયદાથી ઉપર છે.જવાબદાર ન્યાયતંત્રની કલ્પના એ આદર્શને આગળ ધપાવે છે

જેના માટે સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્રની કલ્પના કરવામાં આવી હતી.તે ન્યાયી અને જવાબદાર રીતે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા દ્વારા બાંયધરીકૃત નિર્ણય લેવાની સત્તાનો ઉપયોગ છે, જે ન્યાયિક કાર્યાલયના સિદ્ધાંતોને સાચું પાડે છે જે ન્યાયતંત્રના સ્થાપક દ્રષ્ટિકોણને પેટા-સેવા આપે છે.[પેરા ૫૬] [૫૮૨-એફ; ૫૮૩-એ]

૩૨. વિધાનસભાને જવાબદાર સરકારના કેબિનેટ સ્વરૂપમાં કારોબારી.સરકારના મંત્રીઓ વિધાનસભાના ચૂંટાયેલા સભ્યો હોય છે.સામૂહિક રીતે, સરકાર એક સંસ્થા તરીકે વિધાનસભા માટે અને વિધાનસભા દ્વારા લોકો માટે જવાબદાર છે.લોકોના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓથી વિપરીત, જિલ્લા અને ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રના ન્યાયાધીશો ચૂંટાતા નથી.રાજકીય પ્રક્રિયા વિધાનસભાના સભ્યો પાસેથી જે જવાબદારી લે છે તે ન્યાયાધીશોની જવાબદારીથી અલગ છે, જેઓ સ્વતંત્ર નિર્ણય લેનારાઓ તરીકે તેમનામાં નિહિત ટ્રસ્ટને જવાબદાર છે.તે ટ્રસ્ટની કામગીરીમાં તેમને જવાબદાર બનાવવાથી તેમની સ્વતંત્રતામાં ઘટાડો થતો નથી.ન્યાયાધીશોની સ્વતંત્રતા તેમને કારોબારી અને વિધાનસભાના દબાણ અને સમાજમાં સંગઠિત હિતોથી બચાવવા માટે રચવામાં આવી છે, જે ન્યાયાધીશોને નિષ્પક્ષ ન્યાયનિર્ણાયકો તરીકે ટ્રસ્ટનું સંચાલન કરવાથી વિચલિત કરી શકે છે.તપાસ અને પારદર્શકતા, જે યોગ્ય રીતે સમજી શકાય છે તે સ્વતંત્રતાના વિરોધાભાસમાં મૂકવામાં આવતી નથી.તેઓ એવી પરિસ્થિતિઓ ઊભી કરે છે જ્યાં ન્યાયાધીશોને બિનઆરોગ્યપ્રદ પ્રભાવો સામે રક્ષણ મળે છે.તપાસ અને પારદર્શિતા એ કર્તવ્યનિષ્ઠાના સહયોગી છે કારણ કે તેઓ એવા

પ્રભાવો સામે રક્ષણ આપવા માટે શક્તિશાળી સાધનો છે જે ન્યાયિક અંતઃકરણને નુકસાન પહોંચાડવાની ધમકી આપે છે.જવાબદારીને નકારી કાઢવાની અરજી તરીકે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ કરવો એ ખોટો છે.સ્વતંત્રતા જવાબદારી દ્વારા સુરક્ષિત થાય છે.પારદર્શિતા અને તપાસ એ જવાબદારી સુરક્ષિત કરવાના સાધનો છે.[પેરા ૫૭] [૫૮૩–E–G; ૫૮૪–A–B]

વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ

૩૩.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશે ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર તેમના સત્તાવાર કાર્યોનો ઉપયોગ કરીને અન્ય ન્યાયાધીશોની સંપત્તિની માહિતી રાખવાથી સુપ્રીમ કોર્ટના અન્ય ન્યાયાધીશો માટે અને તેમના વતી કામ કરતું નથી.તેમની વચ્ચે કોઈ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ નથી.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને તેમની સંપત્તિ જાહેર કરનારા વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશોના હિતોનું રક્ષણ કરવાની અને તેમને આગળ વધારવાની સત્તા સોંપવામાં આવી નથી.સુપ્રીમ કોર્ટના તે સમયના તમામ વર્તમાન ન્યાયાધીશો દ્વારા ૭ મે ૧૯૯૭ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા ઠરાવના આદેશ અનુસાર આ માહિતી જરૂરી છે અને એવું ન કહી શકાય કે આવી માહિતી કોઈપણ વ્યક્તિગત ક્ષમતામાં પૂરી પાડવામાં આવી રહી છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ માત્ર સત્તાવાર કાર્યો અનુસાર માહિતી ધરાવે છે, કોઈ પણ વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં નહીં.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સહિત સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો બંધારણીય હોદ્દો ધરાવે છે.ન્યાયાધીશો વચ્ચે કોઈ

નિર્ધારિત પદાનુક્રમ અસ્તિત્વમાં નથી અને તેઓ સમાન ન્યાયિક સત્તાઓ અને મુક્તિઓનો આનંદ માણે છે.જે ન્યાયાધીશો તેમની સંપત્તિ જાહેર કરે છે તેમને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ પ્રત્યે સંવેદનશીલ અને તેમના પર નિર્ભર હોવાનું ન કહી શકાય.આ સંજોગોમાં, એવું ન કહી શકાય કે સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે શેર કરવામાં આવેલી સંપત્તિની માહિતી તેમના દ્વારા વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં રાખવામાં આવે છે, જે જો જાહેર કરવામાં આવે તો તે વિશ્વાસપાત્ર ફરજનું ઉલ્લંઘન થશે.તેથી, માંગવામાં આવેલી માહિતી વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં રાખવામાં આવે છે તે દલીલ લાગુ પડતી નથી અને માહિતીને જાહેર થતી અટકાવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.[પેરા ૬૯] [૫૯૧–D–H]

<u>ગોપનીયતાનો અધિકાર અને જાણવાનો અધિકાર.</u>

૩૪. એ નોંધવું પણ યોગ્ય છે કે કલમ ૮ની કલમ (એ), (બી), (સી), (એફ), (જી) અને (એચ) થી કલમ (૧) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાતની જવાબદારીમાંથી સંપૂર્ણ મુક્તિ પૂરી પાડે છે. જો કે, કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (ડી), (ઈ), (આઇ) અને (જે) જાહેરાતમાંથી યોગ્ય મુક્તિ પૂરી પાડે છે.ઉદાહરણ તરીકે, કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (એ) બિનશરતી મુક્તિ પૂરી પાડે છે જ્યાં તે નક્કી કરવામાં આવે છે કે માંગવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાત "ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતાને પૂર્વગ્રહયુક્ત રીતે અસર કરશે".બીજી બાજુ, જ્યારે કલમ ૮ (૧) ની કલમ (ડી)

એ જ રીતે જોગવાઈ કરે છે કે માહિતીને જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે જ્યાં આવી જાહેરાત "ત્રીજા પક્ષની સ્પર્ધાત્મક સ્થિતિને નુકસાન પહોંચાડશે" મુક્તિ શબ્દસમૂહ દ્વારા વધુ લાયક છે, "જ્યાં સુધી સક્ષમ અધિકારી સંતુષ્ટ ન થાય કે મોટા જાહેર હિતમાં જાહેરાતની બાંયધરી આપે છે".આમ, કલમ (ડી) હેઠળની મુક્તિ નિરપેક્ષ નથી પરંતુ તે લાયક છે અને જ્યાં "મોટું જાહેર હિત" અસ્તિત્વમાં હોય ત્યાં તેનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.જ્યાં માહિતી અધિકારી નક્કી કરે છે કે "વ્યાપક જાહેર હિત" જાહેર કરવાની બાંહેધરી આપે છે, ત્યાં કલમ (ડી) માં મુક્તિ લાગુ કરી શકાતી નથી અને માહિતી જાહેર કરવી આવશ્યક છે. [પેરા ૭૫] [૫૯૭–બી–ડી]

૩૫. કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) જાહેરાતમાંથી યોગ્ય મુક્તિ પૂરી પાડે છે જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી "વ્યક્તિગત માહિતી જેની જાહેરાતનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી" અથવા માહિતીની જાહેરાત "ગોપનીયતામાં અયોગ્ય આક્રમણ" નું કારણ બને છે.જો કે, મુક્તિને ઓવરરાઇડ કરી શકાય છે જ્યાં માહિતી અધિકારી "સંતુષ્ટ છે કે વ્યાપક જાહેર હિત જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે છે".કલમ (જે) એ ગોપનીયતાના આધારે માહિતી જાહેર કરવાથી સંપૂર્ણ મુક્તિ નથી પરંતુ જણાવે છે કે જ્યાં "વ્યક્તિગત માહિતી" માંગવામાં આવે છે અને ત્યાં કોઈ "મોટું જાહેર હિત" અસ્તિત્વમાં નથી તેવા કિસ્સાઓમાં જાહેરાતને મુક્તિ આપવામાં આવી છે.જ્યાં માહિતી અધિકારીને સંતોષ થાય છે કે "મોટા જાહેર હિત" નું અસ્તિત્વ "વ્યક્તિગત માહિતી" ની જાહેરાતને યોગ્ય ઠેરવે

છે, ત્યાં માહિતી જાહેર કરવી આવશ્યક છે.ન્યાયતંત્રના સભ્યોના સંદર્ભમાં "વ્યક્તિગત માહિતી" અને "વ્યાપક જાહેર હિત" શબ્દસમૂહોની ચોક્કસ રૂપરેખા અને તેઓ એકબીજા સાથે કેવી રીતે સંબંધિત છે તે ચોક્કસ રીતે ત્રીજા રેફરલ પ્રશ્નનો વિષય બને છે અને આ ચુકાદા દરમિયાન તેનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવશે.[પેરા ૭૬] [૫૯૭–બી–ડી]

૩૬. "તૃતીય પક્ષ" ની વ્યાખ્યામાં જાહેર સત્તાનો સમાવેશ થાય છે.'તૃતીય પક્ષની માહિતી એવી માહિતી છે જે માહિતી અરજદાર સિવાયની અન્ય કોઈ વ્યક્તિ (જાહેર સત્તા સહિત) સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને આવા તૃતીય પક્ષ દ્વારા તેને ગોપનીય ગણવામાં આવી છે.જ્યાં 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' જાહેર કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, અને આવી માહિતીને પ્રથમ દૃષ્ટિએ તૃતીય પક્ષ દ્વારા ગોપનીય ગણવામાં આવે છે, ત્યાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયા ફરજિયાત છે.માહિતી અધિકારી, 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' માટેની વિનંતી પ્રાપ્ત થયાના પાંચ દિવસની અંદર સંબંધિત તૃતીય પક્ષને સૂચિત કરશે કે જેની સાથે માહિતી સંબંધિત છે અથવા જેણે તેને પૂરી પાડી હતી.માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે નહીં તે અંગેના કારણો (લેખિતમાં અથવા મૌખિક રીતે) રજૂ કરવા માટે નોટિસ તૃતીય પક્ષને આમંત્રિત કરશે.કલમ ૧૧ (૨) તૃતીય પક્ષને નોટિસ મળ્યાના દસ દિવસની અંદર સૂચિત જાહેરાત સામે રજૂઆત કરવાનો અધિકાર પ્રદાન કરે છે.આ જોગવાઈ સ્પષ્ટપણે માહિતી અધિકારીને જાહેરાત અથવા માહિતી જાહેર ન

કરવાના સંદર્ભમાં નિર્ણય લેતી વખતે તૃતીય પક્ષના વાંધાઓને ધ્યાનમાં લેવા માટે આદેશ આપે છે.તે મૂળભૂત વિચારને સમાવિષ્ટ કરે છે કે જે પક્ષની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે તેને જાહેરાતનો વિરોધ કરવાની તક આપવામા આવે છે.કલમ ૧૧ ની પેટા કલમ (૧) ની જોગવાઈ જાહેરાતને મંજૂરી આપે છે જ્યાં જાહેરાતમાં "જાહેર હિત" તૃતીય પક્ષ દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી જાહેરાતમાં કોઈપણ સંભવિત નુકસાન કરતાં "વધારે" હોય છે.[પેરા ૭૭] [૫૯૮–F–H; ૫૯૯–A–C]

૩૭. કલમ ૮ અને ૧૧ એકસાથે વાંચવી જોઈએ.માહિતી અરજદાર પોતે માહિતી અરજદાર સાથે સંબંધિત માહિતી જાહેર કરવા માંગે છે તે કેસ સિવાય, માંગવામાં આવેલી માહિતી જે કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) ના અર્થમાં "વ્યક્તિગત માહિતી" ની શ્રેણી હેઠળ આવે છે તે પણ કલમ ૧૧ ની મર્યાદામાં "તૃતીય પક્ષની માહિતી" છે.તેથી, દરેક કિસ્સામાં જ્યાં વિનંતી કરેલી માહિતી કલમ ૮ ની પેટા કલમ ૧ ની કલમ (જે) ની કામગીરીમાં "વ્યક્તિગત માહિતી" છે, ત્યાં કલમ ૧૧ હેઠળ નોટિસ અને વાંધાઓની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.બે જોગવાઈઓ તપાસ અને સંતુલનની એક મૂળ પ્રણાલી બનાવે છે જે સૂચિત જાહેરાતને પડકારવાની મંજૂરી આપીને વ્યક્તિગત માહિતીની જાહેરાતને રોકવા માટે તૃતીય પક્ષના અધિકાર સાથે માહિતી પ્રાપ્ત કરવાના માહિતી અરજદારના અધિકારને સંતુલિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.[પેરા ૭૮] [૫૯૯–C–E]

૩૮. કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન માત્ર એવા કિસ્સાઓમાં જ ન કરવું જોઈએ કે જ્યાં તૃતીય પક્ષ દ્વારા જાહેર સત્તામંડળને માહિતી પૂરી પાડવામાં આવી હોય, પરંતુ તે જ રીતે જ્યારે જાહેર સત્તામંડળ પાસે જે માહિતી હોય તે તૃતીય પક્ષ સાથે "સંબંધિત" હોય.કલમ ૧૧ માત્ર એક પ્રક્રિયાગત જોગવાઈ નથી, પરંતુ જાહેર સત્તામંડળો દ્વારા તેમની જાણકારી અથવા સંમતિ વિના રાખવામાં આવેલી તેમની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવા સામે તૃતીય પક્ષોને નોંધપાત્ર રક્ષણ આપે છે.જાહેર સત્તાધિકારી તૃતીય પક્ષને લગતી માહિતી ધરાવે છે તે માત્ર હકીકત તેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ મુક્તપણે જાહેર કરી શકાતી નથી. તૃતીય પક્ષ પાસે માહિતીની જાહેરાત સામે વાંધો ઉઠાવવાનું સારું કારણ હોઈ શકે છે, જેમાં એ આધારનો પણ સમાવેશ થાય છે કે જાહેરાત ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરશે.વાંધાઓ આમંત્રિત કરવાની જરૂરિયાતનો સમાવેશ કરીને અને તે જ પક્ષને તૃતીય પક્ષની માહિતીની સૂચિત જાહેરાત પર સુનાવણી પૂરી પાડીને કે જેને જાહેરાતથી પ્રતિકૂળ અસર થઈ શકે છે, કલમ ૧૧ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.[પેરા ૭૯] [૬૦૦–એચ; ૬૦૧–એ–બી]

૩૯. વર્તમાન કેસમાં, માંગવામાં આવેલી માહિતી ન્યાયતંત્રના સભ્યોની સંપત્તિઓની ઘોષણા અને સુપ્રીમ કોર્ટમાં ન્યાયાધીશોની બઢતીના સંદર્ભમાં સત્તાવાર ફાઇલ નોંધો અને પત્રવ્યવહાર સાથે સંબંધિત છે.ન્યાયાધીશોની સંપત્તિના સંદર્ભમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી પોતે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા પેદા કરવામાં આવતી નથી, પરંતુ વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશો દ્વારા સુપ્રીમ કોર્ટને પૂરી

પાડવામાં આવે છે.ન્યાયાધીશોની બઢતીના સંદર્ભમાં ફાઈલ નોંધોમાં માત્ર સુપ્રીમ કોર્ટની કામગીરી સંબંધિત માહિતી નથી, પરંતુ વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશોની બઢતી માટે વિચારણા કરવામાં આવે છે.આમ, માંગવામાં આવેલી માહિતી "સંબંધિત" અને "તૃતીય પક્ષ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને તે તૃતીય પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવી છે".કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયા પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતીના સંદર્ભમાં લાગુ પડે છે અને તેનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.[પેરા ૮૦] [૬૦૧–C–E]

૪૦. આર. ટી. આઈ. કાયદો, એક વૈધાનિક કાયદો હોવા છતાં, ભારતના બંધારણના ભાગ ૩ માં સમાવિષ્ટ અધિકારોને સંલગ્ન કરે છે.બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) માં અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર છે, જે તમામ નાગરિકોને માત્ર અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર જ નહીં, પરંતુ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો પ્રસાર કરવાનો પણ અધિકાર આપે છે.આપણા બંધારણ હેઠળ પ્રેસની વાણીના પ્રસારની સ્વતંત્રતાને લાંબા સમયથી માન્યતા આપવામાં આવી છે.મુક્તપણે વાણીનો પ્રસાર કરવાના અધિકારનો એક સહજ ઘટક પ્રેક્ષકોને મુક્તપણે વાણી પ્રાપ્ત કરવાનો અનુરૂપ અધિકાર છે.પ્રસારિત માહિતી મેળવવાના અધિકારને બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) દ્વારા સંરક્ષિત અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના એક પાસા તરીકે પણ માન્યતા આપવામાં આવી છે.જાહેર ક્ષેત્રમાં પહેલેથી જ પ્રસારિત કરવામાં આવતી માહિતી પ્રાપ્ત કરવાના અધિકાર ઉપરાંત, કલમ ૧૯ (૧) (એ) માં માહિતીના સકારાત્મક અધિકારનો

સમાવેશ થાય છે.માહિતી મેળવવાના અધિકારની નકારાત્મક સામગ્રીથી વિપરીત, જે રાજ્યને જાહેર ક્ષેત્રમાં પહેલેથી જ નાગરિકની માહિતીની પહોંચ પર પ્રતિબંધ મૂકવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, માહિતીનો અધિકાર, કલમ ૧૯ (૧) (એ) ના એક પાસા તરીકે, રાજ્ય પર હકારાત્મક ફરજ પાડે છે કે તે ચોક્કસ માહિતી ઉપલબ્ધ કરાવે જે પહેલેથી જ જાહેર ક્ષેત્રમાં નથી.[પેરા ૮૧] [૬૦૧–F–H; ૬૦૨–A–B]

૪૧. ગોપનીયતાનો અધિકાર એ બંધારણીય અધિકાર છે જે બંધારણની કલમ ૨૧માં જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકારમાંથી અને બંધારણના ભાગ ૩માં અંકિત સ્વતંત્રતા અને ગૌરવના પાસાઓમાંથી ઉદ્ભવે છે.રાજ્ય દ્વારા ગોપનીયતાના અધિકાર પર કોઈપણ પ્રતિબંધ કાયદા દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવવો જોઈએ, રાજ્યના કાયદેસર હેતુને અનુસરવો જોઈએ અને પ્રમાણસરતાની કસોટીને સંતોષવી જોઈએ.પ્રમાણસરતાની જરૂરિયાત ત્યારે સંતોષાય છે જ્યારે અધિકારના સંક્ષિપ્તકરણની પ્રકૃતિ અને હદ રાજ્ય દ્વારા અનુસરવામાં આવતા કાયદેસરના હેતુના પ્રમાણસર હોય.ગોપનીયતાના બંધારણીય રક્ષણમાં માત્ર વ્યક્તિગત આત્મીયતાનો સમાવેશ થતો નથી પરંતુ તે નિર્ણયાત્મક અને માહિતીની સ્વાયત્તતા સુધી પણ વિસ્તરે છે.વ્યક્તિને વ્યક્તિગત માહિતીના પ્રસારને નિયંત્રિત કરવાનો બંધારણીય રીતે સંરક્ષિત અધિકાર છે.માહિતીનો અનધિકૃત ઉપયોગ નાગરિકના ગોપનીયતાના અધિકારને છીનવી લે છે.[પેરા ૮૫] [૬૦૭–G–H; ૬૦૮–A]

૪૨. આર. ટી. આઈ. કાયદા હેઠળ જાહેર કરવામાં આવેલી માહિતીમાં વ્યક્તિઓને લગતી વ્યક્તિગત માહિતી શામેલ હોઈ શકે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદામાં તેની જોગવાઈઓ હેઠળ જાહેર કરવામાં આવેલી માહિતીના અંતિમ ઉપયોગ પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી.માહિતીના અધિકારની અરજી અનુસાર રાજ્યના માહિતી અધિકારી દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલી માહિતી પછીથી વ્યાપકપણે પ્રસારિત થઈ શકે છે.કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (જે) પૂરી પાડે છે કે, અમુક પરિસ્થિતિઓમાં, વ્યક્તિની વ્યક્તિગત માહિતી પણ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરી શકાય છે. જ્યાં આર. ટી. આઈ. કાયદો "વ્યક્તિગત માહિતી" જાહેર કરવાનું વિચારે છે, ત્યાં વ્યક્તિની ગોપનીયતાનો અધિકાર સંકળાયેલો છે.આ કાયદો માન્યતા આપે છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ વ્યક્તિની વ્યક્તિગત માહિતીનો સંપૂર્ણ અથવા બિનજરૂરી ખુલાસો આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની વૈધાનિક જોગવાઈઓ હેઠળ "ગોપનીયતાના અધિકાર પર બિનજરૂરી આક્રમણ" ની રચના કરશે અને વ્યક્તિના ગોપનીયતાના બંધારણીય અધિકારને પણ ઘટાડશે.જો કે, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ વ્યક્તિગત માહિતીની ભેળસેળ વગરની જાહેરાત સામે રક્ષણ આપવા માટે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમમાં વિવિધ નિયંત્રણ અને સંતુલન છે. [પેરા ૮૬] [૬૦૮–બી–ડી]

૪૩. ગોપનીયતાના અધિકારને સંક્ષિપ્ત કરવાના પગલા તરીકે આર. ટી. આઈ. કાયદાની બંધારણીય માન્યતા આ અદાલત સમક્ષ પ્રશ્નમાં નથી.પરંતુ તે કહેવું

સરળ છે કે આર. ટી. આઈ. કાયદો કાયદેસરતાની કસોટી (કાયદો હોવાના કારણે) ને સંતોષે છે અને સરકાર અને જાણકાર મતદારોની પારદર્શિતા અને જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાના રાજ્યના કાયદેસરના ધ્યેયને પણ અનુસરે છે.ગોપનીયતા નુકસાન સામે જાહેર હિતમાં જાહેર હિતને સંતુલિત કરવા માટે માહિતી અધિકારીની જરૂરિયાત દ્વારા, કલમ (જે) એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પ્રમાણસરતાનું કાયદાકીય રીતે ફરજિયાત માપ બનાવે છે કે વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકારને નુકસાન પારદર્શકતા અને જવાબદારીને સુરક્ષિત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી અપ્રમાણસર નથી.[પેરા ૮૭] [૬૦૮-ઈ-એફ]

૯૪. આર. ટી. આઈ. કાયદો એ એક કાયદાકીય કાયદો છે જેમાં જે વ્યક્તિઓની માહિતી જાહેર કરી શકાય છે તેમના ગોપનીયતાના અધિકાર અને પારદર્શિતા, જવાબદારી અને જાણકાર મતદારોની ખાતરી કરવામાં વ્યાપક જાહેર હિત વચ્ચે હિતોનું સારી રીતે સંતુલિત સંતુલન છે.આ બંને હિતોની નોંધપાત્ર અસરો છે કારણ કે તેઓ ભાગ III હેઠળ બંધારણીય અધિકારોને સંલગ્ન કરે છે. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની વ્યાપક યોજના, અને ખાસ કરીને કલમ ૩,૪ અને ૭ બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) ના એક પાસા તરીકે 'માહિતીના અધિકાર' ની સકારાત્મક સામગ્રીને પૂર્ણ કરવા માટે આદેશની રચના કરે છે.કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (જે) દ્વારા સંરક્ષિત ગોપનીયતા હિત કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામીમાં આ અદાલત દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત બંધારણીય ગોપનીયતાના એક પાસા તરીકે માહિતીની ગોપનીયતાના સિદ્ધાંતને સંલગ્ન કરે છે.ન તો કલમ ૧૯

(૧) (એ) ના એક પાસા તરીકે 'માહિતીનો અધિકાર' અને ન તો ગોપનીયતાના અધિકારના એક પાસા તરીકે માહિતીની ગોપનીયતાનો અધિકાર નિરપેક્ષ છે.અનુચ્છેદ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળના અધિકારો અનુચ્છેદ ૧૯ના ખંડ (૨) માં ગણેલા આધારો પર પ્રતિબંધિત થઈ શકે છે.ગોપનીયતાનો અધિકાર અને તેના અસંખ્ય પાસાઓ કાયદેસર રીતે પ્રતિબંધિત થઈ શકે છે જ્યાં કાયદા દ્વારા સંક્ષિપ્તતા પૂરી પાડવામાં આવે છે, રાજ્યના કાયદેસર ઉદ્દેશને અનુસરે છે અને પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતનું પાલન કરે છે.[પેરા ૮૮] [૬૦૮–G–H; ૬૦૯–A–C]

૪૫. કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (જે) માં માહિતી અધિકારીને પહેલા તે નક્કી કરવાની જરૂર છે કે માંગવામાં આવેલી માહિતી "વ્યક્તિગત માહિતી" ના અર્થમાં આવે છે કે કેમ.જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી "વ્યક્તિગત માહિતી" ના દાયરામાં આવે છે અને તેનો "કોઈપણ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી" ત્યાં માહિતી અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે. જો કે, જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાતમાં 'જાહેર હિત' અસ્તિત્વમાં છે, ત્યાં માહિતી અધિકારી દ્વારા લાગુ કરાયેલ પરીક્ષણ અલગ છે.માહિતી અધિકારીએ મૂલ્યાંકન કરવું જોઈએ કે માહિતી "વ્યક્તિગત માહિતી" છે તે હકીકત હોવા છતાં "વ્યાપક જાહેર હિત" માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે છે કે કેમ.આમ કરવા માટે, માહિતી અધિકારીએ તે વ્યક્તિના ગોપનીયતા હિતને સંતુલિત કરવું જોઈએ કે જેની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવામાં આવશે અને

લોકોની માહિતીના અધિકાર સાથે માંગવામાં આવેલી માહિતી જાણવાનો અધિકાર હોવો જોઈએ."વ્યક્તિગત માહિતી" અને "જાહેર હિત" શબ્દોની મૂળ સામગ્રીને 'જાણવાના અધિકાર' અને 'ગોપનીયતાના અધિકાર' ને લાગુ પડતા બંધારણીય ધોરણો દ્વારા જાણ કરવી આવશ્યક છે કારણ કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાત અને બિન–જાહેરાત આ બંધારણીય અધિકારોને સીધા જ સૂચિત કરે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાના માળખામાં સંતુલન જાળવવા માટે, માહિતી અધિકારીએ આ અધિકારોની મૂળ સામગ્રી અને આપણી બંધારણીય યોજનામાં તેમને કેટલી હદ સુધી પ્રતિબંધિત કરી શકાય છે તેની જાણ હોવી જોઈએ.પ્રશ્નમાં પ્રતિકૂળ હિતના કાયદેસર હિતને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ પણ અધિકાર જરૂરી કરતાં વધુ હદ સુધી પ્રતિબંધિત નથી તેની ખાતરી કરવા માટે પ્રમાણસરતાના ધોરણને લાગુ કરવું પણ નિર્ણાયક છે.હવે "વ્યક્તિગત માહિતી" અને "જાહેર હિત" ની સામગ્રીની તપાસ કરવી જરૂરી છે.[પેરા ૮૯] [૬૦૯–D–H]

૪૬. માહિતીના અવકાશને સમજવા માટે કે જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાતથી સુરક્ષિત છે, તે માહિતીની પ્રકૃતિને ઓળખવા માટે સુસંગત છે જેને "વ્યક્તિગત માહિતી" તરીકે ગણી શકાય.આર. ટી. આઈ. કાયદો "વ્યક્તિગત માહિતી" શબ્દની વ્યાખ્યા રજૂ કરતો નથી.જો કે, "વ્યક્તિગત માહિતી" ને અન્ય વૈધાનિક માળખા હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.આ વ્યાખ્યાઓ દેખીતી રીતે આર. ટી. આઈ. કાયદાના અર્થઘટનને બંધનકર્તા નથી

પરંતુ અભિવ્યક્તિની વ્યાપકતાને સમજવા માટે માર્ગદર્શનના ઉપયોગી સ્રોતો છે.આપણે ચોક્કસપણે તેમને ચેતવણી સાથે વાંચવું જોઈએ કારણ કે ઉપયોગનો સંદર્ભ સમાન નથી.[પેરા ૯૦] [૬૧૦–એ–બી]

૪૭. આમ, તે ચર્ચામાંથી બહાર આવે છે કે તબીબી માહિતી, વ્યક્તિગત સંબંધોની વિગતો, કર્મચારી રેકોર્ડ અને વ્યાવસાયિક આવક જેવી ચોક્કસ શ્રેણીની માહિતીને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય છે.આવી માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન સી. પી. આઈ. ઓ. દ્વારા કેસ–ટુ–કેસ આધારે નક્કી કરવો પડે છે, જે જાહેર કરવાની તરફેણમાં દર્શાવવામાં આવેલા જાહેર હિત પર આધાર રાખે છે.[પેરા ૯૭] [૬૧૮–F–G]

૪૮. માહિતીનો અધિકાર અને ચૂંટાયેલા અધિકારીઓના કિસ્સામાં પારદર્શિતાની જરૂરિયાત જનતા દ્વારા વધુ સારી રીતે નિર્ણય લેવાની સુવિધા આપવાની લોકશાહી જરૂરિયાતમાં આધારિત છે.પારદર્શકતા અને માહિતીનો અધિકાર ચૂંટાયેલા અધિકારીઓના આચરણના સંદર્ભમાં નાગરિકોની દેખરેખ રાખવાની અને વધુ જાણકાર નિર્ણયો લેવાની ક્ષમતામાં સીધો ફાળો આપે છે.જ્યાં ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિની ગેરવર્તણૂક જાહેર જનતા સમક્ષ ખુલ્લી પડે છે, ત્યાં નાગરિકો આગામી ચૂંટણીમાં તે વ્યક્તિને મત ન આપવાનું પસંદ કરી શકે છે.આ રીતે, માહિતીના અધિકાર સાથે જોડાયેલી લોકશાહી પ્રક્રિયા વધુ સારા વહીવટની સુવિધા આપે છે અને સારા જાહેર નિર્ણય લેવા માટે શક્તિશાળી પ્રોત્સાહનો પૂરા

પાડે છે.ન્યાયાધીશોના કિસ્સામાં, નાગરિકો એજન્સી સાથે સીધો સંબંધ ધરાવતા નથી.તેથી, ન્યાયાધીશને લગતી માહિતી જાહેર કરવામાં 'જાહેર હિત' વધુ સારા જાહેર નિર્ણય લેવા દ્વારા લોકશાહી જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂરિયાત પર આધારિત ન હોઈ શકે, પરંતુ તે અન્યત્ર સ્થિત હોવું જોઈએ.[પેરા ૯૮] [૬૧૮–એચ; ૬૧૯–એ–બી]

૪૯. સામાન્ય કાયદાના દેશોમાં, જાહેર હિત હંમેશા રાજ્યના હિતથી સ્વતંત્ર તરીકે કામ કરે છે.જાહેર હિત રાજ્ય વિરુદ્ધ એટલું જ કામ કરે છે જેટલું તે બિન–રાજ્ય અભિનેતાઓ સામે કરે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાના સંદર્ભમાં આ મહત્વપૂર્ણ છે કારણ કે માહિતીનો અધિકાર અગાઉ ફક્ત રાજ્ય દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાત કરવા માંગે છે.તેથી જાહેર હિત એ સ્વતંત્ર દ્રષ્ટિકોણ તરીકે કામ કરે છે કે શું રાજ્યનું હિત જાહેર કરવાની તરફેણ કરે છે કે જાહેર ન કરવાની તરફેણ કરે છે.તેના મૂળમાં, 'જાહેર હિત' માટેની વસ્તુનિષ્ઠ કસોટી લોકશાહી નિર્ણય લેવા કરતાં ઘણી વ્યાપક છે અને કોઈપણ સમયે સમાજમાં સામાન્ય સારાની બંને સહિયારી વિભાવનાઓને ધ્યાનમાં લે છે અને તેમ છતાં તે સ્વીકારે છે કે આવી વિભાવનાઓ હંમેશા સ્પર્ધા અને અસંમતિનું પરિણામ છે, જે વ્યક્તિની આત્મ–પરિપૂર્ણતા અને સત્યની શોધને સરળ બનાવવા માટે મજબૂત દ્રષ્ટિકોણની જરૂર છે.[પેરા ૯૯] [૬૧૯–C–E]

૫૦. માહિતીનો અધિકાર માત્ર લોકશાહી નિર્ણય લેવાની ગુણવત્તામાં સુધારો

કરવા પર આધારિત નથી, પરંતુ તેના મૂળ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના અન્ય પાયાઓમાં પણ જોવા મળે છે, જેમાં વ્યક્તિની સ્વ–પરિપૂર્ણતા, 'વિચારોના બજારમાં' સ્પર્ધાત્મક વિચારોની રજૂઆત અને વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા અને ગૌરવનો સમાવેશ થાય છે.'જાહેર હિત' શબ્દને એવી માહિતી સુધી મર્યાદિત રાખવો કે જે વ્યક્તિઓને જાહેર અધિકારીઓના સંદર્ભમાં વધુ સારી જાહેર પસંદગીઓ કરવાની મંજૂરી આપે છે, તે જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીના પ્રસારથી પ્રવચનના વિકાસ, ખાનગી નિર્ણય લેવા અને વ્યક્તિના પોષણ પર જે શક્તિશાળી લાભો થઈ શકે છે તેને ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ જાય છે.[પેરા ૧૦૦] [૬૨૦–સી–ડી]

૫૧. કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) માહિતી અધિકારીને ગોપનીયતા નુકસાન સામે જાહેરાતમાં "જાહેર હિત" નું વજન કરવાની જરૂર છે.જુદા જુદા સંજોગોમાં જુદા જુદા દસ્તાવેજોની જાહેરાત જાહેરાતની તરફેણમાં અનન્ય "જાહેર હિત" પરિબળોને જન્મ આપશે.જો કે, "જાહેર હિત" શબ્દસમૂહને કેવી રીતે સમજવો તે અંગે કેટલાક વ્યાપક સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કરી શકાય છે.જ્યાં પરિબળો આ અર્થઘટન "જાહેર હિત" ની અંદર આવે છે, તે એવા પરિબળો છે જે જાહેરાતની તરફેણમાં છે.સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ છેઃ

((i) જાહેર હિત એ માહિતી સુધી મર્યાદિત નથી જે ચૂંટાયેલા અધિકારીઓની લોકશાહી જવાબદારીને સીધી પ્રોત્સાહન આપે છે.

((૨) જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી રાજકીય ચર્ચાને સૂચિત કરે છે, શૈક્ષણિક

અથવા બૌદ્ધિક હોય અથવા કલાત્મક હેતુઓ માટે હોય તેવી માહિતી જાહેર કરવામાં જાહેર હિત હોય છે.

(૩) જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી રાજકીય, આર્થિક અથવા સામાજિક મુદ્દાઓ પર જાહેર ચર્ચાને પ્રોત્સાહન આપશે, ત્યાં જાહેર કરવામાં જાહેર હિત અસ્તિત્વમાં છે;

((૪) ન્યાયાધીશો અને માહિતી અધિકારીઓએ આ અંગે કોઈ મહત્વનો ચુકાદો ન આપવો જોઈએ કે શું તે ભાષણ સામાજિક હિતની તેમની પોતાની વિભાવનાને આગળ વધારે છે કે જાહેર હિતની કસોટીને સંતોષવા માટે તેના માટે હિત છે.

(૫) એક સૂચક યાદી તરીકે, અધિકારીઓની જવાબદારી, જાહેર ખર્ચ, જાહેર ફરજોની કામગીરી, ફરિયાદોનું સંચાલન, જાહેર અધિકારી દ્વારા કોઈ પણ ખોટું કામનું અસ્તિત્વ, જાહેર વહીવટમાં બિનકાર્યક્ષમતા અને જાહેર વહીવટમાં અન્યાયીતા સંબંધિત માહિતી જાહેર હિતનું મૂલ્ય ધરાવે છે, તેમની સાપેક્ષ શક્તિ કેસ–દર–કેસ આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે.

(vi) જ્યાં માહિતી જાહેર કરવાથી આર. ટી. આઈ. કાયદાના ઉદ્દેશો અને ઉદ્દેશોને પ્રોત્સાહન મળશે, ત્યાં આવી માહિતી જાહેર કરવામાં "જાહેર હિત" અસ્તિત્વમાં છે; અને

(vii) આર. ટી. આઈ. કાયદાનો ઉદ્દેશ અને હેતુ બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ માહિતીની પહોંચ પૂરી પાડવાની રાજ્ય પરની સકારાત્મક જવાબદારીની પરિપૂર્ણતા છે અને માહિતી જાહેર કરવા પરના પ્રતિબંધોનું અસ્તિત્વ આ કાયદા હેઠળ "જાહેર હિત" ના અર્થને પ્રતિબંધિત કરતું નથી. [પેરા

૧૦૭] [૬૨૫–D–H; ૬૨૬–A–D]

૫૨. આ અદાલતે "વ્યક્તિગત માહિતી" અને "જાહેર હિત" ની મૂળ સામગ્રીને કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ નિર્ણય પર પહોંચતી વખતે માહિતી અધિકારી દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાના વિશિષ્ટ પરિબળો તરીકે રજૂ કરી છે.વર્તમાન કેસમાં, પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી "જાહેર હિત" અને "વ્યક્તિગત માહિતી" બંનેને ધ્યાનમાં લે છે.કલમ (જે) ના લખાણમાં માહિતી અધિકારીને એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે શું "વ્યાપક જાહેર હિત માંગવામાં આવેલી વ્યક્તિગત માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે છે".માહિતી અધિકારીએ જાહેરાત અથવા જાહેરાત ન કરવાની તરફેણમાં નિર્ણય લેવામાં સંતુલન અથવા હિતોનું વજન કરવું આવશ્યક છે.માહિતી અધિકારી એ વાતથી વાકેફ હોવા જોઈએ કે કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ કોઈપણ નિર્ણય માહિતીના અધિકાર અને ગોપનીયતાના અધિકારને બંધારણીય અધિકારો તરીકે સૂચિત કરે છે.કારણ કાયદાનું કેન્દ્ર બને છે અને માહિતી અધિકારીના નિર્ણયમાં બે હિતોને સંતુલિત કરવા માટે ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલા પરિબળો અને તારણો માટે નક્કર અને સ્પષ્ટ કારણો પૂરા પાડવા જોઈએ.ત્રીજા રેફરલ પ્રશ્નનો સંપૂર્ણ રીતે જવાબ આપતા, આ અદાલત જાહેરાતમાં હિતોનું સંતુલન જાળવવા માટે માહિતી અધિકારી દ્વારા લાગુ કરવામાં આવતા વિશ્લેષણાત્મક અભિગમને નિર્ધારિત કરવામાં નિષ્ફળ રહેશે.[પેરા ૧૦૮] [૬૨૬–E–H]

૫૩. કારણો નોંધવાની જરૂરિયાત એ કુદરતી ન્યાયનો સિદ્ધાંત છે અને ન્યાયિક અને અર્ધ–ન્યાયિક સંસ્થાઓ દ્વારા સત્તાના મનસ્વી ઉપયોગ સામે તપાસ છે.આપેલ કેસમાં કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ નિર્ણય લેવામાં, જો કોઈ માહિતી અધિકારીએ માત્ર એ નોંધવું હોય કે ગોપનીયતા હિત જાહેર હિત કરતાં વધારે છે, તો તે સંતોષકારક રહેશે નહીં.કંઈક વધુ જરૂરી છે.બે હિતોને ધ્યાનમાં લેવા માટે વિશ્લેષણાત્મક માળખું પૂરું પાડીને અને માહિતી અધિકારીને આ માળખામાં વિગતવાર કારણો નોંધવાની જરૂર પડે છે, માહિતી અધિકારીની મનસ્વી કવાયત અથવા વિવેકબુદ્ધિ સામે રક્ષણ આપવામાં આવે છે.[પરિચ્છેદ ૧૦૮] [૬૨૭–D–E]

૫૪. ન તો માહિતીનો અધિકાર કે ન તો ગોપનીયતાનો અધિકાર એ આર. ટી. આઈ. કાયદાના માળખા હેઠળ સંપૂર્ણ અધિકારો છે. જ્યાં માહિતીની વિનંતી કરતી વખતે માહિતી અરજદારનો માહિતીનો અધિકાર તે વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકારને સ્પર્શે છે જેની માહિતી માંગવામાં આવે છે, ત્યાં આર. ટી. આઈ. કાયદો માહિતી અધિકારીને બે હિતોને તોલવા અને તે નક્કી કરવા માટે કહે છે કે કઈ વધુ મજબૂત છે.[પરિચ્છેદ ૧૦૯] [૬૨૭–G; ૬૨૮–A–B]

૫૫. એકવાર માંગવામાં આવેલી માહિતીને "વ્યક્તિગત માહિતી" તરીકે ઓળખવામાં આવે તે પછી માહિતી અધિકારીએ વ્યક્તિગત કેસમાં દાવો કરવામાં આવતા વાસ્તવિક અધિકારોને ઓળખવા જોઈએ.'જાહેર હિત' અને 'ગોપનીયતા'

ની મૂળ સામગ્રીને નિર્ધારિત કરવામાં આ વિભાવનાઓના વિવિધ પાસાઓ નક્કી કરવામાં આવ્યા છે.કોઈ પણ સંજોગોમાં, માહિતી અધિકારીએ 'જાહેર હિત' જાહેર કરવાની તરફેણમાં ચોક્કસ હિતોને ઓળખવા જોઈએ, અને 'ગોપનીયતા' અને જાહેર ન કરવાની તરફેણમાં તે હિતોને ઓળખવા જોઈએ.ત્યારબાદ માહિતી અધિકારીએ દરેક અધિકારને મર્યાદિત કરવાના સમર્થનની તપાસ કરવી જોઈએ અને શું તે સામાન્ય રીતે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની યોજના હેઠળ અને કાયદામાં માન્ય છે કે કેમ તેની તપાસ કરવી જોઈએ.ગોપનીયતા સરળીકરણનો આધાર આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ અથવા બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ માહિતીના અધિકારને પ્રતિબંધિત કરવાનો આધાર નથી.છેલ્લે, માહિતી અધિકારીએ પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરવો જ જોઈએ.બેરોનેસ હેલ દ્વારા અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તેમ, ગોપનીયતાનો અધિકાર અને માહિતીનો અધિકાર બંને કાયદેસર હેતુઓ છે.પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવામાં, માહિતી અધિકારીએ એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે અધિકારનું સંક્ષિપ્તકરણ પ્રતિકૂળ અધિકારને લાગુ કરીને પ્રાપ્ત કરવા માટેના કાયદેસરના ઉદ્દેશ્ય સાથે અસંગત ન હોય.[પેરા ૧૧૨] [૬૩૦–E–H]

૫૬. જ્યાં એક માહિતી અરજદારે જાહેર કર્મચારી દ્વારા કેટલી રજાઓ લેવામાં આવી હતી અને આવી રજા માટેના કારણો જાહેર કરવાની માંગ કરી હતી તેનું ઉદાહરણ લો.જાહેર કર્મચારીઓની જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂરિયાત જાહેર હિતમાં છે.રજા માટેના કારણોમાં જાહેર કર્મચારીના સંદર્ભમાં તબીબી

માહિતીનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે, જે જાહેર ન કરવાની તરફેણમાં સ્પષ્ટ ગોપનીયતા હિતનું સર્જન કરે છે.તે કહેવું અપૂરતું છે કે તબીબી રેકોર્ડમાં ગોપનીયતાનો રસ અત્યંત ઊંચો છે અને તેથી પરિણામ સંપૂર્ણ બિન–જાહેરાત હોવું જોઈએ.પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંત માટે જરૂરી બની શકે છે કે રજાઓની સંખ્યા અને કારણો જાહેર કરવામાં આવે અને રજા માટેના તબીબી કારણોને અવગણવામાં આવે.આ સુનિશ્ચિત કરશે કે જવાબદારીમાં રસ માત્ર જાહેર કર્મચારીની ગોપનીયતાના કાયદેસર ઉદ્દેશ્યની સુરક્ષા માટે જરૂરી હદ સુધી સંક્ષિપ્ત કરવામાં આવે.[પેરા ૧૧૩] [૬૩૧–એ–સી]

<u>નિષ્કર્ષ</u>

પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી (૧) સુપ્રીમ કોર્ટમાં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બઢતી સંબંધિત પત્રવ્યવહાર અને ફાઈલ નોંધો, (૨) ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર ન્યાયાધીશો દ્વારા કરવામાં આવેલી સંપત્તિઓની જાહેરાત સંબંધિત માહિતી, અને (૩) અખબારના અહેવાલમાં નામ આપવામાં આવેલા વકીલ અને ન્યાયાધીશ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી શિસ્ત કાર્યવાહીની ઓળખ અને પ્રકૃતિ સાથે સંબંધિત છે.ત્રીજા રેફરલ પ્રશ્ન માટે આ અદાલતને એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે માંગવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાત કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ મુક્તિ છે કે કેમ.માંગવામાં આવેલી માહિતીને કલમ (જે) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે, (i) માંગવામાં આવેલી માહિતી "વ્યક્તિગત માહિતી" છે કે નહીં તે નક્કી કરવું અને

ગોપનીયતાના અધિકારને સંલગ્ન કરવું, (ii) વર્તમાન કેસની હકીકતોમાં, જાહેર હિતના ચોક્કસ વડાઓ અને દાવો કરવામાં આવેલા ચોક્કસ ગોપનીયતા હિતોને ઓળખવા, (iii) આવા હિતોને પ્રતિબંધિત કરવા માટેના સમર્થન નક્કી કરવા અને (iv) પ્રત્યાવર્તન અધિકારના કાયદેસર હેતુને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ પણ અધિકાર જરૂરી કરતાં વધુ સંક્ષિપ્ત નથી તેની ખાતરી કરવા માટે પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવો જરૂરી છે.જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' હોય ત્યાં આર. ટી. આઈ. ની કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.વર્તમાન ચુકાદામાં 'વ્યક્તિગત માહિતી' અને 'જાહેર હિત' શબ્દોની મૂળ સામગ્રી પણ દર્શાવવામાં આવી છે.[પેરા ૧૧૫] [૬૩૨–C–F]

૫૭. સિવિલ અપીલ નંબર ૨૬૮૩માં માંગવામાં આવેલી માહિતી, જેના સંબંધમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશોએ તેમની સંપત્તિ જાહેર કરી છે, તે ન્યાયાધીશોની "વ્યક્તિગત માહિતી" નથી અને ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે સંકળાયેલી નથી.સંપત્તિઓની જાહેરાતની સામગ્રી "વ્યક્તિગત માહિતી" ના અર્થમાં આવશે અને કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ નિર્ધારિત પરીક્ષણ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયા સાથે લાગુ થશે. ઉપરોક્ત અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને, ૨૦૧૦ની દીવાની અપીલ નંબર ૨૬૮૩ ૨૬ કરવામાં આવે છે અને ૨૦૦૯ના એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧માં ૧૨ જાન્યુઆરી ૨૦૧૦ના દિલ્હી હાઈકોર્ટના ચુકાદાને સમર્થન આપવામાં આવે છે. [પેરા ૧૧૬] [૬૩૨–G–H; ૬૩૩–A]

૫૮. ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪ અને ૧૦૪૫ને સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં તપાસ કરવા અને વર્તમાન ચુકાદામાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોને લાગુ કર્યા પછી નિર્ણય પર પહોંચવા માટે મોકલવામાં આવી છે.આ અપીલમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' ના અર્થમાં આવે છે અને નિર્ણય પર પહોંચવામાં કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.[પેરા ૧૧૭] [૬૩૩–બી]

૫૯. જો અધિકારની સામગ્રી અને કાયદાના અમલીકરણને ન્યાયતંત્રમાં તેમની અરજીમાં અર્થપૂર્ણ પરિમાણ હોવું જોઈએ–જેમ તે આવશ્યક છે, તો ચોક્કસ પગલાં જરૂરી છે.તેમાંથી સૌથી અગ્રણી એ છે કે ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશોની પસંદગી અને નિમણૂક માટેનો આધાર વ્યાખ્યાયિત થવો જોઈએ અને તેને જાહેર ક્ષેત્રમાં મૂકવો જોઈએ.આ માત્ર નિમણૂકો કરવામાં અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયાના સંદર્ભમાં જ નથી, પરંતુ ન્યાયિક નિમણૂકો કરતી વખતે અપનાવવામાં આવતા મૂળ ધોરણોના સંદર્ભમાં પણ છે.ઉચ્ચ ન્યાયિક હોદ્દા માટે ઉમેદવારોની પસંદગી અને ન્યાયિક નિમણૂકો કરવામાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા ધોરણો વિશે જાણવામાં જાહેર હિતનું એક મહત્વપૂર્ણ તત્વ છે તે હકીકતને નકારી શકાય નહીં.જ્ઞાન એ એક શક્તિશાળી સાધન છે જે અરજીમાં સુસંગતતા સુનિશ્ચિત કરે છે અને ન્યાયિક નિમણૂંકોની પ્રક્રિયાની પવિત્રતા માટે જરૂરી વિશ્વાસ પેદા કરે છે.આ અનિવાર્યપણે એટલા માટે છે કારણ કે કોલેજિયમ

પ્રણાલી એવું માને છે કે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક માટેની દરખાસ્તો ન્યાયાધીશો દ્વારા જ શરૂ કરવામાં આવે છે.ન્યાયિક નિમણૂંકોના સંદર્ભમાં આવશ્યક નોંધપાત્ર ધોરણોમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છેઃ

(i) બારના સભ્યની કામગીરીનું મૂલ્યાંકન ઉચ્ચ ન્યાયિક હોદ્દાના હેતુ માટે કયા આધારે કરવામાં આવે છે;

((૨) બારનો સભ્ય જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે જે માપદંડ લાગુ કરવામાં આવે છે તે નીચે મુજબ છેઃ

((૩) અભ્યાસની માત્રા અને પ્રકૃતિમાં પ્રતિબિંબિત અનુભવ;

((iv) મુકદ્દમાની વિકસતી પ્રકૃતિ અને દરેક અદાલતની જરૂરિયાતોને અનુરૂપ હોય તેવા ક્ષેત્રોમાં ક્ષેત્ર વિશેષીકરણ;

(v) આવકની જરૂરિયાતો, જો કોઈ હોય તો, પ્રથાની પ્રકૃતિ અને સંબંધિત અદાલત અથવા પ્રદેશમાં પ્રવર્તમાન સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને;

((vi) લેખિત કાર્ય, સંશોધન અને શૈક્ષણિક લાયકાતના સંદર્ભમાં કાયદાના વિકાસ માટે વિચારણા હેઠળના ઉમેદવાર દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી પ્રતિબદ્ધતા; અને

(vii) ઉમેદવારનો સામાજિક અભિગમ, જે પ્રો બોનો અથવા કાનૂની સહાય કાર્યની હદની દ્રષ્ટિએ વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે;

(viii) એક સર્વસમાવેશક સંસ્થા તરીકે ન્યાયતંત્રની ભૂમિકા અને લિંગ, લઘુમતીઓ અને હાંસિયામાં ધકેલાઈ ગયેલા લોકોનું પ્રતિનિધિત્વ, અભિગમ

અને અન્ય સંબંધિત પરિબળોની દ્રષ્ટિએ તેની વિવિધતાને પ્રોત્સાહન આપવાની જરૂરિયાત.

(ix) વર્તમાન ચુકાદો ન્યાયિક નિમણૂકો માટેના ધોરણો કેવા હોવા જોઈએ તે નિર્ધારિત કરવાનો પ્રયાસ કરતું નથી.જો કે, જે બાબત પર ભાર મૂકવાની જરૂર છે તે એ છે કે જે મૂળ ધોરણો ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે છે તે ઘડવા જોઈએ અને જાહેર ક્ષેત્રમાં એક પગલા તરીકે મૂકવા જોઈએ જે નિમણૂકની પ્રક્રિયામાં વિશ્વાસને પ્રોત્સાહન આપશે.જે ધોરણો ઘડવામાં આવ્યા છે અને લાગુ કરવામાં આવ્યા છે તેનો યોગ્ય પ્રચાર કરવાથી પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન મળશે અને ન્યાયતંત્ર અને સરકારની અંદર તમામ સ્તરે નિર્ણય લેવામાં જવાબદારીને પ્રોત્સાહન મળશે.આ ધોરણો ઉચ્ચ ન્યાયિક હોદ્દા માટે જિલ્લા ન્યાયતંત્રના ન્યાયાધીશોનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે અનુસરવામાં આવતા માપદંડોને પણ સ્પષ્ટ કરી શકે છે.જે આધાર પર ન્યાયિક અનુભવ ધરાવતા લોકોનું મૂલ્યાંકન ઉચ્ચ ન્યાયિક હોદ્દા પર બઢતી માટે કરવામાં આવે છે, ખાસ કરીને યોગ્યતા, પ્રામાણિકતા અને ન્યાયિક કામગીરીને ધ્યાનમાં રાખીને, તે જાહેર કરવામાં મહત્વપૂર્ણ જાહેર હિત છે.ન્યાયિક નિમણૂકો કરવામાં અનુસરવામાં આવતા માપદંડોને જાહેર ક્ષેત્રમાં મૂકવાથી આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૪ના હેતુ અને આદેશને પૂર્ણ કરવામાં આવશે, પ્રક્રિયામાં લોકોનો વિશ્વાસ વધશે અને પ્રક્રિયામાં પ્રવેશતા બાહ્ય વિચારણાઓ સામે રક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવશે.[પેરા ૧૧૭] [૬૩૩–G–H; ૬૩૪–A–H; ૬૩૫–A–B]

એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [૧૯૮૨] ૨ એસ. સી. આર. ૩૬૫: (૧૯૮૧) સપ.એસ. સી. સી. ૮૭; એલ. ચંદ્રકુમાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૧૯૯૭) ૩ એસ. સી. સી. ૨૬૧:[૧૯૯૭] ૨ એસસીઆર ૧૧૮૬; સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ-ઓન-રેકોર્ડ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ('એનજેએસી'), (૨૦૧૬) ૫ એસસીસી ૧:[૨૦૧૫] ૧૩ એસ. સી. આર. ૧; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. સંકલ્પચંદ હિમતલાલ (૧૯૭૭) ૪ એસ. સી. સી. ૧૯૩:[૧૯૭૮] ૧ SCR ૪૨૩; CBSE વિરુદ્ધ આદિત્ય બંદોપાધ્યાય (૨૦૧૧) ૮ SCC ૪૯૭:[૨૦૧૧] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૨૮; આરબીઆઇ વિરુદ્ધ જયંતીલાલ એન મિસ્ત્રી (૨૦૧૬) ૩ એસસીસી ૫૨૫:[૨૦૧૫] ૧૪ SCR ૫૦૫; અરવિંદ કેજરીવાલ વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી AIR ૨૦૧૨ ડેલ ૨૯; ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ રાજ નારાયણ (૧૯૭૫) ૪ SCC ૪૨૮:[૧૯૭૫] ૩ એસસીઆર ૩૩૩; થલાપ્પલમ સર્વિસ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય (૨૦૧૩) ૧૬ એસસીસી ૮૨:[૨૦૧૩] ૧૪ એસ. સી. આર. ૪૭૫; કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૭) ૧૦ એસ. સી. સી. ૧:[૨૦૧૭] ૧૦ એસસીઆર ૫૬૯; ગિરીશ રામચંદ્ર દેશપાંડે વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય માહિતી કમિશનર (૨૦૧૩) ૧ એસસીસી ૨૧૨:[૨૦૧૨] ૮ એસ. સી. આર. ૧૦૯૭; સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ વિરુદ્ધ કુલસચિવ, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત (૨૦૧૮) ૧૧ એસ. સી. સી. ૬૩૪; સચિવ., માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય, ભારત સરકાર વિરુદ્ધ બંગાળ ક્રિકેટ સંગઠન (૧૯૯૫) ૨ એસસીસી ૧૬૧:[૧૯૯૫] ૧ એસસીઆર ૧૦૩૬; બિહાર જાહેર સેવા આયોગ વિરુદ્ધ

સૈયદ હુસૈન અબ્બાસ રિઝવી (૨૦૧૨) ૧૩ એસસીસી ૬૧:[૨૦૧૨] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૩૨; એસ. એન. મુખર્જી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૧૯૯૦) ૪ એસસીસી ૪૯૫:[૧૯૯૦] ૧ પૂરક.એસસીઆર ૧૨૬–પર આધાર રાખ્યો હતો.

સી. રવિચંદ્રન ઐયર વિરુદ્ધ ન્યાયમૂર્તિ એ. એમ. ભટ્ટાચાર્જી (૧૯૯૫) ૫ એસસીસી ૪૫૭:[૧૯૯૫] ૩ પૂરક.એસસીઆર ૩૧૯; સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ–ઓન–રેકોર્ડ એસોસિએશન વિ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૧૯૯૩) ૪ એસસીસી ૪૪૧:[૧૯૯૩] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૬૫૯; પી. વી. શંકર કુરુપ વિરુદ્ધ લીલાવતી નામ્બિયર (૧૯૯૪) ૬ એસસીસી ૬૮:[૧૯૯૪] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૬૬૦; આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૩) ૧૪ એસસીસી ૭૯૪:[૨૦૧૩] ૫ એસસીઆર ૪૧૧; કેનરા બેંક વિરુદ્ધ એસ. શ્યામ (૨૦૧૮) ૧૧ એસસીસી ૪૨૬:[૨૦૧૭] ૭ એસસીઆર ૭૪૧–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

હોજકિન્સન વિ. સિમ્સ [૧૯૯૪] ૩ એસસીઆર. ૩૭૭; નીડલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ વિરુદ્ધ નીડલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ નેવે (ઇન્ડિયા) હોલ્ડિંગ લિમિટેડ (૧૯૮૧) ૩ એસસીસી ૩૩૩:[૧૯૮૧] ૩ એસ. સી. આર. ૬૯૮; ડેલ એન્ડ કેરિંગ્ટન ખાનગી (પી) લેફ્ટનન્ટ વિ. પી. કે. પ્રતાપ (૨૦૦૫) ૧ એસ. સી. સી. ૨૧૨:[૨૦૦૪] ૪ પૂરક.એસ. સી. આર. ૩૩૪; એક્સપ્રેસ અખબાર વિ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [૧૯૫૯] એસ. સી. આર. ૧૨; બેનેટ કોલમેન વિ

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૧૯૭૨) ૨ એસ. સી. સી. ૭૮૮; પીપલ્સ યુનિયન ફોર સિવિલ લિબર્ટીઝ વિ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૩) ૪ એસ. સી. સી. ૩૯૯–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

એસઈસી વિરુદ્ધ ચેનરી કોર્પ ૩૧૮ યુ. એસ. ૮૦,૮૫–૮૬ (૧૯૪૨); ઓસ્ટ્રેલિયન સેક એન્ડ ઇન્વ કોમન વિરુદ્ધ સિટીગ્રુપ ગ્લોબલ માર્કેટ્સ ઓસ્ટ્રેલિયા પીટીવાય લિમિટેડ [૨૦૦૭] એફસીએ ૯૬૩; વોર્ટેન વિરુદ્ધ ઓટોરિડેડ પેરા તરીકે કોન્ડિકોઝ ડી ટ્રાબાલો સી–૩૪૨/૧૨ તારીખ ૩૦ મે ૨૦૧૩; રેચનુંગશોફ વિરુદ્ધ ઓસ્ટરરીચિશર રુંડફંક, જોડાયેલા કેસો (C–૪૬૫/૦૦), (C–૧૩૮/૦૧) અને (C–૧૩૯/૦૧) તારીખ ૨૦ મે ૨૦૦૩; નેશનલ મીડિયા લિમિટેડ v જૂસ્ટ ૧૯૯૬ (૩) SA ૨૬૨ (SCA); NM v સ્મિથ [૨૦૦૭] ZACC ૬; ઓસ્ટ્રેલિયન બ્રોડકાસ્ટિંગ કોર્પોરેશન v લેના ગેમ મીટ્સ ૨૦૦૧ HCA ૬૩; કેમ્પબેલ v MGN લિમિટેડ [૨૦૦૩] ૧ ઓલ ER ૨૨૪; HRH પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ v એસોસિએટેડ ન્યૂઝપેપર્સ લિમિટેડ [૨૦૦૬] EWHA Civ ૧૭૭૬; કેમ્પબેલ v MGN લિમિટેડ [૨૦૦૪] UKHL ૨૨; કેમ્પબેલ v MGM લિમિટેડ [૨૦૦૪] UKHL ૨૨–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

કેસ કાયદો સંદર્ભ

[૧૯૮૨] એસસીઆર ૩૬૫	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૭

[૧૯૯૫] ૩ પૂરક.એસસીઆર ૩૧૯	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૭
[૧૯૯૩] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૬૫૯	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૮
[૧૯૯૭] ૨ એસસીઆર ૧૧૮૬	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૩૮
[૨૦૧૫] ૧૩ એસસીઆર ૧	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૪૦
[૧૯૭૮] ૧ એસસીઆર ૪૨૩	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૫૦
[૨૦૧૧] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૨૮	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૬૧
[૨૦૧૫] ૧૪ એસસીઆર ૫૦૫	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૬૨
[૧૯૯૪] ૩ એસસીઆર. ૩૭૭	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૬૩
[૧૯૮૧] ૩ એસસીઆર ૬૯૮	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૬૫
[૨૦૦૪] ૪ પૂરક.એસસીઆર ૩૩૪	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૬૫
[૧૯૯૪] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૬૬૦	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૬૫
એર ૨૦૧૨ ડેલ ૨૯	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૭૯
[૧૯૫૯] એસસીઆર ૧૨	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૮૧
(૧૯૭૨) ૨ એસસીસી ૭૮૮	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૮૧
[૧૯૭૫] ૩ એસસીઆર ૩૩૩	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૮૨
(૨૦૦૩) ૪ એસસીસી ૩૯૯	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૮૨
[૨૦૧૩] ૧૪ એસસીઆર ૪૭૫	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૮૩
[૨૦૧૭] ૧૦	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૮૪

એસસીઆર ૫૬૯		
[૨૦૧૨] ૮ એસસીઆર ૧૦૯૭	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૯૫
[૨૦૧૩] ૫ એસસીઆર ૪૧૧	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૯૬
[૨૦૧૭] ૭ એસસીઆર ૭૪૧	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૯૬
(૨૦૧૮) ૧૧ એસસીસી ૬૩૪	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૯૭
[૧૯૯૫] ૧ એસસીઆર ૧૦૩૬	પર આધાર રાખે છે	પેરા ૧૦૦
[૨૦૧૨] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૩૨	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૧૦૬
[૧૯૯૦] ૧ પૂરક.એસસીઆર ૧૨૬	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૧૦૮

<u>એન. વી. રમના, જે.</u>

૬૦. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) નો હેતુ જાહેર હિત સાથે ગોપનીયતાને સંતુલિત કરવાનો છે.આ જોગવાઈ હેઠળ બે પગલાંની કસોટી ઓળખી શકાય છે જેમાં પ્રથમ પગલું હતું:((i) ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા છે કે કેમ અને (ii) અંતિમ સંતુલન વિશ્લેષણ પર, શું ગોપનીયતા અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને માર્ગ આપે છે?આ બંને પરીક્ષણોને વિશ્લેષણાત્મક રીતે અલગ રાખવું ખૂબ જ મુશ્કેલ છે.[પેરા ૩૫] [૬૪૬–G–H]

<u>પ્રથમ પગલું</u>

૬૧. ચુકાદો આપનાર અધિકારી માટેનું પ્રથમ પગલું એ નક્કી કરવાનું છે કે

માહિતી ખાનગી છે કે નહીં અને સંબંધિત પક્ષને લગતી માહિતીની ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા છે કે કેમ.[પેરા ૩૬] [૬૪૭–એ–બી]

૬૨. સંબંધિત વ્યક્તિની ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા હતી કે કેમ તે તારણ કાઢતાં પહેલાં કેટલાક પરિબળો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે.આ બિન–વિસ્તૃત પરિબળો છે;

૧. માહિતીની પ્રકૃતિ.

૨. અંગત જીવન પર અસર.

૩. અયોગ્ય વર્તન.

૪. ગુનાખોરી

૫. તે સ્થળ જ્યાં પ્રવૃત્તિ થઈ હતી અથવા માહિતી મળી હતી.

૬. દાવેદારોના લક્ષણો જેમ કે જાહેર વ્યક્તિ, સગીર વગેરે અને તેમની પ્રતિષ્ઠા.

૭. સંમતિનો અભાવ.

૮. સંજોગો અને હેતુઓ કે જેના માટે માહિતી પ્રકાશકોના હાથમાં આવી હતી.

૯. દાવેદાર પર અસર.

૧૦. ઘૂસણખોરીનો સ્વભાવ અને હેતુ.

માંગવામાં આવેલી માહિતી ખાનગી છે કે વ્યક્તિઓને ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષાઓ છે તે નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે આ બિન–વિસ્તૃત પરિબળોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.અમુક કિસ્સાઓમાં એવું તારણ કાઢવામાં આવી શકે છે કે

કેટલીક એવી માહિતી હોઈ શકે છે જે સ્વાભાવિક રીતે ખાનગી હોય અને ગોપનીયતા અધિકારો હેઠળ સંભવિત રીતે સુરક્ષિત હોય.આ માહિતીમાં લિંગ, ઉંમર અને જાતીય પસંદગીઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. ઉપરોક્ત પરીક્ષણ હેઠળ પ્રથમ જરૂરિયાતનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે આ ઉદાહરણોને ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે.[પેરા ૩૭] [૬૪૭–D–H; ૬૪૮–A–B]

૩૬. જો માહિતીને ઉપરોક્ત ફોર્મ્યુલેશન હેઠળ કડક રીતે આવરી લેવામાં આવી હોય, તો પછી વ્યક્તિને માહિતીના અધિકારમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવે છે સિવાય કે 'જાહેર હિતની કસોટી' એ તેને વટાવી દેવાની જરૂર હોય.[પરિચ્છેદ ૩૮] [૬૪૮–સી]

બીજું પગલું

૬૪. માહિતી ખાનગી છે કે નહીં તે નક્કી કર્યા પછી, ન્યાયાધીશે એ નોંધવા માટે સંતુલન પરીક્ષણ અપનાવવું જરૂરી છે કે શું જાહેર હિત આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ આવી માહિતી જાહેર કરનારને ન્યાયી ઠેરવે છે કે કેમ. 'મોટા જાહેર હિત' શબ્દને ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં સમજવાની જરૂર છે જે નિર્દેશ કરે છે કે જાહેરાતની યોગ્યતા જોવા માટે 'સંતુલન પરીક્ષણ' નો સમાવેશ કરવાની જરૂર છે.કેટલાક મૂળભૂત સિદ્ધાંતો છે જે આપણે અહીં સંબંધિત અધિકારોને સંતુલિત કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે.[પરિચ્છેદ ૩૯] [૬૪૮–D]

૬૫. કે માહિતીનો અધિકાર અને ગોપનીયતાનો અધિકાર સમાન સ્તરે છે.એક અધિકાર બીજાને પછાડે છે તેવું પ્રાથમિક દ્રષ્ટિકોણ લેવાની જરૂર નથી.તેમ છતાં એવા અમેરિકન કિસ્સાઓ છે, જેમણે એવો મત રાખ્યો છે કે વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા દરેક કિસ્સામાં અન્ય તમામ અધિકારોને પછાડે છે.જો કે, ભારતમાં અમે અધિકારોને આવી કોઈ પ્રાથમિકતા આપી શકતા નથી.[પેરા ૪૦] [૬૪૮–E–F]

૬૬. સંદર્ભિત સંતુલનમાં 'પ્રમાણસરતા પરીક્ષણ' નો સમાવેશ થાય છે.[કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૧૭) ૧૦ એસસીસી ૧].પરીક્ષણ એ જોવા માટે છે કે માહિતી જાહેર કરવી જરૂરી છે કે કેમ, તે માહિતી શોધનાર પર આધાર રાખે છે જે 'તાત્કાલિક સામાજિક જરૂરિયાત' અથવા 'લોકશાહી મૂલ્યોને જાળવી રાખવા માટે અનિવાર્ય જરૂરિયાત' દર્શાવે છે.તે સરળતાથી તારણ કાઢી શકાય છે કે કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ જાહેર હિતની મુક્તિ માટે સંતુલન પરીક્ષણની જરૂર છે.બે અલગ વિભાવનાઓ એટલે કે "જાહેર હિત" અને "જાહેર હિતમાં કંઈક" ને અલગ કરવાની જરૂર છે.” તેથી, ઉપરોક્ત વિભાવનાઓ વચ્ચેનો ભૌતિક તફાવત એ બાબતો સાથે સંબંધિત છે જે લોકોના રાજકીય, નૈતિક અને ભૌતિક કલ્યાણને અસર કરે છે જેને જાહેર મનોરંજન, જિજ્ઞાસા અથવા મનોરંજન માટે અલગ પાડવાની જરૂર છે.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ એવું માનવું જરૂરી છે કે મુક્તિ માટે માત્ર

પહેલું જ અપવાદ છે.તેમ છતાં એ નોંધવું આવશ્યક છે કે કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામીમાં બહુમતી અભિપ્રાયમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે માહિતીની ગોપનીયતા એ ગોપનીયતાના અધિકારનો એક ભાગ છે, તેમ છતાં, એ પણ નોંધવું જોઈએ કે માહિતી સુરક્ષાની વિભાવના હજુ પણ વિકસી રહી છે [સંદર્ભ લો ગૂગલ સ્પેન વિરુદ્ધ એઈપીડી, સી/૧૩૧/૧૨; બાવેરિયન લેગર વિરુદ્ધ કમિશન, [૨૦૦૭] ઈસીઆર II–૪૫૨૩].આ અદાલત ઉપરોક્ત પાસાઓ સાથે સંબંધિત નથી, તેથી આ અદાલતે એ જણાવવા સિવાય વધુ સંડોવણી કરવાની જરૂર નથી કે માહિતી સંરક્ષણના સિદ્ધાંતોને માહિતીના અધિકારના ન્યાયશાસ્ત્રમાં એકીકૃત કરવાની તાત્કાલિક જરૂરિયાત છે.[પેરા ૪૧] [૬૪૮–G–H; ૬૪૯–A–B]

૬૭. પારદર્શિતા, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને આર. ટી. આઈ. કાયદાના પાસા પર આવીએ તો આપણે એ નોંધવાની જરૂર છે કે ત્રણ સમાન મહત્વપૂર્ણ ખ્યાલો વચ્ચે સંતુલન હોવું જરૂરી છે.આપણા બંધારણની જાળવણીનો સંપૂર્ણ આધાર ન્યાયતંત્ર પર વિશ્વાસ છે, જ્યારે અન્ય શાખાઓ આમ કરી શકી નથી.ઢાલ તરીકે, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એ આધાર છે જેની સાથે ન્યાયતંત્રએ નાગરિકો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલો વિશ્વાસ જાળવી રાખ્યો છે.તેના પ્રકાશમાં, ન્યાયતંત્રને તેની સ્વતંત્રતાનો ભંગ કરવાના પ્રયાસોથી રક્ષણ આપવાની જરૂર છે.આવી દખલગીરી માટે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને અનુરૂપ યોગ્ય માત્રામાં પારદર્શિતાનું માપાંકન જરૂરી છે.[પેરા ૪૨] [૬૪૯–D–E]

૬૮. તે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે પારદર્શિતાને તેના સંપૂર્ણ સુધી ચલાવવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી, એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે કાર્યક્ષમતા એ સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંત છે જેને ગળી જવો જોઈએ.એ નોંધવું જોઈએ કે માહિતીના અધિકારનો ઉપયોગ ન્યાયતંત્રની અસરકારક કામગીરીને અવરોધિત કરવા માટે દેખરેખના સાધન તરીકે થવો જોઈએ નહીં.બીજા પગલાને લાગુ કરતી વખતે સંબંધિત સત્તામંડળે આ વિચારણાઓને પણ સંતુલિત કરવાની જરૂર છે. [પેરા ૪૩] [૬૪૯–એફ]

૬૯. ઉપરોક્ત ચર્ચાને અનુરૂપ, આપણે નોંધ લેવાની જરૂર છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ 'જાહેર હિત' નું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે નીચેની બિન–વ્યાપક વિચારણાઓ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે –

એ. માહિતીની પ્રકૃતિ અને સામગ્રી

બી. જાહેર ન કરવાના પરિણામો; જાહેર જનતા માટે જોખમો અને લાભો

સી. ગુપ્ત જવાબદારીનો પ્રકાર.

ડી. વિશ્વાસપાત્રની માન્યતાઓ; વાજબી શંકા.

ઈ. જે પક્ષને માહિતી જાહેર કરવામાં આવે છે.

એફ. જે રીતે માહિતી મેળવવામાં આવે છે.

છ. જાહેર અને ખાનગી હિતો.

એચ. અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને પ્રમાણસરતા.

[પેરા ૪૪] [૬૪૯–G–H; ૬૫૦–A–B]

ભારતીય ચૂંટણી પંચ વિરુદ્ધ ડૉ. સુબ્રમણ્યમ સ્વામી (૧૯૯૬) ૪ એસસીસી ૧૦૪:[૧૯૯૬] ૧ પૂરક.એસ. સી. આર. ૬૩૭–પર આધાર રાખ્યો.

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. રાજ નારાયણ, (૧૯૭૫) ૪ એસસીસી ૪૨૮:[૧૯૭૫] ૩ એસસીઆર ૩૩૩; એસ. પી. ગુપ્તા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૧૯૮૧) સપ.(૧) એસસીસી ૮૭:[૧૯૮૨] એસસીઆર ૩૬૫; કસ્ટમ્સ કમિશનર (આયાત) વિરુદ્ધ દિલીપ કુમાર અને અન્ય. (૨૦૧૮) ૯ એસસીસી ૪૦; કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૭) ૧૦ એસસીસી ૧:[૨૦૧૭] ૧૦ SCR ૫૬૯–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

યુનિવર્સિટી ઓફ ન્યૂ કેસલ અપોન ટાઇન વિ. ઇન્ફોર્મેશન કમિશનર અને બ્રિટિશ યુનિયન ફોર એબોલિશન ઓફ વિવિસેક્શન, [૨૦૧૧] યુકેયુટી ૧૮૫; રેચનુંગશોફ વિ. ઓસ્ટરરીચિશર રુંડફંક અને ઓઆરએસ. C–૪૬૫/૦૦; કોકો વિ. ક્લાર્ક, [૧૯૬૮] FSR ૪૧૫; ગાર્ટસાઇડ વિ. આઉટરામ, (૧૮૫૬) ૨૬ LJ Ch (NS) ૧૧૩; ફ્રેઝર વિ. ઇવાન્સ, [૧૯૬૯] ૧ QB ૩૪૯; સર્વિસ વિ. પુટરિલ, [૧૯૬૮] ૧ QB ૩૯૬ બેલોફ વિ. પ્રેસડ્રામ, [૧૯૭૩] ૧ ઓલ ER ૨૪; લાયન લેબોરેટરીઝ વિ. ઇવાન્સ, [૧૯૮૫] QB ૫૨૬; હર મેજેસ્ટીઝ એટર્ની જનરલ વિ. ધ ઓબ્ઝર્વર લિમિટેડ & ઓર્સ., [૧૯૯૧] AC ૧૦૯; કોર્ઝ

પેવી વ્હાઇટિંગ અને બાયર્ન વિ. કસ્ટમ્સના કલેક્ટર, (૧૯૮૭) ૧૪ એફસીઆર ૪૩૪; સ્મિથ ક્લાઇન અને ફ્રેન્ચ લેબોરેટરીઝ [ઓસ્ટ્રેલિયા] લિમિટેડ વિ.ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ કોમ્યુનિટી સર્વિસીસ એન્ડ હેલ્થ, (૧૯૯૦) ૨૨ એફસીઆર ૭૩; વુડવર્ડ વિ. હચિન્સ, [૧૯૭૭] ૧ ડબલ્યુએલઆર ૭૬૦; ડચેસ ઓફ આર્ગિલ વિ. ડ્યુક ઓફ આર્ગિલ, ૧૯૬૭ સીએચ૩૦૨; મરે વિ. એક્સપ્રેસ ન્યૂઝપેપર પીએલસી, [૨૦૦૯] સીએચ ૪૮૧; ગૂગલ સ્પેન વિ. એઇપીડી, સી/૧૩૧/૧૨; બાવેરિયન લેગર વિ કમિશન, [૨૦૦૭] ઈસીઆર II–૪૫૨૩–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

કેસ કાયદો સંદર્ભ

[૧૯૯૬] ૧પૂરક.એસસીઆર ૬૩૭	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ ૯
[૧૯૭૫] ૩ એસસીઆર ૩૩૩	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૯
[૧૯૮૨] એસસીઆર ૩૬૫	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૯
(૨૦૧૮) ૯ એસસીસી ૪૦	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૩
[૨૦૧૭] ૧૦ એસસીઆર ૫૬૯	ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૪૧

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડીક્શનઃ સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪ ઓફ ૨૦૧૯.

માનનીય કેન્દ્રીય માહિતી પંચ, નવી દિલ્હી દ્વારા તારીખ ૨૪.૧૧.૨૦૦૯ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી, અપીલ નં. CICWB/A/૨૦૦૯/૦૦૫૨૯.

સાથે

સી. એ. નંબર ૧૦૦૪૫/૨૦૧૦,૨૬૮૩/૨૦૧૦

અપીલકર્તા વતી કે. કે. વેણુગોપાલ, એ. જી., તુષાર મહેતા, એસ. જી., સૌરભ મિશ્રા, દેવાશીષ ભારુકા, અંકુર તલવાર, જી. એસ. મક્કર, બી. કૃષ્ણ પ્રસાદ.

એ. મારિયાપુથમ, એડ. જનરલ, સુશીલ કુમાર જૈન, આર. એન. વેંજરાની, પ્રવીણ એચ. પારેખ, સિનિયર એડ., પ્રશાંત ભૂષણ, પ્રણવ સચદેવા, સુશ્રી નેહા રાઠી, ટી. સુધાકર, જતિન ભારદ્વાજ, વી. એન. રઘુપતિ, સુનીલ કુમાર વર્મા, સુનીલ ફર્નાન્ડિસ, સિબો શંકર મિશ્રા, નિરંજન સાહુ, રાજા ચેટર્જી, રુના ભુયાન, સતીશ કુમાર, રવિ પ્રકાશ મેહરોત્રા, સુશ્રી રચના શ્રીવાસ્તવ, સુશ્રી ઉમે સલમા, પુનીત જૈન, સુશ્રી પી. એસ. ચંદ્રલેખા, હિતેશ કુમાર શર્મા, એસ. કે. રાજારા માટે નરેશ કે. શર્મા, એમ. પી. વિનોદ, કુલદિપ સિંહ, કૃષ્ણાનંદ પાંડે, સુશ્રી મેસર્સ અર્પુથમ અરુણા એન્ડ કંપની માટે સી. કે. સુચરિતા, ભારત સંગલ, સુશ્રી અરુણા માથુર, અવનીશ અર્પુથમ, સુશ્રી અનુરાધા અર્પુથમ, સુશ્રી ગીતાંજલિ. અનિરુદ્ધ પી. મયી, ચિરાગ જૈન, એ. સેલ્વિન રાજા, ચારુદત્ત મહિન્દ્રાકર, ખતરશાલ રાજ, મેસર્સ પારેખ એન્ડ કંપની માટે સુશ્રી તાન્યા ચૌધરી, યશવર્ધન, જગજીત સિંહ છાબરા, સક્ષમ મહેશ્વરી, સુશ્રી સ્નેહા કાલિતા,

સંજય કુમાર પાઠક, સુશ્રી શશી પાઠક, અરવિંદ કુમાર ત્રિપાઠી, એડ.પ્રતિવાદી માટે.

અદાલતના ચુકાદાઓ દ્વારા આપવામાં આવ્યા હતા

સંજીવ ખન્ના, જે.

૧. આ ચુકાદો કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી (ટૂંકમાં 'સી. પી. આઈ. ઓ.'), ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત (૨૦૧૦ની નાગરિક અપીલ સંખ્યા ૧૦૦૪૪ અને ૧૦૦૪૫માં અપીલકર્તા) અને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના મહાસચિવ (૨૦૧૦ની નાગરિક અપીલ સંખ્યા ૨૬૮૩માં અપીલકર્તા) દ્વારા સામાન્ય પ્રતિવાદી સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવેલી અગાઉની કેપ્શન કરેલી અપીલોનો નિર્ણય કરશે અને સૂચના અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ (ટૂંકમાં 'આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ') હેઠળ કોલેજિયમ પ્રણાલીના સંદર્ભમાં તેમની નિમણૂક અને બઢતી માટે ***'કેટલી પારદર્શકતા પૂરતી છે***[1]" તે પ્રશ્નનો જવાબ આપવા માંગે છે. સર્વોચ્ચ અદાલત અને ઉચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશો; ન્યાયાધીશો દ્વારા સંપત્તિઓની ઘોષણા, વગેરે.

1આલ્બર્ટો અલેમાનો દ્વારા લખાયેલા એક લેખનું શીર્ષક: "કેટલું પારદર્શક છે? યુરોપિયન ન્યાયિક પસંદગીમાં ગોપનીયતા સામે માહિતીની પહોંચને સંતુલિત કરવી "માઇકલ બોબેકમાં પુનઉત્પાદિત (આવૃત્તિ.) યુરોપના ન્યાયાધીશોની પસંદગી: યુરોપિયન અદાલતોમાં નિમણૂક પ્રક્રિયાઓની નિર્ણાયક સમીક્ષા (ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૨૦૧૫).

૨. ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૫, જેનું શીર્ષક 'સેન્ટ્રલ પબ્લિક ઇન્ફર્મેશન ઓફિસર, સુપ્રીમ કોર્ટ ઓફ ઇન્ડિયા વિ. સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ' હતું, તે સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ દ્વારા ૬ જુલાઈ, ૨૦૦૯ના રોજ સી. પી. આઈ. ઓ., સુપ્રીમ કોર્ટ ઓફ ઇન્ડિયા સમક્ષ તત્કાલીન ચીફ જસ્ટિસ ઓફ ઇન્ડિયા સાથેના સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહારની નકલ રજૂ કરવા માટે દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીમાંથી ઉદ્ભવે છે, કારણ કે ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયાએ અહેવાલ આપ્યો હતો કે એક કેન્દ્રીય મંત્રીએ વકીલ, મદ્રાસ હાઈકોર્ટના જસ્ટિસ આર. રઘુપતિ દ્વારા તેમના ન્યાયિક નિર્ણયોને પ્રભાવિત કરવા માટે સંપર્ક કર્યો હતો.સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આ માહિતીને આ આધાર પર નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે અરજદાર–પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતીને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની રજિસ્ટ્રી દ્વારા નિયંત્રિત અને વ્યવહાર કરવામાં આવી ન હતી અને તેનાથી સંબંધિત માહિતી ન તો જાળવવામાં આવી હતી કે ન તો રજિસ્ટ્રી પાસે ઉપલબ્ધ હતી.સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી પ્રથમ અપીલ આલ્બર્ટો અલેમ્નો દ્વારા લખાયેલા એક લેખનું શીર્ષક હતું:"કેટલી પારદર્શકતા પૂરતી છે?યુરોપિયન ન્યાયિક પસંદગીમાં ગોપનીયતા સામે માહિતીની પહોંચને સંતુલિત કરવી "માઇકલ બોબેકમાં પુનઃઉત્પાદિત (આવૃત્તિ.) યુરોપના ન્યાયાધીશોની પસંદગી:યુરોપિયન અદાલતોમાં નિમણૂક પ્રક્રિયાઓની વિવેચનાત્મક સમીક્ષા (ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૨૦૧૫).અપીલ સત્તામંડળ દ્વારા ૦૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૯ના આદેશ દ્વારા બરતરફ કરવામાં આવ્યો હતો.આગળની અપીલ પર, કેન્દ્રીય માહિતી પંચ

(ટૂંકમાં 'સી. આઈ. સી.') એ ૨૪મી નવેમ્બર, ૨૦૦૯ના આદેશ દ્વારા એવી માહિતી જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો છે કે જાહેર કરવાથી ન્યાયાધીશોની બંધારણીય સ્થિતિનું ઉલ્લંઘન નહીં થાય.નારાજ, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે આ અપીલને પ્રાધાન્ય આપ્યું છે.

૩. ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪ સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ દ્વારા ૨૩મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૯ના રોજ ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીમાંથી ઉદ્ભવે છે, જેમાં તેમણે ન્યાયમૂર્તિ એચ. એલ. દત્તુ, ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. ગાંગુલી અને ન્યાયમૂર્તિ આર. એમ. લોઢાની વરિષ્ઠતાને હટાવીને ન્યાયમૂર્તિ એ. પી. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. પટનાયક અને ન્યાયમૂર્તિ વી. કે. ની નિમણૂક સંબંધિત ફાઇલ નોંધો સાથે સંબંધિત બંધારણીય સત્તામંડળો વચ્ચે આદાનપ્રદાન થયેલા સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહારની નકલો સહિત ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ઉપલબ્ધ સંપૂર્ણ ફાઇલ/કાગળોની નકલ રજૂ કરવા માટે અરજી કરી હતી. ગુપ્તા, જેનો કથિત રીતે પ્રધાનમંત્રીએ વિરોધ કર્યો હતો.સી. પી. આઈ. ઓ. એ ૨૫મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૯ના આદેશમાં આ માહિતીને નકારી કાઢી હતી અને અવલોકન કર્યું હતું કે રજિસ્ટ્રી ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક સંબંધિત બાબતો સાથે વ્યવહાર કરતી નથી.સુપ્રીમ કોર્ટ અને ઉચ્ચ અદાલતોમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર કરવામાં આવે છે અને તેનાથી સંબંધિત બાબતો સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી

નથી.આ માહિતી ન તો જાળવવામાં આવી હતી અને ન તો રજિસ્ટ્રી પાસે ઉપલબ્ધ હતી.સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી પ્રથમ અપીલ અપીલ અધિકારી દ્વારા ૨૫મી માર્ચ, ૨૦૦૯ના આદેશ દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવી હતી.આગળની અપીલ પર, સી. આઈ. સી. એ અપીલ સ્વીકારી છે અને ૨૦૦૯ની રિટ પિટિશન (સિવિલ) નંબર ૨૮૮માં દિલ્હી હાઈકોર્ટના ૨ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૯ના ચુકાદા પર આધાર રાખીને માહિતી રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો છે, જેનું શીર્ષક છે સેન્ટ્રલ પબ્લિક ઇન્ફર્મેશન ઓફિસર, સુપ્રીમ કોર્ટ ઓફ ઇન્ડિયા વિ. સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ એન્ડ અનર.સી. આઈ. સી. એ તેના નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે **એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્યો**[2] કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખ્યો છે.અસંતુષ્ટ, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે વર્તમાન અપીલને પ્રાધાન્ય આપતા જણાવ્યું છે કે, અન્ય બાબતોની સાથે સાથે, ૨૦૦૯ની રિટ પિટિશન (સિવિલ) નંબર ૨૮૮ના ચુકાદાને દિલ્હી હાઈકોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે ૨૦૦૯ના એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧માં ૧૨મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૦ના ચુકાદા દ્વારા સમર્થન આપ્યું હતું, જે ચુકાદો ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલમાં આ અદાલત સમક્ષ અપીલનો વિષય છે.

૪. ૨૦૧૦ની દીવાની અપીલ નંબર ૨૬૮૩ સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ ૨ (૧૯૮૧) પૂરક એસ. સી. સી. ૮૭ દ્વારા ૧૦મી નવેમ્બર, ૨૦૦૭ના રોજ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીમાંથી ઉદ્ભવે છે, જેમાં ન્યાયાધીશો દ્વારા રાજ્યોમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશોને કરવામાં આવેલી સંપત્તિઓની ઘોષણા અંગે માહિતી માંગવામાં

2 (૧૯૮૧) Supp SCC ૮૭

આવી હતી, જે અરજીને સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ૩૦મી નવેમ્બર, ૨૦૦૭ના આદેશ/પત્ર દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત અને ઉચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશોની સંપત્તિઓની ઘોષણા સંબંધિત માહિતી ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની રજિસ્ટ્રી દ્વારા રાખવામાં આવી ન હતી અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ ન હતી.પ્રથમ અપીલ પર, અપીલીય સત્તામંડળે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ (૩) હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવા અને સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલને માંગવામાં આવેલી માહિતી ધરાવતા સત્તામંડળ વિશે જાણ કરવા માટે સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતને નિર્દેશ આપવાનો આદેશ પસાર કર્યો હતો.ત્યારબાદ સી. પી. આઈ. ઓ. એ ૭ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૮ના આદેશમાં જણાવ્યું હતું કે અરજદારે ઉચ્ચ અદાલતોના સી. પી. આઈ. ઓ. નો સંપર્ક કરવો જોઈએ અને સુપ્રીમ કોર્ટના સી. પી. આઈ. ઓ. સમક્ષ અરજી દાખલ કરવી એ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ (૩) ની ભાવના વિરુદ્ધ છે. ત્યારબાદ, સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલે પ્રથમ અપીલ દાખલ કર્યા વિના સી. આઈ. સી. સમક્ષ સીધી અપીલ કરી હતી, જે અપીલને ૬ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૯ના આદેશ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જેમાં નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતોઃ

"... ઉપર જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને, સુપ્રીમ કોર્ટના સી. પી. આઈ. ઓ. ને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે તે અપીલકર્તા દ્વારા તેની આર. ટી. આઈ. અરજીમાં પૂછવામાં આવેલી માહિતી પ્રદાન કરે કે શું સંપત્તિ

વગેરેની આવી ઘોષણા સુપ્રીમ કોર્ટના માનનીય ન્યાયાધીશો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે કે નહીં."

પ. નારાજ, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે દિલ્હી હાઈકોર્ટ સમક્ષ ૨૦૦૯ની રિટ પિટિશન (સિવિલ) નંબર ૨૮૮ દાખલ કરી હતી, જેનો નિર્ણય વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા ૨ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૯ના ચુકાદા દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો અને તારણોનો સારાંશ આ રીતે આપવામાં આવ્યો હતોઃ

"૮૪. [...] સીજેઆઈ જાહેર સત્તા છે કે કેમ અને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના સીપીઆઈઓ, સીજેઆઈના કાર્યાલયથી અલગ છે કે કેમ તે નંબર ૧ અને ૨ પર ફરીથી ધ્યાન આપો. અને જો એમ હોય તો, શું આ કાયદો સીજેઆઈના કાર્યાલયને આવરી લે છે;

જવાબઃસીજેઆઈ માહિતીના અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી છે અને સીજેઆઈ મુખ્ય ન્યાયાધીશ તરીકે તેમની ક્ષમતામાં સંપત્તિ ઘોષણાઓ સંબંધિત માહિતી ધરાવે છે; તે કાર્યાલય અધિનિયમ હેઠળ "જાહેર સત્તાધિકારી" છે અને તેની જોગવાઈઓ દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે.

રી પોઇન્ટ નંબર ૩:શું સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો દ્વારા ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર સંપત્તિની ઘોષણા માહિતીના અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ હેઠળ

"માહિતી" છે.

જવાબઃએવું માનવામાં આવે છે કે સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા સંપત્તિઓની જાહેરાતને લગતી પ્રતિવાદીની અરજીનો બીજો ભાગ, કાયદાની કલમ ૨ (એફ) હેઠળ અભિવ્યક્તિનાં અર્થમાં "માહિતી" છે. આ મુદ્દાનો જવાબ તે મુજબ આપવામાં આવે છે; સીજેઆઈને આપવામાં આવેલી ઘોષણાઓને લગતી માહિતી અને આવી ઘોષણાની સામગ્રી "માહિતી" છે અને માહિતીના અધિકાર અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધિન છે.

રી પોઇન્ટ નંબર ૪:જો આવી સંપત્તિ ઘોષણાઓ "માહિતી" હોય તો શું સીજેઆઈ તેમને "વિશ્વાસપાત્ર" ક્ષમતામાં રાખે છે, અને તેથી તેમને કાયદા હેઠળ જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે.

જવાબઃસીજેઆઈ વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં સંપત્તિ ઘોષણાઓ ધરાવે છે તે અંગે અરજદારોની દલીલ (જે અરજદાર દ્વારા માંગવામાં આવેલી રીતે જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે તો તેનો ભંગ થશે) અસંગત છે.સીજેઆઈ વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતા અથવા સંબંધમાં આવી ઘોષણાઓ રાખતા નથી.

રી પોઇન્ટ નંબર ૫:શું આવી માહિતીને કાયદાની કલમ ૮ (૧) (જે) ના કારણે જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે.

જવાબઃએવું માનવામાં આવે છે કે ૧૯૯૭ ના ઠરાવ અને ૧૯૯૯ ના પરિષદના ઠરાવને અનુસરીને સંપત્તિ ઘોષણાઓની સામગ્રીને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે ગણવામાં આવે છે, અને કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે; તે અન્યથા જાહેરાતને આધિન નથી.જ્યાં સુધી આ કેસમાં અરજદાર દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતીનો સંબંધ છે, (એટલે કે ઘોષણાઓ ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર કરવામાં આવી હતી કે કેમ) કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળની પ્રક્રિયા લાગુ પડતી નથી.

રી પોઇન્ટ નં. (૬):સંપત્તિ ઘોષણાની વિગતો અને તેમની વિગતો વિશે સ્પષ્ટતાનો અભાવ, તેમજ સુરક્ષાનો અભાવ સંપત્તિ ઘોષણાઓ અને તેમની જાહેરાતને બિનકાર્યક્ષમ બનાવે છે કે કેમ.

જવાબઃઆ દુર્ગમ અવરોધો નથી; સીજેઆઈ, જો તેને યોગ્ય લાગે, તો સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો સાથે પરામર્શ કરીને, સમાન ધોરણો વિકસાવી શકે છે, માહિતીની પ્રકૃતિ, સંબંધિત બંધારણો અને જો જરૂરી હોય તો, જાહેરાતોની સમયાંતરે રચના કરી શકે છે.સ્વરૂપો વિકસિત થયા, તેમજ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં અનુસરવામાં આવતી પ્રક્રિયાઓ–જેમાં સરકારી અધિનિયમ, ૧૯૭૮માં નીતિશાસ્ત્ર, યુ. એસ. ન્યાયિક પરિષદના અહેવાલો, તેમજ ન્યાયિક પ્રકટીકરણ જવાબદારી અધિનિયમ, ૨૦૦૭ હેઠળ સુધારાના ધોરણો સામેલ છે, જે ૧૯૭૮ના સરકારી અધિનિયમમાં નીતિશાસ્ત્રમાં સુધારો કરે છેઃ(૧)

ન્યાયાધીશોના પરિવારના સભ્યો વિશેની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકવો, જેમના ખુલાસાથી તેમને જોખમ થઈ શકે છે; અને (૨) નાણાકીય જાહેરાત અહેવાલોમાંથી ન્યાયાધીશોની કેટલીક વ્યક્તિગત માહિતીને સુધારવા માટે ન્યાયિક પરિષદના અધિકારને વિસ્તારવા પર વિચાર કરી શકાય છે."

૬. સી. પી. આઈ. ઓ. દ્વારા વધુ અપીલ પર, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત, ૨૦૦૯ની એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧ને પૂર્ણ પીઠને મોકલવામાં આવી હતી, જેણે ૧૨મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૦ના તેના નિર્ણય દ્વારા અપીલને ફગાવી દીધી છે.આ ચુકાદો નોંધે છે કે મુદ્દા નંબર ૧ અને ૨ના સંદર્ભમાં પક્ષકારોને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું કારણ કે સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા લેવામાં આવેલા તારણોને વાજબી રીતે સ્વીકાર્યા હતા અને સ્વીકાર્યા હતા અને તેથી, તેમાં ખલેલ પહોંચાડવાની જરૂર નથી.તેમ છતાં, પૂર્ણ ખંડપીઠે અવલોકન કરવું યોગ્ય માન્યું હતું કે તેઓ વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા તર્ક સાથે સંપૂર્ણ સંમત છે.આર. ટી. આઈ. કાયદામાં 'જાહેર સત્તા' શબ્દનો ઉપયોગ વ્યાપક છે અને તેમાં ભારતના બંધારણ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ બનાવવામાં આવેલી સત્તાનો સમાવેશ થાય છે, જે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ માટે યોગ્ય છે.જ્યારે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (ઇ) હેઠળ સક્ષમ અધિકારીઓમાંના એક તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે, ત્યારે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ

'ન્યાયતંત્રના વડા' તરીકેની તેમની ભૂમિકા નિભાવવા ઉપરાંત બંધારણ અને અન્ય વિવિધ કાયદાઓ હેઠળ તેમને સોંપવામાં આવેલા ઘણા કાર્યો પણ કરે છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશનું કાર્યાલય તેના પોતાના સી. પી. આઈ. ઓ. સાથે એક અલગ સંસ્થા છે તેવા કોઈ સંકેતની ગેરહાજરીમાં, એવો પ્રચાર કરી શકાતો નથી કે "સુપ્રીમ કોર્ટના સી. પી. આઈ. ઓ. નું કાર્યાલય સી. જે. આઈ. ના કાર્યાલયથી અલગ છે" (એટલે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ).વધુમાં, બંને પક્ષોએ 'સ્પષ્ટતાના અભાવ' અથવા 'સુરક્ષાના અભાવ' અને ન્યાયાધીશો દ્વારા સંપત્તિ જાહેર કરવાના કારણે 'બિનકાર્યક્ષમતા' ના મુદ્દા પર કોઈ રજૂઆત કરી ન હતી.ત્યારબાદ પૂર્ણ ખંડપીઠે બાકીના ત્રણ પ્રશ્નોને નીચે મુજબ ફરીથી રજૂ કર્યા હતા:

“(૧) શું પ્રતિવાદીને ૧૯૯૭ ના ઠરાવ અનુસાર સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા ઘોષણાઓ કરવા સંબંધિત માહિતીના સંદર્ભમાં કાયદાની કલમ ૨ (જે) હેઠળ કોઈ "માહિતીનો અધિકાર" હતો?

(૨) જો ઉપરોક્ત પ્રશ્ન (૧) નો જવાબ હકારાત્મક હોય, તો શું સીજેઆઈએ તેમની "વિશ્વાસપાત્ર" માં "માહિતી" રાખી હતી?
કાયદાની કલમ ૮ (૧) (ઇ) માં વપરાયેલી અભિવ્યક્તિનાં અર્થમાં ક્ષમતા?

(૩) શું સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા સંપત્તિઓની ઘોષણા અંગેની માહિતીને

કાયદાની કલમ ૮ (૧) (જે) ની જોગવાઈઓ હેઠળ જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે?"

ઉપરોક્ત પ્રશ્નોના જવાબ પ્રતિવાદી સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલની તરફેણમાં આપવામાં આવ્યા હતા કારણ કે પૂર્ણ ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો છે કે પ્રતિવાદીને ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર કરવામાં આવેલી સંપત્તિઓની જાહેરાતના સ્વરૂપમાં માહિતીના સંદર્ભમાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (જે) હેઠળ માહિતી મેળવવાનો અધિકાર છે.મુખ્ય ન્યાયાધીશે વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતા અથવા સંબંધમાં આવી ઘોષણાઓ કરી ન હતી અને તેથી, માહિતી અધિકાર અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઇ) હેઠળ માહિતીને મુક્તિ આપવામાં આવી ન હતી. ત્રીજા પ્રશ્નને સંબોધતા ખંડપીઠે અવલોકન કર્યું હતું:

"૧૧૬. વર્તમાન કેસમાં પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી વિગતો કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ રક્ષણને યોગ્ય ઠેરવતી નથી અથવા બાંહેધરી આપતી નથી કારણ કે અરજદારે માંગેલી એકમાત્ર માહિતી એ હતી કે શું ૧૯૯૭ ના ઠરાવનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું.આ પ્રકારની નિરુપદ્રવી માહિતી કલમ ૮ (૧) (જે) દ્વારા આપવામાં આવેલા રક્ષણની બાંયધરી આપતી નથી.અમે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના દૃષ્ટિકોણ સાથે સંમત છીએ કે ૧૯૯૭ ના ઠરાવ અનુસાર સંપત્તિ ઘોષણાઓની સામગ્રીને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે ગણવામાં આવે છે, અને કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર તેનો ઉપયોગ કરી શકાય

છે; કે તે અન્યથા જાહેરાતને આધિન નથી.તેથી, ઘોષણાઓની સામગ્રીના સંદર્ભમાં, માહિતી અરજદારોએ, જ્યારે પણ તેઓ સત્તાવાળાઓનો સંપર્ક કરશે, ત્યારે અધિનિયમ હેઠળ તેમને કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ સંતોષ કરવો પડશે કે આવી જાહેરાત "વ્યાપક જાહેર હિતમાં" જરૂરી છે.”

૭. અગાઉ નોંધાયેલી ત્રણ અપીલને સુનાવણી માટે ટેગ કરવામાં આવી હતી અને ૨૬મી નવેમ્બર, ૨૦૧૦ના આદેશ દ્વારા એકસાથે નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, જેનો કાર્યકારી ભાગ નીચે મુજબ છેઃ

“૧૨. વિદ્વાન એટર્ની જનરલ અને પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી, અમારો વિચારશીલ અભિપ્રાય છે કે બંધારણના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન વર્તમાન કેસમાં સામેલ છે, જેની સુનાવણી બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા થવી જરૂરી છે.આ કેસ બંધારણ હેઠળ ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશની સ્થિતિ અને એક તરફ બંધારણની યોજનામાં ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા અને બીજી તરફ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકાર સાથે સંબંધિત બંધારણીય મહત્વના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો ઉઠાવે છે.માહિતીનો અધિકાર એ બંધારણ દ્વારા બાંયધરીકૃત વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારનો અભિન્ન ભાગ છે.માહિતીનો અધિકાર કાયદો માત્ર નાગરિકોના વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના

બંધારણીય અધિકારને માન્યતા આપે છે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા ભારતના બંધારણના મૂળભૂત માળખાનો એક ભાગ છે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા અને વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો મૂળભૂત અધિકાર ખૂબ મૂલ્યવાન છે અને તે બંને સંતુલિત હોવા જરૂરી છે."

૮. આ આદેશમાં આ મામલાને મોટી બેન્ચને મોકલતી વખતે બંધારણના અર્થઘટન અંગે કાયદાના નીચેના નોંધપાત્ર પ્રશ્નો ઘડવામાં આવ્યા હતા, જે નીચે મુજબ છેઃ

"૧. શું ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાની વિભાવના માટે માંગવામાં આવેલી માહિતી રજૂ કરવા પર પ્રતિબંધની જરૂર છે અને તેની માંગ કરે છે?શું માંગવામાં આવેલી માહિતી ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં દખલગીરી સમાન છે?

૨. શું માંગવામાં આવેલી માહિતી નિર્ણયોની વિશ્વસનીયતામાં કોઈ ઘટાડો ટાળવા માટે અને તમામ બંધારણીય અધિકારીઓ દ્વારા પ્રામાણિક અભિપ્રાયની મુક્ત અને નિખાલસ અભિવ્યક્તિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે રજૂ કરી શકાતી નથી, જે અસરકારક પરામર્શ અને યોગ્ય નિર્ણય લેવા માટે જરૂરી છે?

૩. શું માંગવામાં આવેલી માહિતીને માહિતી અધિકાર અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે?"

૯. અમે ભારતના એટર્ની જનરલ શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલ, ભારતની સુપ્રીમ કોર્ટ વતી ભારતના સોલિસિટર જનરલ શ્રી તુષાર મહેતા અને સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલના વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રશાંત ભૂષણને સાંભળ્યા છે.અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી છે કે માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાથી ન્યાયાધીશોની સ્વતંત્રતામાં અવરોધ આવશે કારણ કે તે બંધારણના માળખામાં ન્યાયતંત્રની અનન્ય સ્થિતિને માન્યતા આપવામાં નિષ્ફળ જાય છે જે જરૂરી છે કે ન્યાયાધીશોને 'મુકદ્દમાની જાહેર ચર્ચા' ને આધિન ન હોવા જોઈએ અને આ પ્રકારનું સંરક્ષણ બંધારણીય, ઈરાદાપૂર્વક અને સંસ્થાની અસરકારક કામગીરી માટે જરૂરી છે.માહિતીનો અધિકાર એ નિરંકુશ બંધારણીય અધિકાર નથી, જો કે તે આર. ટી. આઈ. કાયદાના માળખામાં ઉપલબ્ધ અધિકાર છે, જેનો અર્થ છે કે આ અધિકાર અન્ય શરતોની સાથે, બીજી અનુસૂચિમાં અને આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૮ થી ૧૧ માં સૂચિબદ્ધ બાકાત, પ્રતિબંધો અને શરતોને આધિન છે. સમર્થનમાં, અપીલકર્તાઓએ રી કોની એસ્ટેટ એબર્ટ એટ અલ વિ સ્ટેટ એટ પર આધાર રાખ્યો છે.અલ ૩, ભૂદાન સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ નબી બક્સ અને અન્ય ૪, કૈલાશ રાય વિરુદ્ધ જય રામ અને ડોલફસ મિગ એટ કોમ્પેની એસ. એ. વિરુદ્ધબેંક ઓફ ઇંગ્લેન્ડ.જ્યારે આરટીઆઇ કાયદાની કલમ ૮ હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવે ત્યારે માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરી શકાતી નથી.સંપત્તિઓ પરની માહિતી વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત છે, જેની જાહેરાતની કોઈપણ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત પર કોઈ અસર થતી નથી અને તેથી, તેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ મુક્તિ

આપવામાં આવી છે. તેવી જ રીતે, ન્યાયિક નિમણૂકો અને/અથવા બઢતી માટે ગણવામાં આવતા સંભવિત ઉમેદવારોની માહિતી તેમની વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત છે, જેની જાહેરાત વ્યક્તિની ગોપનીયતા પર બિનજરૂરી આક્રમણનું કારણ બનશે અને કોઈ મોટા જાહેર હિતની સેવા નહીં કરે.વધુમાં, સંપત્તિઓ પરની માહિતી ન્યાયાધીશો દ્વારા સ્વૈચ્છિક રીતે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને તેમની વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં ન્યાયતંત્રના પિતૃ પરિવાર તરીકે જાહેર કરવામાં આવે છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશની કચેરી અને અન્ય બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચે પરામર્શ અને પત્રવ્યવહાર વિશ્વાસ અને વિશ્વાસના આધારે કરવામાં આવે છે, જે મુખ્ય ન્યાયાધીશની કચેરીને વિશ્વાસપાત્રની લાક્ષણિકતાઓ આપે છે.ન્યાયાધીશોની નિમણૂક સંબંધિત માહિતી અન્ય બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચે તેમની વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતાઓમાં વહેંચવામાં આવે છે, જે માહિતી અધિકાર અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઈ) હેઠળ માહિતીને મુક્તિ આપે છે. બીજી બાજુ, પ્રતિવાદીએ યુ. પી. રાજ્ય વિ. ના આદેશ પર આધાર રાખ્યો છે.રાજ નારાયણ અને અન્યો ૭ અને એસ. પી. ગુપ્તા (ઉપરોક્ત) એ દલીલ કરી હતી કે માંગવામાં આવેલી માહિતીનો ખુલાસો ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને નબળી પાડતો નથી.કામગીરીમાં નિખાલસતા અને પારદર્શિતા જાહેર ક્ષેત્રમાં ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને પ્રભાવિત કરવા અથવા સમાધાન કરવાના કોઈપણ પ્રયાસને મૂકીને ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને વધુ સારી રીતે સુરક્ષિત કરશે.વધુમાં, નાગરિકોને આવા કોઈપણ પ્રયાસની વિગતો વિશે માહિતી મેળવવાનો કાયદેસર અને બંધારણીય અધિકાર છે.આમ, ગુપ્તતાને

બદલે જાહેરાત ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતામાં વધારો કરે છે.કોઈ કાયદેસરની ચિંતાઓ અસ્તિત્વમાં નથી જે પ્રતિનિધિઓને મુક્તપણે પોતાને વ્યક્ત કરવાથી અટકાવી શકે અથવા જે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક માટેની સલાહકાર પ્રક્રિયાને જાહેર કરીને ઉમેદવારોને બનાવટી આક્ષેપો સામે ખુલ્લા પાડી શકે.માંગવામાં આવેલી માહિતીની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, માહિતીની જાહેરાત વ્યાપક જાહેર હિતની સેવા કરશે અને તેથી, આવા વ્યાજ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ વ્યક્તિગત માહિતીને આપવામાં આવેલી છૂટના વિશેષાધિકાર કરતાં વધારે છે. જો કોઈ વ્યક્તિગત માહિતી સામેલ હોય, તો આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૧૦ મુજબ રેકોર્ડ્સને અલગ કર્યા પછી જાહેર હિતની સેવા આપતી માહિતી જાહેર કરીને કેસ–બાય–કેસ આધારે તેની સાથે વ્યવહાર કરી શકાય છે. મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો વચ્ચે અથવા આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઈ) હેઠળ કલ્પના કરાયેલ બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચે કોઈ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ નથી, જે માહિતીને અટકાવવાનો આધાર બની શકે છે.કેન્દ્રીય માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ અને અન્ય વિરુદ્ધ આદિત્ય બંદોપાધ્યાય અને અન્યો ૮ અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક વિરુદ્ધ જયંતીલાલ એન. મિસ્ત્રી ૯માં આ અદાલતના નિર્ણયો પર રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું હતું, જેમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જાહેર સેવકની ફરજ અન્ય જાહેર સેવકના લાભ માટે કામ કરવાની નથી, એટલે કે મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને અન્ય પદાધિકારીઓ તેમની બંધારણીય ફરજો નિભાવવા માટે છે અને લોકો સિવાય કોઈના વિશ્વાસપાત્ર તરીકે કામ કરવા માટે નથી.દલીલમાં, જો કાર્યકર્તાઓ વચ્ચે

વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ હોય તો પણ, જો તે વ્યાપક જાહેર હિતની સેવા કરે તો જાહેરાત કરી શકાય છે.વધુમાં, સ્પષ્ટતા અને ગુપ્તતા એ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ છૂટના વડા નથી અને તેથી, આ કેસમાં છૂટ તરીકે લાગુ કરી શકાતી નથી.

૧૦. સ્પષ્ટતા અને સગવડતા માટે, અમે મુદ્દાઓ સાથે બિંદુ મુજબ વ્યવહાર કરીશું, જોકે તે બિંદુ નં. ૧ (૧૨મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૦ના રોજ ૨૦૦૯ના એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧ના ચુકાદામાં પોઇન્ટ <આઇ. ડી. ૧> અને ૨ તરીકે ઉલ્લેખિત) ને પૂર્ણ પીઠ સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ કેટલાક સ્પષ્ટીકરણની જરૂર હોવાથી, તેને નીચે દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

બિંદુ નં. ૧:ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત અને ભારતની મુખ્ય ન્યાય બે અલગ–અલગ જાહેર સત્તામંડળો છે?

૧૧. 'સક્ષમ સત્તાધિકારી' અને 'જાહેર સત્તાધિકારી' શબ્દોને ખાસ કરીને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ની કલમો (ઇ) અને (એચ) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે, જે વાંચે છેઃ

“(ઇ) "સક્ષમ અધિકારી" નો અર્થ થાય છે –

((i) લોકસભાના અથવા આવી વિધાનસભા ધરાવતા રાજ્યની અથવા

કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશની વિધાનસભાના કિસ્સામાં અધ્યક્ષ અને રાજ્ય પરિષદ અથવા રાજ્યની વિધાન પરિષદના કિસ્સામાં અધ્યક્ષ;

((૨) સર્વોચ્ચ અદાલતના કિસ્સામાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ;

((૩) ઉચ્ચ ન્યાયાલયના કિસ્સામાં ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ;

((૪) બંધારણ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત અથવા રચાયેલા અન્ય સત્તામંડળના કિસ્સામાં, રાષ્ટ્રપતિ અથવા રાજ્યપાલ;

(v) બંધારણની કલમ ૨૩૯ હેઠળ નિયુક્ત વહીવટકર્તા;

XXXXXX

(જ) "જાહેર સત્તા" એટલે સ્થાપિત અથવા રચાયેલી કોઈપણ સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્વ–સરકારની સંસ્થા –

((ક) બંધારણ દ્વારા અથવા તે હેઠળ;

(ખ) સંસદે ઘડેલા કોઈ અન્ય કાયદા દ્વારા

(ગ) રાજ્ય વિધાનમંડળે ઘડેલા કોઈ અન્ય કાયદા દ્વારા

(ઘ) યોગ્ય સરકારે બહાર પાડેલા જાહેરનામા અથવા કરેલા હુકમથી જેમા નીચેની બાબતોનો સમાવેશ થાય:

(૧) માલિકીની, નિયંત્રિત અથવા નોંધપાત્ર રીતે ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવતી સંસ્થા

((૨) બિન–સરકારી સંસ્થાઓને પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે યોગ્ય સરકાર દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ ભંડોળ દ્વારા નોંધપાત્ર ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવે છે.

૧૨. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એચ) હેઠળ 'જાહેર સત્તા' શબ્દમાં બંધારણ દ્વારા અથવા બંધારણ હેઠળ સ્થાપિત કોઈપણ સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્વ–સરકારની સંસ્થાનો સમાવેશ થાય છે.થલાપ્પલમ સર્વિસ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ અને અન્યો વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય અને અન્યો ૧૦ માં 'જાહેર સત્તા' અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન કરતા, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું:

“૩૦. કલમ ૨ (એચ) હેઠળ "જાહેર સત્તા" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરતી વખતે, કાયદાના સંદર્ભમાં અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, ખાસ કરીને સમાવિષ્ટ હોય તેવી માત્ર તે જ શ્રેણીઓને સ્વીકારવાનો ઈરાદો તેની સમજદારીમાં છે.કલમ ૨ (એચ) એ "અર્થ" અને "સમાવેશ કરે છે" અભિવ્યક્તિઓનો ઉપયોગ કર્યો છે.જ્યારે કોઈ શબ્દને "અર્થ" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે વ્યાખ્યા પ્રથમ દૃષ્ટિએ પ્રતિબંધિત હોય છે અને જ્યાં શબ્દને અન્ય કોઈ વસ્તુનો "સમાવેશ" કરવા માટે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે વ્યાખ્યા પ્રથમ દૃષ્ટિએ વ્યાપક હોય છે.પરંતુ જ્યારે બંને અભિવ્યક્તિઓ "અર્થ" અને "સમાવેશ કરે છે" નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ત્યાં ઉલ્લેખિત વર્ગો પોતાને સમાપ્ત કરી દેશે.આ અદાલતે ડી. ડી. એ. વિરુદ્ધ ભોલા નાથ શર્મા (પરિચ્છેદ ૨૫ થી ૨૮) માં "અર્થ" અને "સમાવેશ" અભિવ્યક્તિઓના અર્થો સમજાવ્યા છે.જ્યારે આવી અભિવ્યક્તિઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેઓ એ અર્થની સંપૂર્ણ સમજૂતી આપી શકે છે કે જે કાયદાના હેતુ માટે, તે શબ્દો અને અભિવ્યક્તિઓ સાથે નિશ્ચિતપણે જોડવી આવશ્યક છે.

૩૧. કલમ ૨ (એચ) તેમાં ઉલ્લેખિત વર્ગોને સમાપ્ત કરે છે.કલમ ૨ (એચ) નો પહેલો ભાગ આ બાબત સાથે સંબંધિત છેઃ

(૧) સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્વ–સંસ્થા

બંધારણ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત સરકાર,

(૨) સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા અન્ય કોઈ કાયદા દ્વારા સ્થાપિત અથવા રચાયેલી સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્વ–સરકારની સંસ્થા,

(૩) રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા અન્ય કોઈ કાયદા દ્વારા સ્થાપિત અથવા રચાયેલી સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્વ–સરકારની સંસ્થા; અને

(૪) યોગ્ય સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામું અથવા આદેશ દ્વારા સ્થાપિત અથવા રચાયેલ સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્વ–સરકાર."

૧૩. બંધારણની કલમ ૧૨૪, જે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની સ્થાપના અને બંધારણ સાથે સંબંધિત છે, જણાવે છે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત હશે જેમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને અન્ય ન્યાયાધીશો હશે.તે નિર્વિવાદ છે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત એક 'જાહેર સત્તા' છે, જેમ કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ ની કલમ (એચ) દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે કારણ કે તે ભારતના બંધારણ દ્વારા અથવા તે હેઠળ સ્થાપિત અને રચવામાં આવી છે.કલમ (ઈ) થી કલમ ૨ની પેટા–કલમ (ii) અનુસાર ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ

સર્વોચ્ચ અદાલતના કેસમાં સક્ષમ અધિકારી છે.પરિણામે, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૮ની દ્રષ્ટિએ, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો ઘડવાની સત્તા છે, જેને સત્તાવાર રાજપત્રમાં સૂચિત કરવાની જરૂર છે.

૧૪. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત, જે એક 'જાહેર સત્તા' છે, તેમાં બંધારણની કલમ ૧૨૪ને ધ્યાનમાં રાખીને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશોનું કાર્યાલય આવશ્યકપણે સામેલ હશે.મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા તે બાબત માટે ન્યાયાધીશોનું કાર્યાલય સર્વોચ્ચ અદાલતથી અલગ નથી અને તે એક સંસ્થા, સત્તા અને સંસ્થા તરીકે સર્વોચ્ચ અદાલતનો અભિન્ન ભાગ છે.મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને સર્વોચ્ચ અદાલત બે અલગ અને અલગ 'જાહેર સત્તામંડળો' નથી, જોકે પછીનું એક 'જાહેર સત્તા' છે અને મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો મળીને 'જાહેર સત્તા' એટલે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની રચના કરે છે.કલમ ૨ (એચ) નું અર્થઘટન બંધારણનું અપમાન કરીને કરી શકાતું નથી.તેનાથી વિપરીત હોવાનો અર્થ એ થશે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત બે અલગ અને અલગ જાહેર સત્તામંડળો છે, અને દરેક પાસે તેમના સી. પી. આઈ. ઓ. હશે અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩) ની દ્રષ્ટિએ જ્યારે 'માહિતી' રાખવામાં આવે અથવા વિષય વસ્તુ બીજાના 'કાર્યો' સાથે વધુ નજીકથી જોડાયેલી હોય ત્યારે સુપ્રીમ કોર્ટના સી. પી. આઈ. ઓ. અથવા મુખ્ય ન્યાયાધીશને કરવામાં આવેલી અરજી બીજામાં

સ્થાનાંતરિત કરવી પડશે.આ વિસંગતતાઓ અને મુશ્કેલીઓ તરફ દોરી જશે કારણ કે સંસ્થા, સત્તા અથવા સંસ્થા એક છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ આ સંસ્થાના વડા છે અને ન તો તેઓ અને ન તો તેમનું કાર્યાલય એક અલગ જાહેર સત્તા છે.

૧૫. આ પણ એટલું જ સાચું છે અને તે દેશની ઉચ્ચ અદાલતોને લાગુ પડશે કારણ કે કલમ ૨૧૪ જણાવે છે કે દરેક રાજ્ય માટે એક ઉચ્ચ અદાલત હશે અને કલમ ૨૧૬ જણાવે છે કે દરેક ઉચ્ચ અદાલતમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ભારતના રાષ્ટ્રપતિ સમયાંતરે નિમણૂક કરે તે રીતે અન્ય ન્યાયાધીશો હશે.

બિંદુ નં. ૨:આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી અને માહિતીનો અધિકાર

૧૬. 'માહિતી', 'રેકોર્ડ' અને 'માહિતીનો અધિકાર' શબ્દોને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ની કલમો (એફ), (આઈ) અને (જે) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે, જે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છેઃ

“(એફ) "માહિતી" નો અર્થ રેકોર્ડ્સ, દસ્તાવેજો, મેમો, ઈ–મેલ્સ, મંતવ્યો, સલાહ, અખબારી યાદીઓ, પરિપત્રો, આદેશો, લોગબુક, કરારો, અહેવાલો, કાગળો, નમૂનાઓ, નમૂનાઓ, કોઈપણ ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં રાખવામાં આવેલી માહિતી સામગ્રી અને કોઈપણ ખાનગી સંસ્થાને લગતી માહિતી સહિત

કોઈપણ સ્વરૂપની કોઈપણ સામગ્રી છે, જે હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તા દ્વારા મેળવી શકાય છે.

XXXXXX

(i) "રેકોર્ડ" માં સમાવેશ થાય છે –

((ક) કોઈપણ દસ્તાવેજ, હસ્તપ્રત અને ફાઈલ;

(બી) દસ્તાવેજની કોઈપણ માઈક્રોફિલ્મ, માઈક્રોફિશ અને પ્રતિકૃતિ;

(સી) આવી માઈક્રોફિલ્મમાં અંકિત છબી અથવા છબીઓનું કોઈપણ પુનઃઉત્પાદન (ભલે તે મોટું હોય કે ન હોય); અને (ડી) કમ્પ્યુટર અથવા અન્ય કોઈપણ ઉપકરણ દ્વારા ઉત્પાદિત અન્ય કોઈપણ સામગ્રી;

(જે) "માહિતીનો અધિકાર" એટલે આ અધિનિયમ હેઠળ સુલભ માહિતીનો અધિકાર જે કોઈપણ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ છે અને તેમાં –

(આઇ) કામ, દસ્તાવેજો, રેકોર્ડ અને દસ્તાવેજોની ચકાસણી

((૨) દસ્તાવેજો અથવા રેકોર્ડની નોંધો, અર્ક અથવા પ્રમાણિત નકલો લેવી;

(૩) સામગ્રીના પ્રમાણિત નમૂનાઓ લેવા;

((iv) ડિસ્ક, ફ્લોપી, ટેપ, વિડિયો કેસેટ અથવા અન્ય કોઈપણ ઇલેક્ટ્રોનિક મોડમાં અથવા પ્રિન્ટઆઉટ દ્વારા માહિતી મેળવવી જ્યાં આવી માહિતી

કમ્પ્યુટરમાં અથવા અન્ય કોઈપણ ઉપકરણમાં સંગ્રહિત છે;

૧૭. ‘વ્યાખ્યા કલમ મુજબ 'માહિતી' વ્યાપક અને વ્યાપક છે, કારણ કે તેનો અર્થ "કોઈપણ સ્વરૂપમાં સામગ્રી" થાય છે, જેમાં રેકોર્ડ્સ (એક શબ્દ જે ફરીથી આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ (i) થી કલમ ૨ દ્વારા વ્યાપક શબ્દોમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે), દસ્તાવેજો, ઇમેઇલ્સ, મેમો, સલાહ, લોગબુક, કરારો, અહેવાલો, કાગળો, નમૂનાઓ, નમૂનાઓ, ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં રાખવામાં આવેલી માહિતી સામગ્રી વગેરે સહિત વિસ્તૃત શબ્દો હોય છે. વ્યાખ્યા કલમનો છેલ્લો ભાગ જે જણાવે છે કે 'માહિતી' શબ્દમાં 'કોઈપણ ખાનગી સંસ્થાને લગતી માહિતી કે જે હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ અન્ય કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા મેળવી શકાય છે' ને 'માહિતી' ના સંદર્ભમાં વાંચવી પડશે જે હાલમાં ઉપલબ્ધ નથી અથવા જાહેર સત્તાધિકારી પાસે નથી પરંતુ જે હાલમાં અમલમાં છે તે અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા ખાનગી સંસ્થા પાસેથી મેળવી શકાય છે.કલમમાં 'ખાનગી સંસ્થા' શબ્દનો ઉપયોગ તફાવત કરવા માટે કરવામાં આવ્યો છે અને તે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એચ) માં વ્યાખ્યાયિત 'જાહેર સત્તા' શબ્દથી વિરોધાભાસી છે. તે અનુસરે છે કે પૂર્વશરત અને અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રતિબંધોની પ્રકૃતિમાં કોઈપણ જરૂરિયાત લાગુ રહેવાનું ચાલુ રાખશે અને માહિતીને ઍક્સેસ કરી શકાય તે પહેલાં અને ખાનગી સંસ્થા દ્વારા રજૂ કરવા માટે કહેવામાં આવે તે પહેલાં તેને સંતોષવાની રહેશે.

૧૮. કલમ (એફ) થી કલમ ૨ માં 'માહિતી' ની વ્યાખ્યામાંથી જે સ્પષ્ટ તેમજ ગર્ભિત છે તે નીચે મુજબ છે અને 'માહિતીના અધિકાર' ની વ્યાખ્યામાંથી સમર્થન મેળવે છે કે માહિતી જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા સુલભ હોવી જોઈએ અને 'કોઈપણ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ હોવી જોઈએ'.વોર્ટન લો લેક્સિકોન, ૧૫મી આવૃત્તિમાં વ્યાખ્યાયિત 'હોલ્ડ' શબ્દનો અર્થ એ છે કે માલિકી અથવા તેનો ઉપયોગ કરવો; પોતાના તરીકે રાખો, પરંતુ વર્તમાન કાયદાના સંદર્ભમાં, અમે બ્લેક લો ડિક્શનરી, ૬ ઠ્ઠી આવૃત્તિમાં 'હોલ્ડ' શબ્દની વ્યાપક વ્યાખ્યાને અપનાવવાનું પસંદ કરીશું, જેનો અર્થ થાય છે; રાખવા, જાળવી રાખવા, કબજો અથવા સત્તા જાળવવા.તેમના કુદરતી અર્થ મુજબ 'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળના' શબ્દોનો અર્થ માહિતી મેળવવાનો જાહેર સત્તામંડળનો અધિકાર અને સત્તા હશે.તે માહિતી પર પ્રભુત્વ અથવા કોઈપણ સામગ્રી, દસ્તાવેજ વગેરેના અધિકારનો સંદર્ભ આપે છે. 'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળના' શબ્દોમાં ખાનગી સંસ્થાને લગતી તેમના કાર્યક્ષેત્ર અને કાર્યક્ષેત્રની માહિતીનો સમાવેશ થશે, જે માહિતી મેળવવા માટે લાગુ પડતી પૂર્વ–લાદવામાં આવેલી શરતો અને પ્રતિબંધોને આધિન હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા મેળવી શકાય છે.

૧૯. જ્યારે જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા માહિતી સુલભ હોય, એટલે કે, તેના નિયંત્રણ

હેઠળ હોય, ત્યારે માહિતી અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ માહિતી શોધનારને માહિતી આપવી આવશ્યક છે, ભલે ત્યાં પહેલેથી જ અમલમાં રહેલા અન્ય કાયદા હેઠળ અથવા સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ શરતો અથવા પ્રતિબંધો હોય, જે લોકો દ્વારા માહિતીની પહોંચને પ્રતિબંધિત કરે છે અથવા પ્રતિબંધિત કરે છે. **આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૨**[3] માં બિન–અસ્થાયી કલમને ધ્યાનમાં રાખીને, કોઈપણ પ્રતિબંધ અથવા શરત જે નાગરિકને માહિતી મેળવવાથી અટકાવે છે તે લાગુ થશે નહીં. નાગરિકોના અધિકારો પરના પ્રતિબંધો દૂર કરવામાં આવે છે.જો કે, જ્યારે જાહેર સત્તા દ્વારા માહિતી મેળવવી પ્રતિબંધિત હોય અથવા શરતોને આધિન સુલભ હોય, ત્યારે પ્રતિબંધ નાબૂદ કરવામાં આવતો નથી અને પૂર્વ–શરતો ભૂંસી નાખવામાં આવતી નથી.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૨ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨ (એફ) અન્ય કોઈ કાયદામાં કોઈ ફેરફાર અથવા સુધારો લાવતી નથી, જે ખાનગી સંસ્થાઓની માહિતી મેળવવા માટે પૂર્વ શરત લાદે છે અથવા પ્રતિબંધિત કરે છે અથવા લાદે છે.તેના બદલે, કલમ ૨ ની કલમ (એફ) ઉપરોક્ત સ્થિતિને સમર્થન આપે છે અને સ્વીકારે છે જ્યારે તે અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરે છે–"જેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે", એટલે કે જાહેર સત્તાધિકારી એવી સ્થિતિમાં હોવી જોઈએ અને ઉપરોક્ત માહિતી માંગવાનો હકદાર હોવો જોઈએ.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૨, એક ઓવરરાઈડિંગ જોગવાઈ, અર્થઘટનની વિરુદ્ધ

---

3 **RTI** કાયદાની કલમ ૨૨ માં લખ્યું છે: "૨૨. અધિનિયમની મુખ્ય અસર. –આ કાયદાની જોગવાઈઓ

સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ (૧૯૨૩ નો ૧૯) અને હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ અન્ય કાયદામાં અથવા આ કાયદા સિવાયના કોઈપણ કાયદાના આધારે અમલમાં રહેલા કોઈપણ દસ્તાવેજમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ અસંગત હોવા છતાં, અમલમાં રહેશે.

નથી કારણ કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એફ) અને અન્ય વૈધાનિક કાયદાઓ/કાયદાની જોગવાઈઓ વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ અથવા સંઘર્ષ નથી.આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૨૨ એ એક ચાવી છે જે જાહેર સત્તા દ્વારા સુલભ હોય તેવી માહિતી મેળવવાના નાગરિકના અધિકાર પરના કોઈપણ અગાઉના કાયદામાં પ્રતિબંધો/મર્યાદાઓને ખોલે છે.તે જાહેર સત્તામંડળની ચાવી નથી કે જેનો ઉપયોગ માહિતી મેળવવાના જાહેર સત્તામંડળના અધિકાર પરના પ્રતિબંધો/મર્યાદાઓને પૂર્વવત્ કરવા અને ભૂંસી નાખવા માટે થઈ શકે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, એક ખાનગી સંસ્થા આ દેશના કાયદા હેઠળ તેમને ઉપલબ્ધ હોય તે જ રક્ષણ માટે હકદાર રહેશે.

૨૦. દિલ્હી હાઈકોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે ૧૨મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૦ના રોજ ૨૦૦૯ના એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧માં આપેલા ચુકાદામાં ફિલિપ કોપેલની કૃતિ **'ઇન્ફોર્મેશન રાઇટ્સ' (બીજી આવૃત્તિ, થોમસન, સ્વીટ એન્ડ મેક્સવેલ ૨૦૦૭)**[4] નો સંદર્ભ આપતા 'હોલ્ડ' શબ્દના અર્થઘટન પર યોગ્ય રીતે ટિપ્પણી કરી હતી, જેમાં માહિતીની સ્વતંત્રતા અધિનિયમ, ૨૦૦૦ (યુનાઇટેડ કિંગડમ) ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

---

4 ઉપરાંત, ફિલિપ કોપેલ, 'માહિતી અધિકારો' (ચોથી આવૃત્તિ, હાર્ટ પબ્લિશિંગ ૨૦૧૪) જુઓ

પૃ. ૩૬૧-૬૨

“જ્યારે માહિતી જાહેર સત્તા દ્વારા "રાખવામાં આવે છે"

માહિતીની સ્વતંત્રતા અધિનિયમ ૨૦૦૦ ના હેતુઓ માટે, માહિતી જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા "રાખવામાં આવે છે" જો તે અન્ય વ્યક્તિ વતી સિવાય સત્તાધિકારી દ્વારા રાખવામાં આવે છે, અથવા જો તે સત્તાધિકારી વતી અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા રાખવામાં આવે છે.આ કાયદાએ જાહેરાતના કાયદા સાથે સંકળાયેલી તકનીકીઓને ટાળી છે, જેણે પરંપરાગત રીતે વ્યક્તિની સત્તા, કસ્ટડી અથવા કબજામાં દસ્તાવેજ વચ્ચેનો તફાવત દર્શાવ્યો છે.એસની અસરોને એક બાજુ મૂકીને.૩(૨) (પેરા જુઓ.૯–૦૦૯ નીચે), "હોલ્ડ" શબ્દ જાહેર સત્તા અને માલની માલિકી અથવા જામીન જેવી માહિતી વચ્ચેના સંબંધને સૂચવે છે.

માહિતીઃ

– એટલે કે, વિનંતી અથવા વ્યવસ્થા વિના, જાહેર સત્તામંડળને મોકલવામાં આવે છે અથવા જમા કરવામાં આવે છે જે તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે તૈયાર નથી અને જે પછીથી તેનો ઉપયોગ કરતું નથી;

– જે આકસ્મિક રીતે જાહેર સત્તા સાથે છોડી દેવામાં આવે છે;

– જે ફક્ત જાહેર સત્તામંડળમાંથી પસાર થાય છે; અથવા

– જે જાહેર સત્તામંડળના કર્મચારી અથવા અધિકારીની "માલિકીની" છે, પરંતુ જે તે કર્મચારી અથવા અધિકારી દ્વારા જાહેર સત્તામંડળના પરિસરમાં લાવવામાં આવે છે, એવું સૂચન કરવામાં આવે છે કે, જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા જે માહિતી માટે

જરૂરી છે તેના પર જવાબદારી અથવા પ્રભુત્વની જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા જરૂરી ધારણાનો અભાવ છે....”

ત્યારબાદ, પૂર્ણ ખંડપીઠે અવલોકન કર્યું હતું:

“૫૯. તેથી, કોપેલ અનુસાર "હોલ્ડ" શબ્દ જાહેર સત્તા અને માલની માલિકી અથવા જામીન જેવી માહિતી વચ્ચેના સંબંધને સૂચવે છે.જામીનના કાયદામાં, આ રીતે જમા કરાયેલી મિલકત પર નિયંત્રણની થોડી ધારણા પ્રાપ્તકર્તાને ડિપોઝિટરી આપશે (જુઓ ન્યૂમેન વિ. બોર્ન અને હોલિંગ્સવર્થ (૧૯૧૫) ૩૧ ટી. એલ. આર. ૨૦૯).તેથી, જ્યાં જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા માહિતી બનાવવામાં આવી છે, માંગવામાં આવી છે, તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે અથવા તેને સભાનપણે જાળવી રાખવામાં આવી છે, તે માહિતી કાયદાના અર્થમાં રાખવામાં આવશે. જો કે, જો માહિતી જાહેર સત્તામંડળને મોકલવામાં આવે અથવા જમા કરવામાં આવે જે તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે તૈયાર નથી અને જે પછીથી તેનો ઉપયોગ કરતું નથી અથવા જ્યાં તેને આકસ્મિક રીતે જાહેર સત્તામંડળ પાસે છોડી દેવામાં આવે છે અથવા ફક્ત જાહેર સત્તામંડળમાંથી પસાર થાય છે અથવા જ્યાં તે જાહેર સત્તામંડળના કર્મચારી અથવા અધિકારીની છે પરંતુ જે તે કર્મચારી અથવા અધિકારી દ્વારા જાહેર સત્તામંડળના પરિસરમાં લાવવામાં આવે છે, તો તે માહિતી જાહેર સત્તામંડળ પાસે રહેશે નહીં કારણ કે જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા જવાબદારીની જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા જરૂરી ધારણાના અભાવને કારણે અથવા માહિતી રાખવા માટે જાહેર સત્તામંડળ સમક્ષ જરૂરી છે.”

તેથી, "હોલ્ડ" શબ્દ સંપૂર્ણપણે ભૌતિક ખ્યાલ નથી પરંતુ માહિતી અને સત્તા વચ્ચે યોગ્ય જોડાણનો સંદર્ભ આપે છે જેથી તે યોગ્ય રીતે કહી શકાય કે માહિતી જાહેર સત્તા દ્વારા રાખવામાં આવે છે.[5]

૨૧. ખાનાપુરમ ગંડૈયા વિરુદ્ધ વહીવટી અધિકારી અને અન્યો ૧૪ કેસમાં, આ અદાલતે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એફ) ની વ્યાખ્યાની તપાસ કરવા પર નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

“૧૦. [...] આ વ્યાખ્યા દર્શાવે છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળ અરજદાર કોઈપણ માહિતી મેળવી શકે છે જે પહેલેથી અસ્તિત્વમાં છે અને કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તામંડળ માટે સુલભ છે.....

XXXXXX

૧૨. [...] જાહેર માહિતી અધિકારી પાસે એવી કોઈ સામગ્રી હોવી જોઈએ નહીં જે તેમની સમક્ષ ન હોય; અથવા એવી કોઈ માહિતી કે જે તેઓ કાયદા હેઠળ મેળવી શક્યા ન હોત.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળ, અરજદાર માત્ર એવી માહિતી મેળવવાનો હકદાર છે જે હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ "જાહેર સત્તાધિકારી" દ્વારા મેળવી શકાય....” ઉપરોક્ત

---

5 ન્યૂ કેસલ અપોન ટાઇન વિરુદ્ધ ઇન્ફર્મેશન કમિશનર અને બ્રિટિશ યુનિયન ફોર એબોલિશન ઓફ વિવિસેક્શન, [૨૦૧૧] UKUT ૧૮૫ AAC

અવલોકન હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા માહિતીની સુલભતાની ફરજિયાત જરૂરિયાત પર ભાર મૂકે છે.આદિત્ય બંદોપાધ્યાય (ઉપરોક્ત) માં અન્ય એક ખંડપીઠે આ પાસાને ફરીથી પ્રકાશિત કર્યું હતું, જેમાં માહિતીને નીચેના શબ્દોમાં ત્રણ વર્ગોમાં વહેંચવામાં આવી હતીઃ

“૫૯. આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓ અને યોજનાની અસર "માહિતી" ને ત્રણ વર્ગોમાં વહેંચવાની છે.તેઓ છેઃ

(i) એવી માહિતી કે જે દરેક જાહેર સત્તામંડળની કામગીરીમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીને પ્રોત્સાહન આપે છે, જેની જાહેરાત ભ્રષ્ટાચારને રોકવામાં અથવા તેને નિરુત્સાહિત કરવામાં પણ મદદ કરી શકે છે [કલમો (બી) અને
(સી) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૪ (૧) ની કલમ]

((૨) જાહેર સત્તામંડળ પાસે રહેલી અન્ય માહિતી (એટલે કે, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૪ (૧) ની કલમ (બી) અને (સી) હેઠળ આવતી માહિતી સિવાયની તમામ માહિતી).

((૩) એવી માહિતી કે જે કોઈ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ ન હોય અને જે હાલમાં અમલમાં હોય તેવા કોઈ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તા દ્વારા મેળવી શકાતી નથી.

ત્રીજી શ્રેણી હેઠળની માહિતી આર. ટી. આઈ. કાયદાના દાયરામાં આવતી નથી.

આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૩ દરેક નાગરિકને જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળની "માહિતી" નો અધિકાર આપે છે, જે ક્યાં તો પ્રથમ કે બીજી શ્રેણી હેઠળ આવે છે.પ્રથમ શ્રેણી હેઠળ આવતી માહિતીના સંદર્ભમાં, જાહેર સત્તામંડળો પર પણ આ પ્રકારની માહિતીને સ્વયંપ્રેરિત રીતે પ્રકાશિત કરવાની અને પ્રસારિત કરવાની વિશેષ જવાબદારી છે, જેથી તેઓ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬નો ઉપયોગ કરીને લોકો સુધી સરળતાથી અને સહેલાઈથી પહોંચી શકાય. બીજી શ્રેણી હેઠળ આવતી અન્ય માહિતીને પ્રકાશિત અને પ્રસારિત કરવાની આવી કોઈ જવાબદારી નથી."

પ્રથમ શ્રેણી કલમ (બી) થી પેટા–કલમ (૧) થી કલમ ૪ માં ઉલ્લેખિત માહિતીનો સંદર્ભ આપે છે જેમાં તેમાં જણાવેલા વિવિધ વિષયો પર સત્તર પેટા–કલમોનો સમાવેશ થાય છે.તે કલમ ૪ ની પેટા–કલમ (૧) ની કલમ (સી) નો પણ ઉલ્લેખ કરે છે, જેના દ્વારા જાહેર સત્તામંડળે મહત્વપૂર્ણ જાહેર નીતિઓ ઘડતી વખતે અથવા તેના નિર્ણયને જાહેર કરતી વખતે તમામ સંબંધિત તથ્યો પ્રકાશિત કરવા જરૂરી છે, જે જનતાને અસર કરે છે.આ કલમો પાછળનો તર્ક એ છે કે જાહેર હિતમાં હોય તેવી મોટાભાગની માહિતીનો પ્રસાર કરવો અને સરકારમાં નિખાલસતા અને પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન આપવું.

૨૨. 'કોઈપણ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ' અને 'આ

અધિનિયમ હેઠળ સુલભ માહિતી' અભિવ્યક્તિઓ પ્રતિબંધાત્મક છે[6] અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૩ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ 'માહિતીના અધિકાર' ની મર્યાદાને પ્રતિબિંબિત કરે છે, જે જણાવે છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધિન, તમામ નાગરિકોને માહિતીનો અધિકાર હશે.માહિતીનો અધિકાર સંપૂર્ણ નથી અને તે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળની શરતો અને મુક્તિઓને આધિન છે.

૨૩. આ પાસાને ફરીથી પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું જ્યારે થલાપ્પલમ સર્વિસ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (સુપ્રા) માં 'માહિતી' અને 'માહિતીનો અધિકાર' શબ્દોનું અર્થઘટન નીચેની સ્પષ્ટતા સાથે કરવામાં આવ્યું હતું:

"૬૩. કલમ ૮ની શરૂઆત બિન–અવરોધ કલમથી થાય છે, જે સંઘર્ષના કિસ્સામાં તે કલમને કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓ પર ઓવરરાઈડિંગ અસર આપે છે. જો તેનાથી વિપરીત કોઈ સંકેત હોય તો પણ, કલમ (એ) થી (જે) માં જે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેની માહિતી કોઈપણ નાગરિકને આપવાની જાહેર સત્તા પર કોઈ જવાબદારી નથી.જાહેર સત્તામંડળ, પહેલેથી જ સૂચવ્યા મુજબ, ખાનગી વ્યક્તિ પાસેથી તમામ માહિતી મેળવી શકતું નથી, પરંતુ માત્ર તે જ માહિતી કે જે તે કાયદા દ્વારા જાહેર સત્તામંડળને આપવા માટે કાયદેસર રીતે બંધાયેલો છે, અને તે જ માહિતી કે જેમાં જાહેર સત્તામંડળ કાયદા અનુસાર પ્રવેશ

---

6 **જુઓ 'સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એજ્યુકેશન વિ. આદિત્ય બંદોપાધ્યાય' (૨૦૧૧) ૮ SCC**

મેળવી શકે છે.તે માહિતી પણ, જો વ્યક્તિગત હોય તો, માત્ર આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (જે) માં આપવામાં આવેલી મર્યાદાઓને આધિન જ ઉપલબ્ધ કરાવી શકાય છે. એકલા રહેવાનો અધિકાર, જેમ કે ઓલ્મસ્ટેડ વિ. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યો છે, તે અધિકારોમાં સૌથી વ્યાપક છે અને સુસંસ્કૃત માણસ દ્વારા સૌથી વધુ મૂલ્યવાન છે.

XXXXXX

૬૭. સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ કાર્યરત સહકારી મંડળીઓના કુલસચિવ એ કાયદાની કલમ ૨ (એચ) ના અર્થમાં "જાહેર સત્તા" છે.
જાહેર સત્તામંડળ તરીકે, સહકારી મંડળીઓના રજિસ્ટ્રારને સંબંધિત કાયદા હેઠળ ઘણી વૈધાનિક સત્તાઓ આપવામાં આવી છે, જે હેઠળ તેઓ કામ કરી રહ્યા છે.તે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારીઓનું પાલન કરવા અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ નાગરિકને માહિતી પૂરી પાડવા માટે પણ બંધાયેલો છે. તેમણે જે માહિતી પૂરી પાડવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે તે આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૨ (એફ) માં દર્શાવેલી માહિતી છે, જે કાયદાની કલમ ૮ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી મર્યાદાઓને આધિન છે. જે સોસાયટી પર સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ સુપરવાઇઝરી અથવા વહીવટી નિયંત્રણ હોય તેવી સોસાયટી પાસેથી કાયદા દ્વારા પરવાનગી મળે ત્યાં સુધી નોંધણી અધિકારી માહિતી એકત્રિત કરી શકે છે. પરિણામે, તેને ઉપલબ્ધ માહિતી ઉપરાંત, કલમ

૨ (એફ) હેઠળ, તે કાયદા દ્વારા પરવાનગી અપાયેલી હદ સુધી સોસાયટીમાંથી તે માહિતી પણ એકત્રિત કરી શકે છે.જો તે માહિતી કાયદાની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ આવે તો તે માહિતી જાહેર કરવા માટે પણ કુલસચિવ બંધાયેલા નથી. સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ, સહકારી બેંકમાં નાગરિકો અથવા સભ્યો દ્વારા જાળવવામાં આવેલા બેંક ખાતાઓની વિગતો માટે નોંધણી અધિકારી કૉલ કરી શકે છે તેવી કોઈ જોગવાઈ અમારા ધ્યાનમાં લાવવામાં આવી નથી.સહકારી મંડળીઓના રજિસ્ટ્રારને સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ સોસાયટીમાંથી જે માહિતી મળી શકે છે તેને જ એવી માહિતી કહી શકાય જે "રાખવામાં આવે છે" અથવા "જાહેર સત્તાના નિયંત્રણ હેઠળ હોય છે".જો તે માહિતી કાયદાની કલમ ૮ (જે) માં ઉલ્લેખિત મુક્તિ શ્રેણી હેઠળ આવે તો તે માહિતી પણ, પહેલેથી જ સૂચવ્યા મુજબ, કુલસચિવ કાયદેસર રીતે પ્રદાન કરવા માટે બંધાયેલા નથી. સહકારી મંડળીઓના નિયામક ઉપરાંત, અન્ય જાહેર સત્તામંડળો પણ હોઈ શકે છે જેઓ કાયદા હેઠળ સોસાયટીના સભ્ય દ્વારા જાળવવામાં આવેલા ખાનગી ખાતાની સહકારી બેંકમાંથી માહિતી મેળવી શકે છે, જે કિસ્સામાં, આપેલ પરિસ્થિતિમાં, સોસાયટીએ તે માહિતી સાથે ભાગ લેવો પડશે.પરંતુ માંગને કાયદાકીય સમર્થન હોવું જોઈએ.

૬૮. પરિણામે, જો માંગવામાં આવેલી માહિતી વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત હોય, જેની જાહેરાતનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી અથવા જે વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં બિનજરૂરી આક્રમણનું કારણ બને છે,

તો સહકારી મંડળીઓના કુલસચિવ, જો તેમને તે માહિતી મળી હોય તો પણ, તે અરજદારને તે આપવા માટે બંધાયેલા નથી, સિવાય કે તેમને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે છે, તે પણ લેખિતમાં નોંધાવવાના કારણોસર."

આમ, ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં 'માહિતી' અને 'માહિતીનો અધિકાર' અભિવ્યક્તિઓના અવકાશને સમજવો પડશે, જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ નાગરિક દ્વારા મેળવી શકાય છે.

બિંદુ નં. ૩:આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮,૯,૧૦ અને ૧૧

૨૪. પારદર્શિતા અને જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવા અને ભારતીય લોકશાહીને વધુ સહભાગી બનાવવા માટે, આર. ટી. આઈ. કાયદો કાર્યક્ષમ શાસન, મર્યાદિત નાણાકીય કામગીરીનો મહત્તમ ઉપયોગ અને સંવેદનશીલ માહિતીની ગુપ્તતાની જાળવણી સહિત વિવિધ હિતોને સંતુલિત કરીને નાગરિકોને જાહેર સત્તામંડળો પાસે ઉપલબ્ધ માહિતીની વધુ પહોંચ મેળવવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે એક વ્યવહારુ અને વ્યવહારિક શાસન નક્કી કરે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાની પ્રસ્તાવના નીચે આપેલા શબ્દોમાં વિવિધ સંઘર્ષોને સુસંગત બનાવવાના ઉદ્દેશ્યનો યોગ્ય સારાંશ આપે છેઃ

“ XXXXXX

અને જ્યારે લોકશાહી માટે જાણકાર નાગરિક અને માહિતીની પારદર્શિતાની જરૂર છે જે તેની કામગીરી માટે અને ભ્રષ્ટાચારને રોકવા માટે પણ મહત્વપૂર્ણ છે અને સરકારો અને તેમના સાધનોને શાસિત લોકો માટે જવાબદાર ઠેરવવા માટે પણ જરૂરી છે;

અને વાસ્તવિક વ્યવહારમાં માહિતીનો ખુલાસો સરકારોની કાર્યક્ષમ કામગીરી, મર્યાદિત નાણાકીય સંસાધનોનો મહત્તમ ઉપયોગ અને સંવેદનશીલ માહિતીની ગુપ્તતાની જાળવણી સહિત અન્ય જાહેર હિતો સાથે વિરોધાભાસી હોવાની શક્યતા છે;

અને લોકશાહી આદર્શની સર્વોપરિતાને જાળવી રાખીને આ વિરોધાભાસી હિતોમાં સુમેળ સાધવો જરૂરી છે;

XXXXXX "

૨૫. આ પાસાઓ વચ્ચેના સંઘર્ષ અને વૈમનસ્યને ઉકેલવાનો પ્રયાસ આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ થી ૧૧ માં નિર્ધારિત માહિતીની પહોંચ

પરના અપવાદો અને શરતોમાં સ્પષ્ટ છે. શરૂઆતમાં, અમે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮નું પુનઃઉત્પાદન કરીશું, જે નીચે મુજબ છેઃ

"૮. (૧) આ અધિનિયમમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કોઈપણ નાગરિકને આપવા માટે કોઈ જવાબદારી રહેશે નહીં, –

((ક) એવી માહિતી કે જેનો ખુલાસો ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા, રાજ્યની સુરક્ષા, વ્યૂહાત્મક, વૈજ્ઞાનિક અથવા આર્થિક હિતો, વિદેશી રાજ્ય સાથેના સંબંધોને પૂર્વગ્રહયુક્ત રીતે અસર કરે છે અથવા ગુનાને ઉશ્કેરવા તરફ દોરી જાય છે;

(બી) એવી માહિતી કે જેને કોઈ પણ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પ્રકાશિત કરવા માટે સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી છે અથવા જેની જાહેરાત અદાલતની અવમાનના હોઈ શકે છે;

(સી) એવી માહિતી કે જેની જાહેરાતથી સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના વિશેષાધિકારનો ભંગ થશે;

(ડી) વ્યાપારી વિશ્વાસ, વેપાર રહસ્યો અથવા બૌદ્ધિક સંપત્તિ સહિતની માહિતી, જેની જાહેરાત તૃતીય પક્ષની સ્પર્ધાત્મક સ્થિતિને નુકસાન પહોંચાડશે, સિવાય કે સક્ષમ અધિકારીને સંતોષ ન થાય કે મોટી જાહેર હિતમાં આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંયધરી આપે છે;

(ઈ) તેના વિશ્વાસુ સંબંધમાં વ્યક્તિને ઉપલબ્ધ માહિતી, જ્યાં સુધી સક્ષમ અધિકારીને સંતોષ ન થાય કે મોટા જાહેર હિતમાં આવી માહિતી જાહેર કરવાની

બાંયધરી આપે છે;

(એફ) વિદેશી સરકાર પાસેથી વિશ્વાસમાં મળેલી માહિતી;

(જી) એવી માહિતી કે જેની જાહેરાત કોઈ પણ વ્યક્તિના જીવન અથવા શારીરિક સલામતીને જોખમમાં મૂકે છે અથવા કાયદાના અમલીકરણ અથવા સુરક્ષા હેતુઓ માટે વિશ્વાસમાં આપવામાં આવેલી માહિતી અથવા સહાયના સ્ત્રોતને ઓળખે છે;

(એચ) એવી માહિતી કે જે તપાસની પ્રક્રિયામાં અવરોધ ઊભો કરે અથવા ગુનેગારોની ધરપકડ અથવા કાર્યવાહીમાં અવરોધ ઊભો કરે;

(મંત્રીમંડળ, સચિવો અને અન્ય અધિકારીઓની ચર્ચાના રેકોર્ડ સહિત મંત્રીમંડળના દસ્તાવેજો:

પરંતુ મંત્રી પરિષદના નિર્ણયો, તેના કારણો અને જે સામગ્રીના આધારે નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા હતા તે નિર્ણય લેવામાં આવ્યા પછી જાહેર કરવામાં આવશે અને બાબત પૂર્ણ થઈ ગઈ છે અથવા સમાપ્ત થઈ ગઈ છે:

વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જે બાબતો આ વિભાગમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલી મુક્તિઓ હેઠળ આવે છે તે જાહેર કરવામાં આવશે નહીં;

(જે) એવી માહિતી કે જે વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત હોય કે જેની જાહેરાતનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી, અથવા જે

વ્યક્તિની ગોપનીયતા પર બિનજરૂરી આક્રમણનું કારણ બને છે, સિવાય કે કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા અપીલ અધિકારીને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે:

પરંતુ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળને નકારી ન શકાય તેવી માહિતી કોઈ પણ વ્યક્તિને નકારી ન શકાય.

(૨) સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩માં કંઈપણ હોવા છતાં અથવા પેટા-કલમ (૧) અનુસાર માન્ય કોઈપણ મુક્તિઓ હોવા છતાં, જાહેર સત્તામંડળ માહિતી મેળવવાની મંજૂરી આપી શકે છે, જો જાહેર હિતમાં જાહેર હિત સંરક્ષિત હિતોને નુકસાન કરતાં વધારે હોય.

(૩) પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (એ), (સી) અને (આઈ) ની જોગવાઈઓને આધિન, કલમ ૬ હેઠળ કોઈ વિનંતી કરવામાં આવે તે તારીખના વીસ વર્ષ પહેલાં બનેલી, બનેલી અથવા બનેલી કોઈ ઘટના, ઘટના અથવા બાબતને લગતી કોઈપણ માહિતી તે કલમ હેઠળ વિનંતી કરતી કોઈપણ વ્યક્તિને પૂરી પાડવામાં આવશે:

પરંતુ જે તારીખથી ઉપરોક્ત વીસ વર્ષના સમયગાળાની ગણતરી કરવાની હોય તે

તારીખ અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થાય તો કેન્દ્ર સરકારનો નિર્ણય અંતિમ રહેશે, જે આ અધિનિયમમાં આપવામાં આવેલી સામાન્ય અપીલને આધિન રહેશે.

કલમ ૮ ની પેટા–કલમ (૧) ની શરૂઆત બિન–અસ્થાયી કલમથી થાય છે જે આર. ટી. આઈ. કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓ સાથે કોઈ પણ સંઘર્ષના કિસ્સામાં પેટા–કલમ હેઠળ વિવિધ કલમોને પ્રાધાન્યતા આપે છે અને કાનૂની અસરને ઓવરરાઈડ કરે છે. કલમ ૮ (૧) 'માહિતી' શબ્દમાં ફેરફાર અથવા સુધારો કર્યા વિના, જ્યારે આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૨ (એફ) માં વ્યાખ્યાયિત 'માહિતી' ની પહોંચ નકારવામાં આવશે ત્યારે અપવાદોને બહાર કાઢે છે.પરિણામે, માહિતીનો અધિકાર ત્યારે ઉપલબ્ધ થાય છે જ્યારે માહિતી અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ માહિતી સુલભ હોય, એટલે કે જ્યારે માહિતી અધિકાર અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) માં સૂચિબદ્ધ અપવાદો આકર્ષાય નહીં.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૩ની દ્રષ્ટિએ, તમામ નાગરિકોને માહિતીનો અધિકાર છે, જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધિન છે, એટલે કે 'કોઈપણ જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળની માહિતી', સિવાય કે જ્યારે આવી માહિતીને મુક્તિ આપવામાં આવે અથવા બાકાત રાખવામાં આવે.

૨૬. પેટા–કલમ (૧) થી કલમ ૮ની કલમોને બે શ્રેણીઓમાં વહેંચી શકાય છેઃકલમ (એ), (બી), (સી), (એફ), (જી), (એચ) અને (આઈ), અને

કલમ (ડી), (ઈ) અને (જે).પછીની કલમો જણાવે છે કે જ્યારે કલમ (ડી) અને (ઇ) માં સક્ષમ અધિકારી અને કલમ (જે) માં પી. આઈ. ઓ. ને સંતોષ થાય છે કે મોટી જાહેર હિત આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંહેધરી આપે છે ત્યારે નિર્દિષ્ટ પ્રતિબંધ લાગુ થશે નહીં અથવા કાર્યરત થશે નહીં. તેથી, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) ની કલમો (ડી), (ઇ) અને (જે) માં યોગ્ય પ્રતિબંધોનો સમાવેશ થાય છે અને તે શરતી છે અને સંપૂર્ણ મુક્તિ નથી[7]. કલમ (એ), (બી), (સી), (એફ), (જી), (એચ) અને (આઈ) માં આવી કોઈ શરત નથી.આ કલમોમાં પ્રતિબંધાત્મક શરતો વ્યાપક જાહેર હિતના નિયમના સંતોષ પર માહિતી જાહેર કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.તેથી, આ કલમોમાં સંપૂર્ણ બાકાતનો સમાવેશ થાય છે.

૨૭. કલમ ૮ની પેટા-કલમ (૨) જણાવે છે કે સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ અથવા પેટા-કલમ (૧) અનુસાર સ્વીકાર્ય કોઈપણ મુક્તિઓ હોવા છતાં, જાહેર સત્તામંડળ માહિતી મેળવવાની મંજૂરી આપી શકે છે જો જાહેર હિતમાં જાહેર હિત સંરક્ષિત હિતોને નુકસાન કરતાં વધારે હોય.જાહેર સત્તા દ્વારા કલમ ૮ (૨) હેઠળ જાહેર કરવું એ આદેશ અથવા મજબૂરી નથી પરંતુ તે વિવેકાધીન જાહેરાતના સ્વરૂપમાં છે.કલમ ૮ (૨) જાહેર સત્તામંડળને કલમ ૮ની પેટા-કલમ

7૧૬.વર્તમાન નિર્ણયના હેતુ માટે, જો કલમ ૨ ની પેટા-કલમો (i) થી (v) થી કલમ (e) લાગુ પડતી નથી, તો અન્ય જાહેર સત્તામંડળના કિસ્સામાં 'સક્ષમ અધિકારી' કોણ હશે તે નક્કી કરવાનું અમે યોગ્ય માનતા નથી.આ 'વિસંગતતા' અથવા પ્રશ્નનો નિર્ણય વર્તમાન કેસમાં લેવાની જરૂર નથી કારણ કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના કિસ્સામાં સક્ષમ અધિકારી છે.

(૧) હેઠળ મુક્તિ હોવા છતાં તેમના દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીને કાયદેસર રીતે જાહેર કરવાની સત્તા આપે છે, જો જાહેર સત્તામંડળનો અભિપ્રાય હોય કે મોટા જાહેર હિતમાં જાહેર કરવાની જરૂર છે.ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટની જોગવાઈઓ હોવા છતાં આવી જાહેરાત કરી શકાય છે. કલમ ૮ (૨) એક નિહિત અથવા ન્યાયી અધિકારનું સર્જન કરતું નથી જેને નાગરિકો આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી મેળવવા માટે પી. આઈ. ઓ. સમક્ષ અરજી દ્વારા લાગુ કરી શકે છે. આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૮ (૧) હેઠળ મુક્તિ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાની પી. આઈ. ઓ. ની કોઈ ફરજ નથી. એકવાર પી. આઈ. ઓ. એ નિષ્કર્ષ પર આવે છે કે કોઈપણ મુક્તિ કલમ લાગુ પડે છે, ત્યારે પી. આઈ. ઓ. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૨) હેઠળ જાહેરાતનો આદેશ આપી શકતો નથી કારણ કે આ વિવેકાધીન સત્તા સંપૂર્ણપણે જાહેર સત્તામંડળ પાસે નિહિત છે.

૨૮. કલમ ૯ એ જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૮ ની જોગવાઈઓ પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના, માહિતી માટેની વિનંતીને નકારી શકાય છે જો ઍક્સેસ પ્રદાન કરવા માટેની આવી વિનંતીમાં રાજ્ય સિવાયની વ્યક્તિમાં અસ્તિત્વમાં રહેલા કૉપિરાઇટનું ઉલ્લંઘન સામેલ હોય.

૨૯. કલમ ૧૦ મુક્તિ આપવામાં આવેલી માહિતીને અલગ કરવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે અને તેની પેટા–કલમ (૧) નીચે મુજબ છેઃ

"૧૦. ગંભીરતા.– (૧) જ્યાં માહિતી મેળવવાની વિનંતીને એ આધાર પર નકારી કાઢવામાં આવે છે કે તે માહિતીના સંબંધમાં છે જેને જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, તો પછી, આ અધિનિયમમાં કંઈપણ હોવા છતાં, રેકોર્ડના તે ભાગને પ્રવેશ પ્રદાન કરી શકાય છે જેમાં કોઈ પણ માહિતી ન હોય જેને આ અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે અને જેને મુક્તિ આપવામાં આવેલી માહિતી ધરાવતા કોઈપણ ભાગથી વાજબી રીતે અલગ કરી શકાય છે."

૩૦. કલમ ૧૧, જે તૃતીય પક્ષની માહિતી સાથે કામ કરે છે, અને જાહેર હિતની કસોટી લાગુ કરીને ગુપ્તતાના ભંગના આધારે શરતી બાકાતનો સમાવેશ કરે છે, તે નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

"૧૧. (૧) જો કોઈ કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોય તો, આ અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલી વિનંતી પર કોઈ માહિતી અથવા રેકોર્ડ અથવા તેનો ભાગ જાહેર કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે, જે ત્રીજા પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે અને તેને તે ત્રીજા પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે, તો કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોઈ શકે તે રીતે, વિનંતી પ્રાપ્ત થયાના પાંચ દિવસની અંદર, આવા ત્રીજા પક્ષને લેખિત નોટિસ આપશે અને હકીકત એ છે કે

કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોઈ શકે, માહિતી જાહેર કરવા માંગે છે. માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે નહીં તે અંગે લેખિતમાં અથવા મૌખિક રીતે રજૂઆત કરવા માટે તૃતીય પક્ષને આમંત્રિત કરો અને માહિતી જાહેર કરવા અંગે નિર્ણય લેતી વખતે તૃતીય પક્ષની આવી રજૂઆતને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવશેઃ

પરંતુ કાયદા દ્વારા સંરક્ષિત વેપાર અથવા વ્યાપારી રહસ્યોના કિસ્સામાં સિવાય, જો જાહેર કરવામાં જાહેર હિત આવા તૃતીય પક્ષના હિતોને કોઈ સંભવિત નુકસાન અથવા નુકસાન કરતાં વધુ મહત્ત્વનું હોય તો જાહેર કરવાની મંજૂરી આપી શકાય છે.

(૨) જ્યાં કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી દ્વારા પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કોઈ પણ માહિતી અથવા રેકોર્ડ અથવા તેના ભાગના સંબંધમાં તૃતીય પક્ષને નોટિસ આપવામાં આવે છે, ત્યાં તૃતીય પક્ષને, આવી સૂચના મળ્યાના દસ દિવસની અંદર, સૂચિત જાહેરાત સામે રજૂઆત કરવાની તક આપવામાં આવશે.

(૩) કલમ ૭માં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોય તે પ્રમાણે, કલમ ૬ હેઠળ વિનંતી પ્રાપ્ત થયાના ચાલીસ દિવસની અંદર, જો ત્રીજા પક્ષને પેટા–કલમ (૨) હેઠળ રજૂઆત કરવાની તક આપવામાં આવી હોય, તો માહિતી અથવા રેકોર્ડ

અથવા તેનો ભાગ જાહેર કરવો કે નહીં તે અંગે નિર્ણય લેશે અને ત્રીજા પક્ષને તેના નિર્ણયની લેખિત સૂચના આપશે.

(૪) પેટા–કલમ (૩) હેઠળ આપવામાં આવેલી નોટિસમાં એવું નિવેદન સામેલ હોવું જોઈએ કે જે તૃતીય પક્ષને નોટિસ આપવામાં આવી છે તે નિર્ણય સામે કલમ ૧૯ હેઠળ અપીલ કરવાનો હકદાર છે."

અમે પછીથી આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧નું અર્થઘટન અને વિસ્તરણ કરીશું.

૩૧. વર્તમાન તબક્કે, અમે આદિત્ય બંદોપાધ્યાય (ઉપરોક્ત) પાસેથી ટાંકવા માંગીએ છીએ જેમાં આ અદાલતે માહિતીના અધિકાર અને આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ થી ૧૧ હેઠળ બાકાત વચ્ચેના સંઘર્ષનો નિર્ણય કરતી વખતે અર્થઘટનના સામાન્ય સિદ્ધાંતોના પાસા પર નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

"૬૧. કેટલીક ઉચ્ચ અદાલતોએ એવું માન્યું છે કે આર. ટી. આઈ. કાયદાની કલમ ૮ એ કલમ ૩ ના અપવાદની પ્રકૃતિ છે જે નાગરિકોને માહિતીના અધિકાર સાથે સશક્ત બનાવે છે, જે વાણી સ્વાતંત્ર્યમાંથી વ્યુત્પન્ન છે; અને તેથી, કલમ ૮ નો કડક, શાબ્દિક અને સંકુચિત અર્થઘટન થવો જોઈએ.આ યોગ્ય અભિગમ ન પણ હોઈ શકે.આ કાયદો બે વિરોધાભાસી હિતો વચ્ચે સંતુલન લાવવા માંગે

છે, કારણ કે લોકશાહીની જાળવણી માટે તેમની વચ્ચે સંવાદિતા જરૂરી છે.એક છે જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળ માહિતીની પહોંચ પ્રદાન કરીને પારદર્શિતા અને જવાબદારી લાવવી.બીજું એ સુનિશ્ચિત કરવાનું છે કે માહિતીનો ખુલાસો, વાસ્તવિક વ્યવહારમાં, અન્ય જાહેર હિતો સાથે વિરોધાભાસી ન હોય જેમાં સરકારોની કાર્યક્ષમ કામગીરી, મર્યાદિત નાણાકીય સંસાધનોનો મહત્તમ ઉપયોગ અને સંવેદનશીલ માહિતીની ગુપ્તતાની જાળવણીનો સમાવેશ થાય છે.આ કાયદાની પ્રસ્તાવના ખાસ જણાવે છે કે આ કાયદાનો ઉદ્દેશ આ બે વિરોધાભાસી હિતોમાં સુમેળ સાધવાનો છે.જ્યારે કલમ ૩ અને ૪ પ્રથમ ઉદ્દેશ હાંસલ કરવા માગે છે, ત્યારે કલમ ૮,૯,૧૦ અને ૧૧ બીજા ઉદ્દેશને પ્રાપ્ત કરવા માગે છે.તેથી, જ્યારે કલમ ૮ અમુક માહિતીને જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપે છે, ત્યારે તેને માહિતીના અધિકાર પર અવરોધક ન ગણવું જોઈએ, પરંતુ લોકશાહી આદર્શોની પરિપૂર્ણતા અને જાળવણી માટે જરૂરી અન્ય જાહેર હિતોનું રક્ષણ કરતી સમાન મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈ તરીકે ગણવી જોઈએ.

૬૨. માહિતીનો અધિકાર અન્ય કેટલાક જાહેર હિતો (જેમાં સરકારોની કાર્યક્ષમ કામગીરી, સંવેદનશીલ માહિતીની ગુપ્તતાની જાળવણી, મર્યાદિત નાણાકીય સંસાધનોનો મહત્તમ ઉપયોગ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે) સાથે વિરોધાભાસી ન હોય તેની ખાતરી કરવાનો પ્રયાસ કરતી વખતે, જાહેર હિતમાં જાહેરાતમાંથી મુક્તિ મેળવવાની જરૂર હોય તેવી તમામ પ્રકારની માહિતીની કલ્પના કરવી અને તેની ગણતરી કરવી મુશ્કેલ છે.જોકે, વિધાનસભાએ આવું કરવાનો પ્રયાસ કર્યો

છે.મુક્તિઓની ગણતરી અગાઉના અધિનિયમ, એટલે કે માહિતીની સ્વતંત્રતા અધિનિયમ, ૨૦૦૨ની કલમ ૮માં કરવામાં આવેલી મુક્તિઓની ગણતરી કરતાં વધુ વ્યાપક છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓને લાગુ કરતી અદાલતો અને માહિતી આયોગોએ એક હેતુપૂર્ણ રચના અપનાવવી પડશે, જેમાં વાજબી અને સંતુલિત અભિગમનો સમાવેશ થાય છે, જે કાયદાની કલમ ૮ અને કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે કાયદાના બે ઉદ્દેશોને સુસંગત બનાવે છે.

૬૩. આ સમયે આરટીઆઇ કાયદા વિશેની કેટલીક ગેરસમજો દૂર કરવી જરૂરી છે. આર. ટી. આઈ. કાયદો ઉપલબ્ધ અને હાલની તમામ માહિતીની પહોંચ પૂરી પાડે છે.કલમ ૩ના સંયુક્ત વાંચન અને કાયદાની કલમ ૨ની કલમ (એફ) અને (જે) હેઠળ "માહિતી" અને "માહિતીના અધિકાર" ની વ્યાખ્યાઓ પરથી આ સ્પષ્ટ થાય છે. જો કોઈ જાહેર સત્તામંડળ પાસે માહિતી અથવા વિશ્લેષણ કરેલ માહિતી, અથવા સારાંશ અથવા આંકડાઓના રૂપમાં કોઈ માહિતી હોય, તો અરજદાર કાયદાની કલમ ૮ માં મુક્તિને આધિન આવી માહિતી મેળવી શકે છે. પરંતુ જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર સત્તામંડળના રેકોર્ડનો ભાગ નથી અને જ્યાં આવી માહિતીને કોઈપણ કાયદા અથવા જાહેર સત્તામંડળના નિયમો અથવા નિયમો હેઠળ જાળવવાની જરૂર નથી, ત્યાં કાયદો જાહેર સત્તામંડળ પર આવી બિન–ઉપલબ્ધ માહિતી એકત્રિત કરવાની અથવા એકત્રિત કરવાની અને પછી તેને અરજદારને રજૂ કરવાની જવાબદારી મૂકતો નથી.જાહેર સત્તામંડળે

એવી માહિતી પૂરી પાડવાની પણ જરૂર નથી કે જેમાં તારણો કાઢવાની અને/અથવા ધારણાઓ કરવાની જરૂર હોય.અરજદારને "સલાહ" અથવા "અભિપ્રાય" આપવાની પણ જરૂર નથી, ન તો અરજદારને કોઈ "અભિપ્રાય" અથવા "સલાહ" મેળવવાની અને આપવાની જરૂર નથી.કાયદાની કલમ ૨ (એફ) માં "માહિતી" ની વ્યાખ્યામાં "અભિપ્રાય" અથવા "સલાહ" નો સંદર્ભ, ફક્ત જાહેર સત્તામંડળના રેકોર્ડમાં ઉપલબ્ધ આવી સામગ્રીનો સંદર્ભ આપે છે.ઘણા જાહેર સત્તામંડળો, જનસંપર્ક કવાયત તરીકે, નાગરિકોને સલાહ, માર્ગદર્શન અને અભિપ્રાય પ્રદાન કરે છે.પરંતુ તે સંપૂર્ણપણે સ્વૈચ્છિક છે અને તેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ જવાબદારી સાથે ભેળસેળ ન કરવી જોઈએ.

ઉપર ટાંકવામાં આવેલા ફકરા ૬૩ ને 'માહિતી' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરતી કલમ (એફ) થી કલમ ૨ ના છેલ્લા ભાગ પરના અમારા અવલોકનો સાથે વાંચવું પડશે, જો કે, નોંધાયેલા અવલોકનો અને તારણો પર, અમે આદરપૂર્વક સંમત છીએ.વર્તમાન નિર્ણય માટે, આપણે મુખ્યત્વે આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ અને કલમ ૧૧ની પેટા–કલમ (૧) ની કલમો (ઇ) અને (જે) ની તપાસ કરવી જરૂરી છે.

પોઇન્ટ નંબર ૩ (એ):આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઇ) હેઠળ પ્રત્યયી સંબંધ

૩૨. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) ની કલમ (ઇ) જણાવે છે કે કોઈ વ્યક્તિને તેના વિશ્વાસુ સંબંધમાં ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવેલી માહિતી ત્યાં સુધી જાહેર કરવામાં આવશે નહીં જ્યાં સુધી સક્ષમ અધિકારીને સંતોષ ન થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંયધરી આપે છે.આદિત્ય બંદોપાધ્યાય (સુપ્રા) માં 'વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ' શબ્દની તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તેને નીચેના શબ્દોમાં સમજાવવામાં આવ્યો હતોઃ

“૩૯. "વિશ્વાસપાત્ર" શબ્દનો અર્થ એ છે કે જે વ્યક્તિ બીજાના લાભ માટે કામ કરવાની ફરજ ધરાવે છે, સદ્ભાવના અને સ્પષ્ટતા દર્શાવે છે, જ્યાં આવી અન્ય વ્યક્તિ ફરજ બજાવતી અથવા નિભાવતી વ્યક્તિમાં વિશ્વાસ અને વિશેષ વિશ્વાસ રાખે છે."પ્રત્યયી સંબંધ" શબ્દનો ઉપયોગ એવી પરિસ્થિતિ અથવા વ્યવહારનું વર્ણન કરવા માટે થાય છે જ્યાં એક વ્યક્તિ (લાભાર્થી) તેની બાબતો, વ્યવસાય અથવા વ્યવહાર (ઓ) ના સંદર્ભમાં અન્ય વ્યક્તિ (પ્રત્યયી) પર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખે છે.આ શબ્દ એવા વ્યક્તિનો પણ ઉલ્લેખ કરે છે જે અન્ય (લાભાર્થી) માટે વિશ્વાસમાં વસ્તુ ધરાવે છે.ન્યાસી પાસેથી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તે વિશ્વાસપૂર્વક અને લાભાર્થીના લાભ અને લાભ માટે કાર્ય કરે અને લાભાર્થી અથવા લાભાર્થીની વસ્તુઓ સાથે વ્યવહાર કરવામાં સદ્ભાવના અને નિષ્પક્ષતાનો ઉપયોગ કરે.જો લાભાર્થીએ ટ્રસ્ટમાં વસ્તુ રાખવા અથવા સોંપવામાં આવેલી વસ્તુના સંદર્ભમાં અથવા તેના સંદર્ભમાં અમુક કૃત્યો કરવા માટે

ફિડ્યુશિયરીને કંઈપણ સોંપ્યું હોય, તો ફિડ્યુશિયરીએ વિશ્વાસપૂર્વક કાર્ય કરવું પડશે અને તે વસ્તુ અથવા માહિતી જાહેર ન કરે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

૪૦. એવા કેટલાક સંબંધો પણ છે કે જેમાં બંને પક્ષોએ બીજાને લાભાર્થી ગણાવીને વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં કામ કરવું પડે છે.આના ઉદાહરણો છેઃઅન્ય ભાગીદાર સાથે ભાગીદાર અને કર્મચારી સાથે એમ્પ્લોયર.એક કર્મચારી કે જે તેની નોકરી દરમિયાન વ્યવસાય અથવા વેપારના રહસ્યો અથવા નોકરીદાતાને લગતી ગુપ્ત માહિતીના કબજામાં આવે છે, તેણે વિશ્વાસપાત્ર તરીકે કામ કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે અને તે અન્ય લોકોને જાહેર કરી શકતો નથી.તેવી જ રીતે, જો નોકરીદાતા અથવા અધિકારી ઉપરી અધિકારી અથવા વિભાગના વડાની વિનંતી પર, કોઈ કર્મચારી તેની વ્યક્તિગત વિગતો અને માહિતીને વિશ્વાસમાં રાખવા માટે રજૂ કરે છે, તો નોકરીદાતા, અધિકારી ઉપરી અધિકારી અથવા વિભાગીય વડા પાસેથી એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તે આવી વ્યક્તિગત માહિતીને વિશ્વાસપાત્ર તરીકે વિશ્વાસમાં રાખે, જેનો ઉપયોગ અથવા જાહેરાત ત્યારે જ કરવામાં આવે જ્યારે કર્મચારીનું વર્તન અથવા કૃત્યો નોકરીદાતા માટે પૂર્વગ્રહયુક્ત હોવાનું જણાય.

૪૧. ફિલોસોફિકલ અને ખૂબ જ વ્યાપક અર્થમાં, પરીક્ષામાં ભાગ લેનારા વિદ્યાર્થીઓના સંદર્ભમાં, જેમ સરકાર તેના નાગરિકોનું સંચાલન કરતી વખતે કરે છે અથવા જેમ વર્તમાન પેઢી પર્યાવરણની જાળવણી કરતી વખતે ભાવિ પેઢીના

સંદર્ભમાં કરે છે તેમ, પરીક્ષણ સંસ્થાઓ વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં કાર્ય કરે છે તેવું કહી શકાય.પરંતુ "તેના વિશ્વાસપાત્ર સંબંધમાં વ્યક્તિને ઉપલબ્ધ માહિતી" શબ્દોનો ઉપયોગ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઇ) માં તેના સામાન્ય અને સારી રીતે માન્યતા પ્રાપ્ત અર્થમાં થાય છે, એટલે કે, વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં કામ કરતી વ્યક્તિઓનો સંદર્ભ આપવા માટે, ચોક્કસ લાભાર્થી અથવા લાભાર્થીઓ કે જેઓ વિશ્વાસપાત્રની ક્રિયાઓથી સુરક્ષિત અથવા લાભ મેળવવાની અપેક્ષા રાખે છે–ટ્રસ્ટના લાભાર્થીના સંદર્ભમાં ટ્રસ્ટી, સગીર/શારીરિક રીતે અશક્ત/માનસિક રીતે વિકલાંગના સંદર્ભમાં વાલી, બાળક, વકીલ અથવા ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટના સંદર્ભમાં માતાપિતા. ગ્રાહક, દર્દીના સંદર્ભમાં ડૉક્ટર અથવા નર્સ, આચાર્યના સંદર્ભમાં એજન્ટ, અન્ય ભાગીદારના સંદર્ભમાં ભાગીદાર, શેરહોલ્ડરના સંદર્ભમાં કંપનીના ડિરેક્ટર, વારસદારના સંદર્ભમાં વહીવટકર્તા, એલઆઈએસના પક્ષકારોના સંદર્ભમાં રીસીવર, કર્મચારીને લગતી ગુપ્ત માહિતીના સંદર્ભમાં એમ્પ્લોયર અને એમ્પ્લોયરના વ્યવસાયિક વ્યવહારો/વ્યવહારોના સંદર્ભમાં કર્મચારી.મૂલ્યાંકન કરેલા જવાબ પુસ્તકોના સંદર્ભમાં, તપાસ કરનાર સંસ્થા અને પરીક્ષાર્થી વચ્ચે તે પ્રકારનો વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ આપણને જોવા મળતો નથી, જે તપાસ કરનાર સંસ્થાના કબજામાં આવે છે." આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઇ) હેઠળની મુક્તિ એવા લાભાર્થીઓને લાગુ પડતી નથી કે જેમના વિશે વિશ્વાસપાત્ર માહિતી ધરાવે છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, લાભાર્થીઓને લગતી જાહેર સત્તામંડળ પાસે ઉપલબ્ધ માહિતી લાભાર્થીઓ

પાસેથી રોકી શકાતી નથી અથવા તેમને નકારી શકાતી નથી.તેથી, એક પ્રત્યયી અધિકારી લાભાર્થી સાથેના પ્રત્યયી સંબંધમાં તેમની વચ્ચેના તમામ વ્યવહારોની તમામ સંબંધિત હકીકતોની સંપૂર્ણ જાહેરાત કરવા માટે બંધાયેલો રહેશે.ઉપરોક્ત કેસની હકીકતોમાં, આ અદાલતે વિચારણા કરવાની હતી કે શું તપાસ કરતી સંસ્થા, સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એજ્યુકેશન, વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં પરીક્ષકોના મૂલ્યાંકન કરેલ જવાબ પુસ્તકોના રૂપમાં માહિતી ધરાવે છે કે કેમ.નકારાત્મક જવાબ આપતા, તેમ છતાં એવું જોવા મળ્યું હતું કે જો તપાસ કરતી સંસ્થા પરીક્ષાર્થી સાથે વિશ્વાસપાત્ર સંબંધમાં હોય, તો પણ તે પરીક્ષાર્થીને મૂલ્યાંકન કરેલ જવાબ પુસ્તકો જાહેર કરવા માટે ફરજ–બંધાયેલ રહેશે અને તે જ સમયે, તેઓ પરીક્ષાર્થીને ફરજ બજાવે છે કે તે જવાબ પુસ્તકો બીજા કોઈને, એટલે કે કોઈ તૃતીય પક્ષને જાહેર ન કરે.આ અવલોકન નોંધપાત્ર મહત્વનું છે કારણ કે તે માન્યતા આપે છે કે કલમ ૮ (૧) (જે), અને નીચે નોંધ્યા મુજબ– કલમ ૧૧, અન્ય અધિકારને સમાવિષ્ટ કરે છે, જે તૃતીય પક્ષોને માહિતી પૂરી પાડવા પર પ્રતિબંધ મૂકીને ગોપનીયતા અને ગુપ્તતાનું રક્ષણ કરવાનો અધિકાર છે, સિવાય કે જ્યારે જાહેર હિતમાં સૂચવ્યા મુજબ જરૂરી હોય.આ રીતે, આર. ટી. આઈ. કાયદો માહિતીના અધિકાર અને ગોપનીયતા અને ગુપ્તતાના અધિકાર બંનેને પૂરક બનાવે છે.વધુમાં, તે સંરક્ષિત હિતોને સંભવિત નુકસાન અને નુકસાન સાથે માહિતીની જાહેરાતમાં વ્યાપક જાહેર હિતની કસોટી અથવા જાહેર હિતની તુલનાત્મક તપાસ લાગુ કરીને બે અધિકારો વચ્ચેના સંઘર્ષને મધ્યસ્થ અને નિયંત્રિત કરે છે.

૩૩. રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે એડવાન્સ લો લેક્સિકન, ત્રીજી આવૃત્તિ, ૨૦૦૫માં 'પ્રત્યયી સંબંધ' ની વ્યાખ્યાનો ઉલ્લેખ કરીને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ની કલમ (ઈ) થી પેટા–કલમ (૧) માં વપરાયેલી 'પ્રત્યયી સંબંધ' અભિવ્યક્તિ પર સ્પષ્ટતા કરી હતી, જે નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

"૫૭. [.....] વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ.— એક એવો સંબંધ જેમાં એક વ્યક્તિ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધના દાયરામાં આવતી બાબતો પર બીજાના લાભ માટે કામ કરવાની ફરજ હેઠળ હોય.વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ સામાન્ય રીતે ચાર પરિસ્થિતિઓમાંથી એકમાં ઉદભવે છેઃ(૧) જ્યારે એક વ્યક્તિ બીજાની વફાદાર અખંડિતતામાં વિશ્વાસ રાખે છે, જે પરિણામે પ્રથમ વ્યક્તિ પર શ્રેષ્ઠતા અથવા પ્રભાવ મેળવે છે, (૨) જ્યારે એક વ્યક્તિ બીજા પર નિયંત્રણ અને જવાબદારી ધારણ કરે છે, (૩) જ્યારે એક વ્યક્તિની ફરજ હોય છે કે તે સંબંધના દાયરામાં આવતી બાબતો પર બીજા માટે કાર્ય કરે અથવા સલાહ આપે, અથવા (૪) જ્યારે કોઈ ચોક્કસ સંબંધ હોય કે જેને પરંપરાગત રીતે વિશ્વાસપાત્ર ફરજો સાથે સંકળાયેલા તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી હોય, જેમ કે વકીલ અને ગ્રાહક, અથવા સ્ટોક બ્રોકર અને ગ્રાહક સાથે."

ત્યારબાદ, કોર્ટે સંચાલક સિદ્ધાંતોની યાદી બનાવીને વિશ્વાસુ સંબંધોની રૂપરેખા તૈયાર કરી હતી, જેમાં લખ્યું હતું કેઃ

“૫૮. [.....] ((૧) કોઈ વિરોધાભાસી નિયમ નથી–એક વિશ્વસ્ત વ્યક્તિએ પોતાને એવી સ્થિતિમાં ન મૂકવો જોઈએ કે જ્યાં તેનું પોતાનું હિત તેના ગ્રાહક અથવા લાભાર્થીના હિત સાથે વિરોધાભાસી હોય.ત્યાં 'સંઘર્ષની વાસ્તવિક સમજદાર સંભાવના' હોવી જોઈએ.

((૨) કોઈ નફાનો નિયમ નથી–એક પ્રત્યયીએ તેના ગ્રાહક, લાભાર્થીના ભોગે તેની સ્થિતિમાંથી નફો ન કરવો જોઈએ.

(૩) અવિભાજિત વફાદારીનો નિયમ–એક પ્રત્યયી વ્યક્તિ લાભાર્થી પ્રત્યે અવિભાજિત વફાદારી ધરાવે છે, પોતાને એવી સ્થિતિમાં મૂકવા માટે નહીં કે જ્યાં એક વ્યક્તિ પ્રત્યેની તેની ફરજ અન્ય ગ્રાહક પ્રત્યેની ફરજ સાથે વિરોધાભાસી હોય.આ ફરજનું પરિણામ એ છે કે પ્રત્યયીએ ગ્રાહકને ગ્રાહકની બાબતો સાથે સંબંધિત તમામ માહિતી ઉપલબ્ધ કરાવવી આવશ્યક છે.

(૪) ગુપ્તતાની ફરજ–વિશ્વાસપાત્ર વ્યક્તિએ માત્ર વિશ્વાસમાં મેળવેલી માહિતીનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ અને તેનો ઉપયોગ તેના પોતાના લાભ માટે અથવા અન્ય વ્યક્તિના લાભ માટે ન કરવો જોઈએ.”

૩૪. વિશ્વાસપાત્ર સંબંધો, ભલે તે ઔપચારિક, અનૌપચારિક, સ્વૈચ્છિક અથવા અનૈચ્છિક હોય, વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ તરીકે વર્ગીકૃત કરવા માટે સંબંધ માટે ચાર શરતોને સંતોષવી આવશ્યક છે.ચાર સિદ્ધાંતોમાંથી દરેકમાં, વિશ્વાસ, નિર્ભરતા,

વિશ્વાસપાત્રની શ્રેષ્ઠ શક્તિ અથવા પ્રબળ સ્થિતિ અને વિશ્વાસપાત્ર પર લાભાર્થીની અનુરૂપ નિર્ભરતા પર ભાર મૂકવામાં આવે છે, જે વિશ્વાસપાત્ર પર સદ્ભાવનાથી કાર્ય કરવાની અને લાભ માટે જવાબદારી લાદે છે.કલમ ૮ (૧) (ઇ) એ કાનૂની સ્વીકૃતિ છે કે સંબંધોમાં નૈતિક અથવા નૈતિક સંબંધો અથવા ફરજો છે જે કરાર, નિયમિત અથવા તો પ્રમાણભૂત અને લાક્ષણિક અધિકારો અને જવાબદારીઓ સાથેના વિશેષ સંબંધોની બહાર અધિકારો અને જવાબદારીઓનું સર્જન કરે છે.કરાર અથવા બિન-વિશ્વાસપાત્ર સંબંધોની જરૂર પડી શકે છે કે પક્ષે બીજાના હિતનું રક્ષણ કરવું જોઈએ અને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ અને નુકસાન કે નુકસાન ન કરવું જોઈએ, પરંતુ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ હકારાત્મક જવાબદારી મૂકે છે અને માંગ કરે છે કે વિશ્વાસપાત્ર વ્યક્તિએ લાભાર્થીનું રક્ષણ કરવું જોઈએ અને વ્યક્તિગત સ્વ-હિતને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ નહીં.વિશ્વાસપાત્રની વફાદારી, ફરજો અને જવાબદારીઓ બજારની નૈતિકતા કરતાં વધુ કડક હોય છે અને તે માત્ર પ્રામાણિકતા જ નથી, પરંતુ સન્માનની નિયમિતતા છે જે વર્તણૂકનું સૌથી સંવેદનશીલ ધોરણ છે જે લાગુ કરવામાં આવે છે (જુઓ-મેઇનહાર્ડ વિ. સેલ્મોનમાં કાર્ડોઝોનું અભિપ્રાય, જે.).આમ, પ્રત્યયી સંબંધોના કેસોમાં ન્યાયિક તપાસનું સ્તર તીવ્ર છે કારણ કે અપેક્ષિત પ્રતિબદ્ધતા અને વફાદારીનું સ્તર બિન-પ્રત્યયી સંબંધો કરતાં વધારે છે.વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ એ કાયદાને કારણે ઊભી થઈ શકે છે જેમાં વિશ્વાસપાત્રને પ્રામાણિકતા અને વફાદારી સાથે નિઃસ્વાર્થપણે કામ કરવાની જરૂર પડે છે અને અન્ય પક્ષ, જે લાભાર્થી છે, તે વિશ્વાસપાત્રમાં દર્શાવેલ ડહાપણ અને વિશ્વાસ પર

આધાર રાખે છે.કરાર, વૈધાનિક અને સંભવતઃ તમામ સંબંધો વ્યાપક ક્ષેત્રને આવરી લે છે, પરંતુ વિશ્વાસુ સંબંધ અસ્તિત્વમાં હોઈ શકે છે, જે મર્યાદિત ક્ષેત્ર અથવા અધિનિયમ સુધી મર્યાદિત હોઈ શકે છે, કારણ કે સંબંધોના ઘણા પાસાં હોઈ શકે છે.આમ, સંબંધો અંશતઃ વિશ્વાસપાત્ર અને અંશતઃ બિન–વિશ્વાસપાત્ર હોઈ શકે છે જેમાં પહેલું કોઈ ચોક્કસ કાર્ય અથવા ક્રિયા સુધી મર્યાદિત હોય છે જેને બે પક્ષો વચ્ચેની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા અને સંબંધમાં સંપૂર્ણ રીતે પ્રગટ થવાની જરૂર નથી.જે બાબત બિન–વિશ્વાસપાત્ર સંબંધને વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ અથવા અધિનિયમથી અલગ પાડશે તે છે વિશ્વાસની જરૂરિયાત, લાભાર્થીની સરખામણીમાં વિશ્વાસપાત્રની નૈતિક, વ્યક્તિગત અથવા વૈધાનિક જવાબદારીને કારણે કોઈ ચોક્કસ વ્યવહાર (ઓ) ના સંદર્ભમાં વિશ્વાસપાત્ર તરફથી જરૂરી સદ્ભાવના અને પ્રામાણિકતાનું ઉચ્ચ ધોરણ, પરિણામે લાભાર્થીની નિર્ભરતા.આ ઉચ્ચ જ્ઞાન અને ફિડ્યુશિયરી અથવા તેના હોદ્દાની તાલીમને કારણે ઊભી થઈ શકે છે.

૩૫. સામાન્ય રીતે મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો વચ્ચેનો સંબંધ પ્રત્યયી અને લાભાર્થીનો નહીં હોય.જો કે, તે એક સંપૂર્ણ નિયમ/સંહિતા નથી કારણ કે અમુક પરિસ્થિતિઓ અને કૃત્યોમાં, વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ ઊભી થઈ શકે છે.કોઈ ચોક્કસ પરિસ્થિતિમાં આવો સંબંધ ઊભો થાય છે કે નહીં તે ઉપર જણાવેલા પરીક્ષણો અને પરિમાણો પર કાર્યવાહી કરવી પડશે.

પોઇન્ટ નંબર ૩ (બી):કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ ગોપનીયતાનો અધિકાર અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ ગોપનીયતા

૩૬. જો કોઈનો જાણવાનો અધિકાર સંપૂર્ણ છે, તો તે બીજાના ગોપનીયતાના અધિકાર પર આક્રમણ કરી શકે છે અને ગોપનીયતાનો ભંગ કરી શકે છે, અને તેથી, અગાઉના અધિકારને વ્યક્તિગત ગોપનીયતા, માહિતીની ગોપનીયતા અને અસરકારક શાસનની જરૂરિયાત સાથે સુસંગત બનાવવો પડશે.આર. ટી. આઈ. કાયદો કલમ ૮ (૧) અને કલમ ૧૧ની કલમ (જે) હેઠળ સ્પર્ધાત્મક અધિકારોની આ આંતરક્રિયાને મેળવે છે.જ્યારે કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) વ્યક્તિગત માહિતીને જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિતને લગતી માહિતીથી અલગ તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે અને આવી માહિતીની જાહેરાતને મુક્તિ આપવા માંગે છે, તેમજ એવી માહિતી કે જે જાહેર કરવામાં આવે તો, વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં બિનજરૂરી આક્રમણનું કારણ બને છે, જ્યાં સુધી જાહેર હિત તેની જાહેરાતની બાંયધરી ન આપે ત્યાં સુધી, કલમ ૧૧ 'માહિતી અથવા record.which તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને તે તૃતીય પક્ષ દ્વારા તેને ગુપ્ત ગણવામાં આવી છે' તેની જાહેરાતને મુક્તિ આપે છે.ગોપનીયતા અને ગુપ્તતા માહિતીના અધિકારો પર ફેંકે છે તે પડકારને અલગ રીતે શબ્દોમાં વર્ણવીને અને સંકેત આપીને, આર. ટી. આઈ. કાયદો આંતર જોડાણને પણ માન્યતા આપે છે, તેમ છતાં ગુપ્તતાના ભંગ અને ગોપનીયતાના આક્રમણ વચ્ચેની વિશિષ્ટતા, કારણ કે પહેલું બાદમાં કરતાં વ્યાપક છે, જે નીચે નોંધવામાં આવશે.

૩૭. ગોપનીયતાના ઉલ્લંઘનની જૂની વિભાવના છે અને તે મુખ્યત્વે એ સિદ્ધાંત પર આધારિત એક ન્યાયી ઉપાય હતો કે એક પક્ષ ગોપનીયતાના વાસ્તવિક અથવા રચનાત્મક જ્ઞાન સાથે, તેઓ શેર કરેલા સંબંધને કારણે ગોપનીયતાની જવાબદારીથી બંધાયેલા વ્યક્તિઓ પર સમાન ફરજ લાગુ કરવા માટે હકદાર છે.પરંપરાગત રીતે ઈક્વિટીની વિભાવના, ગુપ્તતા પણ કરારમાં અથવા કાયદા દ્વારા ઊભી થાય છે[૪]. કરાર મુજબ, અમુક માહિતીને ગુપ્ત રાખવાની જવાબદારી મૌખિક અથવા લેખિત કરાર દ્વારા સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત રીતે લાગુ કરી શકાય છે, જ્યારે કાયદામાં અમુક અસ્તિત્વમાં છે અને વ્યાખ્યાયિત સંબંધો વિગતો જાળવવાની ફરજ, સંદેશાવ્યવહારનું આદાનપ્રદાન અને રેકોર્ડ્સને ગુપ્ત રાખવાની ફરજ સાથે લાદવામાં આવે છે.'ગોપનીયતાના ભંગ' શબ્દસમૂહમાં ઉલ્લેખિત ગોપનીયતાને શરૂઆતમાં લોકપ્રિય રીતે જોવામાં આવી હતી અને અગાઉથી અસ્તિત્વમાં રહેલા ગુપ્ત સંબંધમાંથી ઉદ્ભવતા ગોપનીયતા તરીકે અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે ચોક્કસ માહિતીને ગુપ્ત રાખવાની જવાબદારી સંબંધની પ્રકૃતિને કારણે હતી.અગાઉથી અસ્તિત્વમાં રહેલા ગુપ્ત સંબંધનો આગ્રહ એ શક્યતાની કલ્પના કરતો ન હતો કે માહિતીને ગુપ્ત રાખવાની ફરજ ઊભી થઈ શકે છે, પછી ભલે તે સંબંધ, જેમાં આવી માહિતીનું આદાનપ્રદાન કરવામાં આવે

---

૪ ૧૮ જુઓ પ્રિન્સ આલ્બર્ટ વિ. સ્ટ્રેન્જ, (૧૮૪૯) ૧ મેક. એન્ડ જી ૨૫, અને લોર્ડ ઓલિવર ઓફ આયલ્મર્ટન,

સ્પાયકેચર: કોન્ફિડન્સ, કોપીરાઇટ એન્ડ કન્ટેમ્પ્ટ, ઇઝરાયલ લો રિવ્યૂ (૧૯૮૯) ૨૩(૪),

૪૦૭ [જેમ કે ફિલિપ કોપેલ, ઇન્ફર્મેશન રાઇટ્સ, લો એન્ડ પ્રેક્ટિસ (ચોથી આવૃત્તિ હાર્ટ પબ્લિશિંગ ૨૦૧૪) માં પણ ટાંકવામાં આવ્યું છે].

અને રાખવામાં આવે, તે પહેલાથી અસ્તિત્વમાં ન હોય.આનાથી ગોપનીય સંબંધોના ઉલ્લંઘન દ્વારા મેળવેલી ગોપનીય માહિતી અને અન્ય કોઈ રીતે મેળવેલી સમાન ગોપનીય માહિતી વચ્ચે તફાવત પેદા થયો.સમય જતાં, અદાલતો અને ન્યાયશાસ્ત્રીઓ, જેમણે આ વિસંગતતાને માન્યતા આપી હતી, તેમણે ગુપ્ત સંબંધોના અસ્તિત્વની જરૂરિયાતને હળવી કરી છે અને એવું માન્યું છે કે ગુપ્તતાના ભંગના કેસમાં સફળ થવા માટે ત્રણ ઘટકો જરૂરી છે, એટલે કે–(એ) માહિતી ગુપ્ત પ્રકૃતિની હોવી જોઈએ; (બી) માહિતી ગુપ્તતાની જવાબદારીને આયાત કરતી સંજોગોમાં આપવી જોઈએ; અને (સી) માહિતીનો અનધિકૃત ઉપયોગ થવો જોઈએ (કોકો વિ. જુઓ.

એએન ક્લાર્ક (ઇજનેરો) Ltd.૧૯).એટર્ની–જનરલ વિ. ગાર્ડિયન ન્યૂઝપેપર લિમિટેડ (નંબર ૨) ૨૧ માં ચીવેલીના લોર્ડ ગોફ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા પરીક્ષણ દ્વારા "કૃત્રિમ" ૨૦ તફાવતને ભારપૂર્વક રદ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમણે અવલોકન કર્યું હતું:

“વિશ્વાસની ફરજ ત્યારે ઊભી થાય છે જ્યારે ગોપનીય માહિતી વ્યક્તિના જ્ઞાનમાં આવે છે. એવા સંજોગોમાં કે જ્યાં તેને નોટિસ છે, અથવા તે સંમત હોવાનું માનવામાં આવે છે, કે માહિતી ગુપ્ત છે, તેની અસર એ છે કે તે તમામ સંજોગોમાં જ હશે કે તેને અન્ય લોકોને માહિતી જાહેર કરવાથી બાકાત રાખવો જોઈએ.”

આમ, લોર્ડ ગોફે પ્રારંભિક ગોપનીય સંબંધોની જરૂરિયાતની મર્યાદિત મર્યાદાને

દૂર કરી હતી અને કહ્યું હતું કે જ્યારે પણ કોઈ વ્યક્તિ જાણતી હોય અથવા જાણવી જોઈએ તેવી માહિતી મેળવે ત્યારે 'વિશ્વાસની ફરજ' લાગુ થશે, જેને વાજબી અને વાજબી રીતે ગોપનીય ગણવામાં આવે છે.તેથી, ગોપનીય માહિતી એવી વસ્તુ હોવી જોઈએ નહીં જે જાહેર સંપત્તિ હોય અને જાહેર જ્ઞાન/જાહેર ક્ષેત્રમાં હોય, કારણ કે ગુપ્તતા અનિવાર્યપણે અપ્રાપ્યતાનું કારણ બને છે, એટલે કે, માહિતી સામાન્ય રીતે સુલભ હોવી જોઈએ નહીં, અન્યથા તેને ગોપનીય તરીકે ગણી શકાય નહીં.જો કે, સ્વ–સ્પષ્ટતા અથવા પ્રમાણપત્ર સુસંગત રહેશે નહીં કારણ કે માહિતી ગુપ્ત છે કે નહીં તે હકીકતની બાબત તરીકે નક્કી કરવી પડશે.લાગુ કરવા માટેની કસોટી વાજબી વ્યક્તિની છે, એટલે કે, માહિતી એવી હોવી જોઈએ કે વાજબી વ્યક્તિ તેને ગુપ્ત ગણશે.માહિતીની ગોપનીયતામાં માહિતીની ગુણવત્તાનો પણ સંદર્ભ હોય છે, જો કે તે માહિતી ખોટી અથવા આંશિક રીતે ખોટી હોય તો પણ લાગુ થઈ શકે છે.જો કે, માહિતી તુચ્છ અથવા નકામી ન હોવી જોઈએ.

૩૮. અગાઉની માહિતી કે જેને વ્યક્તિગત ગણી શકાય તે માત્ર ત્યારે જ સુરક્ષિત કરવામાં આવી હોત જો તે ગોપનીય સંબંધમાં આદાનપ્રદાન કરવામાં આવી હોત અથવા પ્રકૃતિ દ્વારા ગુપ્ત માનવામાં આવી હોત, ૧૯૯૦ના દાયકાથી ન્યાયશાસ્ત્રમાં નોંધપાત્ર વિકાસોએ ગોપનીયતાને એક અલગ અધિકાર તરીકે સ્વીકાર્યું છે અને ગોપનીયતાના ઉલ્લંઘન માટે કાર્યવાહીપાત્ર દાવા હેઠળ સુરક્ષિત રહેવાના વિરોધમાં તેના પોતાના પર રક્ષણને લાયક કંઈક છે.ગોપનીયતાની

સુરક્ષાનો દાવો, એક અર્થમાં, વ્યક્તિગત માહિતીની ગુપ્તતાની જાળવણી માટેનો દાવો છે.ગોપનીયતાના અધિકારની પ્રગતિ સાથે, વ્યક્તિગત માહિતીનું રક્ષણ કરતા કાયદાના અંતર્ગત મૂલ્યોને અલગ રીતે જોવામાં આવ્યા કારણ કે અદાલતોએ માન્યતા આપી હતી કે ગોપનીયતાના કાયદાથી વિપરીત જે સદ્ભાવના ફરજ પર આધારિત છે, ગોપનીયતાનો અધિકાર વ્યક્તિના ખાનગી જીવન વિશેની માહિતીના પ્રસારને નિયંત્રિત કરવાનો અધિકાર અને અન્ય લોકોના સન્માન અને આદરનો અધિકાર આપીને માનવ સ્વાયત્તતા અને ગૌરવના રક્ષણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે (જુઓ–ડગ્લાસ વિ. હેલો!લિમિટેડ ૨૨).PJS વિ. ન્યૂઝ ગ્રૂપ ન્યૂઝપેપર્સ Ltd.૨૩ માં, યુનાઈટેડ કિંગડમની સર્વોચ્ચ અદાલતે ખાનગી અને પારિવારિક જીવન અથવા ગોપનીયતાને માન આપવાના અધિકાર અને ગોપનીયતા પર આધારિત દાવાઓ વચ્ચે તફાવત દર્શાવ્યો હતો, જેમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કાયદો ગોપનીય બાબતોના સંબંધમાં અધિકારો કરતાં ગોપનીયતા અધિકારોને વધુ રક્ષણ આપે છે.પહેલાના કિસ્સામાં, ખાનગી માહિતીના દુરૂપયોગનો દાવો ત્યારે પણ ટકી શકે છે જ્યારે માહિતી જાહેર ક્ષેત્રમાં હોય કારણ કે તેનો પુનરાવર્તિત ઉપયોગ પોતે જ ઉપરોક્ત અધિકારના ઉલ્લંઘન તરફ દોરી જાય છે.ગોપનીયતાના અધિકારને માત્રાત્મક અને ગુણાત્મક સંરક્ષણ બંનેનો લાભ મળે છે.પહેલું પહેલેથી જ કરવામાં આવેલી અને હજુ સુધી જે જાહેર કરવામાં આવ્યું નથી તેનો ઉલ્લેખ કરે છે, જ્યારે બીજું સામગ્રીની ગોપનીયતાનો ઉલ્લેખ કરે છે, જેનું આક્રમણ ગોપનીયતાના અધિકારમાં ગેરકાયદેસર ઘૂસણખોરી છે.જ્યારે માહિતી જાહેર

ક્ષેત્રમાં હોય ત્યારે ગોપનીયતા માટેનો દાવો સામાન્ય રીતે નિષ્ફળ જાય છે.તેથી, ગોપનીયતાનો કાયદો માત્ર માહિતી સાથે સંબંધિત નથી, પરંતુ ખાનગી અધિકારોની ઘૂસણખોરી અને ઉલ્લંઘન સાથે વધુ સંબંધિત છે.બદનક્ષીકારક સામગ્રીના પ્રકાશનને કેવી રીતે આવી સામગ્રીના જૂઠાણાને સ્થાપિત કરતી સુનાવણી દ્વારા સુધારી શકાય છે અને નુકસાનીનો એવોર્ડ કેવી રીતે આપી શકાય તેનું ઉદાહરણ ટાંકતા, જ્યારે ગોપનીયતા પરના આક્રમણને સમાન રીતે દૂર કરી શકાતું નથી, ત્યારે અદાલતે એ કારણ પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો કે જ્યારે ગોપનીયતા પર આક્રમણની વાત આવે ત્યારે આરોપ અથવા માહિતીનું સત્ય અથવા જૂઠાણું કેમ અપ્રસ્તુત હોઈ શકે છે.તેથી, ખાનગી અને પારિવારિક જીવનના આક્રમણ સામે રક્ષણ માટેના દાવાઓ માત્ર ગુપ્તતા પર આધારિત નથી.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) અને ૧૧ દ્વારા બે અલગ–અલગ અધિકારોને આપવામાં આવેલા રક્ષણને સમજવા માટે આ તફાવત મહત્વપૂર્ણ છે.

૩૯. જિલ્લા નિબંધક અને કલેક્ટર વિ. કેનરા બેંક ૨૪માં આ અદાલતે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ વિ. મિલર ૨૫માં યુ. એસ. સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદાનો સંદર્ભ માહિતી સાથે સ્વૈચ્છિક રીતે અલગ થવાના પ્રશ્ન પર આપ્યો હતો અને 'મિલરની ટીકા' શીર્ષક હેઠળ અવલોકન કર્યું હતું:

"૪૮. .....(અ) મિલરની ટીકા

(i) મિલરમાં બહુમતીએ નક્કી કર્યું હતું કે જે ગ્રાહકે તેની બાબતો બીજાને પહોંચાડી છે તેણે તેના ગોપનીયતા અધિકારો ગુમાવ્યા છે.પ્રો.જનજાતિ તેમના ગ્રંથમાં જણાવે છે (પાનું ૧૩૯૧ જુઓ) કે આ સિદ્ધાંત "ભયજનક વૃત્તિઓ" દર્શાવે છે કારણ કે અદાલત જૂના સિદ્ધાંત પર પાછા ગઈ છે કે ગોપનીયતા સંપત્તિના સંબંધમાં છે જ્યારે તેણે નિર્ધારિત કર્યું છે કે અધિકાર મિલકતને બદલે વ્યક્તિ સાથે જોડાયેલ છે.જો અધિકાર વ્યક્તિ સાથે જોડાયેલ ન હોવાનું માનવામાં આવે, તો "અમે અમારા ખાતાના બેલેન્સ, આવકના આંકડા અને વ્યક્તિગત ટેલિફોન અને સરનામા પુસ્તકોને લોકોની નજરથી સુરક્ષિત રાખીશું નહીં, પરંતુ તેના બદલે અમારા 'કપાળ અથવા અમારા બમ્પર સ્ટીકરો' પર લખેલી માહિતી સાથે આગળ વધી શકીએ છીએ." તેઓ અવલોકન કરે છે કે મિલરમાં બહુમતી "ગોપનીયતા" ને "ગુપ્તતા" સાથે મૂંઝવણમાં મૂકે છે અને "ગુપ્તતાની તેમની કલ્પના પણ વિચિત્ર છે, કારણ કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પોતાના વિશ્વાસ માટે પસંદ કરે છે ત્યારે પણ તે ગુપ્ત રહે છે".આપણા ચેક માત્ર વાટાઘાટ કરી શકાય તેવા સાધનો નથી પરંતુ તેમ છતાં આપણે આપણા પૈસા કેવી રીતે અને કોની સાથે ખર્ચ્યા છે તે જાણીને વિશ્વ આપણા વિશે વિશાળ રકમ શીખી શકે છે.જ્યારે આપણે ટેલિફોનનો ઉપયોગ કરીએ છીએ અથવા પત્ર પોસ્ટ કરીએ છીએ ત્યારે પણ આ જ સ્થિતિ હોય છે.એવું કહેવું કે બેંક ખાતું ખોલવાથી મોટું જોખમ ઊભું થાય છે તે ખોટો નિષ્કર્ષ જણાય છે.પ્રો.જનજાતિ એક ખૂબ જ સુસંગત પ્રશ્ન પૂછે છે (પૃ. ૧૩૯૨):

‘તેમ છતાં કોઈએ એવા સંદર્ભમાં દેખરેખ રાખવાનું જોખમ ધારણ કર્યું હોવાનું ભાગ્યે જ કહી શકાય, જ્યાં વ્યવહારુ બાબત તરીકે, કોઈ વિકલ્પ ન હતો.માત્ર સૌથી વધુ પ્રતિબદ્ધ–અને કદાચ સભ્ય રીતે પ્રતિબદ્ધ–સંન્યાસી ટેલિફોન વિના, બેંક ખાતા વિના, ટપાલ વિના જીવી શકે છે.એવું કહેવું કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ ટપાલ ટિકિટ ચાવે છે ત્યારે મીઠાઈ સાથે કડવી ગોળી લેવી જ જોઈએ, તે સમકાલીન સમાજમાં જીવવા માટે ખરેખર ઉચ્ચ બંધારણીય કિંમત છે.’

તેમણે તારણ કાઢ્યું (પૃ. ૧૪૦૦):

‘આપણા માહિતી–ગાઢ તકનીકી યુગમાં, જ્યારે જીવવું અનિવાર્યપણે માત્ર માહિતીના પદચિહ્નો જ નહીં, પરંતુ અસંખ્ય ડિરેક્ટરીઓ, ફાઇલો, રેકોર્ડ્સ અને કમ્પ્યુટર્સમાં પોતાના સ્વના ભાગો છોડવાનું અનિવાર્ય છે, ત્યારે એવું માનવું કે ચૌદમો સુધારો વ્યક્તિઓને તે કહેવાની થોડી શક્તિ અનામત રાખતો નથી કે તે માહિતી અને તે વિશ્વાસનો ઉપયોગ ક્યારે અને કેવી રીતે અને કોના દ્વારા થવો જોઈએ, તે કેન્દ્રિય ભૂમિકાને બદનામ કરવાનું હશે કે જે માહિતીની સ્વાયત્તતાએ સ્વની કોઈપણ વિકસિત વિભાવનામાં ભજવવી જોઈએ.’

((૨) પ્રો.ચેલ કામિસાર (ફરીથી પ્રો. જનજાતિ દ્વારા ટાંકવામાં આવ્યું) (પૃ. ૧૩૯૨) કહે છે:

‘એવું લાગવા લાગ્યું છે કે આપણા સમાજમાં રહેતી કોઈ વ્યક્તિ 'જોખમ ધારણ' કરવાનું ટાળી શકે છે કે જે વિવિધ મધ્યવર્તી સંસ્થાઓ પોલીસને માહિતી જાહેર

કરશે તે સખત શિસ્તમાં સામેલ છે, એકહથ્થુ શાસન હેઠળ જીવનની શિસ્ત.’...
”

ત્યારબાદ, એવું નોંધવામાં આવ્યું હતું કે નાણાકીય ગોપનીયતા અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ના કાયદા સાથે 'મિલર' ની કાનૂની અસરને વૈધાનિક રીતે દૂર કરવામાં આવી હતી.

૪૦. ભારતના બંધારણમાં સ્પષ્ટ રીતે બાંયધરી ન હોવા છતાં ગોપનીયતાના અધિકારને હવે કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્યોની બંધારણીય બેંચના નિર્ણય દ્વારા મૂળભૂત મૂળભૂત અધિકાર તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે, જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે તે બંધારણની કલમ ૨૧ હેઠળ બાંયધરીકૃત જીવન અને સ્વતંત્રતાના અધિકારનો આંતરિક ભાગ છે અને કેટલીક આંતરરાષ્ટ્રીય સંધિઓ હેઠળ માન્યતા પ્રાપ્ત છે, જેમાં મુખ્ય માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણા, ૧૯૪૮ની કલમ ૧૨ છે, જે જણાવે છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિની ગોપનીયતા, કુટુંબ, ઘર અથવા પત્રવ્યવહારમાં મનસ્વી દખલગીરી કરવામાં આવશે નહીં, ન તો તેના સન્માન અને પ્રતિષ્ઠા પર હુમલા કરવામાં આવશે.ચુકાદો સ્વીકારે છે કે દરેકને આવા હસ્તક્ષેપ અથવા હુમલા સામે કાયદાના રક્ષણનો અધિકાર છે.

૪૧. કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (સુપ્રા) માં મુખ્ય ચુકાદા (ડી. વાય. ચંદ્રચુડ, જે. દ્વારા લખાયેલા) માં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) ની

જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં એ વાત પર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે કે ગોપનીયતાનો અધિકાર બંધારણના ભાગ ૩માં બંધારણીય દરજ્જા સાથે જોડાયેલો છે, આમ તે એક ટચસ્ટોન પ્રદાન કરે છે જેના પર કાર્યકારી નિર્ણયોની માન્યતાનું મૂલ્યાંકન કરી શકાય છે અને અદાલતો દ્વારા ન્યાયિક સમીક્ષા દ્વારા કાયદાની માન્યતા નક્કી કરી શકાય છે.આ અવલોકન બંધારણીય અધિકાર તરીકે ગોપનીયતાના અધિકારની સ્થિતિ અને મહત્વને પ્રકાશિત કરે છે.વિદ્વાન ન્યાયાધીશો (આર. એફ. નરીમન અને સંજય કિશન કૌલ, જે. જે.) ના બે સંમત ચુકાદાઓમાં નોંધાયેલ ગુણોત્તર સમાન છે.એવું જોવામાં આવે છે કે ગોપનીયતામાં વ્યક્તિના ભૌતિક શરીર પરના અધિકારનો સમાવેશ થાય છે; માહિતીની ગોપનીયતાનો અધિકાર જે વ્યક્તિના મન સાથે સંબંધિત છે; અને પસંદગીની ગોપનીયતાનો અધિકાર જે વ્યક્તિગત પસંદગીઓ પર વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાનું રક્ષણ કરે છે.જ્યારે ભૌતિક ગોપનીયતાને કલમ ૧૯ (૧) (ડી) અને (ઇ) ને કલમ ૨૧ સાથે વાંચીને બંધારણીય માન્યતા મળે છે, ત્યારે વ્યક્તિગત માહિતીની ગોપનીયતા કલમ ૨૧ સાથે સંબંધિત છે અને પસંદગીની ગોપનીયતાનો અધિકાર બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) થી (સી), ૨૦ (૩), ૨૧ અને ૨૫ માં સ્થાપિત છે.સંમત અભિપ્રાયમાં, સેમ્યુઅલ વોરેન અને લુઇસ ડી. બ્રાન્ડેઇસ દ્વારા વ્યક્તિગત માહિતીના પ્રસારને નિયંત્રિત કરવાના વ્યક્તિના અધિકાર પર 'ગોપનીયતાના અધિકાર' નો સંદર્ભ છે અને વ્યક્તિને આવી માહિતીની ઍક્સેસને મર્યાદિત કરવાનો/આવી માહિતીને અયોગ્ય ઍક્સેસથી બચાવવાનો અધિકાર છે.વ્યક્તિ વિશેનું જ્ઞાન તે વ્યક્તિ પર બીજી સત્તા આપે

છે, કારણ કે એકત્રિત કરવામાં આવેલી વ્યક્તિગત માહિતી તેની નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં રજૂઆતોને અસર કરવા અને વર્તનને આકાર આપવા માટે સક્ષમ છે, જે અસંમતિની અભિવ્યક્તિ પર નિરાશાજનક અસર કરી શકે છે, જે લોકશાહીનો પાયાનો છે.ઉપરોક્ત સંમતિપૂર્ણ ચુકાદામાં, એવું વધુ જણાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિષ્ઠાને અન્યાયી રીતે નુકસાન પહોંચાડતા રક્ષણના અધિકારને માત્ર જૂઠાણું સામે જ નહીં પણ અમુક સત્યો સામે પણ ઉત્સાહપૂર્વક રક્ષણ આપવાની જરૂર છે:

"૬૨૩. વ્યક્તિને તેની પ્રતિષ્ઠાને અન્યાયી રીતે નુકસાન થવાથી બચાવવાનો અધિકાર છે અને પ્રતિષ્ઠાનું આ પ્રકારનું રક્ષણ માત્ર જૂઠાણું સામે જ નહીં પણ અમુક સત્યો સામે પણ અસ્તિત્વમાં હોવું જરૂરી છે.એવું ન કહી શકાય કે લોકો વિશે વધુ સચોટ ચુકાદાને તેમના જીવન વિશેની ખાનગી વિગતો જાણીને સરળ બનાવી શકાય છે–લોકો આપણને ખરાબ રીતે ન્યાય આપે છે, તેઓ ઉતાવળમાં આપણો ન્યાય કરે છે, તેઓ સંદર્ભની બહાર ન્યાય કરે છે, તેઓ આખી વાર્તા સાંભળ્યા વિના ન્યાય કરે છે અને તેઓ દંભથી ન્યાય કરે છે. ગોપનીયતા લોકોને આ મુશ્કેલીજનક ચુકાદાઓથી પોતાને સુરક્ષિત રાખે છે."[9]૨૭

૪૨. ગોપનીયતા, જે કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (ઉપરોક્ત) માં સમાનરૂપે જોવા મળે છે, તે સ્વતંત્રતા અને ગૌરવ માટે જરૂરી છે.તેથી, વ્યક્તિઓએ તેમના વ્યક્તિત્વ

9 ડેનિયલ સોલોવ: "૧૦ કારણો શા માટે ગોપનીયતા મહત્વપૂર્ણ છે" ૨૦ જાન્યુઆરી ૨૦૧૪ ના રોજ પ્રકાશિત અને https://www.teachprivacy.com/૧૦-reasons-privacy-matters/ પર ઉપલબ્ધ છે.

અને પરિવાર માટે ઘૂસણખોરી મુક્ત વિસ્તાર જાળવવાની જરૂર છે.આ વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાને સરળ બનાવે છે.વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા પર આક્રમણના પ્રશ્ન પર, મુખ્ય ચુકાદામાં ત્રણ ગણી જરૂરિયાતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે–(i) કાયદેસરતા, જે કાયદાના અસ્તિત્વને પ્રતિપાદિત કરે છે (વર્તમાન કેસમાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ); (ii) જરૂરિયાત, જે રાજ્યના કાયદેસર ઉદ્દેશની દ્રષ્ટિએ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે; અને (iii) પ્રમાણસરતા, જે ઉદ્દેશો અને તેમને પ્રાપ્ત કરવા માટે અપનાવવાના માધ્યમો વચ્ચે તર્કસંગત જોડાણ સુનિશ્ચિત કરે છે.ત્રીજી જરૂરિયાત, અમે અવલોકન કરીશું, વર્તમાન કેસમાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) અને ૧૧ દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે અને આ આધાર પર આર. ટી. આઈ. અધિનિયમને દોષિત ઠેરવી શકાતો નથી.આર. ટી. આઈ. કાયદો કાયદેસરના ઉદ્દેશને પણ વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જે માહિતીના પ્રસારમાં જાહેર હિત છે જે ગુપ્ત અથવા ખાનગી હોઈ શકે છે (અથવા વિશ્વાસુ સંબંધમાં રાખી શકાય છે) જ્યારે જાહેર હિત અથવા જાહેર હિત જાહેર કરવામાં રક્ષણ અથવા કોઈપણ સંભવિત નુકસાન અથવા નુકસાન કરતાં વધારે હોય.

૪૩. ગોપનીયતા અને ગુપ્તતામાં ઓળખ અને અનામીતાને સુરક્ષિત રાખવાના અધિકાર સહિત અધિકારોનો સમાવેશ થાય છે.અનામિકતા એ છે કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ જાહેર જગ્યામાં હોવા છતાં પણ ઓળખથી સ્વતંત્રતા માંગે છે.કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (ઉપરોક્ત) માં સ્પેન્સર વિ. આર. [10] ૨૮ નો સંદર્ભ આપવામાં

10 ૨૮ ૨૦૧૪ SCC ઓનલાઇન કેન SC ૩૪: (૨૦૧૪) ૨ SCR ૨૧૨: ૨૦૧૪ SCC ૪૩

આવ્યો છે, જેમાં માહિતીની ગોપનીયતાના ત્રણ મુખ્ય ઘટકો દર્શાવવામાં આવ્યા હતાઃગુપ્તતા તરીકે ગોપનીયતા, નિયંત્રણ તરીકે ગોપનીયતા અને અનામીતા તરીકે ગોપનીયતા, અવલોકન કરવા માટેઃ

૨૧૪. [...] અજ્ઞાતતા, સંજોગોની સંપૂર્ણતાના આધારે, ગોપનીયતા હિતનો પાયો હોઈ શકે છે જે ગેરવાજબી શોધ અને જપ્તી સામે બંધારણીય રક્ષણ આપે છે.

XXXXXX

[...] આ માહિતીની જાહેરાત ઘણીવાર ઓનલાઇન કરવામાં આવતી ઘનિષ્ઠ અથવા સંવેદનશીલ પ્રવૃત્તિઓ સાથે વપરાશકર્તાની ઓળખ કરવા સમાન હશે, સામાન્ય રીતે આ પ્રવૃત્તિઓ અનામી હશે તે સમજણ પર.આઈ. એસ. પી. સ્વેચ્છાએ આવી માહિતી જાહેર કરે તેવી પોલીસ અધિકારીની વિનંતી શોધ સમાન છે."

તેથી, ગોપનીયતા અને ગુપ્તતામાં વ્યક્તિની ઓળખ વિશેની માહિતીનો સમાવેશ થાય છે.

૪૪. કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (સુપ્રા) માં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે સ્પેન્સર (સુપ્રા) માં કેનેડિયન સુપ્રીમ કોર્ટે અનામીતાના સંપૂર્ણ અધિકારને માન્યતા આપવાનું બંધ કરી દીધું હતું, પરંતુ ૧૯૮૨ ના કેનેડિયન ચાર્ટર ઓફ રાઇટ્સ એન્ડ ફ્રીડમ્સની જોગવાઈઓનો ઉપયોગ ગોપનીયતાના અધિકારના અવકાશને વિસ્તૃત કરવા માટે કર્યો હતો, જેનો ઉપયોગ પરંપરાગત રીતે વ્યક્તિઓને તેમના સંપત્તિના અધિકારોના આક્રમણથી બચાવવા માટે થાય છે, જે વ્યક્તિની "ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા" છે. તેમ છતાં કોર્ટે અવલોકન કર્યું છે કે કલમ ૨૯ નો ઉલ્લેખ કર્યા પછી રાજ્યની કાયદેસરની ચિંતાઓ સાથે ગોપનીયતાની જરૂરિયાતોમાં સાવચેતીપૂર્વક સંતુલન હોવું જોઈએ[11] જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કેઃ

“ગોપનીયતા એ આતંકવાદીનો શ્રેષ્ઠ મિત્ર છે, અને આતંકવાદીની ગોપનીયતામાં તે જ તકનીકી વિકાસ દ્વારા વધારો કરવામાં આવ્યો છે જેણે ડેટા માઇનિંગને શક્ય બનાવ્યું છે અને નિર્દોષો પાસેથી વિશાળ માત્રામાં વ્યક્તિગત માહિતી મેળવી છે.

૪૫. જેફરી એમ. સ્કોપેક દ્વારા લખાયેલા 'રીઝેનેબલ એક્સપેક્ટેશન્સ ઓફ એનોનિમિટી' શીર્ષકના એક લેખનો ઉલ્લેખ કરતા, એવું જોવા મળ્યું છે કે એક તરફ અનામીતા અને બીજી તરફ ગોપનીયતા વચ્ચે તફાવત દર્શાવવામાં આવ્યો

11 ૨૯ રિચાર્ડ એ. પોસ્નર, “ગોપનીયતા, દેખરેખ અને કાયદો”, શિકાગો યુનિવર્સિટી લો રિવ્યૂ (૨૦૦૮), ભાગ ૭૫, ૨૫૧.

છે કારણ કે ગોપનીયતામાં માહિતી છુપાવવાનો સમાવેશ થાય છે જ્યારે અનામીતામાં તે છુપાવવાનો સમાવેશ થાય છે જે તેને વ્યક્તિગત બનાવે છે એક ઉદાહરણ આપીને કે દર્દીના તબીબી રેકોર્ડ રજૂ કરવા એ ગોપનીયતાના આક્રમણ સમાન હશે, જ્યારે રાજ્યને જાહેર આરોગ્ય રોગચાળાને સમજવા અને તેનો સામનો કરવા અને વસ્તી પર ગંભીર અસરને ટાળવા માટે હોસ્પિટલ રેકોર્ડમાંથી મેળવેલા ડેટાનું વિશ્લેષણ કરવામાં કાયદેસર રસ હોઈ શકે છે.જો વ્યક્તિ/દર્દીનું નામ ગુપ્ત રાખવામાં આવે, તો તે કાયદેસર રીતે જાહેર આરોગ્યની જાળવણીમાં રાજ્યના માન્ય હિતનો દાવો કરશે.

૪૬. વર્તમાન કેસના હેતુ માટે, અમે અનામીતાના અધિકારના ચોક્કસ અર્થો અને તેની સાથે જોડાયેલા પ્રતિબંધો/મર્યાદાઓથી ચિંતિત નથી.આર. ટી. આઈ. કાયદાના સંદર્ભમાં, તે કહેવું પૂરતું હશે કે ઓળખ અને અનામીતાનું રક્ષણ કરવાનો અધિકાર સમાન રીતે જાહેર હિતની કસોટીને આધિન રહેશે.

૪૭. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ની પેટા–કલમ (૧) ની કલમ (જે) ખાસ કરીને વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકાર પર આક્રમણનો ઉલ્લેખ કરે છે અને એવી માહિતી જાહેર કરવાથી બાકાત રાખે છે જે આવી વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં અનુચિત આક્રમણનું કારણ બને, સિવાય કે જાહેરાતથી વ્યાપક જાહેર હિતની કસોટી સંતોષાય.આ કલમ તેની વ્યક્તિગત માહિતીની સારવારમાં પણ તફાવત દર્શાવે છે, જેમાં જો આવી માહિતીનો જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત

સાથે કોઈ સંબંધ ન હોય તો આવી માહિતીની જાહેરાતને મુક્તિ આપવામાં આવે છે.જો કે, અમે સ્પષ્ટ કરવા માંગીએ છીએ કે આ મુક્તિની તેમની સારવારમાં, આ અદાલતે 'માહિતી' શબ્દને જાહેર કર્યો છે, જે જાહેર કરવામાં આવે તો તે જાહેર માહિતીથી અલગ, વ્યક્તિગત માહિતીના અર્થમાં ગોપનીયતા પર આક્રમણ તરફ દોરી જશે.આ પાસાનો આગામી ફકરામાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૪૮. બ્લેક લૉ ડિક્શનરી, ૮મી આવૃત્તિ અનુસાર, 'વ્યક્તિગત' શબ્દનો અર્થ 'વ્યક્તિની અથવા વ્યક્તિગત સંપત્તિની અસર અથવા રચના' થાય છે.કોલિન્સ ડિક્શનરી ઓફ ધ ઇંગ્લિશ લેંગ્વેજમાં 'પર્સનલ' શબ્દની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ કરવામાં આવી છેઃ

"૧. વ્યક્તિના જીવનના ખાનગી પાસાઓનું અથવા તેનાથી સંબંધિત.

૨. વ્યક્તિના શરીર, તેની સંભાળ અથવા તેના દેખાવ સાથે સંબંધિત અથવા સંબંધિત.

૩. કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ સાથે સંકળાયેલ અથવા તેના માટે બનાવાયેલ અને અન્ય કોઈ નહીં.

૪. પોતે એક વ્યક્તિ દ્વારા લેવામાં આવે છે.

૫. કોઈ વ્યક્તિના વ્યક્તિગત વ્યક્તિત્વ, ઘનિષ્ઠ બાબતો, વગેરેનો ઉલ્લેખ કરવો, સંબંધિત અથવા સામેલ કરવું, ખાસ કરીને.આક્રમક રીતે.

૬. વ્યક્તિગત સભાન વ્યક્તિના લક્ષણો હોવા.

૭. વ્યક્તિત્વમાંથી અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવતા.

૮. વ્યાકરણની વ્યક્તિનું અથવા તેની સાથે સંબંધિત અથવા સૂચિત કરવું.

૯. જંગમ મિલકત (કાયદો) નો અથવા તેનાથી સંબંધિત.

૧૦. જંગમ મિલકત (કાયદો) ની વસ્તુ."

૪૯. પેક વિ. યુનાઇટેડ કિંગડમમાં, યુરોપિયન કોર્ટ ઓફ હ્યુમન રાઇટ્સે એવું માન્યું હતું કે ખાનગી જીવન એ એક વ્યાપક શબ્દ છે જે સંપૂર્ણ વ્યાખ્યા માટે સંવેદનશીલ નથી પરંતુ તેમાં અન્ય મનુષ્યો સાથે સંબંધો સ્થાપિત કરવા અને વિકસાવવાનો અધિકાર શામેલ છે, જેમ કે જાહેર સંદર્ભમાં પણ અન્ય લોકો સાથે વ્યક્તિની ક્રિયાપ્રતિક્રિયાનું ક્ષેત્ર હોય છે, જે ખાનગી જીવનના અવકાશમાં આવી શકે છે.વ્યક્તિના અંગત જીવનના માન્ય પાસાંઓમાં વ્યક્તિનું સ્વાસ્થ્ય, વંશીયતા, વ્યક્તિગત સંબંધો, જાતીય વર્તણૂક, ધાર્મિક અથવા દાર્શનિક માન્યતાઓ અને વ્યક્તિગત છબીનો સમાવેશ થાય છે.આ પાસાઓ યુનાઇટેડ કિંગડમમાં લાગુ પડતા ડેટા પ્રોટેક્શન એક્ટ, ૨૦૧૮ ના અર્થમાં સંવેદનશીલ વ્યક્તિગત ડેટા તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા છે.

૫૦. ઓસ્ટ્રેલિયન બ્રોડકાસ્ટિંગ કોર્પોરેશન વિ. લેના ગેમ મીટ્સ પીટીવાય લિમિટેડ ૩૨ માં ગ્લીસન સીજેએ જાહેર અને ખાનગી માહિતી વચ્ચે નીચેની રીતે તફાવત કર્યો હતોઃ

“કોઈ પ્રવૃત્તિ ખાનગી નથી હોતી કારણ કે તે જાહેરમાં કરવામાં આવતી નથી.તે અધિનિયમને ખાનગી બનાવવા માટે પૂરતું નથી, કારણ કે તે ખાનગી યોગ્ય મિલકત પર થાય છે, તે જાહેર નજરથી રક્ષણનું એવું માપ ધરાવે છે કારણ કે મિલકતની લાક્ષણિકતાઓ, મિલકત માલિક પરવડી શકે છે.વ્યક્તિ વિશેની અમુક પ્રકારની માહિતી, જેમ કે આરોગ્ય, વ્યક્તિગત સંબંધો અથવા નાણાં સંબંધિત માહિતીને ખાનગી તરીકે ઓળખવી સરળ હોઈ શકે છે, કારણ કે અમુક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ જે વાજબી વ્યક્તિ, નૈતિકતા અને વર્તનના સમકાલીન ધોરણોને લાગુ કરીને, સમજી શકે છે.સામાન્ય સંવેદના ધરાવતી વાજબી વ્યક્તિ માટે માહિતી અથવા આચરણની જાહેરાત અથવા અવલોકન અત્યંત અપમાનજનક હોવાની જરૂરિયાત ઘણા સંજોગોમાં ખાનગી શું છે તેની ઉપયોગી વ્યવહારુ કસોટી છે.”

૫૧. આ કસોટી કેટલાક અંગ્રેજી નિર્ણયોમાં અપનાવવામાં આવી હતી, જેમાં કેમ્પબેલ વિ. મિરર ગ્રુપ ન્યૂઝપેપર્સ લિમિટેડ ૩૩માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નિર્ણયનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં ક્રેગહેડના લોર્ડ હોપે વધુ સ્પષ્ટતા કરી હતી કે આ વ્યાખ્યા યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં 'ગોપનીયતા' ની વ્યાખ્યા પરથી લેવામાં આવી છે, જ્યાં ગોપનીયતાના અધિકાર પર આક્રમણ કરવામા આવે છે, જો જે બાબત જાહેર કરવામાં આવે છે તે એવી પ્રકારની હોય કે–(એ) વાજબી વ્યક્તિ માટે અત્યંત અપમાનજનક હશે અને (બી) જનતા માટે કાયદેસરની ચિંતાનો વિષય નહીં હોય.કેમ્પબેલ (ઉપરોક્ત) માં ગોપનીયતાનો કાયદો, અનુચિત રીતે

સંવેદનશીલ લોકોની સુરક્ષા માટે નથી અને તે એવી બાબતોને આવરી લે છે જે સામાન્ય સંવેદના ધરાવતા વાજબી માણસ માટે અપમાનજનક અને વાંધાજનક હોય, જેને તેની રોજિંદી પ્રવૃત્તિઓના કેટલાક અહેવાલની અપેક્ષા રાખવી જોઈએ.જે મનની તપાસ કરવી પડે છે તે સામાન્ય રીતે વાચકનું નથી, પરંતુ તે વ્યક્તિનું છે જે તેની માહિતીના પ્રચાર/પ્રસારથી પ્રભાવિત થાય છે.પ્રશ્ન એ છે કે જો તે/તેણી આવા પ્રચારને આધિન હોય તો સામાન્ય સંવેદના ધરાવતી વાજબી વ્યક્તિ શું અનુભવે છે.માત્ર ત્યારે જ જ્યારે પ્રચાર એવો હોય કે વાજબી વ્યક્તિ ગંભીરતાથી વ્યથિત થવામાં વાજબી લાગે કે ગોપનીયતાના અધિકારમાં આક્રમણ થશે જે કાર્યવાહીના કારણને જન્મ આપે છે.

૫૨. ડગ્લાસ (સુપ્રા) માં, એવું પણ માનવામાં આવ્યું હતું કે ગોપનીયતાના વિવિધ સ્તરો છે જે ગુપ્તતામાં આપવામાં આવેલી માહિતી માટે સમાન રીતે સાચું હશે, અને નુકસાન પહોંચાડવાની માહિતી જાહેર કરવાની સંભાવના એ એક મહત્વપૂર્ણ પરિબળ છે જે ગોપનીયતાના અધિકારની સુરક્ષા માટે પ્રતિબંધની હદની આકારણીમાં ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ.

૫૩. જ્યારે કલમ (જે) ઉપરના ફકરા ૪૭માં નોંધ્યા મુજબ બે પ્રકારની માહિતીને જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપે છે, એટલે કે જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ ન ધરાવતી "વ્યક્તિગત માહિતી" અને ગોપનીયતાના અયોગ્ય આક્રમણને રોકવા માટે જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવેલી "માહિતી", આ

અદાલતે નીચે દર્શાવ્યા મુજબ, આવી વિશિષ્ટતા પર ભાર મૂક્યો નથી અને જો આવી જાહેરાત ગોપનીયતા અધિકારોના સંતુલન પર આક્રમણ કરે છે, તો વ્યક્તિગત માહિતીને જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, જેથી અગાઉની પ્રકારની માહિતીને પછીના પ્રકાર સાથે જોડવામાં આવે છે.આનો અર્થ એ છે કે માહિતી, જે જો જાહેર કરવામાં આવે તો તે ગોપનીયતા અધિકારોના અયોગ્ય આક્રમણ તરફ દોરી શકે છે, તેનો અર્થ વ્યક્તિગત માહિતી થશે, એટલે કે, જેનો જાહેર માહિતી સાથે કોઈ સંબંધ નથી.

૫૪. ગિરીશ રામચંદ્ર દેશપાંડે વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય માહિતી કમિશનર અને અન્યો ૩૪ કેસમાં, અરજદારે સરકારી કર્મચારીને તેના એમ્પ્લોયર પાસેથી આપવામાં આવેલા તમામ મેમો, કારણદર્શક નોટિસ અને નિંદા/સજાની નકલો અને તેની જંગમ/સ્થાવર મિલકતોની વિગતો, રોકાણની વિગતો, લોન અને નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી ઉધાર, કર્મચારી દ્વારા તેના પરિવારના સભ્યો અને તેના પુત્રના લગ્ન સમયે સંબંધીઓ પાસેથી સ્વીકારવામાં આવેલી ભેટોની વિગતો માંગી હતી.આ સંદર્ભમાં, તે અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૧૨. અમે સી. આઈ. સી. અને નીચેની અદાલતો સાથે સંમત છીએ કે અરજદાર દ્વારા માંગવામાં આવેલી વિગતો એટલે કે ત્રીજા પ્રતિવાદીને જારી કરાયેલા તમામ મેમોની નકલો, કારણદર્શક નોટિસ અને નિંદા/સજાના આદેશો વગેરે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) માં વ્યાખ્યાયિત વ્યક્તિગત

માહિતી બનવા માટે લાયક છે. સંસ્થામાં કર્મચારી/અધિકારીની કામગીરી મુખ્યત્વે કર્મચારી અને નોકરીદાતા વચ્ચેની બાબત છે અને સામાન્ય રીતે તે પાસાઓ સેવા નિયમો દ્વારા સંચાલિત થાય છે જે "વ્યક્તિગત માહિતી" અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવે છે, જેની જાહેરાતનો કોઈપણ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા જાહેર હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી.બીજી બાજુ, જેની જાહેરાત તે વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં અનુચિત આક્રમણનું કારણ બનશે.અલબત્ત, આપેલ કેસમાં, જો કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા અપીલ અધિકારીને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતી જાહેર કરવાને યોગ્ય ઠેરવે છે, તો યોગ્ય આદેશો પસાર કરી શકાય છે પરંતુ અરજદાર તે વિગતોને અધિકારની બાબત તરીકે દાવો કરી શકતો નથી.

૧૩. વ્યક્તિ દ્વારા તેના આવકવેરાના વળતરમાં જાહેર કરવામાં આવેલી વિગતો "વ્યક્તિગત માહિતી" છે જેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, સિવાય કે તેમાં કોઈ વ્યાપક જાહેર હિત સામેલ હોય અને કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા અપીલ અધિકારીને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતી જાહેર કરવાને યોગ્ય ઠેરવે છે.(ભાર પૂર્વક)

૫૫. કેનરા બેંક વિરુદ્ધ સી. એસ. શ્યામ અને અન્ય ૩૫ માં, અરજદારે વ્યક્તિગત કર્મચારીઓની વિગતો સાથે કારકુની કર્મચારીઓની ટ્રાન્સફર

સંબંધિત પરિમાણો પર માહિતી માંગી હતી, જેમ કે તેમની જોડાવાની તારીખ, બઢતી મેળવેલ, તેમની શાખામાં જોડાવાની તારીખ, સત્તાધિકારીઓ જેમણે ટ્રાન્સફર પત્રો પોસ્ટ કર્યા હતા, વગેરે. માંગવામાં આવેલી માહિતીને વ્યક્તિગત પ્રકૃતિની જાહેર કરવામાં આવી હતી, જેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ શરતી રીતે જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી.

૫૬. સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ વિરુદ્ધ ભારતના સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના કુલસચિવ અને અન્યો ૩૬ કેસમાં, અરજદારે (જે વર્તમાન અપીલમાં પ્રતિવાદી પણ છે) સુપ્રીમ કોર્ટના વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશો અને તેમના પરિવારના સભ્યો દ્વારા મેળવવામાં આવેલી તબીબી સુવિધાઓની વિગતો સંબંધિત માહિતી માંગી હતી, જેમાં છેલ્લા ત્રણ વર્ષમાં ભારત અને વિદેશમાં ખાનગી સારવાર સંબંધિત માહિતી સામેલ છે.આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે અરજદાર દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી 'વ્યક્તિગત' માહિતી છે અને જાહેર કરવા માટે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ સુરક્ષિત છે, જે ગોપનીયતાના અનુચિત આક્રમણનું કારણ બનશે, જે પ્રતિબંધ લાગુ થશે નહીં જ્યાં મોટા જાહેર હિતમાં આવી માહિતી જાહેર કરવાનું વાજબી ઠેરવે છે.

૫૭. આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય ૩૭ કેસમાં, અરજદારે કસ્ટમ્સ એક્સાઇઝ એન્ડ સર્વિસ ટેક્સ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલ (સીઇએસટીએટી) ના સભ્યના વાર્ષિક ગોપનીય અહેવાલો (એસીઆર) સંબંધિત દસ્તાવેજોની તપાસ અને

એસીઆરના આધારે સત્તાવાળાઓ દ્વારા લેવામાં આવેલી આગળની કાર્યવાહીની માંગ કરી હતી. માંગવામાં આવેલી માહિતીને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે ગણવામાં આવી હતી, જે જાહેર હિતને ઓવરરાઇડ કરતા કિસ્સાઓ સિવાય જાહેર કરી શકાતી ન હતી.એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે આવા કિસ્સાઓમાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું પડશે.આ બાબત વ્યાપક જાહેર હિતના પાસાની તપાસ કરવા અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ સૂચવવામાં આવેલી પ્રક્રિયાનું પાલન કરવા માટે મોકલવામાં આવી હતી, જે ફરજિયાત હતી.

૫૮. આદિત્ય બંદોપાધ્યાય (ઉપરોક્ત) નો પણ સંદર્ભ આપી શકાય છે, જેમ કે અગાઉ ફકરા ૩૨માં ચર્ચા કરવામાં આવી હતી, જ્યાં આ અદાલતે એવું માન્યું છે કે જ્યારે કોઈ વિશ્વસ્ત અધિકારી લાભાર્થી પાસેથી માહિતીને રોકી શકતો નથી, જેના લાભમાં તે આવી માહિતી ધરાવે છે, ત્યારે તે/તેણી લાભાર્થીની ફરજ છે કે તે અન્ય કોઈને પણ તે જાહેર ન કરે.કોર્ટનો આ ખુલાસો આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ ગોપનીયતાના અધિકારો સાથે જાણવાના અધિકારને સમાન રીતે સુસંગત કરે છે.

૫૯. અમારા મતે ઉપરોક્ત ન્યાયિક પૂર્વવર્તીઓનું વાંચન સૂચવે છે કે નામ, સરનામું, શારીરિક, માનસિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સ્થિતિ, મેળવેલા ગુણ, ગ્રેડ અને ઉત્તરવહીઓ સહિત વ્યક્તિગત રેકોર્ડને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે ગણવામાં

આવે છે.તેવી જ રીતે, લાયકાત, કામગીરી, મૂલ્યાંકન અહેવાલો, એસીઆર, શિસ્ત કાર્યવાહી વગેરે સહિત વ્યાવસાયિક રેકોર્ડ તમામ વ્યક્તિગત માહિતી છે.તબીબી રેકોર્ડ, સારવાર, દવાની પસંદગી, મુલાકાત લીધેલી હોસ્પિટલો અને ડોકટરોની સૂચિ, પરિવારના સભ્યો સહિત નોંધાયેલા તારણો, સંપત્તિ, જવાબદારીઓ, આવકવેરાના વળતર, રોકાણની વિગતો, ધિરાણ અને ઉધાર વગેરે વ્યક્તિગત માહિતી છે.આવી વ્યક્તિગત માહિતી ગોપનીયતાના બિનજરૂરી આક્રમણથી રક્ષણ મેળવવા માટે હકદાર છે અને જ્યારે મોટા જાહેર હિતની શરત સંતોષાય છે ત્યારે શરતી પહોંચ ઉપલબ્ધ છે.આ યાદી સૂચક છે અને સંપૂર્ણ નથી.

૬૦. અરવિંદ કેજરીવાલ વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અને અન્ય ૩૮ કેસમાં દિલ્હી હાઈકોર્ટે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ની નીચેની રીતે તપાસ અને અર્થઘટન કર્યું હતું:

“૧૨. કલમ ૧૧ (૧), (૨), (૩) અને (૪) એ પ્રક્રિયાગત જોગવાઈઓ છે જેનું પી. આઈ. ઓ./અપીલકર્તા સત્તાધિકારી દ્વારા પાલન કરવું પડે છે, જ્યારે તેમને ઉપરોક્ત પરીક્ષણ લાગુ કરવું પડે છે અને માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે નહીં તે તારણ આપવું પડે છે.જો ઉપરોક્ત પાસાને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે તો, અમને લાગે છે કે કલમ ૧૧ (૧) નો અર્થઘટન કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી નહીં આવે અને અપીલકર્તા દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી કહેવાતી મુશ્કેલીઓ અથવા

નિષ્પક્ષતા બાષ્પીભવન થશે અને મહત્વ ગુમાવશે.આ અર્થઘટનના પ્રાથમિક નિયમ સાથે પણ સુસંગત હશે કે કાયદાકીય ઉદ્દેશ કાયદામાં ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષામાંથી એકત્રિત કરવાનો છે જે સામાન્ય રીતે નિર્ણાયક પરિબળ છે.ધારણા એ છે કે વિધાનસભાએ જે કહેવાનો ઈરાદો રાખ્યો છે તે જણાવ્યું છે અને કોઈ ભૂલ કરી નથી.(પ્રકાશ નાથ ખન્ના વિરુદ્ધ સી. આઈ. ટી., (૨૦૦૪) ૯ એસ. સી. સી. ૬૮૬; અને બી. પ્રેમાનંદ અને અન્યમાં ટાંકવામાં આવેલા સુપ્રીમ કોર્ટના કેટલાક ચુકાદાઓ જુઓ. વિ.મોહન કોઇકલ અને ઓઆરએસ.

૧૩. આ રીતે વાંચો, કલમ ૧૧ (૧) દ્વારા જે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે તે એ છે કે જ્યારે કોઈ માહિતી શોધનાર અરજી દાખલ કરે છે જે તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા પ્રદાન કરવામાં આવી છે, ત્યારે પી. આઈ. ઓ. એ તપાસ કરવી પડશે કે શું ઉપરોક્ત માહિતીને ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે અથવા તૃતીય પક્ષ દ્વારા તેને ગુપ્ત ગણી શકાય છે.જો જવાબ હકારાત્મક અથવા "કદાચ હા" ના સંભવિત ક્ષેત્રમાં હોય, તો પછી વ્યાપક જાહેર હિતમાં આવી જાહેરાતની જરૂર છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કલમ ૧૧ માં સૂચવવામાં આવેલી પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું પડશે.જ્યારે માહિતીને પોતાની રીતે અથવા દેખીતી રીતે ગુપ્ત ગણી શકાય નહીં, ત્યારે કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું જોઈએ નહીં.તૃતીય પક્ષ દ્વારા સંબંધિત અથવા રજૂ કરવામાં આવેલી તમામ માહિતી વિવિધ કારણોસર ગુપ્ત રાખવાની જરૂર નથી, જેમાં તે પહેલેથી જ જાહેર ક્ષેત્રમાં છે અથવા પરિભ્રમણમાં છે, તૃતીય પક્ષના અધિકારને અસર થઈ નથી અથવા કાયદા દ્વારા

જાહેર કરવાની જરૂર છે વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. ઉપરોક્ત અર્થઘટન અપીલકર્તા દ્વારા જોવામાં આવેલી મુશ્કેલીઓનું ધ્યાન રાખે છે જેમ કે પરીક્ષામાં મેળવેલા ગુણ, બી. પી. એલ. પરિવારોની યાદી વગેરે. આવા કિસ્સાઓમાં, સામાન્ય રીતે ગોપનીયતા અથવા ગુપ્તતાની વિનંતી ઊભી થતી નથી કારણ કે ઉપરોક્ત સૂચિ કાં તો જાહેર કરવામાં આવી છે, જાહેર ડોમેનમાં ઉપલબ્ધ છે અથવા પહેલેથી જ વિવિધ તૃતીય પક્ષોને પ્રસારિત કરવામાં આવી છે.બીજી બાજુ, જો "અથવા" શબ્દને "અને" તરીકે વાંચવામાં આવે, તો તે તૃતીય પક્ષના ગોપનીયતાના અધિકાર/ગુપ્તતાના આક્રમણ સહિત મુશ્કેલીઓ અને સમસ્યાઓ તરફ દોરી શકે છે.ઉદાહરણ તરીકે, જાહેર સત્તામંડળ પાસે તેના રેકોર્ડ, તબીબી અહેવાલો અથવા તૃતીય વ્યક્તિને લગતા પ્રિસ્ક્રિપ્શનો હોઈ શકે છે પરંતુ જે તૃતીય વ્યક્તિ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવ્યા નથી.જો અપીલકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલ અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે તો આવી માહિતી કલમ ૧૧ (૧) માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને અનુસર્યા વિના માહિતી શોધનારને જાહેર કરી શકાય છે કારણ કે માહિતી ત્રીજી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવી ન હતી અથવા પૂરી પાડવામાં આવી ન હતી.આવા ઉદાહરણો ગુણાકાર કરી શકાય છે.વધુમાં, સૂચવવામાં આવેલી મુશ્કેલીઓ અને વિસંગતતાઓ ત્યારે પણ ઊભી થઈ શકે છે જ્યારે શબ્દ "અથવા" તરીકે વાંચવામાં આવે છે "અને" એવા કિસ્સાઓમાં જ્યાં માહિતી તૃતીય પક્ષ દ્વારા આપવામાં આવે છે.ઉદાહરણ તરીકે, બી. પી. એલ. પરિવાર તરીકે નોંધણી કરાવવા માટે, બી. પી. એલ. પરિવારોની યાદીમાં સામેલ ત્રીજા પક્ષ દ્વારા માહિતી આપવામાં આવી હોઈ શકે છે.તેથી, કલમ ૧૧ (૧) નો

અર્થઘટન કરવાની વાજબી અને યોગ્ય રીત એ છે કે પરંતુક દ્વારા નિર્ધારિત પરીક્ષણને ધ્યાનમાં રાખવું.જો તે તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત હોય અથવા તૃતીય પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હોય, તો તેની તપાસ કરવી પડશે કે શું માહિતીને ગોપનીય પ્રકૃતિની ગણી શકાય અને ગણી શકાય.આ રીતે વાંચો, જ્યારે માહિતી તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત હોય અને તેને પ્રથમ દૃષ્ટિએ ગોપનીય ગણી શકાય અને ગણી શકાય, ત્યારે કલમ ૧૧ (૧) હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.તેવી જ રીતે, જો માહિતી તૃતીય પક્ષ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી હોય અને તેને પ્રથમ દૃષ્ટિએ ઉક્ત તૃતીય પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવી હોય, તો ફરીથી કલમ ૧૧ (૧) હેઠળ સૂચવવામાં આવેલી પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું પડશે.

XXXXXX

૧૬. આમ, કલમ ૧૧ (૧) બે સંજોગો રજૂ કરે છે જ્યારે પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું પડે છે.પ્રથમ, જ્યારે માહિતી તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત હોય અને તેને પ્રથમ દૃષ્ટિએ ગોપનીય ગણી શકાય કારણ કે તે તૃતીય પક્ષના ગોપનીયતાના અધિકારને અસર કરે છે.બીજી પરિસ્થિતિ એ છે કે જ્યારે માહિતી જાહેર સત્તામંડળને તૃતીય પક્ષ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવે છે અને આપવામાં આવે છે અને પ્રથમ દૃષ્ટિએ માહિતી પૂરી પાડનાર તૃતીય પક્ષ આ માહિતીને ગોપનીય માને છે.કલમ ૧૧ (૧) માં આપવામાં આવેલી પ્રક્રિયા બંને કિસ્સાઓમાં લાગુ

પડે છે."

૬૧. અમે સ્પષ્ટ કરીશું કે કલમ ૧૧ માત્ર પ્રક્રિયાગત નથી પણ એક મૂળ જોગવાઈ પણ છે જે ત્યારે લાગુ પડે છે જ્યારે પી. આઈ. ઓ. તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત અથવા પૂરા પાડવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે અને તે તૃતીય પક્ષ દ્વારા તેને ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે.તેમાં પી. આઈ. ઓ. એ તૃતીય પક્ષને નોટિસ જારી કરવાની જરૂર છે જે લેખિતમાં અથવા મૌખિક રીતે રજૂઆત કરી શકે છે, જે રજૂઆત નિર્ણય લેતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવી પડશે.કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ કાયદા દ્વારા સંરક્ષિત વેપાર અથવા વ્યાપારી રહસ્યો સિવાયના તમામ કેસોમાં લાગુ પડે છે.નોંધપાત્ર રીતે, વેપાર રહસ્યો, બૌદ્ધિક સંપત્તિ અધિકારો વગેરે સહિતની માહિતી કલમ ૮ની પેટા–કલમ (૧) ની કલમ (ડી) અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૯ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. અન્ય તમામ કિસ્સાઓમાં જ્યાં માહિતી તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને તે તૃતીય પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે, ત્યાં જોગવાઈની દ્રષ્ટિએ જાહેરાતની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે જ્યાં જાહેરાતમાં જાહેર હિત કોઈ પણ સંભવિત નુકસાન અથવા નુકસાન કરતાં વધુ છે.ગોપનીયતા કાયદામાં સુરક્ષિત અને સંરક્ષિત છે કારણ કે જાહેર હિતમાં આવા રક્ષણની જરૂર છે.તે બદલો લેવાના ડર વગર મુક્ત સંચારને મદદ કરે છે અને પ્રોત્સાહન આપે છે.જો કે, ગુપ્તતાના રક્ષણમાં જાહેર હિત ત્રણ જાણીતા અપવાદોને આધિન છે.પ્રથમ અપવાદ અન્યાયની જાહેરાતમાં જાહેર હિત છે

કારણ કે ખોટા કામ સાથે સંકળાયેલી ગુપ્તતાની કોઈ ખોટ ન હોઈ શકે.બીજું, જ્યારે જનતાને ગેરમાર્ગે દોરવામાં આવે ત્યારે કોઈ જાહેર હિત ન હોઈ શકે.ત્રીજું, ગોપનીયતાનો સિદ્ધાંત ત્યારે લાગુ પડતો નથી જ્યારે જાહેરાત જાહેર ચિંતાની બાબતો સાથે સંબંધિત હોય, જે અભિવ્યક્તિ જાહેર જિજ્ઞાસાને સંતોષવા માટે સમાચાર મૂલ્ય અથવા સમાચારથી ખૂબ જ અલગ હોય છે.જાહેર ચિંતા એવી બાબતો સાથે સંબંધિત છે જે વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અભિન્ન ભાગ છે અને દરેકને તેના વિશે સત્ય અને ન્યાયી ટિપ્પણીનો અધિકાર છે.એવા અમુક સંજોગો છે કે જ્યાં ગોપનીયતા જાળવવામાં જાહેર હિત જાહેર હિત કરતાં વધુ હોઈ શકે છે અને આમ, સામાન્ય કાયદામાં, તેને અદાલતો દ્વારા ગુપ્ત માહિતી તરીકે ગણવામાં નહીં આવે.આ પાસાઓ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ હેઠળ સુસંગત હશે.

૬૨. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ એ ત્રણ અપવાદો અને વધુની વૈધાનિક માન્યતા છે જ્યારે તેમાં જાહેર હિતની કસોટીનો સમાવેશ થાય છે.તે જણાવે છે કે માહિતી, અન્યથા ગોપનીય ગણવામાં આવે છે, તે જાહેર કરી શકાય છે જો જાહેર કરવામાં જાહેર હિત આવા તૃતીય પક્ષના હિતને સંભવિત નુકસાન અને નુકસાન કરતાં વધારે હોય.કલમ ૨ની કલમ (એન) માં 'થર્ડ પાર્ટી' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે, જેનો અર્થ માહિતી માટે વિનંતી કરનાર નાગરિક સિવાયની વ્યક્તિ થાય છે અને તેમાં જાહેર સત્તામંડળનો સમાવેશ થાય છે.આમ, કલમ ૧૧ હેઠળ 'માહિતી' નો અવકાશ

કલમ (જે) થી કલમ ૮ (૧) ની સરખામણીમાં ઘણો વ્યાપક છે, કારણ કે તેમાં એવી માહિતી શામેલ હોઈ શકે છે જે વ્યક્તિગત છે તેમજ એવી માહિતી કે જે સરકાર અને તેની કામગીરી સાથે સંબંધિત છે, જે તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા તેના દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવે છે અને તેને ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે.તૃતીય પક્ષ જાહેર સત્તા સહિત કોઈપણ વ્યક્તિગત, કુદરતી અથવા ન્યાયિક સંસ્થાનો સમાવેશ કરી શકે છે.

૬૩. વ્યક્તિગત માહિતીના કિસ્સામાં ગોપનીયતા અને ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે તેનો સહસંબંધ અને જાહેર હિતની કસોટીના સંદર્ભમાં તેની જાહેરાત ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે.હવે અમે સરકાર સંબંધિત માહિતીની ગુપ્તતા અને તેની આંતરિક કામગીરીને લગતી માહિતી અને અન્ય ગોપનીય/વ્યક્તિગત માહિતી માટે અપનાવવામાં આવેલા અભિગમના વિરોધમાં આવી માહિતી જાહેર કરવામાં જાહેર હિતની કસોટી લાગુ કરવાના અભિગમમાં તફાવત જોવા માટે આગળ વધીએ છીએ.સરકારી માહિતીના સંદર્ભમાં આવા ન્યાયશાસ્ત્રના ભેદ માટેનું કારણ એટર્ની જનરલ (યુકે) વિરુદ્ધ હેઇનમેન પબ્લિશર્સ પીટીવાય Ltd.૩૯ માં શ્રેષ્ઠ રીતે વ્યક્ત કરવામાં આવ્યું છે જેમાં ઓસ્ટ્રેલિયાની ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું:

"[...] આધુનિક રાજ્ય અને તેના નાગરિકો વચ્ચેનો સંબંધ ખાનગી નાગરિકો વચ્ચે અસ્તિત્વમાં છે તેનાથી એટલો અલગ છે કે કરાર, મિલકત, વ્યાપારી અને

ખાનગી વિશ્વાસને સંચાલિત કરવા માટે ઘડવામાં આવેલા નિયમો જ્યાં વાદી સરકાર અથવા તેની એક એજન્સી હોય ત્યાં સંપૂર્ણપણે લાગુ પડતા નથી.ખાનગી નાગરિકોને પોતાના હિતોનું રક્ષણ કરવાનો અથવા તેને આગળ વધારવાનો અધિકાર છે. [જ્યારે કે] સરકારો જાહેર હિતમાં કાર્ય કરે છે, અથવા તમામ પ્રસંગોએ બંધારણીય રીતે કાર્ય કરવું જરૂરી છે.જાહેર હિતને આગળ વધારવા માટે સરકારો, તેમના વિભાગો અને એજન્સીઓ દ્વારા માહિતી રાખવામાં આવે છે, પ્રાપ્ત કરવામાં આવે છે અને આપવામાં આવે છે.તેથી, જાહેર અને ખાનગી હિત એ માપદંડ હોવો જોઈએ કે જેના દ્વારા ઈક્વિટી નક્કી કરે છે કે તે એવી માહિતીનું રક્ષણ કરશે કે જેનો સરકાર અથવા સરકારી સંસ્થા દાવો કરે છે કે તે ગુપ્ત છે." ઓસ્ટ્રેલિયાની ઉચ્ચ અદાલતે અગાઉ કોમનવેલ્થ વિ. જહોન ફેરફેક્સ એન્ડ સન્સ લિમિટેડમાં અવલોકન કર્યું હતું:

"પ્રશ્ન એ છે કે, જ્યારે કાર્યકારી સરકાર ઈક્વિટી દ્વારા આપવામાં આવેલ રક્ષણ માંગે છે, ત્યારે તે છેઃતેને શું નુકસાન બતાવવાની જરૂર છે?

ન્યાયી સિદ્ધાંત નાગરિકના વ્યક્તિગત, ખાનગી અને માલિકીના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યો છે, નહીં કે વહીવટી સરકારના ખૂબ જ અલગ હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે.તે ખાનગી હિતના ધોરણો અનુસાર નહીં, પરંતુ જાહેર હિતમાં કાર્ય કરે છે અથવા કાર્ય કરે છે તેવું માનવામાં આવે છે.આનો અર્થ એ નથી કે ઈક્વિટી સરકારના હાથમાં રહેલી માહિતીનું રક્ષણ કરશે નહીં, પરંતુ એવું

કહેવાનો અર્થ એ છે કે જ્યારે ઈક્વિટી સરકારી માહિતીનું રક્ષણ કરશે ત્યારે તે આ બાબતને વિવિધ ચશ્મા દ્વારા જોશે.

તે નાગરિક માટે પૂરતું નુકસાન હોઈ શકે છે કે તેની બાબતોથી સંબંધિત માહિતી જાહેર કરવાથી તેની ક્રિયાઓ જાહેર ચર્ચા અને ટીકા માટે ખુલ્લી પડી જશે.પરંતુ તે સરકાર માટે પ્રાસંગિક નુકસાન ભાગ્યે જ હોઈ શકે છે કે તેની ક્રિયાઓ સંબંધિત સામગ્રીનું પ્રકાશન તેને માત્ર જાહેર ચર્ચા અને ટીકા માટે ખુલ્લા પાડશે.આપણા લોકશાહી સમાજમાં એ અસ્વીકાર્ય છે કે સરકાર સંબંધિત માહિતીના પ્રકાશન પર પ્રતિબંધ હોવો જોઈએ જ્યારે તે માહિતીનો એકમાત્ર ગેરલાભ એ છે કે તે જનતાને સરકારી કાર્યવાહીની ચર્ચા, સમીક્ષા અને ટીકા કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.

તદનુસાર, કોર્ટ જાહેર હિતના સંદર્ભમાં ગુપ્તતાના સરકારના દાવાને નિર્ધારિત કરશે.જ્યાં સુધી જાહેરાતથી જાહેર હિતને નુકસાન થવાની સંભાવના નથી, ત્યાં સુધી તેનું રક્ષણ કરવામાં આવશે નહીં.

કોર્ટ એવી માહિતીના પ્રકાશનને અટકાવશે નહીં જે માત્ર સરકારની ભૂતકાળની કામગીરી પર પ્રકાશ પાડે છે, ભલે તે જાહેર સંપત્તિ ન હોય, જ્યાં સુધી તે અન્ય બાબતોમાં સમુદાયને પૂર્વગ્રહ ન કરે.પછી જાહેરાત પોતે જ સમુદાયને માહિતગાર રાખવામાં અને જાહેર બાબતોની ચર્ચાને પ્રોત્સાહન આપવામાં જાહેર હિતની સેવા કરશે.જો, તેમ છતાં, એવું જણાય છે કે જાહેરાત જાહેર હિત માટે હાનિકારક હશે

કારણ કે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા, વિદેશી દેશો સાથેના સંબંધો અથવા સરકારના સામાન્ય વ્યવસાય પૂર્વગ્રહયુક્ત હશે, તો જાહેરાત પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવશે.એવા કિસ્સાઓ હશે જેમાં વિરોધાભાસી વિચારણાઓ સારી રીતે સંતુલિત હશે, જ્યાં તે નક્કી કરવું મુશ્કેલ છે કે શું જાણવામાં અને તેના અભિપ્રાયને વ્યક્ત કરવામાં જનતાનો રસ, ગુપ્તતાની સુરક્ષાની જરૂરિયાત કરતાં વધારે છે કે કેમ."

યુનાઇટેડ કિંગડમની અદાલતો દ્વારા પણ ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવ્યું છે અને તેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે [જુઓ કોકો (સુપ્રા), એટર્ની જનરલ વિ. જોનાથન કેપ Ltd.૪૧].ગાર્ડિયન ન્યૂઝપેપર્સ (સુપ્રા) માં, કિન્કેલના લોર્ડ કીથે અવલોકન કર્યું હતું:

"જોકે, દેશની સતત સરકારનું પ્રતિનિધિત્વ કરતી ક્રાઉનની સ્થિતિને વિશેષ માનવામાં આવી શકે છે.કેટલાક કિસ્સાઓમાં ક્રાઉનના નોકરને સોંપવામાં આવેલી ગુપ્ત માહિતી જાહેર કરવાથી જનતાને નાણાકીય નુકસાન થઈ શકે છે.અન્ય કિસ્સાઓમાં આવી જાહેરાત યોગ્ય સરકારી હેતુઓની કાર્યક્ષમ પ્રાપ્તિમાં અવરોધ ઊભો કરીને જાહેર હિતને નુકસાન પહોંચાડી શકે છે અને સંરક્ષણ અથવા ગુપ્ત માહિતીનો ખુલાસો ચોક્કસપણે તે શ્રેણીમાં આવે છે.જો કે, સમગ્ર રાષ્ટ્રનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા ક્રાઉન પાસે કોઈ ખાનગી જીવન અથવા વ્યક્તિગત લાગણીઓ નથી જે ગુપ્ત માહિતીના ખુલાસાથી દુઃખી થઈ શકે.જ્યાં સુધી ક્રાઉન આવી જાહેરાતને રોકવા માટે અથવા ગુપ્તતાના આધારે તેના માટે નિવારણ

મેળવવા માટે કાર્ય કરે છે, તે જરૂરી છે કે, મારા મતે, તે બતાવવાની સ્થિતિમાં હોવું જોઈએ કે જાહેરાતથી જાહેર હિતને નુકસાન થવાની સંભાવના છે અથવા નુકસાન થયું છે.આ બતાવવા માટે ક્રાઉનને કેટલું આગળ વધવું પડશે તે દરેક કેસના સંજોગો પર આધાર રાખે છે.ક્રાઉન સેવક પોતે, અથવા તેના એજન્ટ તરીકે કામ કરતા અન્ય લોકો સાથેના પ્રશ્નમાં, ગુપ્તતાની જાળવણીમાં અને અન્ય ક્રાઉન સેવકોને તેને જાળવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવામાં સામાન્ય જાહેર હિત પૂરતું હોઈ શકે છે."

૬૪. આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૭૨માં, આ અદાલતે પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૧૨૩ની તપાસ કરતી વખતે, એસ. પી. ગુપ્તા (ઉપરોક્ત પ્રથમ ન્યાયાધીશનો કેસ) માં ફઝલ અલી, જે. દ્વારા લખાયેલા આ અદાલતના બંધારણીય ખંડપીઠનાં અગાઉના ચુકાદાનું ભાષાંતર કર્યું હતું, જેમાં દિલ્હી ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કેન્દ્રના કાયદા મંત્રી વચ્ચેના પત્રવ્યવહારની જાહેરાત સામે વિશેષાધિકારનો પ્રશ્ન નીચેના શબ્દોમાં ઊભો થયો હતોઃ

"૪૧. [.....] લોકશાહીમાં નાગરિકોને ખબર હોવી જોઈએ કે તેમની સરકાર શું કરી રહી છે.કોઈ પણ લોકશાહી સરકાર જવાબદારી વિના ટકી શકતી નથી અને જવાબદારીની મૂળભૂત ધારણા એ છે કે લોકો પાસે સરકારની કામગીરી વિશે માહિતી હોવી જોઈએ. જો લોકો જાણે કે સરકાર કેવી રીતે કામ કરી રહી છે અને

તેઓ તેમને આપવામાં આવેલા પોતાના લોકશાહી અધિકારોને પૂર્ણ કરી શકે અને લોકશાહીને ખરેખર અસરકારક સહભાગી લોકશાહી બનાવી શકે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે જાહેર તપાસનો સંપર્ક કરવો એ સ્વચ્છ અને સ્વસ્થ વહીવટ ચલાવવાનું એક નિશ્ચિત માધ્યમ છે.સરકારની કામગીરીને લગતી માહિતી જાહેર કરવી એ નિયમ હોવો જોઈએ અને જ્યાં જાહેર માહિતીની કડક જરૂરિયાત ધારવામાં આવી હોય ત્યાં જ ગુપ્તતાને અપવાદરૂપે ન્યાયી ઠેરવી શકાય છે.અદાલતનો અભિગમ એ હોવો જોઈએ કે જાહેર હિતની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને સતત શક્ય તેટલું ગુપ્તતાના ક્ષેત્રને ઘટાડવું જોઈએ કે જે જાહેર હિતના એક મહત્વપૂર્ણ પાસાને પણ સેવા આપે છે."

૬૫. આર. કે. જૈન (૧૯૯૩) (ઉપરોક્ત) માં બંધારણની કલમ ૭૪ (૨) અને ૭૫ (૩) નો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૨૧.....કલમ ૭૪ (૨) આ અદાલતને રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી સલાહની પ્રકૃતિની તપાસ કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે અને તેથી દસ્તાવેજોને જાહેર કરવાથી મુક્ત કરવામાં આવે છે.આ જાહેરાતથી ઉચ્ચ સ્તરે અમલદારો અને મંત્રી/મંત્રીમંડળની પેટા સમિતિ દ્વારા નિખાલસ અને નિખાલસ ચર્ચા અને મંતવ્યોની અભિવ્યક્તિને અટકાવવામાં જાહેર નુકસાન થશે, જેનાથી જાહેર સેવાને ગંભીર નુકસાન થશે.તેથી, મંત્રીમંડળના કાગળો, વિભાગોના વડાઓ

દ્વારા ચર્ચાની વિગતો; સરકારી તંત્રની આંતરિક કામગીરીને લગતા ઉચ્ચ સ્તરીય દસ્તાવેજો અને સરકારી નીતિઓ સાથે સંબંધિત તમામ કાગળો વર્ગ દસ્તાવેજોના છે, જે જાહેર હિતમાં તેઓ અથવા તેની સામગ્રીઓને જાહેરાત સામે સુરક્ષિત રાખવી જોઈએ.

XXXXXX

૩૦. બંધારણની કલમ ૭૫ (૩) હેઠળ સામૂહિક જવાબદારી બંધારણની અનુસૂચિ III માં નિર્ધારિત હોદ્દા અને ગુપ્તતાના શપથમાં આદેશિત ગોપનીયતા જાળવવાની છે કે મંત્રી પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે કોઈ પણ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓને કોઈ પણ બાબતની જાણ કરશે નહીં અથવા જાહેર કરશે નહીં જે તેના/તેણીના વિચારણા હેઠળ લાવવામાં આવશે અથવા મંત્રી તરીકે તેને/તેણીને જાણ કરવામાં આવશે સિવાય કે "મંત્રી તરીકેની તેની/તેણીની ફરજને યોગ્ય રીતે નિભાવવા" માટે જરૂરી હોય.તેના મહત્વનો આધાર અને મૂળભૂત પૂર્વધારણા અસાધારણ છે.પરંતુ ગુપ્તતાની જરૂરિયાત અને અસરને માત્ર કલમ ૭૫ (૩) દ્વારા પરિકલ્પિત સામૂહિક જવાબદારીની રાજકીય અનિવાર્યતાઓથી જ નહીં પણ તેના વ્યવહારવાદથી પણ પોષિત કરવી પડશે.

XXXXXX

૩૪. સમાન રીતે દરેક સભ્યને આ આગ્રહ રાખવાનો અધિકાર છે કે નિર્ણય લેવામાં તેમનું પોતાનું યોગદાન ગમે તે હોય, પછી ભલે તે અનુકૂળ હોય કે પ્રતિકૂળ, દરેક અન્ય સભ્ય તેને ગુપ્ત રાખશે.મંત્રીમંડળમાં ચર્ચા અથવા મતદાનમાં વ્યક્તિના યોગદાન દ્વારા ગુપ્તતાની જાળવણી ઔપચારિક રીતે અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવા માટે સૌથી અનુકૂળ અને અનુકૂળ વાતાવરણની બાંયધરી આપે છે. "એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે મંત્રીઓ અને સરકારી કર્મચારીઓએ બંધારણ અને કાયદા દ્વારા સોંપવામાં આવેલા કાર્યાલયની ફરજોની કામગીરીમાં ગુપ્તતા અને ગુપ્તતા જાળવવી જરૂરી છે.ગુપ્તતાના મહત્વ પર સ્પષ્ટતા કરતા, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૩૪. [.....] તે દૃશ્યમાં ગોપનીયતા અને સામૂહિક જવાબદારી જાહેર સેવાની કાર્યક્ષમતા વધારવા અથવા જાહેર હિતને વધારવા માટે સામૂહિક નિર્ણયની અસરકારકતા વધારવા માટે નિખાલસ અને ખુલ્લી ચર્ચાના ઉદ્દેશને અસરકારક બનાવવા માટે જોડિયા છે.કોઈપણ અનિવાર્ય અથવા ઓછામાં ઓછા મજબૂત કારણો વિના તેમને અવરોધે છે અને નબળા પાડે છે, તે જાહેર વહીવટની અસરકારકતા માટે હાનિકારક હશે.તે લોકશાહી શાસનના ફળોને બિનજરૂરી રીતે નકારી કાઢવા અને જવાબદારી અને ભરોસાપાત્રતાના હોદ્દાનો ત્યાગ કરવા સમાન હશે.નવી કરવેરા નીતિઓની ટોચની ગુપ્તતા જાળવવી આવશ્યક છે, પરંતુ બજેટ રજૂ કર્યાના એક દિવસ પહેલા બજેટની દરખાસ્તો લીક કરવી એ એક અપવાદરૂપ ઘટના હોઈ શકે છે.”

૬૬. ત્યારબાદ, બર્માહ ઓઇલ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ગવર્નર એન્ડ કંપની ઓફ ધ બેંક ઓફ ઇંગ્લેન્ડ એન્ડ અનધર ૪૩માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો, જેમાં લોર્ડ્સે એ ધારણાને નકારી કાઢી હતી કે "કોઈપણ સક્ષમ અને પ્રમાણિક જાહેર સેવકને તેમના લખાણોની સ્પષ્ટતાને ધ્યાનમાં રાખીને બિલકુલ રોકવામાં આવશે કે તેમને મુકદ્દમામાં વિચિત્ર તરીકે રજૂ કરવાની તકને ધ્યાનમાં રાખીને" આ દલીલ સંબંધિત દસ્તાવેજની ઍક્સેસને નકારવા માટે સંપૂર્ણપણે અસંબદ્ધ આધાર હશે.બર્મા ઓઇલ લિમિટેડ (સુપ્રા) માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સ્પષ્ટ સિદ્ધાંત જાહેર હિતના તે પાસાથી અલગ શ્રેણીમાં આવે છે, જે યોગ્ય સંજોગોમાં જરૂરી હોઈ શકે છે કે 'ગોપનીય રીતે ટેન્ડર કરવામાં આવેલી માહિતીના સ્ત્રોતો અને પ્રકૃતિ' ને જાહેર કરવાથી અટકાવવી જોઈએ.સમાન ગુણોત્તર દર્શાવતા અન્ય કેટલાક કેસોનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો [જુઓ–બટર ગેસ એન્ડ ઓઇલ કંપની v.હેમર ૪૪; એર કેનેડા વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ટ્રેડ ૪૫; અને કાઉન્સિલ ઓફ સિવિલ સર્વિસ યુનિયન્સ વિ. સિવિલ સર્વિસ મંત્રી ૪૬].

૬૭. આમ ઠરાવ્યા પછી, બેન્ચે આર. કે. જૈન (૧૯૯૩) (ઉપરોક્ત) માં નિરીક્ષણ કરવા માટે આગળ વધ્યા હતા:

“૪૮. લોકશાહીમાં અમુક અંશે ગુપ્તતા વિના ઉચ્ચ સરકારી સ્તરે કામ કરવું

સ્વાભાવિક રીતે મુશ્કેલ છે.જો દરેક દસ્તાવેજ સંવેદનશીલ નીતિગત નિર્ણયો ઘડવા માટે તૈયાર કરવામાં આવે અથવા જો તે જાહેર કરવામાં આવે તો તે સ્તરે સંકલિત અધિકારીઓની ચરિત્ર સૂચિનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે તૈયાર કરવામાં આવે તો કોઈ પણ મંત્રી કે વરિષ્ઠ અધિકારી તેમની સત્તાવાર જવાબદારીઓને અસરકારક રીતે નિભાવી શકશે નહીં.સામાન્ય રીતે પ્રામાણિકતા અને અખંડિતતાનું મૂલ્યાંકન એક ઉચ્ચ જવાબદારી છે.ઉચ્ચ સંકલન સ્તર પર તે એક નાજુક હશે જે જ્યારે સામગ્રી સાથે બેકઅપ લેવામાં નહીં આવે ત્યારે વધુ જટિલ બને છે.સંવેદનશીલ વિસ્તારોમાં ભાગ્યે જ સામગ્રી ઉપલબ્ધ હશે.તેની આસપાસના અધિકારી દ્વારા એકત્ર કરાયેલી પ્રતિષ્ઠા આધાર બનાવશે.જો અહેવાલો જાહેર કરવામાં આવે, અથવા જો જાહેરાત નિયમિત હોય, તો જાહેર હિતને ગંભીર નુકસાન થશે.બીજી બાજુ, ગુપ્તતા અધિકારીઓની કાર્યક્ષમતા અને અખંડિતતામાં સુધારો કરવા માટે પ્રામાણિક મૂલ્યાંકનમાં વધારો કરશે.

૪૯. જો સરકારી તંત્રની આંતરિક કામગીરી બિનજરૂરી રીતે જાહેર જનતા સમક્ષ ખુલ્લી પાડવામાં આવે તો, જ્યારે અમલદારો દ્વારા, વ્યક્તિગત રીતે પણ વ્યવહાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે સરકારની કામગીરીમાં સમાનતા રાખવી મુશ્કેલ બની જાય છે.આવા સંવેદનશીલ મુદ્દાઓ પર તે સ્પષ્ટ અને સ્પષ્ટ મંતવ્યો અથવા મંતવ્યો વ્યક્ત કરવામાં અવરોધ ઊભો કરશે.તેથી, એવું બની શકે છે કે તે સ્તરે ચર્ચાઓ અને અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં તે વર્ગ અથવા શ્રેણી અથવા દસ્તાવેજોને ખાસ કરીને નીતિગત બાબતો પર રક્ષણ મળે.તેથી, જ્યાં રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા અથવા

ઉચ્ચ નીતિ, ઉચ્ચ સંવેદનશીલતા સામેલ હોય તેવા કેટલાક દસ્તાવેજો જાહેર કરવા માટે વહીવટી જાહેર હિતની પ્રતિરક્ષાનો જવાબ આપવા અદાલત તૈયાર રહેશે.

XXXXXX

૫૪. [...] રાષ્ટ્રપતિ નિક્સનના કેસમાં, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે સ્પષ્ટ સત્તાઓ હેઠળ ઉદ્ભવતા દાવાઓનું અર્થઘટન અને વર્ણન કરવું, બંધારણની ગણતરી કરેલી સત્તાઓમાંથી મેળવવામાં આવેલી કથિત સત્તાઓના સંદર્ભમાં દાવાઓનું અર્થઘટન કરવું, તે નક્કી કરવામાં કે શું આ બાબત બંધારણ દ્વારા સરકારની બીજી શાખાને કોઈ પણ રીતે પ્રતિબદ્ધ કરવામાં આવી છે કે કેમ, અથવા તે શાખાની કાર્યવાહી જે પણ સત્તા કરવામાં આવી છે તેનાથી વધી ગઈ છે કે કેમ, તે પોતે બંધારણીય અર્થઘટનમાં એક નાજુક કવાયત છે, અને બંધારણના અંતિમ દુભાષિયા તરીકે અદાલતની જવાબદારી છે.

૬૮. તે જ સમયે, તે યોજાયો હતોઃ

“૫૫. [.....] કલમ ૭૪ (૨) એ રેકોર્ડ રજૂ કરવા માટે સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ

નથી.માત્ર મંત્રી અથવા મંત્રીમંડળ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી વાસ્તવિક સલાહ અને મંત્રી અથવા મંત્રીમંડળ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને કોઈ અને જો હોય તો શું સલાહ આપવામાં આવી હતી તે પ્રશ્નની અદાલત દ્વારા તપાસ કરવામાં આવશે નહીં.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો ન્યાયિક સમીક્ષાની મર્યાદા સલાહની હકીકત, તેની હદ, મર્યાદા અને અવકાશ સુધી મર્યાદિત છે, પરંતુ રેકોર્ડ એટલે કે જે સામગ્રી પર સલાહની સ્થાપના કરવામાં આવી છે તેના સુધી મર્યાદિત નથી.એસ. પી. ગુપ્તાના કેસમાં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી વાસ્તવિક સલાહને જ તપાસમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે અને અન્ય દસ્તાવેજો અથવા રેકોર્ડ્સને મુક્તિ આપવામાં આવી નથી જે રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી સલાહનો ભાગ છે.

૫૬. ભૂતકાળમાં પ્રચલિત કરતાં વધુ ખુલ્લી સરકાર તરફના આધુનિક વલણો સ્પષ્ટ છે.તેની ન્યાયિક સમીક્ષામાં અદાલત રેકોર્ડની તપાસ કરવા અને સ્પર્ધાત્મક જાહેર હિત અને ન્યાયના વહીવટ વચ્ચેના સંતુલન કાર્યનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે ઇન કેમેરા પ્રક્રિયા અપનાવશે.તે સમાન રીતે સર્વોપરી વિચારણા છે કે ન્યાય માત્ર થવો જોઈએ નહીં પણ જાહેરમાં કરવામાં આવ્યો હોવાનું પણ સ્વીકારવામાં આવશે.જવાબદાર સરકારની આધુનિક પરિસ્થિતિઓમાં, મંત્રીમંડળ અથવા મંત્રીમંડળ દ્વારા સત્તાના વધારા પર અંકુશ તરીકે સંસદ પર હંમેશા આધાર રાખવો જોઈએ નહીં.જો કે અદાલત નીતિની બાબતો પર તેના મંતવ્યોને કારોબારીના મંતવ્યો સાથે બદલશે નહીં, તેમ છતાં તે જોવાની તેની

નિઃશંક સત્તા અને ફરજ છે કે કારોબારી તેની સત્તાનો ઉપયોગ ફક્ત તે હેતુ માટે કરે છે જેના માટે તેને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.સલાહ અથવા અભિપ્રાયની ગુપ્તતા કોઈ પણ રીતે નિર્ણાયક નથી.નિખાલસતા, નિખાલસતા અને ગુપ્તતા એ સામાન્ય જાતિના અભિન્ન પાસાં છે, એટલે કે, કાર્યક્ષમ સરકારી કામગીરી, ચોક્કસપણે નિર્ણાયક છે, પરંતુ સંતુલનના કાર્યને ધ્યાનમાં રાખીને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે છે.નક્કી થયેલા કિસ્સાઓ દર્શાવે છે કે સત્તાનો ઉપયોગ ઘણીવાર તેનાથી વધુ અથવા કોઈ અન્ય હેતુ વગેરે માટે કરવામાં આવતો હતો. કેટલીકવાર જાહેર સેવાના કારણો આ મુદ્દાના નિર્ણાયક હશે, પરંતુ જો દસ્તાવેજ જાહેર કરવામાં ન આવે તો ન્યાયના વહીવટમાં જે નુકસાન થશે તેની સામે કોર્ટને તેનું વજન કરવાથી તેઓએ ક્યારેય અટકાવવું જોઈએ નહીં, અને ન્યાયના કારણને સંભવિત નુકસાન પણ મૂલ્યાંકન અને તોલવું આવશ્યક છે.તેનું વજન કાર્યવાહીની પ્રકૃતિ કે જેમાં જાહેરાતની માંગ કરવામાં આવી છે, તે સ્તર કે જેના પર આ બાબત પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો; વિચારણાનો વિષય; દસ્તાવેજોની સુસંગતતા અને દાવામાં દસ્તાવેજ મહત્વનો હશે તે સંભાવનાના પ્રમાણ અનુસાર બદલાશે.સંતુલન જાળવવામાં, અદાલત હંમેશા, જો તેને જરૂરી લાગે, તો પોતે જ દસ્તાવેજોની તપાસ કરી શકે છે.તેથી બંધારણીય, વૈધાનિક અથવા કારોબારી સત્તાઓનો ઉપયોગ બંધારણ અને કાયદા અનુસાર થાય છે તેની ખાતરી કરવી એ આ અદાલતની બંધારણીય, કાયદેસર અને કાયદેસર શક્તિ અને ફરજ છે.આની જરૂર પડી શકે છે, જોકે તેમાં કોઈ શંકા નથી કે માત્ર મર્યાદિત સંખ્યામાં કિસ્સાઓમાં, તેમ છતાં સરકારની આંતરિક કામગીરી જાહેર

નજર સામે આવી શકે છે.એટર્ની જનરલ અને સોલિસિટર જનરલની દલીલો કે સરકારની આંતરિક કામગીરી જાહેર નજર સામે આવી જશે, અને જે કોઈ આને ખોટી માહિતીવાળી ટીકા માટે પૂરતી સામગ્રી વિનાના પ્રસંગ તરીકે જોશે તે હવે સુસંગત નથી.વ્યક્તિગત નાગરિકને અસર કરતી કામગીરીની પ્રકૃતિને સુધારવા માટે ગણવામાં આવેલી ટીકા આવકાર્ય છે."

૬૯. ઉપરોક્ત ફકરાઓ સરકાર અને તેની કામગીરીમાં ગુપ્તતાની સુસંગતતા પર પ્રકાશ પાડે છે.જો કે, આ કહેવું નથી કે ગોપનીયતાની અરજી એ એક સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ છે, કારણ કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈની દ્રષ્ટિએ, પી. આઈ. ઓ. એ સંતુલનની કવાયત હાથ ધરવી પડશે અને જાહેર કરવામાં આવતી માહિતી પર તૃતીય પક્ષને સંભવિત નુકસાન અથવા ઈજા સાથે માહિતી જાહેર કરવાના ફાયદા અને લાભોનું મૂલ્યાંકન કરવું પડશે.અમે હેઇનમેન પબ્લિશર્સ પીટીવાય લિમિટેડ (સુપ્રા) અને જહોન ફેરફેક્સ એન્ડ સન્સ લિમિટેડ (સુપ્રા) માં ઓસ્ટ્રેલિયાની ઉચ્ચ અદાલતના નિર્ણયોના સંદર્ભમાં "આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) અને કલમ ૧૧" શીર્ષક હેઠળ સરકારી દસ્તાવેજો સુધી પહોંચવાના અધિકાર અંગેના સામાન્ય અભિગમનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૭૦. મોટાભાગના ન્યાયશાસ્ત્રીઓ સ્વીકારશે કે સરકારના તમામ પાસાઓમાં સંપૂર્ણ પારદર્શિતા ન તો શક્ય છે અને ન તો ઇચ્છનીય છે[12], કારણ કે સરકારી માહિતીની સંપૂર્ણ જાહેરાત પર ઘણી મર્યાદાઓ છે, ખાસ કરીને રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા, રાજદ્વારી સંબંધો, આંતરિક સુરક્ષા અથવા સંવેદનશીલ રાજદ્વારી પત્રવ્યવહારને લગતી બાબતોમાં.સરકારના નિર્ણય લેનારાઓને સ્વીકારવાની અને તેમના પર વિશ્વાસ કરવાની પણ જરૂર છે, જે તેમને પણ કમાવી પડે છે, જ્યારે તેઓ વિનંતી કરે છે કે તેમની બેઠકોમાં ગોપનીયતા અને મંતવ્યોના આદાનપ્રદાનની જરૂર છે જેથી સંવેદનશીલ, ત્રાસદાયક અને જીવલેણ મુદ્દાઓ પર અભિપ્રાયોનો મુક્ત પ્રવાહ રહે, જેમાં અલગ–અલગ મંતવ્યો હોઈ શકે.જો કે, આ કહેવું નથી કે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા, રાજદ્વારી સંબંધો, આંતરિક સુરક્ષા અથવા સંવેદનશીલ રાજદ્વારી પત્રવ્યવહાર સાથે સંબંધિત પાસાઓ પર પણ ગુપ્તતા જાળવવામાં કોઈ જોખમ નથી.પ્રમાણિક અને ન્યાયી મૂલ્યાંકનની ખાતરી કરવામાં ગોપનીયતાની કેટલીક અસર અને મહત્વ હોઈ શકે છે, જો કે તે બીજી રીતે પણ કામ કરી શકે છે અને તેથી, શું જાહેર કરવું જોઈએ તે જાહેર હિતને લગતી અધિકૃત તપાસ પર આધારિત છે, એટલે કે, શું પ્રવેશનો અધિકાર અને જાણવાનો અધિકાર

12*માઈકલ શુડસન, 'જાણવાનો અધિકાર વિરુદ્ધ ગુપ્તતાની જરૂર:યુ. એસ. એક્સપિરિયન્સ 'ધ કન્વર્સેશન (મે ૨૦૧૫)//વાતચીત.કોમ/ધ–રાઈટ–ટુ–નો–વર્સીસ–ધ–નીડ–ફોર–સિક્રેસી–ધ–યુઝ–એક્સપિરિયન્સ–૪૦૯૪૮>; એરિક આર. બૂટ, 'ધ ફીઝિબિલિટી ઓફ અ પબ્લિક ઇન્ટરેસ્ટ ડિફેન્સ ફોર વ્હીસલબ્લોઇંગ', લો એન્ડ ફિલોસોફી (૨૦૧૯).સામાન્ય રીતે માઈકલ શુડસન, ધ રાઈઝ ઓફ ધ રાઈટ ટુ નો જુઓ:રાજકારણ અને પારદર્શિતાની સંસ્કૃતિ, ૧૯૪૫–૧૯૭૫ (કેમ્બ્રિજ (એમએ):હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૨૦૧૫).*

ગોપનીયતાની સુરક્ષામાં સંભવિત જાહેર હિત કરતાં વધારે છે અથવા જ્યારે માહિતી આવા તૃતીય પક્ષો સાથે સંબંધિત હોય અથવા માહિતી પ્રકૃતિમાં ગોપનીય હોય ત્યારે તૃતીય પક્ષોને નુકસાન અને નુકસાન કરતાં વધારે છે.

બિંદુ નં. ૪:'જાહેર રસ' શબ્દનો અર્થ

૭૧. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. એસોસિએશન ફોર ડેમોક્રેટિક રિફોર્મ્સ એન્ડ અનધર૨૦૮માં મતદારોના ઉમેદવારોની પૂર્વભૂમિકા જાણવાના અધિકાર અને બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) માંથી ઉદ્ભવતા માહિતીના અધિકારને માન્યતા આપતા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે માહિતીસભર નાગરિકોની રચનામાં જાહેર હિતને ટેકો આપવા માટે કોર્ટ દ્વારા નિર્દેશો જારી કરી શકાય છે, જેમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૪૬. [...] લોકશાહીમાં માહિતી મેળવવાના અધિકારને સર્વત્ર માન્યતા આપવામાં આવે છે અને તે લોકશાહીની વિભાવનામાંથી વહેતો કુદરતી અધિકાર છે.આ તબક્કે, અમે નાગરિક અને રાજકીય અધિકારોના આંતરરાષ્ટ્રીય કરારની કલમ ૧૯ (૧) અને (૨) નો સંદર્ભ લઈશું જે નીચે મુજબ છે:

(૧) દરેક વ્યક્તિને હસ્તક્ષેપ વિના અભિપ્રાય રાખવાનો અધિકાર રહેશે.

(૨) દરેક વ્યક્તિને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર રહેશે; આ અધિકારમાં મૌખિક રીતે, લેખિતમાં અથવા પ્રિન્ટમાં, કલાના સ્વરૂપમાં અથવા તેની પસંદગીના અન્ય કોઈપણ માધ્યમો દ્વારા તમામ પ્રકારની માહિતી અને વિચારોને શોધવાની, પ્રાપ્ત કરવાની અને પ્રદાન કરવાની સ્વતંત્રતાનો સમાવેશ થશે.

૬. આ અદાલતના ઘણા બધા નિર્ણયોનું સંચિત વાંચન, જેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તે સ્પષ્ટ છે કે જો વિધાનસભા અને કારોબારી માટેના ક્ષેત્રને જાહેર હિત માટે હાનિકારક છોડી દેવામાં આવે, તો આ અદાલતને બંધારણની કલમ ૧૪૧ અને ૧૪૨ સાથે વાંચવામાં આવેલી કલમ ૩૨ હેઠળ જાહેર હિતને ટેકો આપવા માટે કારોબારીને જરૂરી નિર્દેશો જારી કરવા માટે પૂરતો અધિકારક્ષેત્ર હશે."

સ્પષ્ટપણે, માહિતીસભર મતદારમંડળ, નિષ્પક્ષ ચૂંટણીઓ અને દ્વંદ્વાત્મક લોકશાહીના નિર્માણમાં વ્યાપક જાહેર હિતએ આ અદાલતને વ્યક્તિગત સંપત્તિ, શૈક્ષણિક લાયકાત અને ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારના ફોજદારી કેસમાં અગાઉની સંડોવણી સહિતની પૂર્વભૂમિકા સંબંધિત માહિતી જાહેર કરવા છતાં નિર્દેશો જારી કરવા માટે મજબૂર કરી હતી.

૭૨. જાહેર હિત, જેને કેટલીકવાર સ્વાભાવિક રીતે આકારહીન અને ચોક્કસ વ્યાખ્યામાં અસમર્થ તરીકે ટીકા કરવામાં આવે છે, તે સમયની કસોટી અને

અધિકારોના ઐતિહાસિક સંઘર્ષની કસોટી છે, જે ઘણીવાર માહિતીના અધિકારના કાયદામાં પ્રવેશના અધિકાર અને પ્રવેશને નકારવાના વિરોધાભાસી અધિકારના રક્ષણને સંતુલિત કરવા માટે લાગુ કરવામાં આવે છે.મોસ્લે વિ. ન્યૂઝ ગ્રૂપ પેપર્સ Ltd.૪૯ માં એવું જોવા મળ્યું છેઃ

“૧૩૦... તે માત્ર વ્યક્તિગત ગોપનીયતા વિરુદ્ધ જાહેર હિતની બાબત નથી.આધુનિક ધારણા એ છે કે વ્યક્તિગત ગોપનીયતાનું સન્માન કરવામાં જાહેર હિત છે.આમ તે વિરોધાભાસી જાહેર હિતની વિચારણાઓને ધ્યાનમાં લેવાનો અને વધુને વધુ સારી રીતે માન્યતા પ્રાપ્ત માપદંડ અનુસાર તેનું મૂલ્યાંકન કરવાનો પ્રશ્ન છે.”

આર. ટી. આઈ. કાયદો કોઈ અપવાદ નથી.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) એ માહિતીની પહોંચ માટે 'વ્યાપક જાહેર હિત' ની સંતોષની જરૂરિયાત સૂચવે છે જ્યારે માહિતી કોઈ પણ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતી વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત નથી, અથવા વ્યક્તિની ગોપનીયતા પર અયોગ્ય આક્રમણનું કારણ બને છે.કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ જણાવે છે કે કાયદા દ્વારા સંરક્ષિત વેપાર અથવા વ્યાપારી રહસ્યોના કિસ્સામાં સિવાય, જાહેરાતની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે જો જાહેરાતમાં જાહેર હિત ત્રીજા પક્ષના હિતને કોઈ સંભવિત નુકસાન અથવા નુકસાન કરતાં વધુ મહત્વ ધરાવે છે.ત્રીજા પક્ષના હિત માટે 'સંભવિત નુકસાન અથવા ઈજા' શબ્દોની

સરખામણીના હેતુ માટે 'મહત્વ' શબ્દ દ્વારા કરવામાં આવે છે.‘પરંતુકના સંદર્ભમાં 'સંભવિત' નો અર્થ દૂરના, દૂરના અથવા કાલ્પનિક કંઈક નથી, પરંતુ ત્રીજા પક્ષને નુકસાન અને ઈજા થવાની ગણતરીપાત્ર, અનુમાનિત અને નોંધપાત્ર સંભાવના છે.

૭૩. સ્પર્ધાત્મક જાહેર હિતોની સરખામણી અથવા સંતુલનની કવાયત બંને વિભાગોમાં હાથ ધરવામાં આવવી જોઈએ, જોકે કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ સરખામણી મુક્તિ પાછળનું જાહેર હિત, એટલે કે વ્યક્તિગત માહિતી અથવા વ્યક્તિની ગોપનીયતાનું આક્રમણ અને માહિતીની પહોંચ પાછળનું જાહેર હિત વચ્ચે છે, જ્યારે કલમ ૧૧ (૧) ના પરંતુક દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ પરીક્ષણ કંઈક અંશે વ્યાપક અને વ્યાપક છે કારણ કે તેમાં ત્રીજી વ્યક્તિ સંબંધિત માહિતીની જાહેરાત અથવા ત્રીજી વ્યક્તિ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી અને ગોપનીય તરીકે ગણવામાં આવતી માહિતી અને જાહેરાત પર ત્રીજા પક્ષને સંભવિત નુકસાન અથવા ઈજા વચ્ચેની સરખામણી જરૂરી છે, જેમાં જાહેરાત પર ત્રીજા પક્ષને તમામ પ્રકારના 'સંભવિત' નુકસાન અને ઈજા સામેલ હશે. જાહેરાત.

૭૪. બિહાર જાહેર સેવા આયોગ વિરુદ્ધ સૈયદ હુસૈન અબ્બાસ રિઝવી અને અન્ય ૫૦ કેસમાં આ અદાલતે એવું માન્યું છે કે કલમ ૮ (૧) (જે) માં 'જાહેર હિત' શબ્દસમૂહને તેના સાચા અર્થમાં સમજવો પડશે જેથી આર. ટી. આઈ. કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓને સંપૂર્ણ અર્થ આપી શકાય. જો કે, આર. ટી. આઈ.

કાયદો જાહેર હિત ક્યાં છે તે નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લેવાના પરિબળોને ખાસ ઓળખતો નથી.તેથી, આર. ટી. આઈ. કાયદાના સંદર્ભમાં 'જાહેર હિત' અભિવ્યક્તિનો અર્થ સમજવો મહત્વપૂર્ણ છે. આ અદાલતે 'જાહેર હિત' નો અર્થ જાહેર હિત અને લાગુ પડતા રક્ષણની બાંયધરી આપતા જાહેર કલ્યાણ તરીકે દર્શાવ્યો હતો, જેમાં સમગ્ર જનતાનો હિસ્સો છે અને અવલોકન કર્યું હતું:

"૨૩. સત્તાવાળાઓ દ્વારા સંતોષ પર નિરપેક્ષપણે પહોંચવું પડશે અને આવા ખુલાસાના પરિણામોને આપેલ કેસના સંજોગોના સંદર્ભમાં તોલવું પડશે.નિર્ણય એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે નોંધાયેલા ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ સંતોષ પર આધારિત હોવો જોઈએ કે વિશાળ જાહેર હિત ગોપનીયતાના અનુચિત આક્રમણ અથવા જોગવાઈમાં જણાવેલા અન્ય પરિબળો કરતાં વધુ છે.કેટલીક બાબતો, ખાસ કરીને નિમણૂકના સંબંધમાં, ખૂબ જ ગુપ્તતા સાથે વ્યવહાર કરવો જરૂરી છે.વિશ્વાસમાં અને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ, પ્રામાણિકતા અને વફાદારી સાથે તે માહિતી આપતા અન્ય લોકો દ્વારા જાહેરાતના પરિણામે માહિતી સત્તાના જ્ઞાનમાં આવી શકે છે.આવી માહિતીની ગુપ્તતા જાળવવામાં આવશે, આમ, તેને વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતાના દાયરામાં લાવવામાં આવશે.તેવી જ રીતે, એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે કે જ્યાં જાહેરાતનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી અથવા તે વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં અનુચિત આક્રમણનું કારણ પણ બની શકે છે.આ તમામ રક્ષણોને તેમનું યોગ્ય અમલીકરણ આપવું પડશે કારણ કે તેઓ વૈધાનિક મુક્તિમાંથી ઉદ્ભવે છે.તે ખાનગી હિત અને જાહેર હિત વચ્ચેનો નિર્ણય સરળ

નથી.આ એક એવી બાબત છે જેમાં વ્યક્તિને ગોપનીયતાના અધિકારના સંદર્ભમાં બંધારણીય રક્ષણ ઉપલબ્ધ છે.આમ, ગોપનીયતાના અધિકાર અને માહિતીના અધિકાર વચ્ચેના સંતુલન પરિબળને ધ્યાનમાં રાખીને જાહેર હિતનો અર્થ કાઢવો પડશે, જે હેતુ હાંસલ કરવાનો છે અને જે હેતુ વ્યાપક જાહેર હિતમાં પૂરો થશે, ખાસ કરીને જ્યારે આ બંને અધિકારો ભારતના બંધારણ હેઠળના બંધારણીય મૂલ્યોમાંથી ઉદ્ભવે છે."

૭૫. માહિતીની પહોંચમાં જાહેર હિત એ એવી વસ્તુનો ઉલ્લેખ કરે છે જે જાહેર કલ્યાણના હિતમાં છે.જાહેર કલ્યાણ એ જે જાહેર હિતમાં છે તેનાથી વ્યાપક રીતે અલગ છે."કંઈક જે જાહેર હિતમાં છે "અને" કંઈક જે જાહેર હિતમાં છે "તે બે અલગ અને અલગ પરિમાણો છે.ઉદાહરણ તરીકે, જનતાને ખાનગી બાબતોમાં રસ હોઈ શકે છે જેની સાથે જનતાને કોઈ ચિંતા ન હોય અને જાણવાની તાત્કાલિક જરૂર હોય.જો કે, ખાનગી બાબતોમાં લોકોનું આ પ્રકારનું હિત ગોપનીયતાના રક્ષણને નકારી કાઢશે અને સીધું પસાર કરશે.કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) દ્વારા આપવામાં આવેલી ચોક્કસ મુક્તિ પાછળનો ઉદ્દેશ અને હેતુ વ્યક્તિગત માહિતીની બિનજરૂરી પહોંચથી પોતાને સુરક્ષિત રાખવાનો અને ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે સંકળાયેલ પ્રતિષ્ઠા, સન્માન વગેરે જેવા પાસાઓનું રક્ષણ કરવાનો છે.તેવી જ રીતે, ખાનગી વ્યક્તિઓ અને સરકારના કિસ્સામાં પણ ગોપનીયતા જાળવવામાં જાહેર હિત છે, જેની આપણે પહેલેથી જ ચર્ચા કરી છે.

૭૬. આર. ટી. આઈ. કાયદાના સંદર્ભમાં જાહેર હિતની કસોટીનો અર્થ એ છે કે માહિતીના અધિકાર, ગોપનીયતાના અધિકાર અને આક્રમણના પરિણામો, અને ગુપ્તતાના ભંગ અને કોઈ ચોક્કસ માહિતી અને વ્યક્તિના સંદર્ભમાં તૃતીય પક્ષને સંભવિત નુકસાન અને ઈજા પહોંચાડવા પાછળના હેતુ અને હેતુ પર પ્રતિબિંબિત કરવું.એક લેખ 'માહિતીની સ્વતંત્રતા અને જાહેર હિતઃઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી કોમનવેલ્થ લો જર્નલમાં પ્રકાશિત 'કોમનવેલ્થ એક્સપીરિયન્સ', પ૧ જાહેરનામાની તરફેણ કરતા પરિબળો, જાહેરનામાની વિરુદ્ધ અને છેલ્લે જાહેર હિતની વિચારણા માટે અપ્રસ્તુત પરિબળો નીચે મુજબ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યા છેઃ

“સામાન્ય રીતે એવું સ્વીકારવામાં આવે છે કે જાહેર હિત એ કોઈ બાબત વિશેની જાહેર જિજ્ઞાસાને સંતોષવાના અર્થમાં જાહેર હિતનો પર્યાય નથી.ઉદાહરણ તરીકે, યુકે ઈન્ફોર્મેશન ટ્રિબ્યુનલે 'જાહેર હિતમાં જાણવાની બાબતો અને જાહેર જનતા માટે માત્ર રસપ્રદ બાબતો (એટલે કે જે લોકો વિશે જાણવા માંગે છે, અને જે અખબારો વેચે છે, પરંતુ સુસંગત નથી) વચ્ચે તફાવત દર્શાવ્યો છે.
જાહેરાતની તરફેણ કરતા પરિબળોમાં જાહેર હિતનો સમાવેશ થાય છેઃજાહેર મહત્વના મુદ્દા પર ચર્ચામાં યોગદાન આપવું; અધિકારીઓની જવાબદારી; જાહેર ભંડોળના ખર્ચમાં નિખાલસતા, તેના નિયમનકારી કાર્યોની જાહેર સત્તા દ્વારા કામગીરી, જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા ફરિયાદોનું સંચાલન; ખોટું કામ, બિનકાર્યક્ષમતા અથવા અન્યાયનો ખુલાસો; વ્યક્તિઓ તેમની સામે કરવામાં

આવેલા આરોપોને રદિયો આપવા સક્ષમ બનવું; નિર્ણય લેવાની ચકાસણીમાં વધારો; અને જાહેર આરોગ્ય અથવા સલામતી માટે જોખમ સામે રક્ષણ.

જાહેરાત સામે વજન ધરાવતા પરિબળોમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છેઃસુરક્ષા અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધોને નુકસાન થવાની સંભાવના; નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાઓની અખંડિતતા અથવા વ્યવહાર્યતાને નુકસાન થવાની સંભાવનાઃ જાહેર સંસ્થાઓમાં જાહેર હિત તેમના કાર્યો અસરકારક રીતે કરવા માટે સક્ષમ છે; વ્યક્તિંતઓની ગોપનીયતાની જાળવણીમા જાહેર હિત અને વિશ્વાસની જાળવણીમાં જાહેર હિત.

જાહેર હિતની વિચારણા માટે અપ્રસ્તુત પરિબળોની પણ ઓળખ કરવામાં આવી છે.તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છેઃકે માહિતીને ખોટી રીતે સમજવામાં આવી શકે છે; કે વિનંતી કરેલી માહિતી વધુ પડતી તકનીકી પ્રકૃતિની છે; અને તે જાહેરાત સરકાર અથવા અધિકારીઓને શરમમાં પરિણમશે."

૭૭. કેમ્પબેલ (ઉપરોક્ત) માં, જાહેર હિતની કસોટી પર વધુ સ્પષ્ટતા કરવા માટે પ્રેસ કમ્પ્લેન્ટ્સ કમિશન કોડ ઓફ પ્રેક્ટિસનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો, જે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને વ્યક્તિના ગોપનીયતા અધિકારોના આંતરછેદ પર છે.

“૧. જાહેર હિતમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છેઃ

((i) ગુના અથવા ગંભીર દુષ્કૃત્યને શોધી કાઢવું અથવા ઉજાગર કરવું.

((૨) જાહેર આરોગ્ય અને સલામતીનું રક્ષણ કરવું.

((૩) કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાના કોઈ નિવેદન અથવા કાર્યવાહી દ્વારા જનતાને ગેરમાર્ગે દોરવાથી અટકાવવી.

૭૮. જાહેર હિતનો કોઈ સંબંધ નથી અને તે જાહેરાતથી પ્રતિકૂળ અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓની સંખ્યા સાથે સંકળાયેલ નથી જે જાહેરાત ઈચ્છતા વ્યક્તિઓની નોંધપાત્ર સંખ્યાની તુલનામાં નાની અને નજીવી હોઈ શકે છે.તે માંગવામાં આવેલી માહિતી અનુસાર બદલાશે અને મુકદ્દમાના તમામ સંજોગો કે જે મુક્તિ જાળવવામાં જાહેર હિત પર આધાર રાખે છે અને માહિતી જાહેર કરવામાં જેઓ યોગ્ય સંતુલન નક્કી કરવા માટે જવાબદાર હોવા જોઈએ.જાહેર હિત અપરિવર્તનીય નથી અને સમય અંતરાલ પણ નોંધપાત્ર તફાવત લાવી શકે છે.છૂટ અને જાહેર હિતમાં જાહેર હિતને નુકસાન પહોંચાડવાનો પ્રકાર અને સંભાવના મહત્વની રહેશે.નાજુક સંતુલન માટે દરેક મુક્તિ પાછળ જાહેર હિતની ઓળખ કરવી જરૂરી છે અને પછી તે ચોક્કસ કેસમાં જાહેર હિતની વિરુદ્ધ જાહેર હિતમાં માહિતીને નકારવા માટે મુક્તિ (ઓ) સ્વીકારવા અથવા જાળવવામાં જાહેર હિતને સંચિત રીતે તોલવું જરૂરી છે.વધુમાં, કલમ ૧૧ (૧) હેઠળ, તૃતીય પક્ષને 'સંભવિત' નુકસાન અને નુકસાનનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે, જેને

તૃતીય પક્ષોને લગતી ગોપનીય માહિતીની જાહેરાત નક્કી કરતી વખતે પણ ધ્યાનમાં લેવી પડશે.

૭૯. જાહેર હિતની કસોટીના સંદર્ભમાં છેલ્લું પાસું આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ની પેટા–કલમ (૨) ની અસર અંગે સ્પષ્ટીકરણના સ્વરૂપમાં હશે, જેમાં માહિતી શોધનારને માહિતી માટે વિનંતી કરવા માટે કોઈ કારણ આપવાની જરૂર નથી.સ્પષ્ટપણે, માહિતી માટે વિનંતી કરવા માટેનો 'હેતુ' અને 'હેતુ' અપ્રસ્તુત છે, અને બાહ્ય હોવું એ માહિતીને નકારી કાઢવાનો આધાર ન હોઈ શકે.જો કે, આ કહેવું નથી કે જાહેર હિતની કસોટી દ્વારા સંચાલિત લાયકાતની મુક્તિઓના કિસ્સામાં જાહેર હિતની કસોટી લાગુ કરતી વખતે 'હેતુ' અને 'હેતુ' સુસંગત પરિબળ ન હોઈ શકે.આ સંદર્ભમાં આદિત્ય બંદોપાધ્યાય (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે કે લાભાર્થીને તેની સાથે સંબંધિત વ્યક્તિગત માહિતીને નકારી શકાય નહીં.તેવી જ રીતે, અન્ય કિસ્સાઓમાં, જ્યારે માંગવામાં આવેલી માહિતી અરજદાર માટે વિશેષ રસ અથવા વિશેષ મહત્વની હોઈ શકે છે ત્યારે જાહેર હિત જાહેર કરવાની તરફેણમાં હોઈ શકે છે.જ્યારે 'હેતુ' અને 'હેતુ' ત્રાસદાયક હોય અથવા તે કાયદાના સ્પષ્ટ દુરૂપયોગનો કેસ હોય ત્યારે તે સમાન રીતે નકારાત્મક પરિબળ બની શકે છે.

૮૦. આર. ટી. આઈ. કાયદામાં, નિર્ણય લેતી વખતે પી. આઈ. ઓ. એ ધ્યાનમાં રાખવાની વિચારણાઓ અંગે કોઈ સકારાત્મક સંકેતની ગેરહાજરીમાં,

વિધાનસભાએ સ્પર્ધાત્મક હિતોને તોલવા માટે પી. આઈ. ઓ. ને સામાન્ય વિવેકબુદ્ધિ આપવાનો ઈરાદો રાખ્યો હતો, જે માત્ર રક્ષણના હેતુ, અવકાશ અને હેતુ અને માહિતી મેળવવાના અધિકાર દ્વારા મર્યાદિત છે અને કલમ ૧૧ (૧) માં, ત્રીજા પક્ષને 'સંભવિત' નુકસાન અને નુકસાન છે.તે પી. આઈ. ઓ. અને અપીલીય મંચો તરફથી વિવેકાધીન મૂલ્યના ચુકાદાની આયાત કરે છે કારણ કે તે આદેશ આપે છે કે કોઈપણ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવું વાજબી હોવું જોઈએ અને દરેક અધિકારનું રક્ષણ કરવું જોઈએ જેને જાહેર હિતમાં સમર્થન આપવું જરૂરી છે.એક અન્યને પછાડે છે તેવું ફોર્ટિઓરી દ્રષ્ટિકોણ લેવાની જરૂર નથી.

<u>બિંદુ નં. ૫:ન્યાયિક સ્વતંત્રતા</u>

૮૧. આર. ટી. આઈ. કાયદા હેઠળ જાહેર હિતના સિદ્ધાંત સાથે વ્યવહાર કર્યા પછી, હવે આપણે ન્યાયિક નિમણૂકો/પસંદગી અને ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના મહત્વની બાબતોમાં ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં પારદર્શિતા સાથે તેના સહસંબંધની તપાસ કરવા તરફ વળશું.

૮૨. નિમણૂક/ન્યાયાધીશોની પસંદગી પરની માહિતી માટે તૃતીય–પક્ષ અથવા જાહેર પ્રવેશને નકારવા માટે સામાન્ય રીતે ચાર મુખ્ય દલીલો કરવામાં આવે છે, એટલે કે, (i) ગોપનીયતાની ચિંતાઓ; (ii) માહિતીનું રક્ષણ; (ii) પસંદગી પ્રક્રિયામાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા લોકોની પ્રતિષ્ઠા, ખાસ કરીને જેમની

ઉમેદવારી/લાયકાત નકારવામાં આવે છે; અને (iv) સંભવિત ભયજનક અસર ભાવિ ઉમેદવારોને આપવામાં આવે છે, જેમાં એક્સપોઝર અને જાહેર તપાસની માત્રાને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે[13].આ દલીલો નોંધપાત્ર ચર્ચાનો વિષય બની ગઈ છે, જો કે ન્યાયશાસ્ત્રીઓ અને લેખકો દ્વારા સીધી ટીકા કરવામાં આવી નથી.તેમ છતાં એવા લોકો પણ છે જેમણે દક્ષિણ આફ્રિકામાં નિમણૂક માટે ન્યાયાધીશોની ભલામણ કરવામાં ન્યાયિક સેવા આયોગ (જે. એસ. સી.) દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી 'ઇન્ટરવ્યૂ' પ્રક્રિયા વિશે અસંવેદનશીલતા વ્યક્ત કરી છે, જેમાં સંભવિત ઉમેદવારો પર તેની અનિશ્ચિતતા અને ઠંડી અસર તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે અને પરિણામે શ્રેષ્ઠ ઉમેદવારો ઘણીવાર અરજી કરતા નથી.[14] તાજેતરમાં, હેલેન સુઝમેન ફાઉન્ડેશન વિરુદ્ધ જ્યુડિશિયલ સર્વિસ કમિશન[15] પપ કેસમાં દક્ષિણ આફ્રિકાની બંધારણીય અદાલતના બહુમતી ચુકાદાએ, યુનિફોર્મ રૂલ્સ ઓફ કોર્ટ, દક્ષિણ આફ્રિકા, પ૬ના નિયમ પ૩ (૧) (બી)[16] પર

---

13 પ૨ જુઓ: કેવી રીતે પારદર્શક પારદર્શક છે?: માહિતીની ઍક્સેસને સંતુલિત કરવી યુરોપિયન ન્યાયિક પસંદગીઓમાં ગોપનીયતા સામે આલ્બર્ટો અલેમાનો દ્વારા માઇકલ બોબેક (સંપાદન), યુરોપના ન્યાયાધીશોની પસંદગી, ૨૦૧૫ આવૃત્તિ.

14*યુનિફોર્મ રૂલ્સ ઓફ કોર્ટ, દક્ષિણ આફ્રિકાના નિયમ પ૩ (૧) (બી) જણાવે છેઃ*

15*પપ કેસ ૨૮૯/૧૬ નો નિર્ણય ૨૪મી એપ્રિલ ૨૦૧૮ના રોજ લેવામાં આવ્યો*

16*"(૧) સિવાય કે જ્યાં કોઈ કાયદો અન્યથા જોગવાઈ કરે છે, ત્યાં કોઈ પણ નીચલી અદાલત અને ન્યાયિક, અર્ધ–ન્યાયિક અથવા વહીવટી કાર્યો કરતી કોઈ પણ ટ્રિબ્યુનલ, બોર્ડ અથવા અધિકારીના નિર્ણય અથવા કાર્યવાહીની સમીક્ષા હેઠળ લાવવા માટેની તમામ કાર્યવાહી, મેજિસ્ટ્રેટ, અદાલત, ટ્રિબ્યુનલ અથવા બોર્ડના અધ્યક્ષ અથવા અધ્યક્ષ અથવા અધિકારીને, જે પણ કેસ હોય, અને અસરગ્રસ્ત અન્ય તમામ પક્ષોને આવા નિર્ણય અથવા કાર્યવાહીની સમીક્ષા કરવા માગતા પક્ષ દ્વારા નિર્દેશિત અને વિતરિત પ્રસ્તાવની નોટિસ દ્વારા*

આધાર રાખીને, જે. એસ. સી. ને તેના વિચાર–વિમર્શનો રેકોર્ડ રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, જેમાં સ્પષ્ટતા અને મજબૂતાઈની વિરુદ્ધ દલીલને 'ડરપોક મૂર્ખ' તરીકે નકારી કાઢી હતી.અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, સ્પષ્ટતાથી ચર્ચા કરવી એ અયોગ્યતાની અભિવ્યક્તિ સમાન નથી.એવું નોંધવામાં આવ્યું હતું કે, ઉમેદવારોએ જાહેર ઇન્ટરવ્યુમાં સખત તપાસમાંથી પસાર થયા હતા, અને તેથી ચર્ચાવિચારણાની જાહેરાત ભવિષ્યના ઉમેદવારો માટે નુકસાનકારક તરીકે કામ કરશે નહીં.વધુ મહત્ત્વની વાત એ છે કે, બંધારણીય અદાલતે નિયમ ૫૩ હેઠળ અદાલતો સાથે વિચાર–વિમર્શના રેકોર્ડ સુધી પહોંચવાની સત્તા અને સત્તાને અલગ કરી હતી, જેમાં પ્રમોશન ટુ એક્સેસ ટુ ઇન્ફર્મેશન એક્ટ, ૨૦૦૦ (પી. એ. આઈ. એ.) હેઠળ માહિતી મેળવવાનો અલગ અધિકાર હતો, જે જે. એસ. સી. ના વિચાર–વિમર્શના રેકોર્ડની રજૂઆતને નકારી કાઢવા માટેના લઘુમતી ચુકાદાનો આધાર હતો.બહુમતીનું માનવું હતું કે પી. એ. આઈ. એ. અને નિયમ ૫૩ જુદા જુદા હેતુઓ પૂરા કરે છે, જેની પ્રકૃતિ અને હેતુઓમાં તફાવત છે, અને તેથી નિયમ ૫૩ હેઠળ પ્રવેશ પર પી. એ. આઈ. એ. પ્રતિબંધોને સ્થાનાંતરિત કરવું અયોગ્ય રહેશે.પી. એ. આઈ. એ. કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા વ્યસ્ત વ્યક્તિને

કરવામાં આવશે.

(અ) [.]

(બી) મેજિસ્ટ્રેટ, પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર, ચેરમેન અથવા અધિકારીને, કેસ હોય તે રીતે, દરખાસ્તની નોટિસ મળ્યાના પંદર દિવસની અંદર, નોંધણી અધિકારીને સુધારવા અથવા અલગ રાખવા માંગવામાં આવેલી કાર્યવાહીનો રેકોર્ડ, તે કાયદા દ્વારા જરૂરી છે અથવા આપવા અથવા બનાવવા માંગે છે તેવા કારણો સાથે મોકલવા અને અરજદારને સૂચિત કરવા કે તેણે આમ કર્યું છે."

તેને અથવા તેણીને શા માટે માહિતીની જરૂર છે તે સમજાવ્યા વિના કોઈપણ માહિતી મેળવવાનો અધિકાર આપે છે.આને સંતુલિત કરવાની જરૂર હતી, જેમાં લોકોને ખાનગી માહિતી પ્રદાન કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવાની જરૂર હતી, જ્યાં સરકારી તંત્રને સુવિધા આપવા માટે આવી માહિતી જરૂરી હોય, અને તેથી, ગુપ્તતાની વિચારણાઓ લાગુ કરવામાં આવે છે કારણ કે માહિતી પ્રદાન કરનાર વ્યક્તિને જાગૃત કરવી આવશ્યક છે કે માહિતી કોઈ ચોક્કસ કારણ વગર વ્યસ્ત સંસ્થાઓ સહિત અન્ય લોકોને નિઃશંકપણે જાહેર કરવામાં આવશે નહીં.આ રાજ્યના કાર્યકર્તાઓની સત્તાનો ઉપયોગ અને કાર્યોની કામગીરીને સરળ બનાવે છે.અદાલતી બાબતોમાં નિયમ [17]૫૩ હેઠળ, ગુપ્તતાની ચિંતાઓને માહિતી મેળવવાના અધિકાર પર કડક અને પ્રતિબંધિત શરતો લાદીને દૂર કરી શકાય છે, જેમાં તૃતીય પક્ષોને વિગતો જાહેર કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે ગુપ્તતા ઉપક્રમો રજૂ કરવા સહિતનો સમાવેશ થાય છે.

૮૩. યુનાઇટેડ કિંગડમનો ડેટા પ્રોટેક્શન એક્ટ, ૨૦૧૮ ન્યાયિક કાર્યાલય માટે વ્યક્તિની યોગ્યતાનું મૂલ્યાંકન કરવાના હેતુથી પ્રક્રિયા કરાયેલા તમામ વ્યક્તિગત ડેટાને યુરોપિયન યુનિયન જનરલ ડેટા પ્રોટેક્શન રેગ્યુલેશન હેઠળ બાંયધરીકૃત માહિતી વિષયના અધિકાર સહિત ચોક્કસ અધિકારોમાંથી વર્ગ મુક્તિ આપે છે. ૫૭ તેવી જ રીતે, યુરોપિયન યુનિયનના સંદર્ભમાં, 'આર્ટિકલ ૨૫૫[18] પેનલ' ૫૮ અને 'એડવાઇઝરી પેનલ' ૫૯ના મંતવ્યો, જેને યુરોપિયન

17 કેટ મેલેસન, 'સુપ્રીમ કોર્ટના નોમિનીઝની સંસદીય ચકાસણી: યુનાઇટેડ કિંગડમનો એક દૃષ્ટિકોણ' ઓસગુડ હોલ લો જર્નલ (૨૦૦૭) ૪૪, ૫૫૭.

18 *૫૮ કલમ ૨૫૫, યુરોપિયન યુનિયનની કામગીરી પરની સંધિ જણાવે છે: "સભ્ય રાજ્યોની*

યુનિયન[19]ની કોર્ટ ઓફ જસ્ટિસ અને યુરોપિયન કોર્ટ ઓફ હ્યુમન રાઇટ્સના ન્યાયાધીશો તરીકે ઉમેદવારોની યોગ્યતા પર સલાહ આપવાનું કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું છે, તે લોકો માટે અપ્રાપ્ય છે અને તેમના મંતવ્યો મર્યાદિત પ્રસાર ધરાવે છે, કારણ કે તેઓ અનુક્રમે યુરોપિયન યુનિયન[20] ૬૦ના કિસ્સામાં સભ્ય રાજ્યોની સરકારોના પ્રતિનિધિઓ અને કાઉન્સિલ ઓફ યુરોપના કિસ્સામાં વ્યક્તિગત સરકારોને જ મોકલવામાં આવે છે.દાખલા તરીકે, યુરોપિયન યુનિયનની કાઉન્સિલે, 'આર્ટિકલ ૨૫૫' પેનલ સાથે પરામર્શ કરીને, રેગ્યુલેશન નંબર ૧૦૪૯/૨૦૦૧[21] ૬૪ માં પૂરા પાડવામાં આવેલા લાગુ અપવાદોના પ્રકાશમાં, પેનલ[22] દ્વારા જારી કરાયેલા મંતવ્યોની જાહેર પહોંચ માટેની

સરકારો અનુચ્છેદ ૨૫૩ અને ૨૫૪માં ઉલ્લેખિત નિમણૂકો કરે તે પહેલાં ન્યાય અદાલત અને સામાન્ય અદાલતના ન્યાયાધીશ અને મહાધિવક્તાની ફરજો નિભાવવા માટે ઉમેદવારોની યોગ્યતા અંગે અભિપ્રાય આપવા માટે એક પેનલની રચના કરવામાં આવશે.

૫૯ ઠરાવ 'યુરોપિયન કોર્ટ ઓફ હ્યુમન રાઇટ્સના ન્યાયાધીશ તરીકે ચૂંટણી માટેના ઉમેદવારો પર નિષ્ણાતોની સલાહકાર પેનલની સ્થાપના' હેઠળ સ્થાપિત, CM/Res (૨૦૧૦) ૨૬ ૧૦ નવેમ્બર ૨૦૧૦ ના રોજ મંત્રીઓની સમિતિ દ્વારા અપનાવવામાં આવ્યું હતું.

19૬૦ સીજેઇયુ એ યુરોપિયન યુનિયનની ન્યાયિક શાખા છે, જે આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાના ૨૮ સભ્ય રાજ્યોમાં ન્યાયનું સંચાલન કરે છે.

20 ૪૭ સભ્ય યુરોપિયન રાજ્યોથી બનેલા, યુરોપ કાઉન્સિલે યુરોપિયન માનવ અધિકારો પર સંમેલન અપનાવ્યું, જેણે ECtHR ની સ્થાપના કરી.

21 યુરોપિયન સંસદ, કાઉન્સિલ અને કમિશન દસ્તાવેજોની જાહેર ઍક્સેસ અંગે યુરોપિયન સંસદ અને કાઉન્સિલના નિયમન (EC) નં. ૧૦૪૯/૨૦૦૧

૩૦ મે ૨૦૦૧

22 યુરોપિયન યુનિયનના સાત ઘટક સંસ્થાઓમાંથી એક જેમાં યુરોપિયન યુનિયનના સભ્ય દેશોના મંત્રીઓનો સમાવેશ થાય છે.

વિનંતીઓને નકારી કાઢી છે.કાઉન્સિલે અવલોકન કર્યું છે કે આવા મંતવ્યોમાં મોટાભાગે ઉમેદવારોના વ્યક્તિગત ડેટાનો સમાવેશ થાય છે, એટલે કે ઉમેદવારોના વ્યાવસાયિક અનુભવ અને લાયકાતોને લગતા તથ્યાત્મક તત્વો અને ઉમેદવારની ક્ષમતાઓનું પેનલનું મૂલ્યાંકન અને તેથી, વ્યક્તિની ગોપનીયતા અને અખંડિતતાનું રક્ષણ કરવા માટે સંબંધિત દસ્તાવેજોની ઍક્સેસને નકારી કાઢવામાં આવે છે.જો કે, આ મંતવ્યોના એક ભાગ કે જેમાં વ્યક્તિગત ડેટા નથી અને જે પેનલ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અને લાગુ કરવામાં આવેલા માપદંડનું વર્ણન પ્રદાન કરે છે, તેને આવી માહિતીની આંશિક પહોંચના માળખામાં "પ્રવૃત્તિ અહેવાલો" તરીકે બહાર પાડવામાં આવ્યા છે.ઉમેદવારોની નિમણૂક માટે પ્રતિકૂળ હોય તેવા મંતવ્યોને જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવશે કારણ કે તે કાયદાકીય વ્યાવસાયિકો તરીકે ઉમેદવારોના વ્યાવસાયિક હિતોને અવરોધે છે, ૬૬ જ્યારે સકારાત્મક મંતવ્યોને જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે કારણ કે આવા મંતવ્યો સફળ ઉમેદવારોના સૌથી વધુ અને ઓછામાં ઓછા તરફેણકારી ગુણોની સરખામણી અને જાહેર તપાસ તરફ દોરી શકે છે, જે સંભવિત રીતે ન્યાય અદાલતની કાર્યવાહીમાં દખલ કરી શકે છે.૬૭ અંતે, કાઉન્સિલે અવલોકન કર્યું છે કે, જો આવી જાહેરાત "સંસ્થાની નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાને ગંભીર રીતે નબળી પાડી શકે છે, સિવાય કે જાહેરાતમાં જાહેર હિત ઉપર ન હોય તો અભિપ્રાયોની જાહેરાતને મુક્તિ આપવામાં આવશે.”

૮૪. ભારતીય સંદર્ભમાં વધુ પ્રત્યક્ષ અને સુસંગત સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ-ઓન-રેકોર્ડ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૬૯માં આ અદાલતનો નિર્ણય હશે, જ્યાં પાંચ ન્યાયાધીશોની બંધારણીય ખંડપીઠે રાષ્ટ્રીય ન્યાયિક નિમણૂક આયોગની બંધારણીય માન્યતા સાથે વ્યવહાર કર્યો હતો.એક સંમત ચુકાદામાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને સ્થાનાંતરણમાં પારદર્શિતાના પાસા અને વિશ્વાસમાં તેમની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરનારા ન્યાયાધીશોની ગોપનીયતાની ચિંતાઓને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી, જે નીચે મુજબ અભિપ્રાય આપે છેઃ

"૯૪૯. ગોપનીયતાની જરૂરિયાતોના સંદર્ભમાં, વિદ્વાન એટર્ની જનરલની રજૂઆત એ હતી કે એનજેએસીની કામગીરી સંપૂર્ણપણે પારદર્શક રહેશે.પારદર્શિતાની જરૂરિયાતને વાજબી ઠેરવતા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અત્યાર સુધી કોલેજિયમ પ્રણાલીમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂકની પ્રક્રિયા એ અર્થમાં અત્યંત ગુપ્ત રહી છે કે કોલેજિયમ અથવા ન્યાય વિભાગની બહારની કોઈ પણ વ્યક્તિ સુપ્રીમ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશની નિમણૂક માટે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવેલી ભલામણોથી વાકેફ નથી.રેનુ વિરુદ્ધ જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશ, (૨૦૧૪) ૧૪ એસ. સી. સી. ૫૦ નો સંદર્ભ એ દલીલ કરવા માટે આપવામાં આવ્યો હતો કે તમામ ન્યાયિક સંસ્થાઓમાં નિમણૂકની બાબતમાં "દીવાદાંડીમાં સંપૂર્ણ અંધારું દૂર કરવું પડશે".

૯૫૦. પારદર્શિતાના મુદ્દા ઉપરાંત રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ન્યાયાધીશોની નિમણૂકની બાબતમાં નાગરિક સમાજને એ જાણવાનો અધિકાર છે કે નિમણૂક માટે કોના પર વિચાર કરવામાં આવી રહ્યો છે.આ સંબંધમાં, તે ૬૮ કલમ ૪ (૩), નિયમન નંબર ૧૦૪૯/૨૦૦૧ ૬૯ (૨૦૧૬) ૫ SCC ૧ હતું.

ઇન્ડિયન એક્સપ્રેસ ન્યૂઝપેપર્સ (બોમ્બે) (પી) લિમિટેડ વિ.ભારત સંઘ (૧૯૮૫) ૧ એસ. સી. સી. ૬૪૧ કે જે લોકોને જાણવાનો અધિકાર છે.રિલાયન્સને એટર્ની જનરલ વિ. ટાઇમ્સ ન્યૂઝપેપર્સ લિમિટેડ ૧૯૭૪ એસી ૨૭૩ પર મૂકવામાં આવ્યું હતું:(૧૯૭૩) ૩ ડબલ્યુએલઆર ૨૯૮:(૧૯૭૩) ૩ તમામ ER ૫૪ (HL) જ્યાં જાણવાના અધિકારને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને ચર્ચાની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત સિદ્ધાંત તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી હતી.

૯૫૧. યુ. પી. રાજ્યમાં વિ.રાજ નારાયણ (૧૯૭૫) ૪ એસ. સી. સી. ૪૨૮ જાણવાના અધિકારને વાણી સ્વાતંત્ર્યના ખ્યાલમાંથી મેળવવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું.

૯૫૨. છેવટે, રિલાયન્સ પેટ્રોકેમિકલ્સ લિમિટેડ વિ.ઇન્ડિયન એક્સપ્રેસ ન્યૂઝપેપર્સ બોમ્બે (પી) લિમિટેડ, (૧૯૮૮) ૪ એસ. સી. સી. ૫૯૨ એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે જાણવાનો અધિકાર એ મૂળભૂત અધિકાર છે જે સ્વતંત્ર દેશના નાગરિકો આપણા બંધારણની કલમ ૨૧ હેઠળ આપણી ભૂમિમાં આ યુગમાં જીવવાના અધિકારના વ્યાપક ક્ષિતિજમાં ઇચ્છે છે.

૯૫૩. પારદર્શિતા અને ગોપનીયતા વચ્ચેનું સંતુલન ખૂબ જ નાજુક છે અને જો કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ વિશેની કેટલીક સંવેદનશીલ માહિતી જાહેર કરવામાં આવે,

તો તેની તેની પ્રતિષ્ઠા અને ગૌરવ પર દૂરગામી અસર પડી શકે છે.૯૯મા બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ અને એન. જે. એ. સી. અધિનિયમમાં કોઈ વ્યક્તિની ગોપનીયતાની ચિંતાઓની નોંધ લેવામાં આવી નથી.આ મહત્વપૂર્ણ છે કારણ કે વિદ્વાન એટર્ની જનરલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે એનજેએસીની કાર્યવાહી સંપૂર્ણપણે પારદર્શક હશે અને કોઈપણ વ્યક્તિ એનજેએસી પાસે ઉપલબ્ધ માહિતી મેળવી શકે છે.

આ એક વ્યાપક સામાન્યીકરણ છે જે દેખીતી રીતે એવી વ્યક્તિની ગોપનીયતાને ધ્યાનમાં લેતું નથી કે જેની નિમણૂક માટે ભલામણ કરવામાં આવી છે, ખાસ કરીને હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે અથવા પ્રથમ વખત સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે.જાણવાનો અધિકાર એ મૂળભૂત અધિકાર નથી પરંતુ શ્રેષ્ઠ રીતે તે એક ગર્ભિત મૂળભૂત અધિકાર છે અને તે ગોપનીયતાના ગર્ભિત મૂળભૂત અધિકાર સાથે જોડાયેલ છે જેનો તમામ લોકો આનંદ માણે છે.બે ગર્ભિત મૂળભૂત અધિકારો વચ્ચે સંતુલન જાળવવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ ૯૯મો બંધારણીય સુધારો કાયદો અને એન. જે. એ. સી. કાયદો તે સંતુલન હાંસલ કરવા પર વિચાર કરવાનો પ્રયાસ પણ કરતા નથી.

૯૫૪. એવી દલીલ કરવી શક્ય છે કે ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક માટે ભલામણ કરાયેલ વ્યક્તિ દ્વારા સ્વૈચ્છિક રીતે પૂરી પાડવામાં આવેલી માહિતીને ગોપનીયતાનો અધિકાર ન હોઈ શકે, પરંતુ તે જ સમયે, માહિતી વિશ્વાસમાં પૂરી પાડવામાં આવી હોવાથી, એવી દલીલ કરવી શક્ય છે કે તે તૃતીય પક્ષની ચિંતા

વિનાની વ્યક્તિઓ સમક્ષ જાહેર થવી જોઈએ નહીં.ઉપરાંત, જો ભલામણ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સ્વીકારવામાં ન આવે, તો શું ભલામણ કરાયેલ વ્યક્તિને રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી પ્રતિકૂળ માહિતી જાહેર ન કરવાનો અધિકાર છે?આ મુશ્કેલ પ્રશ્નો છે જેના પર પૂરતો વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી અને માત્ર જાણવાના અધિકારના આધારે, વ્યક્તિની પ્રતિષ્ઠાને ધોબી–ઘાટમાં સફેદ કરી શકાતી નથી."

૮૫. અગાઉ, નવ ન્યાયાધીશોની બંધારણીય ખંડપીઠે બીજા ન્યાયાધીશોના કેસમાં, એટલે કે સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ ઓન રેકોર્ડ એસોસિએશન અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૭૦માં એસ. પી. ગુપ્તા (ઉપરોક્ત) (પ્રથમ ન્યાયાધીશનો કેસ) માં બહુમતી અભિપ્રાયને નકારી કાઢ્યો હતો અને ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને ટ્રાન્સફરની બાબતોમાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કોલેજિયમની ભૂમિકાને પ્રાધાન્ય આપ્યું હતું.બહુમતી વતી બોલતા, જે. એસ. વર્મા, જે., એ સ્થાનાંતરણની ન્યાયીતાના સંદર્ભમાં, કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ નીચે મુજબ આપ્યો હતોઃ

"૪૮૦. નિમણૂંકોની બાબતમાં ન્યાયતંત્રની પ્રાધાન્યતા અને બદલીઓમાં તેની નિર્ણાયક પ્રકૃતિ પ્રક્રિયામાં ન્યાયિક તત્વનો પરિચય આપે છે, અને તે પોતે જ તે નિર્ણયોની વધુ ન્યાયતંત્રની સમીક્ષાની જરૂરિયાતની ગેરહાજરી માટે પૂરતું સમર્થન છે, જે સામાન્ય રીતે સંભવિત વહીવટી અતિરેક અથવા મનસ્વીતા સામે

તપાસ તરીકે જરૂરી છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશના અભિપ્રાયની રચનામાં ન્યાયાધીશોની બહુમતી, સૂચવ્યા મુજબ, કોઈ પણ વ્યક્તિની મનસ્વીતા અથવા પૂર્વગ્રહની સંભાવના સામે અન્ય આંતરિક તપાસ છે, અર્ધજાગૃતપણે પણ.નિમણૂંકોના કિસ્સામાં ન્યાયિક તત્વનું વર્ચસ્વ અને સૂચવ્યા મુજબ બદલીઓમાં નિર્ણાયક હોવાથી, અન્ય કાર્યકારી કાર્યવાહીની જેમ વધુ ન્યાયિક સમીક્ષાની જરૂરિયાતને દૂર કરવામાં આવે છે.વિવેકબુદ્ધિના ક્ષેત્રને ઘટાડીને ઓછામાં ઓછું કરવું, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશના અભિપ્રાયની રચનામાં ન્યાયાધીશોની બહુમતીનું તત્વ, લેખિતમાં અસરકારક પરામર્શ અને વિવેકબુદ્ધિના ક્ષેત્રને નિયંત્રિત કરવા માટે પ્રવર્તમાન ધોરણો એ મનસ્વીતા સામે પૂરતી તપાસ છે.

૪૮૧. ધોરણોના રૂપમાં આ માર્ગદર્શિકાનો અર્થ ટ્રાન્સફર કરાયેલા ન્યાયાધીશને કોઈ ન્યાયી અધિકાર પ્રદાન કરવા તરીકે થતો નથી.માત્ર ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશની ભલામણ પર ટ્રાન્સફરની બંધારણીય જરૂરિયાત ઉપરાંત, ટ્રાન્સફરનો મુદ્દો અન્ય કોઈ આધાર પર ન્યાયી નથી, જેમાં ટ્રાન્સફરના કારણો અથવા તેમની પર્યાપ્તતા સામેલ છે.સૂચવેલ રીતે રચાયેલા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશનો અભિપ્રાય કોઈપણ મનસ્વીતા અથવા પૂર્વગ્રહ, તેમજ ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાના કોઈપણ ધોવાણ સામે પૂરતી સુરક્ષા અને રક્ષણ છે.

૪૮૨. આ નિમણૂકો અને બદલીઓને મુકદ્દમાની ચર્ચાથી બાકાત રાખવાના

જાહેર હિતને પણ અનુરૂપ છે, જેથી નિર્ણયોની વિશ્વસનીયતામાં કોઈ ઘટાડો ન થાય અને તમામ બંધારણીય અધિકારીઓ દ્વારા પ્રામાણિક અભિપ્રાયની મુક્ત અને નિખાલસ અભિવ્યક્તિ સુનિશ્ચિત થાય, જે અસરકારક પરામર્શ અને યોગ્ય નિર્ણય લેવા માટે જરૂરી છે.લોકસ સ્ટેન્ડીની વિભાવનાને વિસ્તૃત કરતી એસ. પી. ગુપ્તામાં સાવચેતી હોવા છતાં, જાહેર હિતની અરજીની આડમાં ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં અજાણ્યા લોકો અને વ્યસ્ત સંસ્થાઓ દ્વારા બિનજરૂરી ઘૂસણખોરીની વધતી જતી વૃત્તિને તાજેતરમાં કૃષ્ણ સ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૧૯૯૨) ૪ એસ. સી. સી. ૬૦૫ માં બંધારણીય ખંડપીઠે સમર્થન આપ્યું હતું.તેથી, ભવિષ્યમાં આવી પરિસ્થિતિઓને ટાળવા માટે આવી બાબતોમાં ન્યાયિક સમીક્ષાના મર્યાદિત અવકાશને સ્પષ્ટ રીતે વર્ણવવો જરૂરી છે.નામ આપવામાં આવેલા બંધારણીય અધિકારીઓ સાથે પરામર્શનો અભાવ અથવા નિમણૂકના કેસોમાં લાયકાતની કોઈ શરતનો અભાવ અથવા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશની ભલામણ વિના ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે તે સિવાય, આ બાબતો અન્ય કોઈ પણ આધાર પર ન્યાયી નથી, જેમાં પક્ષપાતનો સમાવેશ થાય છે, જે કોઈ પણ સંજોગોમાં નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં બહુમતીના તત્વ દ્વારા બાકાત છે."

૮૬. ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા આપણા મૂળભૂત માળખાનો એક ભાગ છે તે હવે સારી રીતે સ્થાપિત થઈ ગયું છે.એસ. પી. ગુપ્તા (ઉપરોક્ત) (પ્રથમ ન્યાયાધીશનો કેસ) એ અવલોકન કર્યું હતું કે આ સ્વતંત્રતા એ અન્ય ઘણા

સિદ્ધાંતોમાંથી એક છે જે બંધારણના સમગ્ર માળખામાંથી પસાર થાય છે અને બંધારણ હેઠળ કાયદાના શાસનનો એક ભાગ છે.ન્યાયતંત્રને અન્ય બે અંગોને કાયદાની મર્યાદામાં રાખવા અને કાયદાના શાસનને અર્થપૂર્ણ અને અસરકારક બનાવવાનું કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું છે.વધુમાં, ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા સર્વોચ્ચ અદાલત અને ઉચ્ચ અદાલતોમાં ન્યાયિક નિમણૂકો સુધી મર્યાદિત નથી, કારણ કે તે એક વધુ વ્યાપક ખ્યાલ છે જે અન્ય ઘણા દબાણ અને પૂર્વગ્રહોથી તેની વ્યાપક સ્વતંત્રતા લે છે.તેમાં સત્તાના અન્ય કેન્દ્રોમાંથી નીડરતા, સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય, ન્યાયાધીશો જે વર્ગ સાથે સંબંધ ધરાવે છે તે વર્ગ દ્વારા મેળવેલા અને પોષિત પૂર્વગ્રહોથી મુક્તિ અને તેના જેવા ઘણા પરિમાણોનો સમાવેશ થાય છે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાની આ વ્યાપક વિભાવનાનો ઉલ્લેખ સી. રવિચંદ્રન ઐયર વિરુદ્ધ ન્યાયમૂર્તિ એ. એમ. ભટ્ટાચાર્જી અને અન્યો ૭૧, બોમ્બે હાઈકોર્ટ વિરુદ્ધ શશીકાંત એસ. પાટીલ ૭૨ અને જસબિર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્યમાં જોવા મળે છે.

૮૭. ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાના પાસા પર સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ ઓન રેકોર્ડ એસોસિએશન (૨૦૧૬) (ઉપરોક્ત) માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છેઃ

“૭૧૩. સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્રની વિશેષતાઓ શું છે?દૃષ્ટાંતરૂપ સિવાય તેમને વ્યાખ્યાયિત કરવું અશક્ય છે.આ તબક્કે, ઓસ્ટ્રેલિયાની ઉચ્ચ અદાલતના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ સર નિનિયન સ્ટીફનનાં શબ્દો યાદ કરવા યોગ્ય છે, જેમણે

યાદગાર રીતે કહ્યું હતું:

"[એક સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્ર, વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનું પ્રચંડ રક્ષક હોવા છતાં, તે જ સમયે એક ખૂબ જ સંવેદનશીલ સંસ્થા છે, જે ખરેખર એક નાજુક ગઢ છે." આ નાજુક ગઢને તેની સ્વતંત્રતા જાળવવા માટે રક્ષણની જરૂર છે અને જો આ નાજુક ગઢ પડકારને પાત્ર છે, તો બંધારણીય રક્ષણ જરૂરી છે.

૭૧૪. ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા તેની અંદર બે વ્યાપક વિભાવનાઓને સમાવી લે છે:(૧) વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશની સ્વતંત્રતા, એટલે કે નિર્ણયાત્મક સ્વતંત્રતા; અને (૨) એક સંસ્થા અથવા રાજ્યના અંગ તરીકે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા, એટલે કે કાર્યાત્મક સ્વતંત્રતા.ન્યાયિક સ્વતંત્રતા પરના વ્યાખ્યાનમાં, લોર્ડ ફિલિપ્સે કહ્યું:

"નિષ્પક્ષ બનવા માટે ન્યાયાધીશ સ્વતંત્ર હોવો જોઈએ; વ્યક્તિગત રીતે સ્વતંત્ર, જે વ્યક્તિગત દબાણથી મુક્ત અને સંસ્થાકીય રીતે સ્વતંત્ર હોય, જે રાજ્યના દબાણથી મુક્ત હોય."

XXXXXX

૭૨૬. સામાન્ય રીતે કહીએ તો, તેથી, ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા કોઈ પણ બાહ્ય (અથવા આંતરિક) દબાણ અથવા કોઈપણ બાહ્ય (અથવા આંતરિક) દબાણના ભયથી સ્વતંત્ર નિર્ણય લેવાની ન્યાયાધીશની ક્ષમતામાં પ્રગટ થાય છે અને તે

"નિર્ણયાત્મક સ્વતંત્રતા" છે.તે સંસ્થાની "કાર્યાત્મક સ્વતંત્રતા" રાખવાની ક્ષમતામાં પણ પ્રગટ થાય છે."ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા" ની વ્યાપક અને સંયુક્ત વ્યાખ્યા અસ્પષ્ટ છે પરંતુ તેને સમજવી સરળ છે."

ઉપરોક્ત ટાંકવામાં આવેલા માર્ગો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ નિર્ણયાત્મક અને કાર્યાત્મક સ્વતંત્રતા બંનેનો સંદર્ભ આપે છે.'ન્યાયિક સ્વતંત્રતાઃ' શીર્ષકવાળા અહેવાલનો સંદર્ભ છે.યુરોપિયન કોર્ટ ઓફ હ્યુમન રાઇટ્સ[23] 'ઇજમાં નિમણૂંકોનો કાયદો અને પ્રથા જેમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે ન્યાયાધીશો લોકો દ્વારા ચૂંટાતા નથી (ભારત અને યુનાઇટેડ કિંગડમના સંદર્ભમાં સુસંગત) અને તેથી, રાજકીય અથવા અન્ય દખલગીરીથી તેમની સ્વતંત્રતાથી તેમની સત્તા અને કાયદેસરતા મેળવે છે.

૮૮. અમે બંને પક્ષોની વિવિધ દલીલો અને પ્રતિ દલીલો સાથે પારદર્શિતા, જવાબદારી અને ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના મુદ્દાના વિવાદાસ્પદ સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરવા માટે નિર્ણયો અને દ્રષ્ટિકોણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાંથી દરેક યોગ્ય છે અને તેને અવગણી શકાય નહીં.તેથી, તે જરૂરી છે કે સંતુલનની કવાયતમાં ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો પ્રશ્ન ધ્યાનમાં લેવામાં આવે.તેમાં શંકા અને ચર્ચા ન કરી શકાય કે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ જાહેર ચિંતાનો વિષય છે અને તે જાહેર કલ્યાણ સાથે

---

23 ફાળો આપનારા: પ્રોફેસર ડૉ. જુદ્દા લિમ્બાચ, પ્રોફેસર ડૉ. પેડ્રો વિલાન, રોજર એરેરા, હર્ને હિલ ક્યુસીના આરટી હોન લોર્ડ લેસ્ટર, પ્રોફેસર ડો. તમરા મોર્ચાકોવા, Rt માનનીય લોર્ડ જસ્ટિસ સેડલી, પ્રોફેસર ડૉ. એન્ડ્રેજ ઝોલ.
<http://www.interights.org/document/૧૪૨/index.html>

સીધો સંબંધ ધરાવે છે અને જાહેર હિતની કસોટીને ધ્યાનમાં લેવા અને લાગુ કરવામાં ધ્યાનમાં લેવાના પરિબળોમાંથી એક હશે.આમ, જ્યારે જાહેર હિત માહિતી જાહેર કરવાની માંગ કરે છે, ત્યારે વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગનો પ્રશ્ન નક્કી કરતી વખતે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને ધ્યાનમાં રાખવી પડશે.જો કે, આપણે તેનો અર્થ એ સમજવો જોઈએ નહીં કે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા માત્ર માહિતીની પહોંચને નકારીને જ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.આપેલ કિસ્સામાં સ્વતંત્રતા માહિતી આપીને નિખાલસતા અને પારદર્શિતાની માંગ કરી શકે છે.ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના સિદ્ધાંતનો સંદર્ભ જવાબદારીને નબળી પાડવાનો અને ટાળવાનો નથી, જે એક એવું પાસું છે જેને આપણે સમજીએ છીએ અને માનીએ છીએ કે માહિતી જાહેર કરવાની તરફેણમાં જાહેર હિતની તપાસ કરતી વખતે તેને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ.ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને જવાબદારી સાથે-સાથે ચાલે છે કારણ કે જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરે છે, અને તે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનું એક પાસું છે.વધુમાં, પ્રમાણસરતા પરીક્ષણ લાગુ કરતી વખતે, માહિતીનો પ્રકાર અને પ્રકૃતિ એક સુસંગત પરિબળ છે.નિરીક્ષણો અને સૂચક કારણો સાથે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક/બઢતી અને બદલીના સંદર્ભમાં કોલેજિયમ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા અંતિમ અભિપ્રાય અથવા ઠરાવો અને કોલેજિયમે તપાસેલા ઇનપુટ્સ/ડેટા અથવા વિગતો વચ્ચે તફાવત હોવો જોઈએ.ઉમેદવારની ઇનપુટ વિગતો, ડેટા અને વિગતો જાહેર કરવામાં જાહેર હિતની તીવ્રતા આઉટપુટની વિગતો જાહેર કરવા અને રજૂ કરવા કરતાં અલગ હશે, એટલે કે નિર્ણય.પહેલામાં, જાહેર હિતની કસોટી વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ (જો તે ઊભો થાય તો) ને ધ્યાનમાં

રાખીને લાગુ કરવી પડશે, અને ઉમેદવાર અથવા માહિતી પ્રદાતાને ગોપનીયતાના અધિકારનું આક્રમણ અને ગુપ્તતાની ફરજનું ઉલ્લંઘન, પરિણામે આવી વિગતો અને વિગતો રજૂ કરવામાં આવે છે.આ સ્થિતિ જાહેરાતની તરફેણમાં અને માહિતીને અટકાવવાની તરફેણમાં રહેલા વિવિધ પરિબળો વચ્ચેના સૈદ્ધાંતિક સંઘર્ષને રજૂ કરે છે.ન્યાયિક નિમણૂકોમાં પારદર્શિતા અને ખુલ્લાપણું અને ચર્ચાવિચારણાની ગોપનીયતા સૌથી નાજુક અને જટિલ ક્ષેત્રોમાંનું એક છે.સ્પષ્ટપણે, સ્થિતિ પ્રગતિશીલ તેમજ વિકસતી છે કારણ કે પસંદગી અને નિમણૂક પ્રક્રિયાને વધુ પારદર્શક અને ખુલ્લી બનાવવા માટે પગલાં લેવામાં આવ્યા છે.નોંધપાત્ર રીતે, નામોની જાહેરાત અને જેમને મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી તેમના કારણો અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવ્યા બાદ તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે.આ પદ ભૂતકાળના અનુભવો અને ભવિષ્યની આકાંક્ષાઓને ધ્યાનમાં રાખીને નવા માર્ગો બનાવશે.

બંધારણીય બેન્ચને મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબ તે મુજબ આપવામાં આવે છે, જેમાં અવલોકન કરવામાં આવે છે કે આ પ્રશ્નોના સંપૂર્ણ શબ્દોમાં જવાબ આપવો શક્ય નથી, અને દરેક કિસ્સામાં, જાહેર હિતની કસોટી ધોરણને તોલવા માટે લાગુ કરવામાં આવશે અને સંતુલન પર નક્કી કરવામાં આવશે કે માહિતી આપવી જોઈએ કે નહીં અથવા તેને મુક્તિ આપવામાં આવશે.તેથી, સાર્વત્રિક હકારાત્મક કે નકારાત્મક જવાબ શક્ય નથી.જોકે, ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ જાહેર હિતની બાબત છે.

તારણો

૮૯. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલને નકારી કાઢીએ છીએ અને ૨૦૦૯ના એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧માં દિલ્હી હાઈકોર્ટના ૧૨મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૦ના ચુકાદાને સમર્થન આપીએ છીએ, જેમાં સી. આઈ. સી. દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું, જેમાં સી. પી. આઈ. ઓ., સુપ્રીમ કોર્ટને તેમની સંપત્તિ જાહેર કરનારા સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો વિશે માહિતી આપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.આવી જાહેરાત કોઈ પણ રીતે ન્યાયાધીશોની વ્યક્તિગત માહિતી અને ગોપનીયતાના અધિકારને અવરોધે નહીં.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ (ઇ) થી કલમ ૮ (૧) ની દ્રષ્ટિએ પ્રત્યયી સંબંધનો નિયમ લાગુ પડતો નથી.તે ન્યાયાધીશોની ગુપ્તતાના અધિકાર અને વ્યક્તિગત માહિતી અને ગોપનીયતાના રક્ષણના તેમના અધિકારને અસર કરશે નહીં, જે તે કેસ હશે જ્યાં ઘોષણામાં વ્યક્તિગત સંપત્તિની વિગતો અને સામગ્રી માંગવામાં આવે છે અને માંગવામાં આવે છે, જે ઘટનામાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) અને કલમ ૧૧ (૧) ની જોગવાઈ મુજબ લાગુ જાહેર હિતની કસોટી અમલમાં આવશે.

૯૦. જ્યાં સુધી ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૫ અને ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪નો સંબંધ છે, તેમને આંશિક રીતે મંજૂરી

આપવામાં આવશે અને સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ (૧) હેઠળની પ્રક્રિયાને અનુસરીને આ મામલાની ફરીથી તપાસ કરવાનો આદેશ આપવામાં આવશે કારણ કે માહિતી ત્રીજા પક્ષ સાથે સંબંધિત છે.અંતિમ આદેશ પસાર થાય તે પહેલાં, સંબંધિત તૃતીય પક્ષોને નોટિસ જારી કરવી અને સાંભળવું જરૂરી છે કારણ કે તેઓ અમારી સમક્ષ પક્ષકાર નથી.મોકલા પર જાહેરાતના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરતી વખતે, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત ત્રીજા પક્ષો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, જો કોઈ હોય તો, વર્તમાન ચુકાદામાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોને અનુસરશે.અમે તૃતીય પક્ષોની ગેરહાજરીમાં ચોક્કસ તારણો આપવાનું ટાળ્યું છે, જેમને કલમ ૧૧ (૧) હેઠળ અધિકારો છે અને તેમના મંતવ્યો અને મંતવ્યો અજ્ઞાત છે.

સંદર્ભ અને અપીલનો તે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ, જે.

ઇન્ડેક્સ

એ. પરિચય.

B. બંધારણીય બેન્ચનો સંદર્ભ.

C. વકીલની રજૂઆતો.

D. સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓ.

ઇ. એસ. પી. ગુપ્તા, સ્પષ્ટતા અને વર્ગ પ્રતિરક્ષા.

એફ. ન્યાયિક સ્વતંત્રતા.

એફ. ૧ ન્યાયિક જવાબદારી.

જી. પ્રત્યયી સંબંધ.

H. ગોપનીયતાનો અધિકાર અને જાણવાનો અધિકાર.

I. નિષ્કર્ષ.

જે. દિશા નિર્દેશો.

પરિચય

બેકગ્રાઉન્ડ

૧. ત્રણ નાગરિક અપીલોનો આ સમૂહ જાણવાનો અધિકાર, ગોપનીયતાનો અધિકાર અને પારદર્શિતા, જવાબદારી અને ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા પર બંધારણીય મહત્વના પ્રશ્નો ઉઠાવે છે.

૨. અપીલ ૨ (–નિમણૂંકોના કેસમાં) ની પ્રથમ અપીલમાં, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારીએ કેન્દ્રીય માહિતી પંચના ૨૪ નવેમ્બર ૨૦૦૯ના આદેશને પડકાર્યો છે.આ આદેશ સી. પી. આઈ. ઓ. ને સૂચના અધિકાર અધિનિયમ ૨૦૦૫ હેઠળ અરજીમાં પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પ્રદાન કરવા નિર્દેશ આપે છે.પ્રતિવાદીએ ૨૩ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૯ના રોજ એક અરજીમાં ન્યાયમૂર્તિ એચ. એલ. દત્તુ, ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. ગાંગુલી અને ન્યાયમૂર્તિ આર. એમ. લોઢા (ન્યાયમૂર્તિ એ. પી. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. પટનાયક અને ન્યાયમૂર્તિ વી. કે. ગુપ્તાની વરિષ્ઠતાને હટાવીને) ની નિમણૂક સંબંધિત ફાઇલ નોંધો સહિત બંધારણીય સત્તાવાળાઓ વચ્ચે આદાનપ્રદાન થયેલા પત્રવ્યવહારની નકલો માંગી હતી.અપીલકર્તાએ અરજીમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી એ આધાર પર આપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો કે સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી ન્યાયાધીશોની નિમણૂક સંબંધિત બાબતો સાથે વ્યવહાર કરતી

નથી અને ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂકો કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવે છે.પ્રથમ અપીલ સત્તામંડળે એ આધાર પર અપીલને નકારી કાઢી હતી કે પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એફ) ૬ અને (જે) ૭ની મર્યાદામાં આવતી નથી. પ્રતિવાદીએ સી. આઈ. સી. સમક્ષ બીજી અપીલ પસંદ કરી હતી. ૨૪ નવેમ્બર ૨૦૦૯ના રોજ, સી. આઈ. સી. એ અપીલકર્તાને પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પ્રદાન કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.અપીલકર્તાએ બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ આ અદાલતનો દરવાજો ખખડાવ્યો છે, જેમાં CIC ના જાહેરાતના આદેશના નિર્ણયને પડકારવામાં આવ્યો છે.

૩. ત્રણ અપીલ ૮ ("સંપત્તિ કેસ") માંથી બીજી અપીલમાં, અપીલકર્તાએ દિલ્હી હાઈકોર્ટની કુલ બેન્ચના ૧૨ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૦ના ચુકાદાને પડકાર્યો છે, જેમાં સિંગલ જજ ૯ના ૨ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૯ના આદેશને અને સીઆઈસીના ૬ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૯ના આદેશને સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે, જેમાં માહિતી જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે.૧૦ નવેમ્બર ૨૦૦૭ના રોજ, પ્રતિવાદીએ સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશોના ૭ મે ૧૯૯૭ના રોજના ઠરાવની નકલ માંગતી અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં દરેક વર્તમાન ન્યાયાધીશ અને તમામ ભાવિ ન્યાયાધીશોને હોદ્દો સંભાળ્યા પછી, તેમના નામ પર અથવા તેમના જીવનસાથીના નામ પર અથવા તેમના પર નિર્ભર કોઈપણ વ્યક્તિના નામે

રિયલ એસ્ટેટ અથવા રોકાણોના રૂપમાં સંપત્તિની જાહેરાત વાજબી સમયની અંદર કોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સમક્ષ કરવાની જરૂર છે.પ્રતિવાદીએ પણ વિનંતી કરી

“રાજ્યમાં સંબંધિત મુખ્ય ન્યાયાધીશોને સંપત્તિ વગેરેની આવી કોઈપણ ઘોષણા અંગેની માહિતી.જ્યારે અપીલકર્તાએ ૭ મે ૧૯૯૭ના રોજ ઠરાવની નકલ પૂરી પાડી હતી, ત્યારે સી. પી. આઈ. ઓ. એ (૩૦ નવેમ્બર ૨૦૦૭ના આદેશ દ્વારા) સુપ્રીમ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા સંપત્તિઓની ઘોષણા સંબંધિત માહિતી આપવાનો આ આધાર પર ઇનકાર કર્યો હતો કે સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રીએ તેને માન્ય રાખ્યો નથી.અપીલકર્તાએ જણાવ્યું હતું કે, હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા સંપત્તિઓની જાહેરાત સંબંધિત માહિતી હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશો પાસે હતી.પ્રથમ અપીલ સત્તામંડળે કલમ ૬ (૩) ૧૧ હેઠળ આર. ટી. આઈ. અરજીને ઉચ્ચ અદાલતોમાં સ્થાનાંતરિત કરવા માટે અપીલકર્તાને આ બાબત પરત મોકલી હતી.અપીલકર્તાએ આર. ટી. આઈ. અરજીને ઉચ્ચ અદાલતોના સી. પી. આઈ. ઓ. ને આ આધાર પર સ્થાનાંતરિત કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો કે જ્યારે પ્રતિવાદીએ આર. ટી. આઈ. અરજી દાખલ કરી હતી, ત્યારે તે જાણતો હતો કે ઉચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો દ્વારા સંપત્તિઓની જાહેરાત સંબંધિત માહિતી ઉચ્ચ અદાલતો પાસે ઉપલબ્ધ હતી જેણે અલગ જાહેર સત્તામંડળોની રચના કરી હતી.૬ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૯ના રોજ સી. આઈ. સી. એ બીજી અપીલમાં જણાવ્યું હતું કે સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશોને લગતી માહિતી તેની રજિસ્ટ્રીમાં ઉપલબ્ધ છે

અને અપીલકર્તા જાહેર સત્તા તરીકે સુપ્રીમ કોર્ટનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.તેથી, અપીલકર્તાને જ્યાં સુધી કાયદા દ્વારા માહિતી જાહેર કરવામાં છૂટ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી પ્રદાન કરવા માટે બંધાયેલો હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું.સી. આઈ. સી. એ એવું માન્યું હતું કે પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી કલમ ૮ (૧) ૧૨ ની કલમ (ઈ) અથવા (જે) માં મુક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી નથી અને અપીલકર્તાને પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પ્રદાન કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો.અપીલકર્તાએ દિલ્હી હાઈકોર્ટ સમક્ષ ૧૩મી રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી.૨ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૯ના રોજ, હાઈકોર્ટના સિંગલ જજે અરજીને ફગાવી દીધી હતી, જેમાં જણાવ્યું હતું કે, સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને આપવામાં આવેલી સંપત્તિ અને તેની સામગ્રીની ઘોષણા "માહિતી" છે, જે આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓને આધિન છે. એકલ ન્યાયાધીશે ચુકાદો આપ્યો કે:(i) સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો સ્વતંત્ર હોદ્દો ધરાવે છે; (ii) ન્યાયિક કાર્યોમાં કોઈ પદાનુક્રમ અસ્તિત્વમાં નથી; (iii) ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં આવી "માહિતી" ધરાવતા નથી; અને (iv) પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતીને કલમ ૮ (૧) (ઈ) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી ન હતી.લેટર પેટન્ટ અપીલમાં દિલ્હી હાઈકોર્ટની કુલ બેન્ચે સિંગલ જજના નિર્ણયને સમર્થન આપ્યું હતું.અપીલકર્તાએ કુલ બેન્ચના નિર્ણયને પડકાર્યો છે.

૪. ત્રીજી દીવાની અપીલમાં (–અનુચિત પ્રભાવના કેસમાં), અપીલકર્તાએ ૨૪ નવેમ્બર ૨૦૦૯–૧૪ના સી. આઈ. સી. ના આદેશને પડકાર્યો છે, જેના દ્વારા અપીલકર્તાને તેની આર. ટી. આઈ. અરજીમાં પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પ્રદાન કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.૬ જુલાઈ, ૨૦૦૯ના રોજ પ્રતિવાદીએ એક અખબારના અહેવાલના આધારે એક આર. ટી. આઈ. અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં એક કેન્દ્રીય મંત્રીએ ન્યાયિક નિર્ણયને પ્રભાવિત કરવા માટે એક વકીલ દ્વારા મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ન્યાયમૂર્તિ આર. રઘુપતીનો સંપર્ક કર્યો હોવાના સંબંધમાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહારની માંગ કરવામાં આવી હતી.અરજીમાં કેન્દ્રીય મંત્રી અને વકીલનું નામ અને ન્યાયિક નિર્ણયને પ્રભાવિત કરવા માટે મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશનો સંપર્ક કરવા બદલ તેમની સામે લેવામાં આવેલા પગલાંનો ખુલાસો કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી.૪ ઓગસ્ટ ૨૦૦૯ના રોજ, અપીલકર્તાએ આ આધાર પર વિનંતીને નકારી કાઢી હતી કે સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી પાસે આવી કોઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી.પ્રથમ અપીલ સત્તામંડળે અપીલને નકારી કાઢી હતી.સીઆઈસી સમક્ષની બીજી અપીલ ૨૪ નવેમ્બર ૨૦૦૯ના રોજ એક નિર્દેશ તરફ દોરી ગઈ, જેમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો, સિવાય કે ૭ અને ૮ના પ્રશ્નોમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી આંતરિક પ્રક્રિયા માટે લેવામાં આવી હતી.અપીલકર્તાએ સીઆઈસીના નિર્ણયને પડકારતી આ અદાલતનો સંપર્ક કર્યો હતો.

B બંધારણીય બેન્ચનો સંદર્ભ

૫. ૨૬ નવેમ્બર ૨૦૧૦ના રોજ, આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે રજિસ્ટ્રીને યોગ્ય સંખ્યાની બેન્ચ રચવા માટે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સમક્ષ અપીલની હાલની બેચ મૂકવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો અને કાયદાના નીચેના નોંધપાત્ર પ્રશ્નો તૈયાર કર્યા હતા:

—૧.શું ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાની વિભાવના માટે માંગવામાં આવેલી માહિતી રજૂ કરવા પર પ્રતિબંધની જરૂર છે અને તેની માંગ કરે છે?શું માંગવામાં આવેલી માહિતી ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં દખલગીરી સમાન છે?

૨. શું માંગવામાં આવેલી માહિતી નિર્ણયોની વિશ્વસનીયતામાં કોઈ ઘટાડો ટાળવા માટે અને તમામ બંધારણીય અધિકારીઓ દ્વારા પ્રામાણિક અભિપ્રાયની મુક્ત અને નિખાલસ અભિવ્યક્તિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે રજૂ કરી શકાતી નથી, જે અસરકારક પરામર્શ અને યોગ્ય નિર્ણય લેવા માટે જરૂરી છે?

૩. શું માંગવામાં આવેલી માહિતીને માહિતીના અધિકાર અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે?‖

૬. ૧૭ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૬ના રોજ ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ દીવાની

અરજીઓને ચુકાદા માટે બંધારણીય ખંડપીઠે મોકલી હતી.

C વકીલની રજૂઆતો

૭. અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા ભારતના એટર્ની જનરલ શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલએ નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

(i) વર્તમાન કેસ એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ ભારતના રાષ્ટ્રપતિના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યો નથી, જે અલગ–અલગ તથ્યો પર આધારિત છે.એસ. પી. ગુપ્તાનો નિર્ણય જાણવાના અધિકાર પરના પ્રતિબંધો અને બંધારણની કલમ ૧૯ (૨) હેઠળ અસ્તિત્વમાં રહેલા પ્રતિબંધો વચ્ચેના સંબંધને ધ્યાનમાં લેતો નથી.એકવાર કલમ ૧૯ (૧) (એ) લાગુ થઈ જાય, પછી કલમ ૧૯ (૨) હેઠળના પ્રતિબંધો લાગુ થઈ જાય છે.આર. ટી. આઈ. કાયદો ૨૦૦૫ માં અમલમાં આવ્યો હતો અને માહિતીના અધિકાર પરના અધિકારો અને પ્રતિબંધોની યાદી આપે છે.
આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓને એવી રીતે સમજવી જોઈએ કે જે તેને ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા સહિત બંધારણીય મૂલ્યો સાથે સુસંગત બનાવે;

(૨) જે માહિતીની માહિતી આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એફ) હેઠળ જાહેર કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે, તેમાં માત્ર તે જ માહિતીનો સમાવેશ થાય છે જે ભૌતિક સ્વરૂપમાં હોય અને જે પહેલેથી જ અસ્તિત્વમાં હોય અને કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તામંડળ માટે સુલભ હોય.ન્યાયાધીશ સ્વેચ્છાએ અસ્કયામતો જાહેર કરવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે અને સંબંધિત માહિતી જાહેર ક્ષેત્રમાં મૂકી શકે છે.જાહેર ક્ષેત્રમાં અસ્તિત્વમાં ન હોય તેવી ન્યાયાધીશની અસ્કયામતો જાહેર કરવા અંગે કોઈ તૃતીય પક્ષ માહિતી મેળવી શકતો નથી.

(૩) એસ. પી. ગુપ્તામાં આ અદાલતનો નિર્ણય તથ્યાત્મક રીતે અલગ પરિસ્થિતિ પર આધારિત છે જ્યાં વધારાના ન્યાયાધીશની નિમણૂક ન કરવા અંગેના પત્રવ્યવહારની જાહેરાતનો આદેશ આ આધાર પર આપવામાં આવ્યો હતો કે ન્યાયાધીશ અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર હતા.વધુમાં, નિર્ણય તૃતીય પક્ષોને માહિતી જાહેર કરવા પર પ્રતિબંધ સ્થાપિત કરે છે;

(૪) ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશોની નિમણૂકો માટેની ભલામણોના સંદર્ભમાં પત્રવ્યવહાર અને ફાઇલ નોંધો માહિતીના એવા વર્ગ હેઠળ આવે છે જે અત્યંત ગોપનીય હોય છે.જાહેરાત સંસ્થાને નુકસાન પહોંચાડશે અને ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને પ્રતિકૂળ અસર કરશે;

(૫) કોલેજિયમના સભ્યો દ્વારા સંમતિની પ્રક્રિયામાં સૌથી યોગ્ય ન્યાયાધીશોની નિમણૂક થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સંભવિત નિમણૂક કરાયેલા ન્યાયાધીશોની ચારિત્ર્ય, પ્રામાણિકતા અને ક્ષમતા પર મુક્ત અને નિખાલસ ચર્ચાની જરૂર છે.ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને બદલીની બાબતોમાં સ્પષ્ટતાને જાળવી રાખવી અને ત્રીજા પક્ષો દ્વારા બિનજરૂરી દાવાની ચર્ચાને ટાળવી એ જાહેર હિતમાં છે.આવી માહિતી જાહેર કરવાથી ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને નુકસાન થશે અને કોલેજિયમ દ્વારા સ્પષ્ટ અથવા વિચારોની અનિયંત્રિત અભિવ્યક્તિ પર પ્રતિકૂળ અસર પડશે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા વહીવટી પ્રભાવથી સ્વતંત્રતા સુધી મર્યાદિત નથી.તે બહુ–પરિમાણીય છે અને સત્તાના કેન્દ્રો, આર્થિક કે રાજકીય તરફથી નિર્ભયતા અને ન્યાયાધીશો જે વર્ગના છે તે વર્ગ દ્વારા મેળવેલા અને પોષિત પૂર્વગ્રહોથી મુક્તિ સહિત અન્ય દબાણ અને પૂર્વગ્રહોથી પણ સ્વતંત્ર છે (સી. રવિચંદ્રન ઐયર વિરુદ્ધ ન્યાયમૂર્તિ એ. એમ. ભટ્ટાચાર્જી ૧૬);

(vi) ન્યાયાધીશોની અસ્કયામતો અને જવાબદારીઓ અને ન્યાયાધીશના ચરિત્ર, આચરણ, પ્રામાણિકતા અને ક્ષમતા સંબંધિત પત્રવ્યવહાર અને ફાઇલ નોંધો વિશે માંગવામાં આવેલી માહિતીમાં અમુક વ્યક્તિગત માહિતીનો સમાવેશ થાય છે અને તેથી તેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે.

(vii) બંધારણની કલમ ૧૨૪ (૨) હેઠળ નિર્ણયનો આધાર બનેલા

પત્રવ્યવહાર અને ફાઇલ નોંધોમાં વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં તૃતીય પક્ષો પાસેથી પ્રાપ્ત માહિતીનો સમાવેશ થાય છે.આ માહિતી ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા વિશ્વાસ, સંપૂર્ણ સદ્ભાવના, પ્રામાણિકતા અને વફાદારીમાં માહિતી આપતા તૃતીય પક્ષો દ્વારા જાહેર કરવામાં આવે છે.તેથી આવી માહિતીની જાહેરાતને કલમ ૮ (૧) (ઇ) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે.

(viii) ન્યાયાધીશની વર્તણૂક, ચારિત્ર્ય, પ્રામાણિકતા અને ક્ષમતા સંબંધિત પત્રવ્યવહારની જાહેરાત તેમની પ્રતિષ્ઠાને ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવી નુકસાન પહોંચાડી શકે છે, તેમના ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરી શકે છે અને તેમની કામગીરી પર પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે.નિમણૂક પ્રક્રિયામાં કરવામાં આવેલી ટિપ્પણીઓ માટે ન્યાયાધીશ માટે કોઈ ઉપાય પણ ઉપલબ્ધ નથી કારણ કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને અન્ય ન્યાયાધીશોને ન્યાયાધીશો (સંરક્ષણ) અધિનિયમ ૧૯૮૫ની કલમ ૩ (૧) હેઠળ દીવાની/ફોજદારી કાર્યવાહીથી રક્ષણ આપવામાં આવે છે.માહિતી જાહેર કરવાનું નિયમન કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે કલમ ૨૧ હેઠળ વ્યક્તિની પ્રતિષ્ઠા અને ગોપનીયતાના અધિકાર અને કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ તૃતીય પક્ષોના માહિતીના અધિકારને સંતુલિત કરવો જરૂરી છે.પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને બે અધિકારો વચ્ચેના સંઘર્ષને ઉકેલવા માટે લાગુ કરવો પડશે અને ન્યાયાધીશની પ્રતિષ્ઠા અને ગોપનીયતાનો અધિકાર તૃતીય પક્ષોના માહિતીના અધિકાર પર પ્રભુત્વ ધરાવતો હોવો જોઈએ; અને

(ix) જાહેર સેવકોની અસ્કયામતો અને જવાબદારીઓની જાહેરાતના સંદર્ભમાં કાયદા અને નિયમો આવી માહિતીને જાહેર ક્ષેત્રમાં મૂકવા અથવા તૃતીય પક્ષને આવી માહિતીની ઍક્સેસ આપવા માટે પ્રદાન કરતા નથી.ન્યાયતંત્ર અસ્કયામતો અને જવાબદારીઓની સ્વૈચ્છિક જાહેરાત પ્રદાન કરીને સ્વ–નિયમનની માંગ કરી રહ્યું છે અને આવી માહિતી જાહેર કરવી તે સર્વોચ્ચ અદાલત પર છે.કોઈ તૃતીય પક્ષ એવી માહિતી મેળવી શકતો નથી જે જાહેર ક્ષેત્રમાં ન હોય.

૮. તેનાથી વિપરીત, પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રશાંત ભૂષણે નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

(i) એસ. પી. ગુપ્તામાં આ અદાલતના સાત ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કરેલા અવલોકનો વર્તમાન ખંડપીઠે બંધનકર્તા છે.સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ–ઓન–રેકોર્ડ એસોસિએશન વિ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા ૧૭ માં ચુકાદાના કેટલાક પાસાઓને નકારી કાઢવામાં આવ્યા હોવા છતાં, નિમણૂક પ્રક્રિયાના સંદર્ભમાં પત્રવ્યવહારની જાહેરાત અંગે આ અદાલતના નિર્ણયને અસર થઈ નથી.જો એસ. પી. ગુપ્તાને નકારી કાઢવા પડે, તો આ માત્ર સાતથી વધુ ન્યાયાધીશોની બનેલી બેન્ચ દ્વારા જ થઈ શકે છે.

((૨) આ અદાલતે સંસદ દ્વારા આર. ટી. આઈ. કાયદો ઘડવામાં આવ્યો તે

પહેલાં જ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના દાયરામાં માહિતીના અધિકારનો સમાવેશ કરવા માટે કલમ ૧૯ (૧) (એ) નું અર્થઘટન કર્યું છે.વર્તમાન કેસોમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવી એ કલમ ૧૯ (૧) (એ) માં બાંયધરીકૃત વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો એક આવશ્યક ભાગ છે અને તેમાં નોંધપાત્ર જાહેર હિત સામેલ છે.

(૩) નાગરિકો સુધી માહિતીનો મુક્ત પ્રવાહ જરૂરી છે, ખાસ કરીને એવી બાબતોમાં કે જે સુશાસન અને પારદર્શકતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે જાહેર વહીવટનો ભાગ છે.વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારમાં દરેક નાગરિકને સંપત્તિ, ગુનાહિત ઈતિહાસ અને જાહેર હોદ્દા માટે ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોની શૈક્ષણિક પૃષ્ઠભૂમિ વિશે જાણવાનો અધિકાર સામેલ છે.ગુપ્તતાના પડદા સાથે જાહેર કૃત્યોને આવરી લેવું એ લોકોના હિતમાં નથી અને જાહેર અધિકારીઓ દ્વારા દમન અને દુરુપયોગ અને અવિશ્વાસ તરફ દોરી શકે છે.કોલેજિયમ પ્રણાલીમાં પારદર્શિતા, જવાબદારી અને નિષ્પક્ષતાનો અભાવ સંસ્થાની વિશ્વસનીયતામાં વધારો કરતું નથી.બીજી તરફ માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાથી પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન મળશે અને ન્યાયતંત્ર પર અનુચિત પ્રભાવ અટકશે.

(૪) ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કાયદા મંત્રી વચ્ચેના પત્રવ્યવહાર માટે વર્ગ વિશેષાધિકાર અથવા વર્ગ પ્રતિરક્ષાના દાવાને એસ. પી. ગુપ્તામાં નકારી

કાઢવામાં આવ્યો હતો.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ લાગુ થયા પછી, જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા અન્યથા રાખવામાં આવેલી માહિતીને જાહેરાતમાંથી બાકાત રાખી શકાતી નથી, સિવાય કે તે કલમ ૮માં નિર્ધારિત મુક્તિ હેઠળ આવે અથવા આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨૪[24] હેઠળ બાકાત રાખવામાં આવેલી

24*કલમ ૨૪–અમુક સંસ્થાઓને લાગુ ન પડતો કાયદો (૧) આ અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ બીજી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ ગુપ્તચર અને સુરક્ષા સંસ્થાઓને લાગુ પડશે નહીં, જે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સ્થાપિત સંસ્થાઓ છે અથવા આવી સંસ્થાઓ દ્વારા તે સરકારને આપવામાં આવેલી કોઈપણ માહિતી છે:પરંતુ ભ્રષ્ટાચાર અને માનવાધિકારના ઉલ્લંઘનના આરોપોને લગતી માહિતીને આ પેટા–કલમ હેઠળ બાકાત રાખવામાં આવશે નહીં.વધુમાં, માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘનના આક્ષેપોના સંદર્ભમાં માંગવામાં આવેલી માહિતીના કિસ્સામાં, માહિતી કેન્દ્રીય માહિતી પંચની મંજૂરી પછી જ પૂરી પાડવામાં આવશે અને કલમ ૭માં કંઈપણ હોવા છતાં, આવી માહિતી વિનંતી પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી ૪૫ દિવસની અંદર પૂરી પાડવામાં આવશે.*

(૨) કેન્દ્ર સરકાર, સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા, તે સરકાર દ્વારા સ્થાપિત અન્ય કોઈ ગુપ્ત માહિતી અથવા સુરક્ષા સંસ્થાને તેમાં સામેલ કરીને અથવા તેમાં પહેલેથી જ નિર્દિષ્ટ કરેલી કોઈપણ સંસ્થાને તેમાંથી બાકાત રાખીને અનુસૂચિમાં સુધારો કરી શકે છે અને આવી જાહેરનામાના પ્રકાશન પર, આવી સંસ્થાને અનુસૂચિમાં સામેલ કરવામાં આવી હોવાનું અથવા, કેસ હોય તે રીતે, તેમાંથી બાકાત રાખવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવશે.

(૩) પેટા–કલમ (૨) હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલ દરેક જાહેરનામું સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.

(૪) આ અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ રાજ્ય સરકાર દ્વારા સ્થાપિત સંસ્થાઓ જેવી ગુપ્તચર અને સુરક્ષા સંસ્થાઓને લાગુ પડશે નહીં, જે તે સરકાર સમયાંતરે સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા સ્પષ્ટ કરી શકે છે:પરંતુ ભ્રષ્ટાચાર અને માનવાધિકારના ઉલ્લંઘનના આરોપોને

સંસ્થા સાથે સંબંધિત હોય. જ્યારે ન્યાયાધીશ સંબંધિત માહિતી ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને પી. એ. આર. ટી. સી. પૂરી પાડવામાં આવે છે, ત્યારે તે જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીની રચના કરે છે અને આમ, તે આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓને અનુરૂપ હશે.

(૫) એસ. પી. ગુપ્તામાં, એ દલીલને નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે ન્યાયાધીશોની નિમણૂકની પ્રક્રિયાના સંબંધમાં બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચેના પત્રવ્યવહારની જાહેરાતથી અભિપ્રાયોની મુક્ત અને નિખાલસ અભિવ્યક્તિને અવરોધે છે. માહિતીનો અધિકાર ખરડાનો મુસદ્દો તૈયાર કરતી વખતે, આ દલીલને નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે જાહેરાતથી પ્રતિનિધિઓ સ્વતંત્ર રીતે અને નિષ્પક્ષ રીતે પોતાને વ્યક્ત કરતા અટકશે અને લોકોની ગરિમા અને પ્રતિષ્ઠાને કલંકિત કરવામાં આવશે.સ્પષ્ટતાની દલીલ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ મુક્તિ હેઠળ આવતી નથી અને તેથી, માહિતીની આ જાહેરાતને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બાકાત રાખી શકાતી નથી.

લગતી માહિતીને આ પેટા–કલમ હેઠળ બાકાત રાખવામાં આવશે નહીં.

વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે માનવ અધિકારોના ઉલ્લંઘનના આક્ષેપોના સંદર્ભમાં માંગવામાં આવેલી માહિતીના કિસ્સામાં, માહિતી રાજ્ય માહિતી પંચની મંજૂરી પછી જ પૂરી પાડવામાં આવશે અને કલમ ૭માં કંઈપણ હોવા છતાં, આવી માહિતી વિનંતી પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી ૪૫ દિવસની અંદર પૂરી પાડવામાં આવશે.(૫) પેટા–કલમ (૪) હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલ દરેક જાહેરનામું રાજ્ય વિધાનસભા સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.

(vi) ન્યાયાધીશોની સંપત્તિ જાહેર કરવી એ વ્યાપક જાહેર હિતમાં જરૂરી છે.એવી દલીલ કરી શકાતી નથી કે ન્યાયાધીશોની સંપત્તિ સંબંધિત માહિતી, જે જાહેર પદાધિકારીઓ છે, તે વ્યક્તિગત માહિતી છે જેનો કોઈ પણ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી.આથી માંગવામાં આવેલી માહિતીને કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી નથી.

(vii) નિમણૂક કરાયેલ વ્યક્તિ ન્યાયાધીશ તરીકે બઢતી માટે યોગ્ય છે કે નહીં તે નક્કી કરવાની જવાબદારી ધરાવતા લોકો અને નિમણૂક કરાયેલ વ્યક્તિ વચ્ચે કોઈ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ અસ્તિત્વમાં નથી.જાહેર સેવકની ફરજ એ છે કે તે જાહેર હિતમાં કાર્ય કરે, અન્ય જાહેર સેવકના હિતમાં નહીં.કોલેજિયમના સભ્યોને ઓળખપત્રો અને નિમણૂકની યોગ્યતા અંગે પરામર્શ અને માહિતી ઉપલબ્ધ કરાવવાની સમગ્ર પ્રક્રિયા જાહેર હિતની બાબત છે.વધુમાં, જ્યારે ન્યાયાધીશો ૧૯૯૭ના ઠરાવના પાલનમાં તેમની સત્તાવાર ક્ષમતામાં કાર્ય કરે છે અને તેમની સંપત્તિ જાહેર કરે છે, ત્યારે એવું ન કહી શકાય કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ન્યાયાધીશો માટે વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં કાર્ય કરે છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કોલેજિયમના અન્ય સભ્યો કાયદા દ્વારા તેમને સોંપવામાં આવેલી સત્તાવાર ફરજો નિભાવે છે અને માંગવામાં આવેલી માહિતીને કલમ ૮ (૧) (ઇ) હેઠળ

મુક્તિ આપવામાં આવી નથી.જો માહિતીનો અમુક ભાગ વ્યક્તિગત હોય તો પણ, તે ભાગને કલમ ૧૦ હેઠળ કેસ–ટુ–કેસ આધારે યોગ્ય તપાસ કર્યા પછી કાપી શકાય છે; અને

(viii) માહિતી જાહેર થવાને કારણે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને પૂર્વગ્રહયુક્ત અસર થશે તેવી દલીલ ખોટી છે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાનો અર્થ વિધાનસભા અને કારોબારીથી સ્વતંત્રતા છે, જનતાથી નહીં.પ્રતિવાદીનો માહિતી મેળવવાનો અને ન્યાયતંત્રની કામગીરી સાથે સમાધાન કરવાનો પ્રયાસ કરનાર વ્યક્તિઓની ઓળખ કરવાનો બંધારણીય અને કાનૂની અધિકાર છે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતામાં નાગરિકોનો વિશ્વાસ જાળવી રાખવા માટે આવી માહિતી જાહેર કરવી જરૂરી છે.

૯. હરીફ રજૂઆતો અમારા વિચારણા માટે આવે છે.

D સંબંધિત કાયદાકીય જોગવાઈઓ

૧૦. વર્તમાન વિવાદના હેતુ માટે આર. ટી. આઈ. કાયદાના વૈધાનિક માળખામાં સમાવિષ્ટ સંબંધિત જોગવાઈઓનું વિશ્લેષણ કરવું જરૂરી છે. વિભાગ ૨ અને 3 વાંચે છેઃ

—૨.વ્યાખ્યાઓ.– આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય

ત્યાં સુધી, –

...

(ઇ)–સક્ષમ અધિકારીનો અર્થ થાય છે –

((i) લોકસભાના અથવા આવી વિધાનસભા ધરાવતા રાજ્યની અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશની વિધાનસભાના કિસ્સામાં અધ્યક્ષ અને રાજ્યોની વિધાન પરિષદની રાજ્ય પરિષદના કિસ્સામાં અધ્યક્ષ;

((૨) સર્વોચ્ચ અદાલતના કિસ્સામાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ;

((૩) ઉચ્ચ ન્યાયાલયના કિસ્સામાં ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશો;

((૪) બંધારણ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત અથવા રચાયેલા અન્ય સત્તામંડળના કિસ્સામાં, રાષ્ટ્રપતિ અથવા રાજ્યપાલ;

(v) બંધારણની કલમ ૨૩૯ હેઠળ નિયુક્ત વહીવટકર્તા;

(એફ)–માહિતી એટલે રેકોર્ડ્સ, દસ્તાવેજો, મેમો, ઈ–મેલ્સ, મંતવ્યો, સલાહ, અખબારી યાદીઓ, પરિપત્રો, આદેશો, લોગબુક, કરારો, અહેવાલો, કાગળો, નમૂનાઓ, નમૂનાઓ, કોઈપણ ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં રાખવામાં આવેલી માહિતી સામગ્રી અને કોઈપણ ખાનગી સંસ્થાને લગતી માહિતી કે જે હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા મેળવી શકાય છે.

...

(જ)–જાહેર સત્તા એટલે કોઈ પણ સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્થાપિત અથવા

રચાયેલી સ્વ–સરકારની સંસ્થા, –

((ક) બંધારણ દ્વારા અથવા તે હેઠળ;

(ખ) સંસદે ઘડેલા કોઈ અન્ય કાયદા દ્વારા

(ગ) રાજ્ય વિધાનમંડળે ઘડેલા કોઈ અન્ય કાયદા દ્વારા

(ડી) યોગ્ય સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચના અથવા આદેશ દ્વારા, અને તેમાં કોઈપણ –

(૧) માલિકીની, નિયંત્રિત અથવા નોંધપાત્ર રીતે ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવતી સંસ્થા

((૨) બિન–સરકારી સંસ્થાઓએ નોંધપાત્ર ભંડોળ પૂરું પાડ્યું છે,

પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે યોગ્ય સરકાર દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ તારણો દ્વારા;

...

(જે)–માહિતીના અધિકારનો અર્થ એ છે કે અધિનિયમ હેઠળ સુલભ માહિતીનો અધિકાર જે કોઈપણ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ છે અને તેમાં –

(આઇ) કામ, દસ્તાવેજો, રેકોર્ડ અને દસ્તાવેજોની ચકાસણી

((૨) નોંધો, અર્ક અથવા દસ્તાવેજો અથવા રેકોર્ડની પ્રમાણિત નકલો લેવી;

(૩) સામગ્રીના પ્રમાણિત નમૂનાઓ લેવા;

(૪) ડિસ્કેટ, ફ્લોપી, ટેપ, વીડિયો કેસેટ અથવા અન્ય કોઈ ઈલેક્ટ્રોનિક મોડમાં અથવા પ્રિન્ટ આઉટ મારફતે માહિતી મેળવવી, જ્યાં આવી માહિતી કમ્પ્યુટર અથવા અન્ય કોઈ ઉપકરણમાં સંગ્રહિત હોય;

...

૩. માહિતીનો અધિકાર.– આ કાયદાની જોગવાઈઓને આધિન, તમામ નાગરિકોને માહિતીનો અધિકાર રહેશે.

૧૧. બંને શબ્દો–જાહેર સત્તા અને માહિતીને વ્યાપક રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં

આવ્યા છે.કલમ ૨ (જે) જે માહિતીના અધિકારને વ્યાખ્યાયિત કરે છે તે નિર્ધારિત કરે છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ સુલભ માહિતી કોઈપણ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ રાખવામાં આવે છે, જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એચ) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે. કાયદાની કલમ ૩ તમામ નાગરિકોને કાયદાની જોગવાઈઓને આધીન માહિતી મેળવવાનો મૂળ અધિકાર પ્રદાન કરે છે.આરટીઆઇ કાયદાની બાકીની યોજના કલમ ૩ દ્વારા આપવામાં આવેલા મૂળ અધિકારને અમલમાં મૂકે છે.આ દસ્તાવેજો અરજદારો માટે ઉપલબ્ધ છે તેની ખાતરી કરવા માટે તેમાં નિર્ધારિત પ્રવૃત્તિઓનો રેકોર્ડ બનાવવા અને જાળવવા માટે કલમ ૪ જાહેર સત્તામંડળો પર વૈધાનિક ફરજ લાદે છે.કલમ ૬ વ્યક્તિને સંબંધિત કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી (–સી. પી. આઈ. ઓ.) અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી (–એસ. પી. આઈ. ઓ.) અથવા તેમના સંબંધિત સહાયક અધિકારીઓ (સામૂહિક રીતે હવે પછી–માહિતી અધિકારી) પાસે વિનંતી દાખલ કરવાની સત્તા આપે છે.કલમ ૭ માહિતી અધિકારીને કલમ ૮ અને ૯ માં નિર્ધારિત કારણોસર માંગવામાં આવેલી માહિતી પ્રદાન કરવા અથવા અરજીને નકારી કાઢવાની સત્તા આપે છે.

૧૨. કોઈ સત્તામંડળને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ આવરી લેવા માટે, તે કાયદાની કલમ ૨ (એચ) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત જાહેર સત્તા હોવી આવશ્યક છે.– જાહેર સત્તામંડળને કોઈપણ સત્તા અથવા સંસ્થા અથવા સ્વ–સરકાર તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે જે તે પેટા–કલમની કોઈપણ ગણતરી કરેલી

જોગવાઈઓના દાયરામાં આવે છે.ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતની સ્થાપના ભારતના બંધારણની કલમ ૧૨૪ (૧) ના આધારે કરવામાં આવી છે.તેવી જ રીતે, બંધારણની કલમ ૨૧૪ જણાવે છે કે દરેક રાજ્ય માટે એક ઉચ્ચ ન્યાયાલય હશે.કલમ ૨ (એચ) (એ) ની દ્રષ્ટિએ, બંધારણ દ્વારા અથવા તે હેઠળ સ્થાપિત અથવા રચાયેલી સંસ્થા અથવા સંસ્થા જાહેર સત્તા હશે.પરંતુ બંધારણ દ્વારા સ્થાપિત થવાને કારણે, સર્વોચ્ચ અદાલત અને ઉચ્ચ અદાલતો કાયદાની કલમ ૨ (એચ) માં જાહેર સત્તાના દાયરામાં આવશે.

૧૩. કલમ ૨ (ઈ) (ii) સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે સક્ષમ અધિકારીનો અર્થ સર્વોચ્ચ અદાલતના કિસ્સામાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ થાય છે અને કલમ ૨ (ઈ) (iii) જણાવે છે કે ઉચ્ચ અદાલતના કિસ્સામાં સક્ષમ અધિકારી તે અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ છે.નોંધપાત્ર રીતે, ભારતના બંધારણની કલમ ૧૨૪ જણાવે છે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત હશે જેમાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને અન્ય ન્યાયાધીશો હશે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશનું કાર્યાલય ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતથી અલગ નથી.સુપ્રીમ કોર્ટની રચના બંધારણના આધારે કરવામાં આવે છે અને તેમાં ન્યાયાધીશોનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ વડા હોય છે.જો કે, તેનો અર્થ એ નથી કે સુપ્રીમ કોર્ટ અને મુખ્ય ન્યાયાધીશ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની અંદર બે અલગ–અલગ 'જાહેર સત્તામંડળો' છે.

૧૪. કલમ ૨ (એફ) હેઠળ માહિતી શબ્દને વ્યાપક રીતે કોઈપણ સ્વરૂપમાં કોઈપણ સામગ્રીનો સમાવેશ કરવા માટે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે.'સમાવેશ' શબ્દ પેટા–કલમની મર્યાદામાં આવતી સામગ્રીની બિન–વિસ્તૃત સૂચિ પ્રદાન કરવાનો સંસદનો ઈરાદો સૂચવે છે.પેટા–કલમમાં કોઈપણ ખાનગી સંસ્થાને લગતી માહિતીનો સમાવેશ થાય છે–જે હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા મેળવી શકાય છે.આ શબ્દસમૂહનો અર્થ એ છે કે તૃતીય પક્ષને લગતી માહિતી માત્ર ત્યારે જ સમાવવામાં આવે છે જ્યાં આવી માહિતી મેળવવા માટે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદાની જરૂરી પૂર્વ શરતો સંતોષાય છે.જે અધિંકારનો ઉપયોગ કરવાની મા ગ કરવામાં આવી છે અને જે માહિતી માંગવામાં આવી છે તે કાયદા હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'માહિતી' અને 'માહિતીના અધિકાર' ના દાયરામાં આવવી જોઈએ. માંગવામાં આવેલી માહિતી અસ્તિત્વમાં હોવી જોઈએ અને જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળ હોવી જોઈએ.

૧૫. કલમ ૮ (૧) એક અસ્પષ્ટ શબ્દસમૂહથી શરૂ થાય છે–આ અધિનિયમમાં કંઈપણ હોવા છતાં.આ શબ્દસમૂહનો અર્થ એ છે કે કલમ ૮ ની કલમ (૧) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરવાની સામાન્ય જવાબદારીને અપવાદ આપે છે. જ્યાં કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કોઈપણ પેટા–કલમોમાં દર્શાવેલી શરતો સંતોષાય છે, ત્યાં માહિતી અધિકારી અરજદારને માહિતી પૂરી પાડવા માટે કોઈ જવાબદારી હેઠળ નથી.ચુકાદા દરમિયાન અપવાદનો વ્યાપ અને વર્તમાન વિવાદ પર તેની લાગુ થવાની ચર્ચા કરવામાં આવશે.

૧૬. કલમ ૨૨[25] બિન–અવરોધ કલમ ધરાવે છે અને નિયત કરે છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ કાયદાઓ પર ઓવરરાઈડિંગ અસર ધરાવે છે.આ જોગવાઈનો ઉદ્દેશ કાયદાના મુખ્ય ઉદ્દેશોને પ્રાથમિકતા આપવાનો અને એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે જ્યાં માહિતી જાહેર સત્તામંડળ પાસે હોય અથવા તેના નિયંત્રણમાં હોય, ત્યાં તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં પ્રતિબંધ હોવા છતાં આવી માહિતી અરજદારને આપવી આવશ્યક છે.તે જણાવવું યોગ્ય છે કે કલમ ૨૨ એ કાનૂની પ્રતિબંધોને દૂર કરતી નથી જે જાહેર સત્તામંડળને કોઈપણ માહિતીની પહોંચ માટે લાગુ પડે છે જે શબ્દસમૂહના ઉપયોગ દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે–જે કલમ ૨ (એફ) માં હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા મેળવી શકાય છે.

ઈ. એસ. પી. ગુપ્તા, સ્પષ્ટતા અને વર્ગ પ્રતિરક્ષા

25*૨૨. ઓવરરાઈડિંગ અસર કરવા માટે કાર્ય કરો.– આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ (૧૯૨૩નો ૧૯) અને હાલમાં અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ અન્ય કાયદામાં અથવા આ અધિનિયમ સિવાયના કોઈપણ કાયદાના આધારે અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ દસ્તાવેજમાં તેની સાથે અસંગત કંઈપણ હોવા છતાં અસરકારક રહેશે.*

૧૭. વર્તમાન વિવાદ સાથે સંબંધિત પ્રશ્ન એ છે કે શું એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૨૦માં આ અદાલતનો નિર્ણય ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ પર બંધનકર્તા પૂર્વવર્તી છે.પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રશાંત ભૂષણે દલીલ કરી હતી કે વર્તમાન કેસમાં જે મુદ્દાઓ ઉભા થાય છે તેનો જવાબ એસ. પી. ગુપ્તામાં સાત ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપ્યો છે, જ્યાં આ અદાલતે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, દિલ્હીના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કાયદા મંત્રી વચ્ચેના પત્રવ્યવહારનો ખુલાસો કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો, જે બે વર્ષના સંપૂર્ણ કાર્યકાળ માટે વધારાના ન્યાયાધીશની નિમણૂક ન કરવા સાથે સંબંધિત છે.વકીલે દલીલ કરી હતી કે આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે જાહેરાતમાં જાહેર હિત જાહેરાતથી થતા સંભવિત નુકસાન કરતાં વધારે છે અને એક મુક્ત અને ખુલ્લા લોકશાહી સમાજે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક પ્રક્રિયા સંબંધિત પત્રવ્યવહારની જાહેરાત ફરજિયાત કરી છે.

૧૮. આ રજૂઆતનો વિરોધ કરતા, અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા ભારત માટે જાણીતા એટર્ની જનરલ શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલએ વિનંતી કરી હતી કે એસ. પી. ગુપ્તામાં આ અદાલતનો નિર્ણય તથ્યાત્મક રીતે અલગ પરિસ્થિતિ પર આધારિત છે.તે કેસમાં કોર્ટ તેની સમક્ષના કેસમાં ચુકાદો આપવાના હેતુસર નિમણૂક પ્રક્રિયા સંબંધિત પત્રવ્યવહારની જાહેરાત સાથે સંબંધિત હતી.વધુમાં જે ન્યાયાધીશની નિમણૂકનો મુદ્દો હતો તે આ કેસમાં પક્ષકાર હતો.અદાલતે તમામ સંજોગોમાં પત્રવ્યવહારની જાહેરાત કરીને જાહેર હિતને સંભવિત નુકસાન

પહોંચાડ્યું ન હતું.એટર્ની જનરલે દલીલ કરી હતી કે નિર્ણય પસાર નિરીક્ષણમાં જાણવાના અધિકારનું મૂલ્યાંકન કરે છે અને પ્રતિવાદીની રજૂઆતની વિરુદ્ધ, તે વ્યક્તિગત માહિતીની જાહેરાત પર પ્રતિબંધ સ્થાપિત કરે છે.

૧૯. એસ. પી. ગુપ્તામાં, આ અદાલત બે મુદ્દાઓ સાથે સંબંધિત હતી:((૧) વધારાના ન્યાયાધીશોની પ્રારંભિક નિમણૂક અને તેમની મુદત પૂરી થતાં તેમની પુનઃનિયુક્તિ; અને (૨) ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશો અને ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશોની બદલી.કાર્યવાહીમાં સામેલ મુદ્દાઓ પૈકી એક મુદ્દો ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, દિલ્હીના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કાયદા મંત્રી વચ્ચે દિલ્હી હાઈકોર્ટના વધારાના ન્યાયાધીશો તરીકે ન્યાયમૂર્તિ ઓ. એન. વોહરા અને ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમારનો કાર્યકાળ ત્રણ મહિના સુધી વધારવાના નિર્ણય અંગે થયેલા પત્રવ્યવહારનો ખુલાસો કરવાનો હતો.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ન્યાયમૂર્તિ ઓ. એન. વોહરાની કાયમી ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક થવી જોઈતી હતી અને ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમારની તેમના પ્રારંભિક કાર્યકાળની સમાપ્તિ પર બે વર્ષના સંપૂર્ણ કાર્યકાળ માટે વધારાના ન્યાયાધીશ તરીકે ફરીથી નિમણૂક થવી જોઈતી હતી.કાર્યવાહી દરમિયાન, તેમની મુદત પૂરી થઈ ગઈ હતી અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા તેમની મુદતનું નવીકરણ ન કરવાના નિર્ણયની જાણ કરવામાં આવી હતી.પુનઃનિયુક્તિ અટકાવવી એ દુર્ભાવનાપૂર્ણ અને ગેરબંધારણીય હોવાની દલીલ કરવા માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી.બંને ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશોને પ્રતિવાદી તરીકે સામેલ કરવામાં

આવ્યા હતા.જ્યારે ન્યાયમૂર્તિ ઓ. એન. વોહરા કાર્યવાહીમાં હાજર થયા ન હતા, ત્યારે ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમાર વકીલ દ્વારા હાજર થયા હતા અને દલીલ કરી હતી કે તેમને બે વર્ષના સંપૂર્ણ કાર્યકાળ માટે ફરીથી નિયુક્ત ન કરવાના કેન્દ્ર સરકારના નિર્ણયને દૂષિત કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે તે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે સંપૂર્ણ અને અસરકારક પરામર્શ કર્યા વિના કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૦. સરકારે પત્રવ્યવહાર જાહેર કરવાનો વિરોધ કર્યો હતો અને વિનંતી કરી હતી કે તે ભારતના રાષ્ટ્રપતિને મંત્રી પરિષદ દ્વારા આપવામાં આવેલી સલાહનો એક ભાગ હોવાથી, બંધારણની કલમ ૭૪ (૨)[26]ના આધારે અદાલતને જાહેર કરવાનો આદેશ આપવાથી બાકાત રાખવામાં આવી હતી.એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે 'રાજ્યની બાબતો' સંબંધિત પત્રવ્યવહાર અને તેની જાહેરાત ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ ૧૮૭૨ની કલમ ૧૨૩[27]ના આધારે બાકાત રાખવામાં આવી હતી.

26મંત્રીઓ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને કોઈ સલાહ આપવામાં આવી હતી કે કેમ અને જો એમ હોય તો શું તે પ્રશ્નની કોઈ પણ અદાલતમાં તપાસ કરવામાં આવશે નહીં.‖

27—૧૨૩.રાજ્યની બાબતોના પુરાવા.—કોઈ પણ વ્યક્તિને રાજ્યની કોઈ પણ બાબતને લગતા અપ્રકાશિત સત્તાવાર દસ્તાવેજોમાંથી મેળવેલા કોઈપણ પુરાવા આપવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે સંબંધિત વિભાગના વડા અધિકારીની પરવાનગી સાથે, જે તેને યોગ્ય લાગે તેવી પરવાનગી આપશે અથવા અટકાવશે.‖

૨૧. ૧૬ ઓક્ટોબર ૧૯૮૧ના રોજ એક વચગાળાના આદેશમાં અદાલતને પત્રવ્યવહાર જાહેર કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો.૩૦ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના રોજ આપેલા તેના અંતિમ ચુકાદામાં કોર્ટે બહુમતીથી કેન્દ્ર સરકારની દલીલને નકારી કાઢી હતી અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, દિલ્હીના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કાયદા મંત્રી વચ્ચે થયેલા પત્રવ્યવહારના ખુલાસાને સમર્થન આપ્યું હતું, જેમાં ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમારને વધુ એક સંપૂર્ણ કાર્યકાળ માટે દિલ્હી હાઈકોર્ટના વધારાના ન્યાયાધીશ તરીકે ચાલુ ન રાખવાના નિર્ણય અંગે વાત કરવામાં આવી હતી.

૨૨. ભારત સંઘના વિદ્વાન એટર્ની જનરલ શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલ એ દલીલ કરીને એસ. પી. ગુપ્તાના નિર્ણયમાં તફાવત કરવાની માંગ કરી હતી કે જાહેર કરવાનો આદેશ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૨૩ અને ૧૬૨[28] ના ચોક્કસ સંદર્ભમાં અને ન્યાયિક કાર્યવાહીના સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમાર પક્ષકાર હતા.તેથી તેમણે વિનંતી કરી કે આ નિર્ણય

---

28 —*૧૬૨.દસ્તાવેજોની રજૂઆત.—દસ્તાવેજ રજૂ કરવા માટે બોલાવવામાં આવેલા સાક્ષી, જો તે તેના કબજામાં અથવા સત્તામાં હોય, તો તેને અદાલતમાં લાવશે, તેના રજૂ કરવા અથવા તેની સ્વીકાર્યતા સામે કોઈ વાંધો હોવા છતાં.આવા કોઈપણ વાંધાની માન્યતા કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે.અદાલત, જો તેને યોગ્ય લાગે, તો દસ્તાવેજનું નિરીક્ષણ કરી શકે છે, સિવાય કે તે રાજ્યની બાબતોનો સંદર્ભ આપે, અથવા તેની સ્વીકાર્યતા નક્કી કરવા માટે અન્ય પુરાવા લઈ શકે છે.‖*

તમામ સંજોગોમાં પત્રવ્યવહાર જાહેર કરવાની ફરજ સ્થાપિત કરતું નથી.ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમારે અદાલત સમક્ષની કાર્યવાહીમાં સક્રિયપણે ભાગ લીધો હતો અને કેન્દ્ર સરકાર અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ વચ્ચે કોઈ અસરકારક પરામર્શ ન થયો હોવાની દલીલ પર ચુકાદો આપવા માટે કાર્યવાહી દરમિયાન તેમની બિન-નિમણૂક અંગેની માહિતી માંગવામાં આવી હતી.તે કેસમાં હિતોનું સંતુલન જાહેરનામાના પરિણામે જાહેર નુકસાન અને ન્યાયના વહીવટમાં જાહેર હિત (અદાલત સમક્ષ વાદી માટે સંપૂર્ણ ન્યાય સુરક્ષિત કરીને) વચ્ચે હતું, જે વિનંતી કરવામાં આવે છે, જે વર્તમાન કેસથી ભૌતિક રીતે અલગ છે.

૨૩. એસ. પી. ગુપ્તામાં, આ અદાલતે વચગાળાના આદેશ દ્વારા માત્ર ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમારના કાર્યકાળનું નવીકરણ ન કરવાના સંદર્ભમાં ફાઇલ નોંધો જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.ન્યાયમૂર્તિ ઓ. એન. વોહરાએ અદાલતની કાર્યવાહીમાં હાજર ન રહેવાનું અથવા તેમાં ભાગ ન લેવાનું પસંદ કર્યું હતું.બાદમાં કોર્ટ સમક્ષ કોઈ રાહત માંગવામાં આવી ન હોવાથી, કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે તેમની સાથે સંબંધિત પત્રવ્યવહાર વિવાદ સાથે સુસંગત નથી.પરિણામે, ભારત સંઘે તેને જાહેર કરવાની જરૂર નહોતી.ન્યાયમૂર્તિ પી. એન. ભગવતીએ (જે તે સમયે હતા) કાર્યવાહીમાં ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમારની તુલનાત્મક રીતે અલગ ભૂમિકાની નોંધ નીચેની શરતોમાં કરી હતી:

—૫૮.તે આપણને એસ. એન. કુમારના કેસ તરફ લઈ જાય છે, જે સંપૂર્ણપણે અલગ આધાર પર ઊભો છે, કારણ કે એસ. એન. કુમાર રિટ પિટિશનમાં હાજર થયા છે, રિટ પિટિશનને ટેકો આપતા સોગંદનામું દાખલ કર્યું છે અને તેમને વધુ મુદત માટે વધારાના ન્યાયાધીશ તરીકે ચાલુ ન રાખવાના કેન્દ્ર સરકારના નિર્ણયને કડવાશથી અને જોરદાર રીતે પડકાર્યો છે.એસ. એન. કુમારે વધારાના ન્યાયાધીશ તરીકે તેમના ચાલુ રહેવાના સંબંધમાં અદાલત પાસેથી રાહતનો દાવો કર્યો હોવાથી, એક તરફ અરજદારો અને એસ. એન. કુમાર અને બીજી તરફ ભારત સરકાર વચ્ચે એક મુદ્દો સ્પષ્ટ રીતે જોડાયેલો છે, જે નક્કી કરવાના હેતુથી નક્કી કરવાની જરૂર છે કે શું રિટ પિટિશનમાં દાવો કરાયેલ રાહત એસ. એન. કુમારને આપી શકાય કે નહીં.‖

૨૪. તેના અંતિમ ચુકાદામાં, કોર્ટે સૌપ્રથમ એ દલીલને નકારી કાઢી હતી કે પત્રવ્યવહાર મંત્રીમંડળ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી સલાહનો એક ભાગ છે.કોર્ટે નોંધ્યું હતું કે જ્યારે મંત્રી પરિષદ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી સલાહ કલમ ૭૪ (૨) હેઠળ સંરક્ષિત માહિતી છે, ત્યારે મુખ્ય પ્રશ્ન એ હતો કે શું ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, દિલ્હી હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને કાયદા મંત્રી વચ્ચેનો પત્રવ્યવહાર મંત્રી પરિષદ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી સલાહનો ભાગ છે કે જેથી કલમ ૭૪ (૨) ના આધારે તેની જાહેરાતને અટકાવી શકાય.અદાલતે આ દલીલને નકારી કાઢી હતી અને જણાવ્યું હતું કે મંત્રી પરિષદ

દ્વારા આપવામાં આવેલી કોઈપણ સલાહ બે મુખ્ય ન્યાયાધીશો દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા મંતવ્યો પર આધારિત હશે અને તેમના મંતવ્યો આપવામાં આવેલી સલાહનો ભાગ નહીં બને.આ દ્રષ્ટિકોણમાં, જે સામગ્રીના આધારે મંત્રીમંડળે અભિપ્રાય રચ્યો હતો અને ત્યારબાદ તેને રાષ્ટ્રપતિને સોંપ્યો હતો તે કલમ ૭૪ (૨) હેઠળ સંરક્ષિત સલાહની રચના કરશે નહીં.ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીએ ચુકાદો આપ્યોઃ

—૬૧...ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે પરામર્શ કર્યા પછી મંત્રી પરિષદ દ્વારા સલાહ આપવામાં આવે છે.બંને મુખ્ય ન્યાયાધીશોની સંપૂર્ણ અને સમાન તથ્યો પર સલાહ લેવામાં આવે છે અને તેમના મંતવ્યો મેળવવામાં આવે છે અને તે મંતવ્યોને ધ્યાનમાં લીધા પછી જ મંત્રીમંડળ તેના નિર્ણય પર પહોંચે છે અને રાષ્ટ્રપતિને તેની સલાહ આપે છે.બે મુખ્ય ન્યાયાધીશો દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા મંતવ્યો સલાહની રચના પહેલા હોય છે અને માત્ર એટલા માટે કે મંત્રી પરિષદ દ્વારા આખરે આપવામાં આવતી સલાહમાં તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે, તે જરૂરી નથી કે તે સલાહનો ભાગ બને.કલમ (૨) અથવા કલમ ૭૪ હેઠળ જાહેરાત સામે જે સુરક્ષિત છે તે ફક્ત Ministers.But ની પરિષદ દ્વારા આપવામાં આવેલી સલાહ છે, જે સામગ્રી પર મંત્રી પરિષદનો તર્ક આધારિત છે અને સલાહ આપવામાં આવી છે તે સલાહનો ભાગ હોવાનું ન કહી શકાય.‖

૨૫. ત્યારબાદ કોર્ટે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૨૩ હેઠળ જાહેરાત સામેના દાવાને આગળ વધાર્યો. તેણે એવું માન્યું હતું કે જ્યાં કલમ ૧૨૩ હેઠળ આ પત્રવ્યવહાર રાજ્યની બાબતો સાથે સંબંધિત હોવાના આધારે ખુલાસો કરવાથી રક્ષણ માંગવામાં આવે છે, ત્યાં કલમ ૧૬૨ના આધારે અદાલતને વહીવટી અથવા કારોબારી બાજુએ જાહેર હિતને નુકસાન પહોંચાડવા વચ્ચે સંતુલન જાળવવાનું કામ હાથ ધરવા માટે કહેવામાં આવે છે, જે ન્યાયિક બાજુએ જાહેર હિતને નુકસાન પહોંચાડવા સામે દસ્તાવેજની જાહેરાતથી પરિણમશે, જે કાર્યવાહી સાથે સુસંગત હોવા છતાં દસ્તાવેજની જાહેરાત ન કરવાથી પરિણમશે.તેણે એવું માન્યું હતું કે અદાલત જાહેર હિતના સ્પર્ધાત્મક પાસાઓને સંતુલિત કરે છે અને તે નક્કી કરે છે કે તેની સામેના ચોક્કસ કેસમાં કોણ જીતવું જોઈએ.આ દ્રષ્ટિકોણમાં, જાહેર ન કરવાનો દાવો ટકાઉ રહેશે, જ્યાં જાહેર ન કરવાથી ન્યાયના વહીવટને થતા નુકસાન કરતાં દસ્તાવેજની જાહેરાત જાહેર હિત માટે વધુ પ્રમાણમાં હાનિકારક હશે.કલમ ૧૨૩ ના સંદર્ભમાં દાવાનું વિશ્લેષણ કરતા, ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીએ નોંધ્યું:

—૭૩.અમે પહેલેથી જ ધ્યાન દોર્યું છે કે જ્યારે પણ કલમ ૧૨૩ હેઠળ દસ્તાવેજની જાહેરાત સામે વાંધો ઉઠાવવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતના નિર્ધારણ માટે બે પ્રશ્નો પડે છે, એટલે કે, શું દસ્તાવેજ રાજ્યની બાબતો સાથે સંબંધિત છે અને શું તેની જાહેરાત, અદાલત સમક્ષ ચોક્કસ કેસમાં, જાહેર હિત માટે હાનિકારક હશે.આ બે પ્રશ્નો પર પોતાના નિર્ણય સુધી પહોંચવામાં અદાલતે

જાહેર હિતના બે સ્પર્ધાત્મક પાસાઓને સંતુલિત કરવા પડશે, કારણ કે આ દસ્તાવેજ રાજ્યની બાબતો સાથે સંબંધિત હોવાથી, તેની જાહેરાતથી રાજ્યના હિત અથવા જાહેર સેવાની યોગ્ય કામગીરીને થોડી નુકસાન થશે અને બીજી તરફ જો તે જાહેર કરવામાં નહીં આવે, તો જાહેર હિતના કયા પાસાનું વર્ચસ્વ છે તે નક્કી કરવા માટે અદાલતે એક સામગ્રીને અદાલતથી પાછળ રાખીને ન્યાયના વહીવટને નિષ્ફળ બનાવશે અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, શું જાહેર હિત કે જેને દસ્તાવેજ રજૂ કરવાની જરૂર નથી, તે અદાલતના જાહેર હિત કરતાં વધારે છે. તેના કાર્યને અમલમાં મૂકવા માટે ન્યાયને સંબંધિત પુરાવાઓની પહોંચથી વંચિત ન કરવો જોઈએ.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૬. અદાલતે એવું માન્યું હતું કે કાર્યવાહીની પ્રકૃતિ જેમાં જાહેરાતની માંગ કરવામાં આવે છે, દસ્તાવેજની સુસંગતતા અને મુકદ્દમામાં દસ્તાવેજ જે મહત્વ ધરાવે છે તે સંતુલન પ્રક્રિયામાં સંબંધિત પરિબળો છે.જો માત્ર પત્રવ્યવહાર અદાલત સમક્ષ વિવાદનો ચુકાદો આપવા માટે સંબંધિત પુરાવા રજૂ કરશે, તો આ દસ્તાવેજોની જાહેરાતથી ન્યાયિક સંસ્થાની કાર્યક્ષમ કામગીરીને નુકસાન થશે એમ કહીને, આ આરોપ સ્થાપિત કરવા માટે એકમાત્ર પુરાવા એવા દસ્તાવેજોને બાકાત રાખવા અયોગ્ય ગણાશે.' કોર્ટે આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

૮૨. ...આ દસ્તાવેજો સિવાય, અરજદાર પાસે એ સ્થાપિત કરવા માટે અન્ય કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવા ઉપલબ્ધ નહીં હોય કે કોઈ સંપૂર્ણ અને અસરકારક

પરામર્શ ન હતો અથવા કેન્દ્ર સરકારનો નિર્ણય અપ્રસ્તુત વિચારણાઓ પર આધારિત હતો. જો આ દસ્તાવેજો દ્વારા જ અરજદાર એ બતાવવાની આશા રાખી શકે કે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, રાજ્ય સરકાર અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે સંપૂર્ણ અને અસરકારક પરામર્શ કરવામાં આવ્યો ન હતો અથવા કેન્દ્ર સરકારનો નિર્ણય દુર્ભાવનાપૂર્ણ અથવા અપ્રસ્તુત આધારો પર આધારિત હતો અને તેથી, આ દસ્તાવેજોની જાહેરાત સામે મુક્તિ આપવી એ ટૂંકમાં ફેંકવા સમાન હશે. આ દસ્તાવેજો જાહેર ન કરવાથી ન્યાયમાં જાહેર હિતને થતા વધારાના Judge.The નુકસાનને બંધ કરવા સામે પડકાર એ સંજોગોમાં તેમના ખુલાસાને કારણે થઈ શકે તેવી ઈજા કરતાં ઘણી વધારે હશે, કારણ કે જાહેર ન કરવાથી લગભગ અનિવાર્યપણે રિટ પિટિશનને બરતરફ કરવામાં આવશે અને પરિણામે ન્યાયનો ઇનકાર થશે, ભલે અરજદારનો દાવો સાચો અને ન્યાયી હોય.‖ (ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો) કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે જાહેરાતને કારણે સંભવિત નુકસાન ન્યાયમાં જાહેર હિત કરતાં વધારે છે કારણ કે વિવાદ નક્કી કરવા માટે સંબંધિત દસ્તાવેજો જાહેર ન કરવાથી અનિવાર્યપણે રિટ પિટિશનને બરતરફ કરવામાં આવશે.ઉપરોક્ત બે સ્પર્ધાત્મક જાહેર હિતોને સંતુલિત કરવા પર, કોર્ટે ન્યાયમૂર્તિ એસ. એન. કુમારની પુનઃનિયુક્તિ સંબંધિત પત્રવ્યવહારની જાહેરાતની જરૂર હોય તેવા વચગાળાના આદેશને સમર્થન આપ્યું હતું.

૨૭. એસ. પી. ગુપ્તાની અદાલતે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૨૩

અને ૧૬૨ના આધારે ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં દસ્તાવેજો જાહેર કરવાનો વિરોધ કરતા દાવાઓ પર ચુકાદો આપવો જરૂરી હતો. સંતુલનની કવાયત રાજ્યની બાબતો સાથે સંબંધિત દસ્તાવેજોની જાહેરાત અને ન્યાયના વહીવટમાં જાહેર હિતના પરિણામે જાહેર નુકસાન વચ્ચે હતી.ન્યાયના વહીવટમાં જાહેર હિત અદાલત સમક્ષ સ્થાપિત કેસના નિકાલ સાથે સંબંધિત હતું જેમાં ન્યાયાધીશ પક્ષકાર હતા.એસ. પી. ગુપ્તાના નિર્ણયમાં સામાન્ય દરખાસ્ત રજૂ કરવામાં આવી ન હતી કે નિમણૂક પ્રક્રિયા અંગે બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચેનો પત્રવ્યવહાર તમામ સંજોગોમાં જાહેર જનતાના સભ્ય સમક્ષ જાહેર થવો જોઈએ.જાહેર કરવાનો આદેશ ન્યાયિક કાર્યવાહીના ચોક્કસ સંદર્ભમાં આપવામાં આવ્યો હતો તે અભિપ્રાયને પણ ન્યાયમૂર્તિ ઈ. એસ. વેંકટરમૈયા (જે તે સમયે હતા) ના અલગ અભિપ્રાયમાં સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું:

—૧૧૯૪.ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં સત્તાવાર દસ્તાવેજોની શોધનો આદેશ આપવાની અદાલતની સત્તાથી સ્વતંત્ર રીતે, સત્તાવાર ગુપ્તતાના દાવાની બંધારણીયતા વિચારણા માટે ઊભી થાય તેવા કેસમાં સત્તાવાર ગુપ્તતાના પ્રશ્ન સાથે વધુ વિગતવાર વ્યવહાર કરવો જરૂરી બની શકે છે.અમે આ કેસમાં ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં સત્તાવાર દસ્તાવેજો જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપવાની અદાલતની સત્તાથી ચિંતિત છીએ.

૧૨૦૩... અમારે લાગ્યું કે દસ્તાવેજોની સીધી જાહેરાત ન કરવાનો નિર્ણય આવી

જાહેરાતને નિર્દેશિત કરવાના નિર્ણય કરતાં ગંભીર જાહેર પૂર્વગ્રહમાં પરિણમશે અને ન્યાયના વહીવટમાં સામેલ જાહેર હિત કેસના વિશિષ્ટ સંજોગોમાં જાહેર સેવાના જાહેર હિત પર હાવી થવું જોઈએ.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૮. જો કે, એસ. પી. ગુપ્તાનો નિર્ણય તમામ સંજોગોમાં સામાન્ય જાહેરાત માટેના પ્રસ્તાવના સમર્થનમાં પૂર્વવર્તી નથી, તેમ છતાં, તે વર્તમાન વિવાદ સાથે સુસંગત છે કારણ કે તેણે આ દલીલને નકારી કાઢી હતી કે:(i) જાહેરાત અને સ્પષ્ટતા અસંગત છે; અને (ii) આવા પત્રવ્યવહારને વર્ગ પ્રતિરક્ષા માટે હકદાર છે.

કેન્ડોર

૨૯. અદાલતે એવી દલીલને સંબોધી હતી કે દસ્તાવેજોના ચોક્કસ વર્ગને સુરક્ષિત રાખવાનું કારણ એ છે કે તેઓ સરકારના ઉચ્ચતમ સ્તર પર નિર્ણય લેવાની ચિંતા કરે છે અને માત્ર જાહેર નજરથી સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા જ સરકારી અધિકારીઓમાં અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને સ્પષ્ટતાને સક્ષમ બનાવશે.આ દ્રષ્ટિકોણમાં, નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં સહભાગીઓની સ્વતંત્ર અને નિખાલસ રીતે પોતાનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાની ક્ષમતાને પ્રતિકૂળ અસર કરવા માટે જાહેર તપાસની દલીલ કરવામાં આવી હતી.જોકે, અદાલતે એ દલીલને નકારી કાઢી હતી કે સ્પષ્ટતા સામે સંપૂર્ણ પ્રતિરક્ષાની મંજૂરીને સ્પષ્ટતા અને

નિખાલસતા યોગ્ય ઠેરવે છે.ન્યાયમૂર્તિ પી. એન. ભગવતીએ (જે તે સમયે હતા) સ્પષ્ટતા પર આધારિત દલીલને નીચેની શરતોમાં સંબોધી હતીઃ

—૭૧...સ્પષ્ટ દલીલ પણ ન્યાયાધીશો સાથે પ્રચલિત થઈ નથી.
યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં ન્યાયાધીશો અને ન્યાયશાસ્ત્રીઓ સાથે પણ સ્પષ્ટ દલીલ પ્રચલિત થઈ નથી અને વોટરગેટ ટેપ્સ જાહેર કરવાની માંગ સામે રાષ્ટ્રપતિ નિક્સન દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલી પ્રતિરક્ષા વિશે બોલતા રાઉલ બર્જર તેમના પુસ્તક એક્ઝિક્યુટિવ પ્રિવિલેજમાં શું કહે છે તે નોંધવું રસપ્રદ છેઃપાન ૨૬૪ પર એક બંધારણીય માન્યતાઃ
—કેન્ડિડ ઇન્ટરચેન્જ એ શંકાસ્પદ ગુપ્તતા માટેનું બીજું બહાનું છે.તે શ્રી નિક્સનના વ્હાઇટ હાઉસના સ્ટાફના સભ્યો માટે માત્ર સભ્યપદના આધારે સંપૂર્ણ પ્રતિરક્ષાના દાવાને વધુ વગર સમજાવશે નહીં; તે કલેન્ડિએન્સ્ટના બે અને દોઢ મિલિયન ફેડરલ કર્મચારીઓ માટે કોંગ્રેસનલ તપાસમાંથી પ્રતિરક્ષાના દાવાને યોગ્ય ઠેરવશે નહીં.તે માત્ર સત્તાના લોભી વિસ્તરણનો બીજો પુરાવો છે, જેનો ખર્ચ સ્પષ્ટ રીતે તેના ફાયદાઓ કરતાં વધારે છે.ગેરકાયદેસર ઉત્તરાધિકારની શ્રેણીમાં નવીનતમ શાખા તરીકે, તે વહીવટી વિશેષાધિકારના દાવા દ્વારા ઉછેરવામાં આવેલા વધારાને સમજાવે છે.

અમે આ વિદ્વાન ન્યાયાધીશો સાથે સંમત છીએ કે સ્પષ્ટતા અને નિખાલસતાની જરૂરિયાત આ વર્ગના દસ્તાવેજોની જાહેરાત સામે સંપૂર્ણ પ્રતિરક્ષા આપવાનું

સમર્થન કરી શકતી નથી, પરંતુ ગિબ્સ, એ. સી. જે. દ્વારા સેન્કી વિ. વ્હિટલમમાં દર્શાવ્યા મુજબ, એવું માનવું સંપૂર્ણપણે અવાસ્તવિક રહેશે નહીં–કે કેટલીક બાબતોમાં ઓછામાં ઓછા મંત્રીઓ અને ક્રાઉનના સેવકો વચ્ચેના સંદેશાવ્યવહાર વધુ નિખાલસ અને નિખાલસ હોઈ શકે છે જો સંબંધિત લોકો માને છે કે તેઓ જાહેરાતથી સુરક્ષિત છે કારણ કે તમામ ક્રાઉન સેવકો–સખત સામગ્રીથી બનેલી હોવાની અપેક્ષા રાખી શકાતી નથી.તેથી સ્પષ્ટતા અને સ્પષ્ટતાની જરૂરિયાતને ચોક્કસપણે એ નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લેવાના પરિબળ તરીકે ગણવી જોઈએ કે, સંતુલન પર, જાહેર હિત જાહેરાતની તરફેણમાં છે કે વિરુદ્ધ (જુઓ:નીલ્સન વિ, લોફ્રે (૧૯૮૧) માં લોર્ડ ડેનિંગના અવલોકનો પી. ૮૩૫ પર તમામ ER.

---

૮૧. તે નિઃશંકપણે સાચું છે કે નિમણૂક અથવા બિન –

ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશ અથવા સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશની નિમણૂક અને ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશની બદલી એ ન્યાયિક સંસ્થાની ગુણવત્તા અને કાર્યક્ષમતાને અસર કરતી અત્યંત મહત્વપૂર્ણ બાબતો છે અને તેથી તે અત્યંત જરૂરી છે કે આ બાબતો સાથે સંબંધિત વિવિધ બંધારણીય કાર્યકર્તાઓ આ અંગે મુક્તપણે અને સ્પષ્ટ રીતે તેમના મંતવ્યો વ્યક્ત કરી શકે, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ જેવા ઉચ્ચ સ્તરના બંધારણીય કાર્યકર્તાઓને તેમના મંતવ્યો હિંમતભેર અને નિર્ભયતાથી વ્યક્ત કરવાની તેમની બંધારણીય ફરજ

નિભાવવાથી રોકવામાં નહીં આવે, ભલે તેમને કહેવામાં આવ્યું હોય કે તેમના મંતવ્યો ધરાવતો પત્રવ્યવહાર પછીથી disclosed.We હોઈ શકે છે. સ્પષ્ટતા અને સ્પષ્ટતાની જરૂરિયાત પર આધારિત દલીલ સાથે વ્યવહાર કર્યો અને આપણે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ જેવા ઉચ્ચ બંધારણીય હોદ્દા ધારકોના કેસમાં તેની અરજીમાં તેને નકારી કાઢવી જોઈએ.તે નોંધવું જોઈએ–અને આમાં આપણને કોઈ શંકા નથી–કે આપણા મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિઓ અને ન્યાયાધીશો કડક સામગ્રીથી બનેલા છે; તેમને સ્વતંત્રતા અને નિષ્પક્ષતાની લાંબી અને પ્રાચીન પરંપરા વારસામાં મળી છે.

અદાલતે એવું માન્યું હતું કે સંદેશાવ્યવહારના કયા સમૂહને રક્ષણની જરૂર છે તે નક્કી કરવામાં સ્પષ્ટતા એક પરિબળ હોઈ શકે છે, તેમ છતાં રક્ષણનું માપ એ આધાર રાખે છે કે, તમામ સ્પર્ધાત્મક હિતોના સંતુલન પર, જાહેર હિત જાહેરાત અથવા ગુપ્તતાની તરફેણ કરે છે કે કેમ.જ્યારે અદાલતે નોંધ્યું હતું કે કેટલાક સંજોગોમાં જાહેરાતને રોકવા માટે સ્પષ્ટતા એક સુસંગત પરિબળ હોઈ શકે છે, ત્યારે તે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ઉચ્ચ અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયાધીશો જેવા બંધારણીય કાર્યકર્તાઓની વાત આવે ત્યારે સુસંગત પરિબળ તરીકે તેના વજનને સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢે છે.બંધારણીય અધિકારીઓ બંધારણમાં સ્થાપિત સિદ્ધાંતો અનુસાર તેમની ફરજો ન્યાયી રીતે નિભાવવા માટે તેમના હોદ્દાના શપથ માટે બંધાયેલા છે.તે સ્વીકારી શકાતું નથી કે જાહેર નજર અથવા અનુગામી જાહેરાત કોઈ વ્યક્તિને તેમના કાર્યાલય સાથે સંકળાયેલ ગૌરવ અને નૈતિકતાને

સાચી રીતે અસરકારક રીતે તેમની ફરજ બજાવવામાં અવરોધે છે.સ્પષ્ટ અને નિખાલસતા એ બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચેના પત્રવ્યવહારની જાહેરાતોને અટકાવવાનું કારણ ન હોઈ શકે જે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત છે.

વર્ગ પ્રતિરક્ષા

૩૦. એસ. પી. ગુપ્તામાં નકારી કાઢવામાં આવેલી અને વર્તમાન કેસ સાથે સુસંગત બીજી દલીલ એ છે કે કાયદા મંત્રી અથવા કેન્દ્ર સરકારના અન્ય ઉચ્ચ સ્તરીય પદાધિકારી, હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, મુખ્યમંત્રી અથવા રાજ્ય સરકારના કાયદા મંત્રી અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ વચ્ચેનો પત્રવ્યવહાર હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશની નિમણૂક અથવા બિન–નિમણૂક અથવા હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશની ટ્રાન્સફર અને તે વતી આ બંધારણીય પદાધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી નોંધો દસ્તાવેજોના સંરક્ષિત વર્ગના છે.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ દસ્તાવેજોની જાહેરાત રાષ્ટ્રીય હિત અને ન્યાયતંત્રની ગરિમા માટે પૂર્વગ્રહયુક્ત હશે.આ દ્રષ્ટિકોણમાં, અદાલતને કોઈ ચોક્કસ કેસમાં પત્રવ્યવહારની જાહેરાતની અસરોનું મૂલ્યાંકન કરવાની જરૂર નથી, કારણ કે આવી પ્રકૃતિનો તમામ પત્રવ્યવહાર એક વિશેષ વર્ગનો છે જેને જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે.આ દ્રષ્ટિકોણમાં, દસ્તાવેજોની ચોક્કસ સામગ્રીને કારણે જાહેરાતને બાકાત રાખવામાં આવતી

નથી, પરંતુ દસ્તાવેજોના ચોક્કસ વર્ગના તેના સભ્યપદને કારણે જેને જાહેર ન કરવાની જરૂર હોય છે.

૩૧. ન્યાયમૂર્તિ ભગવતી, જેમની સાથે પાંચ અન્ય ન્યાયાધીશો સંમત થયા હતા, તેમણે જણાવ્યું હતું કે વર્ગ પ્રતિરક્ષા માટેનો દાવો એક 'અસાધારણ દાવો' છે જે 'અત્યંત અપવાદરૂપ પગલા' તરીકે આપવામાં આવે છે કારણ કે આવા વ્યાપક દાવાઓ ખુલ્લી સરકારની વિભાવનાના વિરોધાભાસી અને વિનાશક છે.તેમણે સંપૂર્ણ પ્રતિરક્ષા સામે ચેતવણી આપી હતી અને નીચેની શરતોમાં ખુલ્લી અને પારદર્શક સરકાર માટેની પ્રતિબદ્ધતા પર ભાર મૂક્યો હતોઃ

—૮૦...જાહેર હિતની જરૂરિયાતની ગંભીર મજબૂરી હેઠળ જ અદાલત અન્ય કોઈપણ વર્ગ અથવા દસ્તાવેજોના વર્ગોને મુક્તિ આપી શકે છે અને નાગરિકને સરકારમાં શું થઈ રહ્યું છે તે જાણવાનો સહવર્તી અધિકાર સાથે ખુલ્લી સરકાર પ્રત્યેની અમારી પ્રતિબદ્ધતાના સંદર્ભમાં, અદાલત દસ્તાવેજોના વર્ગોને વિસ્તૃત કરવા માટે અનિચ્છા હોવી જોઈએ કે જેના માટે મુક્તિ આપવામાં આવી શકે છે.અદાલતે તેનાથી વિપરીત સંરક્ષિત વર્ગ અથવા દસ્તાવેજોના વર્ગોને ઘટાડવાની દિશામાં આગળ વધવું જોઈએ, કારણ કે મોટાભાગે ગુપ્તતા એ સરમુખત્યારશાહી સરકારનું બેજ છે. (ભાર મૂકવામાં આવે છે) અદાલતે વર્ગની મુક્તિ આપવા માટે ઉચ્ચ ધોરણ અપનાવ્યું હતું જે આપવામાં આવશે–માત્ર જાહેર હિતની જરૂરિયાતની ગંભીર મજબૂરી હેઠળ.આ અવલોકનો સાથે, કોર્ટે એ

દલીલને નકારી કાઢી હતી કે બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચેનો પત્રવ્યવહાર દસ્તાવેજોના એક વર્ગની રચના કરે છે જેને જાહેર જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છેઃ

—૮૧....તે સ્પષ્ટ થશે કે કાયદા મંત્રી અથવા કેન્દ્ર સરકારના અન્ય ઉચ્ચ સ્તરીય પદાધિકારી, ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, રાજ્ય સરકાર અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ વચ્ચે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશ અથવા સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશની નિમણૂક અથવા બિન–નિમણૂક અથવા ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશની બદલી અને તે વતી આ બંધારણીય પદાધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી નોંધો સંબંધિત પત્રવ્યવહાર ધરાવતા દસ્તાવેજોના વર્ગને disclosure.Confidentiality સામે પ્રતિરક્ષાનો હકદાર સંરક્ષિત વર્ગ તરીકે ગણી શકાય નહીં અને વધુ વિના ઉચ્ચ સ્તરના સંદેશાવ્યવહારની ગુપ્તતાની જરૂરિયાત એ વિશેષાધિકારનો મુખ્ય ભાગ નથી.

આમ, બંધારણીય કાર્યકર્તાઓ વચ્ચેના પત્રવ્યવહારની જાહેરાત એ સંરક્ષિત શ્રેણીમાં આવતી નથી જેને જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી.જાહેર હિત માટે હાનિકારક હોય ત્યાં જ જાહેરાતને બાકાત રાખવામાં આવે છે.ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીએ સ્પષ્ટતા કરી હતી કે કોઈ પણ દસ્તાવેજ જાહેર ન કરવાના દાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે અદાલત સમક્ષ મુખ્ય વિચારણા જાહેર હિતની છેઃ

—૮૦...દસ્તાવેજના સંદર્ભમાં પ્રતિરક્ષા માટેનો દરેક દાવો, ભલે તે આધાર હોય કે જેના પર પ્રતિરક્ષાનો દાવો કરવામાં આવે છે અને દસ્તાવેજની પ્રકૃતિ ગમે તે હોય, તે એક અને માત્ર એક જ પરીક્ષણના સંદર્ભમાં અદાલતની તપાસ હોવી જોઈએ, એટલે કે, જાહેર હિત માટે શું જરૂરી છે–જાહેરાત અથવા non–disclosure.this કવાયત ખુલ્લી સરકારના લોકશાહી આદર્શના સંદર્ભમાં કરવી પડશે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૨. કોઈપણ દસ્તાવેજ માટે જાહેરાતથી મુક્તિનો દાવો જાહેર હિતના નિયંત્રણ પરિબળને આધિન છે–એક ખુલ્લી અને પારદર્શક સરકાર પ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતા દ્વારા સૂચિત નિર્ણયઃ

—૬૭...ખુલ્લી સરકારનો ખ્યાલ એ જાણવાના અધિકારમાંથી સીધો ઉદભવ છે જે કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ બાંયધરીકૃત વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના અધિકારમાં ગર્ભિત જણાય છે.તેથી, સરકારની કામગીરીના સંદર્ભમાં માહિતી જાહેર કરવી એ નિયમ અને ગુપ્તતા હોવી જોઈએ–એક અપવાદ જ્યાં જાહેર હિતની કડક જરૂરિયાત હોય ત્યાં જ ન્યાયી ઠેરવવામાં આવે છે.અદાલતનો અભિગમ જાહેર હિતની જરૂરિયાત સાથે સતત ગુપ્તતાના ક્ષેત્રને શક્ય તેટલું ઓછું કરવાનો હોવો જોઈએ, તે હંમેશા ધ્યાનમાં રાખીને કે જાહેરાત પણ જાહેર હિતના મહત્વપૂર્ણ પાસાને સેવા આપે છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીએ સામાજિક–રાજકીય પૃષ્ઠભૂમિ પર વિસ્તરણ કર્યું જેણે બંધારણમાં સ્થાપિત મૂળભૂત મૂલ્યો સાથે જોડાયેલા લોકશાહી સમાજમાં કોઈપણ અભિગમની જાણ કરવી જોઈએ.તેમણે લોકશાહી, પારદર્શિતા અને જવાબદારી વચ્ચે આંતરસંબંધ દર્શાવ્યો હતો જેથી લોકશાહી સરકાર માટે મૂળભૂત જવાબદારી એ છે કે સરકાર વિશેની માહિતી લોકો માટે સુલભ છે.તેમણે એવું માન્યું હતું કે સહભાગી લોકશાહી સરકારની કામગીરી વિશે માહિતીની ઉપલબ્ધતા પર આધારિત છે.લોકશાહી રાજ્યના આધારસ્તંભ તરીકે જાણવાનો અધિકાર લોકશાહી માટે સકારાત્મક સામગ્રીને સૂચિત કરે છે અને સુનિશ્ચિત કરે છે કે લોકશાહી સ્થિર ન રહે પરંતુ એક સતત પ્રક્રિયા બની રહે.આમ, પારદર્શિતા પરની મર્યાદાને ગુપ્તતાના દાવા કરતાં વધુ સમર્થન આપવું આવશ્યક છે–તે દર્શાવવું આવશ્યક છે કે જાહેર હિતમાં જાહેર હિત કરતાં જાહેર નુકસાન વધારે છે.ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીએ નીચેની શરતોમાં ન્યાયિક તંત્રમાં પારદર્શિતા પર ભાર મૂક્યો હતોઃ

—૮૫...અમે ખુલ્લી સરકારમાં માનીએ છીએ અને સરકારમાં ખુલ્લાપણાનો અર્થ માત્ર રાજ્યની કારોબારી શાખાની કામગીરીમાં ખુલ્લાપણું નથી.આ જ નિખાલસતા ન્યાયિક નિમણૂકો અને બદલીઓ સહિત ન્યાયિક તંત્રની કામગીરીની લાક્ષણિકતા હોવી જોઈએ.આજે ન્યાયિક નિમણૂકો અને બદલીઓની પ્રક્રિયા રહસ્યમાં ઘેરાયેલી છે.જનતાને ખબર નથી કે ન્યાયાધીશોની પસંદગી કેવી રીતે કરવામાં આવે છે અને તેમની નિમણૂક કેવી રીતે કરવામાં આવે છે અથવા તેમની

બદલી કેવી રીતે કરવામાં આવે છે અને શું હોય તો શું, સિદ્ધાંતો અને ધોરણો આ પ્રક્રિયાને સંચાલિત કરે છે.નિમણૂક અને સ્થાનાંતરણની સત્તાનો ઉપયોગ એક પવિત્ર વિધિ છે, જેનું રહસ્ય માત્ર મુઠ્ઠીભર ઉચ્ચ પાદરીઓ સુધી મર્યાદિત છે, જેમ કે, ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, રાજ્યના મુખ્યમંત્રી, કેન્દ્ર સરકારના કાયદા મંત્રી અને ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશની નિમણૂક અથવા બિન-નિમણૂકના કિસ્સામાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશની નિમણૂક અથવા ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશની બદલીના કિસ્સામાં કેન્દ્ર સરકારના કાયદા મંત્રી અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ.આ પ્રક્રિયાના રહસ્યને માત્ર થોડા વ્યક્તિઓ વચ્ચે ગુપ્ત અને ગુપ્ત રાખવામાં આવે છે, જેમ કે બે કે ચારથી વધુ નહીં, અને તેથી આ શક્યતા નકારી શકાય નહીં કે આ વ્યક્તિઓ ગમે તેટલી ઉચ્ચ સ્થાને હોય, આ પ્રક્રિયા પ્રસંગોએ ખોટી નિમણૂકો અને સ્થાનાંતરણમાં પરિણમી શકે છે અને કેટલીકવાર, સદભાગ્યે ખૂબ જ દુર્લભ હોવા છતાં, પોતાને ભત્રીજાવાદ, રાજકીય તેમજ વ્યક્તિગત અને વેપાર-વિનિમયમાં પણ ઉધાર આપી શકે છે.ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને બદલીની આ પ્રક્રિયાને એટલી પવિત્ર કેમ ગણવી જોઈએ તેનું અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી કે કોઈ પણ વ્યક્તિ તેની તપાસ કરી શકે નહીં અને તેને તમામ ઘટનાઓમાં અને તમામ સંજોગોમાં જાહેરાત સામે રક્ષણ ન આપવું જોઈએ.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

અદાલતે ન્યાયતંત્ર માટે નિખાલસતા અને પારદર્શિતાની અનિવાર્ય પ્રકૃતિ પર

તેના અવલોકનોને વિસ્તૃત કર્યા હતા અને જણાવ્યું હતું કે નિમણૂકો સંબંધિત માહિતીને તમામ પ્રસંગોએ અને તમામ સંજોગોમાં જાહેરાત સામે સુરક્ષિત રાખવી જોઈએ તેવા નિષ્કર્ષ પર આવવાનો કોઈ આધાર નથી.‖ જે સંજોગો એક તરફ જાહેરાત અને બીજી તરફ જાહેરાત ન કરવાને યોગ્ય ઠેરવે છે તે વિવિધ પરિબળોને ધ્યાનમાં લે છે જે ચુકાદા દરમિયાન સૂચવવામાં આવશે.આ તબક્કે, આ અદાલતના અવલોકનોની નોંધ લેવી પૂરતી છે કે સરકારની કામગીરીમાં પારદર્શિતા એ સફાઇનો હેતુ પૂરો કરે છેઃ

—૬૬....હવે, જો સરકારની કામગીરીમાં ગુપ્તતાનું પાલન કરવામાં આવે અને સરકારની પ્રક્રિયાઓને જાહેર તપાસથી છુપાવવામાં આવે, તો તે દમન, ભ્રષ્ટાચાર અને દુરૂપયોગ અથવા સત્તાના દુરૂપયોગને પ્રોત્સાહન અને પ્રોત્સાહન આપવાનું વલણ ધરાવશે, કારણ કે તે બધા કોઈ પણ જાહેર જવાબદારી વિના ગુપ્તતાના પડદામાં છવાયેલા હશે.પરંતુ જો જાહેર જનતા માટે ઉપલબ્ધ માહિતીના માધ્યમો સાથે ખુલ્લી સરકાર હશે, તો સરકારની કામગીરી વધુ ખુલ્લી દેખાશે અને તે લોકોને વધુ સારા અને વધુ કાર્યક્ષમ વહીવટની ખાતરી આપવામાં મદદ કરશે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે જાહેર નજર અને તપાસનો સંપર્ક એ સ્વચ્છ અને સ્વસ્થ વહીવટ પ્રાપ્ત કરવાના નિશ્ચિત માધ્યમોમાંથી એક છે.એવું સાચું કહેવામાં આવ્યું છે કે ખુલ્લી સરકાર એ સ્વચ્છ સરકાર છે અને રાજકીય અને વહીવટી વિચલન અને બિનકાર્યક્ષમતા સામે શક્તિશાળી રક્ષણ છે.‖

૩૩. એસ. પી. ગુપ્તામાં ન્યાયમૂર્તિ ભગવતી દ્વારા અપનાવવામા આવેલો અભિગમ, જેની સાથે અમે સંમત છીએ, તે નિમણૂક પ્રક્રિયાના સંદર્ભમાં જાહેરાતના પ્રશ્નોના જવાબ આપતી વખતે અપનાવવામાં આવતા અભિગમ પર કોર્ટ માટે એક તેજસ્વી રેખા ધોરણ પ્રદાન કરે છે.મુખ્ય વિચારણા હંમેશા જાહેર હિતની રહેશે.કોઈપણ સંતુલન આપણી સંસ્થાઓની પારદર્શિતા અને જવાબદારી પ્રત્યેની આપણી પ્રતિબદ્ધતાના સંદર્ભમાં થવું જોઈએ.ચુકાદા દરમિયાન જાહેર હિતની ચોક્કસ સામગ્રી અને સંતુલન પ્રક્રિયામાં તેની ભૂમિકાની તપાસ કરવામાં આવશે.

પ્રતિવાદીઓ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે એસ. પી. ગુપ્તામાં આ અદાલતનો નિર્ણય જાહેરાત અને ન્યાયિક સ્વતંત્રતા વચ્ચેના સમાધાન સાથે વ્યવહાર કરતો નથી.આ મુદ્દા તરફ વળવું જરૂરી છે.

એફ ન્યાયિક સ્વતંત્રતા

૩૪. અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા ભારત માટે જાણીતા એટર્ની જનરલ શ્રી કે. કે. વેણુગોપાલએ દલીલ કરી હતી કે બંધારણીય અધિકારીઓ વચ્ચે ફાઇલ નોટિંગની જાહેરાત જે નિમણૂક પ્રક્રિયાને લગતી છે તે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને ઘટાડશે, જે બંધારણના મૂળભૂત માળખાનો ભાગ છે.વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જાહેરાતો સંસ્થાને નુકસાન પહોંચાડશે અને ન્યાયતંત્રની

સ્વતંત્રતાને પ્રતિકૂળ અસર કરશે.વિનંતી કરાયેલ વિવાદનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે આ ખ્યાલની રૂપરેખાનું ટૂંકમાં વિશ્લેષણ કરવું જરૂરી છે.

૩૫. શરૂઆતમાં, એ નોંધવું આવશ્યક છે કે 'ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા' શબ્દ નવો નથી, પરંતુ તેનો અર્થ હજુ પણ અચોક્કસ છે[29]. ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના વિવિધ પાસાઓ પર ચર્ચા થઈ શકે છેઃદાખલા તરીકે, કોની પાસેથી અને શું કરવું તે સ્વતંત્રતા છે.મોટે ભાગે કહીએ તો, ન્યાયિક સ્વતંત્રતામાં ન્યાયાધીશોની બદલો લેવાના ભય વિના કેસોનો ચુકાદો આપવાની અને નિર્ણય લેવાની ક્ષમતા સામેલ છે.ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને કાયદાને મુક્તપણે લાગુ કરવાની ન્યાયાધીશોની ક્ષમતા કાયદાના શાસન માટે નિર્ણાયક છે.

તેમના મૌલિક કાર્ય–કોર્નરસ્ટોન ઓફ અ નેશનમાં, ગ્રેનવિલ ઓસ્ટિન જણાવે છેઃ

—[બંધારણ] સભાએ અદાલતો સ્વતંત્ર રહેશે તેની ખાતરી કરવા માટે ઘણી મહેનત કરી, લગભગ અન્ય કોઈપણ પાસા કરતાં આ વિષય પર વધુ કલાકોની ચર્ચા કરી.[30]

29*એમ. પી. જૈન, ન્યાયપાલિકાની સ્વતંત્રતાને સુરક્ષિત કરવી–ભારતીય અનુભવ, ભારતીય આંતરરાષ્ટ્રીય અને તુલનાત્મક કાયદાની સમીક્ષા,પી. ૨૪૬*

30*ગ્રેનવિલ ઓસ્ટિન, કોર્નરસ્ટોન ઓફ અ નેશન (૧૯૯૯),પૃ. ૧૬૪*

જો કે, તે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા હતી, તેના સંપૂર્ણ ઇન્સ્યુલેશન નહીં કે જે બંધારણ સભાના સભ્યોનો પ્રવર્તમાન દ્રષ્ટિકોણ હોવાનું જણાય છે.૨૬ તેઓ માનતા હતા કે આંતર-સંસ્થાકીય સંતુલન જાળવવા માટે આ જરૂરી હતું.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાનો પ્રારંભિક મુદ્દો બંધારણની જોગવાઈઓ દ્વારા બંધારણીય રચના[31] છે.

૩૬. કલમ ૧૨૪ (૨) ન્યાયાધીશો માટે કાર્યકાળની સુરક્ષાની બાંયધરી આપે છે.કલમ ૧૨૪ (૪) જણાવે છે કે સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશને સાબિત થયેલા દુર્વ્યવહાર અથવા અસમર્થતાના આધાર સિવાય તેમના હોદ્દા પરથી દૂર કરી શકાશે નહીં.કલમ ૧૨૫ની કલમ (૨) ની જોગવાઈ બાંહેધરી આપે છે કે ન્યાયાધીશોની ગેરહાજરીની રજા અથવા પેન્શનના સંદર્ભમાં તેમના વિશેષાધિકારો, ભથ્થાં અને અધિકારો તેમની નિમણૂક પછી તેમના ગેરલાભમાં બદલાશે નહીં.કલમ ૧૨૯ સુપ્રીમ કોર્ટને પોતાના તિરસ્કાર માટે સજા કરવાની સત્તા આપે છે.કલમ ૧૪૫ સુપ્રીમ કોર્ટને સામાન્ય રીતે કોર્ટની પ્રથા અને પ્રક્રિયાને નિયંત્રિત કરવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે.કલમ ૧૪૬ની કલમો (૧) અને (૨) જણાવે છે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા અદાલતના અન્ય ન્યાયાધીશ અથવા અધિકારી, જે નિર્દેશ આપે તે, સર્વોચ્ચ અદાલતના અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓની સેવાની શરતોને સંચાલિત કરતા નિયમોની નિમણૂકો અને સૂચનો માટે જવાબદાર રહેશે.કલમ ૨૨૯ની કલમ

31 *અર્ઘ્ય સેનગુપ્તા, ભારતીય ઉચ્ચ ન્યાયપાલિકાની સ્વતંત્રતા અને જવાબદારી (૨૦૧૯), પી.*

(૧) અને (૨) ઉચ્ચ ન્યાયાલયના અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓની સેવાની શરતોને સંચાલિત કરતા નિયમોની નિમણૂક અને પ્રિસ્ક્રિપ્શનની બાબતોના સંદર્ભમાં ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા અદાલતના આવા અન્ય ન્યાયાધીશ અથવા અધિકારીને જવાબદારી સોંપે છે, જે તેઓ નિર્દેશ કરે.

૩૭. કલમ ૨૧૫ ઉચ્ચ અદાલતને પોતાના તિરસ્કાર માટે સજા કરવાની સત્તા આપે છે.કલમ ૨૧૭ કાર્યકાળની સુરક્ષા પૂરી પાડે છે.કલમ ૨૨૧ ની કલમ (૨) ની જોગવાઈ જણાવે છે કે હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશના ભથ્થાં તેમજ ગેરહાજરીની રજા અથવા પેન્શનના સંદર્ભમાં અધિકારો તેમની નિમણૂક પછી તેમના ગેરલાભમાં બદલાશે નહીં.કલમ ૨૨૭ (૨) જણાવે છે કે દરેક ઉચ્ચ અદાલત, કલમ ૨૨૭ (૧) હેઠળ તેની અધીક્ષણની સત્તાના આધારેઃ((i) અમુક અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલો પાસેથી વળતર માંગવું, (ii) સામાન્ય નિયમો બનાવવું અને બહાર પાડવું અને આવી અદાલતોની પ્રથા અને કાર્યવાહીનું નિયમન કરવા માટે ફોર્મ સૂચવવું; અને (iii) એવી ફોર્મ સૂચવવી કે જેમાં આવી કોઈ પણ અદાલતોના અધિકારીઓ દ્વારા પુસ્તકો, એન્ટ્રીઓ અને હિસાબ રાખવામાં આવશે.

૩૮. આ જોગવાઈઓ ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાની ખાતરી કરવા માટે બંધારણીય સલામતીઓને પ્રતિબિંબિત કરે છે અને તેને વિધાનસભા અને કારોબારીની

ઇચ્છાથી સ્વતંત્ર રીતે કામ કરવાની સ્વતંત્રતાની બાંયધરી આપે છે.સુપ્રિયા રાઉથ આ જોગવાઇઓની ચર્ચા નીચેના શબ્દોમાં કરે છેઃ

—[બંધારણ લોકશાહી પ્રજાસત્તાકમાં ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને આગળ વધારવા માટે પર્યાપ્ત સલામતીની જોગવાઈ કરે છે.તે ન્યાયતંત્રને કારોબારીથી અલગ કરે છે અને સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓને તેમની ન્યાયિક નીતિને આગળ વધારવા માટે ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રના ન્યાયાધીશોની વર્તણૂક પર સવાલ ઉઠાવવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. ન્યાયાધીશોની મહાભિયોગ માટે એક કઠિન અને વિસ્તૃત પ્રક્રિયા પણ પૂરી પાડે છે.[32]

આ અદાલત દ્વારા એલ. ચંદ્ર કુમાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [33]૨૮ માં ન્યાયિક સ્વતંત્રતા માટેના બંધારણીય સલામતીની નોંધ લેવામાં આવી હતી.મુખ્ય ન્યાયાધીશ એ. એમ. અહમદીએ આ અદાલતના સાત ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા કહ્યુંઃ

—૭૮...જ્યારે બંધારણ ઉચ્ચ અદાલતો અને સર્વોચ્ચ અદાલતને કાયદાને રદ કરવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે, ત્યારે તેમાં ન્યાયાધીશોની મુદત, પગાર, ભથ્થાં, નિવૃત્તિની ઉંમર તેમજ ઉચ્ચ અદાલતોમાં ન્યાયાધીશોની પસંદગી માટેની પદ્ધતિ

32*સુપ્રિયા રાઉથ, જવાબદારી વગરની સ્વતંત્રતાઃભારતીય ન્યાયતંત્ર વિરુદ્ધ માહિતીના અધિકાર માટેનો કેસ, ૧૩ વોશિંગ્ટન યુનિવર્સિટી ગ્લોબલ સ્ટડીઝ લો રિવ્યૂ ૩૨૧ (૨૦૧૪)*

33*(૧૯૯૭) ૩ એસ. સી. સી. ૨૬૧*

સાથે સંબંધિત વિસ્તૃત જોગવાઈઓ પણ છે.આવી વિસ્તૃત જોગવાઈઓનો સમાવેશ એ માન્યતા દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે કે, આવી જોગવાઈઓથી સજ્જ, ઉચ્ચ અદાલતો તેમના નિર્ણયો લેવામાં દખલ કરવાના કોઈપણ વહીવટી અથવા કાયદાકીય પ્રયાસોથી સુરક્ષિત રહેશે.‖

ન્યાયમૂર્તિ રુમા પાલે નીચેના શબ્દોમાં આ સ્થિતિની ચર્ચા કરી હતીઃ

—વહીવટી અને કાયદાકીય નિયંત્રણથી મુક્તિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, ઉચ્ચ અદાલતોમાં ન્યાયાધીશોને મળતો પગાર અને પેન્શન ઉચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશોના કિસ્સામાં રાજ્યોના એકત્રિત ભંડોળ અને સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશોના કિસ્સામાં ભારતના એકત્રિત ભંડોળ પર વસૂલવામાં આવે છે અને તે ભૂતપૂર્વના કિસ્સામાં વિધાનસભાના મતને આધિન નથી અથવા પછીના કિસ્સામાં સંસદના મતને આધિન નથી. પગાર બંધારણની બીજી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યા છે અને બંધારણમાં સુધારો કર્યા વિના તેમાં ફેરફાર કરી શકાતો નથી.[34]

34*૨૯ મી–એક સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્ર–૫ વી. એમ. તારકુંડે મેમોરિયલ લેક્ચર, ૧૦ નવેમ્બર, ૨૦૧૧ ના રોજ સુશ્રી જસ્ટિસ રુમા પાલ દ્વારા આપવામાં આવેલ ભાષણ.*

૩૯. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને સુરક્ષિત કરવા માટે એક મજબૂત પાયો બનાવવાના બંધારણના સ્થાપકોના ઈરાદાને સૂચવે છે.આ પૂર્વ–બંધારણીય વસાહતી માળખા હેઠળ 'આનંદ સિદ્ધાંત' થી મજબૂત પ્રસ્થાન પણ દર્શાવે છે.ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ હેઠળ ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશો ક્રાઉનની ખુશી દરમિયાન હોદ્દો સંભાળતા હતા.ભારતના બંધારણની કલમ ૨૧૭ (૧) દ્વારા, ક્રાઉનની ખુશીથી કાર્યકાળને મર્યાદિત અપવાદોને આધિન નિશ્ચિત કાર્યકાળ સાથે બદલવામાં આવ્યો હતો.ન્યાયમૂર્તિ શ્રીકૃષ્ણા (બિન–ન્યાયિક ક્ષમતામાં બોલતા) આ પરંપરાના મહત્વને નીચેના શબ્દોમાં સ્પષ્ટ કરે છેઃ

—આમ, ઉચ્ચ ન્યાયાલય અથવા સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના ન્યાયાધીશને તેમના કાર્યકાળ દરમિયાન સાબિત થયેલા દુર્વ્યવહાર અથવા અસમર્થતા સિવાય પદ પરથી દૂર કરી શકાતા નથી.ઉચ્ચ અદાલત અથવા સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશના હોદ્દાના કાર્યકાળને નિયંત્રિત કરવા જેવા આનંદના સિદ્ધાંતની અવગણના એ સર્વોચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશોને કારોબારીની ખુશીથી અલગ રાખવાનો સ્થાપક પિતાઓનો ઈરાદો સ્પષ્ટ છે.બંધારણમાં સમાવિષ્ટ કેટલીક કલમો એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે ન્યાયાધીશ સંપૂર્ણપણે સ્વતંત્ર છે અને માત્ર નાગરિકો અને નાગરિકો વચ્ચે જ નહીં પરંતુ નાગરિકો અને રાજ્ય વચ્ચે પણ ન્યાય આપવા માટે સક્ષમ છે, રાજ્યના રાજકારણમાં કોઈની પણ મંજૂરી,

અવરોધ અથવા દખલગીરી વિના.વહીવટીતંત્રની ખુશીથી આ પ્રકારનું રક્ષણ અથવા મુક્તિ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને જરૂરી છે કે બંધારણે નાગરિકો અને વ્યક્તિઓને ઘણા મૂળભૂત અધિકારોની બાંયધરી આપી છે અને રાજ્યના કૃત્યો સામે ન્યાય આપવા માટે કલમ ૨૨૬ અને ૩૨ હેઠળ ઉચ્ચ અદાલતો અને સર્વોચ્ચ અદાલતને પણ સત્તા આપી છે.[35]

તે સ્પષ્ટ થાય છે કે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા ન્યાયિક કાર્યકાળ પર સુરક્ષા દ્વારા સુરક્ષિત કરવામાં આવે છે.ન્યાયિક સ્વતંત્રતાની ઇમારત વિધાનસભા અને કારોબારીની દખલગીરી સામે રક્ષણ આપવા માટે બંધારણીય સલામતીઓ પર બાંધવામાં આવી છે.ક્લોઇસ્ટર્ડ હોલની ગુપ્તતા દ્વારા ન્યાયિક સ્વતંત્રતા સુરક્ષિત નથી.એવું ન કહી શકાય કે વધતી પારદર્શિતા ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને જોખમમાં મૂકશે.

૪૦. આ અદાલતના નિર્ણયોમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.સુપ્રીમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ-ઓન-રેકોર્ડ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૩૧ ('એનજેએસી') માં, આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે રાષ્ટ્રીય ન્યાયિક નિમણૂક પંચની સ્થાપના કરતો ૯૯મો બંધારણીય સુધારો કાયદો રદ કર્યો હતો કારણ કે તે ચારથી એક બહુમતીથી

---

35 *જસ્ટિસ બી. એન. શ્રીકૃષ્ણા, જ્યુડિશિયલ ઇન્ડિપેન્ડન્સ, ધ ઓક્સફર્ડ હેન્ડબુક ઓફ ધ ઇન્ડિયન કોન્સ્ટીટ્યુશન (૨૦૧૬) પી.*

બંધારણની બહાર છે.નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે, ન્યાયમૂર્તિ કુરિયન જોસેફે તેમના અલગ સહમત અભિપ્રાયમાં અને ન્યાયમૂર્તિ ચેલામેશ્વરે તેમના અસંમત અભિપ્રાયમાં ન્યાયતંત્રમાં નિમણૂકો કરવાની રીતમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીના અભાવ તરફ ધ્યાન દોર્યું હતું.ન્યાયમૂર્તિ કુરિયન જોસેફે અવલોકન કર્યું:

—૯૯૦.બધાએ કહ્યું, બધું બરાબર હતું અને બરાબર નથી.તે હદ સુધી, હું ચેલમેશ્વર, જે. સાથે સંમત છું કે વર્તમાન કોલેજિયમ પ્રણાલીમાં પારદર્શિતા, જવાબદારી અને નિષ્પક્ષતાનો અભાવ છે.વિશ્વાસની ખોટથી કોલેજિયમ પ્રણાલીની વિશ્વસનીયતાને અસર થઈ છે, જે ક્યારેક નાગરિક સમાજ દ્વારા જોવામાં આવે છે.ઘણી વાર, ખૂબ જ ગંભીર આક્ષેપો અને ઘણી વખત પાયાવિહોણા પણ ઉઠાવવામાં આવ્યા છે કે તેનો અભિગમ અત્યંત વ્યક્તિલક્ષી રહ્યો છે.પાત્ર વ્યક્તિઓની સંપૂર્ણ રીતે વ્યક્તિલક્ષી કારણોસર અવગણના કરવામાં આવી છે, સામાજિક અને અન્ય રાષ્ટ્રીય વાસ્તવિંકતાઓની અવગણના કરવામા આવી હતી, કેટલીક નિમણૂકોમાં હેતુપૂર્વક વિલંબ કરવામાં આવ્યો હતો જેથી નિહિત પસંદગીઓને લાભ મળે અથવા ઓછા આશ્રય મેળવનારાઓને આવા લાભો નકારવામાં આવે, આશ્રય મેળવનાર અથવા તરફેણ મેળવનાર વ્યક્તિઓની પસંદગી માર્ગદર્શિકાના ખુલ્લેઆમ ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવી હતી, પરિણામે અયોગ્ય, જો ખરાબ નિમણૂકો ન હોય તો, કોલેજિયમના સરમુખત્યારશાહી વલણથી આત્મસન્માન

અને ગૌરવને ગંભીર અસર થાય છે, જો નહીં, તો ન્યાયાધીશોની સ્વતંત્રતા, અદાલત, ખાસ કરીને સુપ્રીમ કોર્ટ, જેને ઘણીવાર કોલેજિયમની અદાલત તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, નિષ્પક્ષ મૂલ્યાંકનને અસર કરતી લુકિંગ ફોરવર્ડ સિન્ડ્રોમ વગેરે. ., કેટલાક અન્ય આક્ષેપો લાંબા સમયથી હવામાં છે.આ આક્ષેપો ઓક્સ્સપણે ઊંડા આત્મનિરીક્ષણની માંગ કરે છે કે શું સંસ્થાકીય ટ્રસ્ટીશિપે બંધારણના ઘડવૈયાઓની અપેક્ષાઓ જાળવી રાખી છે કે કેમ. મારા માટે, તે હજુ સુધી એક સાધ્ય પરિસ્થિતિ છે.‖ ન્યાયમૂર્તિ જે. એસ. વર્મા અને ન્યાયમૂર્તિ રુમા પાલ જેવા અન્ય પ્રખ્યાત નિવૃત્ત ન્યાયાધીશો દ્વારા પણ નિમણૂક પ્રક્રિયામાં વધુ પારદર્શિતા અને જવાબદારીની જરૂરિયાત અથવા તેના અભાવ પર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે. એન. જે. એ. સી. ના નિર્ણયમાં ન્યાયમૂર્તિ લોકુરના અલગ સહમત અભિપ્રાયમાં ટાંકવામાં આવેલા એક લેખમાં, ન્યાયમૂર્તિ વર્માએ કોલેજિયમ પ્રણાલી વિશે બોલતા અવલોકન કર્યું:

—પક્ષ...તમને ગમે તેવી કોઈ પણ વ્યવસ્થા હોય, તેનું મૂલ્ય અને અસરકારકતા તે કામ કરતા લોકોના મૂલ્ય પર નિર્ભર રહેશે!તેથી, પારદર્શિતા અને જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે તંત્રની કામગીરી પર નજર રાખવી આવશ્યક છે.‖

વધુમાં, ન્યાયમૂર્તિ ચેલમેશ્વર, તેમના અસંમત અભિપ્રાયમાં, ૩૨ વર્ષીય ન્યાયમૂર્તિ રુમા પાલ[36] દ્વારા કરવામાં આવેલા ભાષણનો સંદર્ભ આપે છે, જેમાં

36*એક સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્ર–૧૦ નવેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ પ વી. એમ. તારકુંડે મેમોરિયલ*

તેમણે આ રીતે કહ્યું હતું:

—... [જે પ્રક્રિયા દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતમાં ન્યાયાધીશની નિમણૂક કરવામાં આવે છે તે આ દેશના શ્રેષ્ઠ ગુપ્ત રહસ્યોમાંનું એક છે.પ્રક્રિયાની ખૂબ જ ગુપ્તતા ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક માટે સંભવિત ઉમેદવારની ક્ષમતાઓ અને યોગ્યતા વિશેની માહિતીના અપૂરતા ઇનપુટ તરફ દોરી જાય છે.આકસ્મિક ટિપ્પણી, અફવા અથવા તૃતીય-હાથની માહિતી પણ ન્યાયાધીશની સંભાવનાઓને ધિક્કારવા માટે પૂરતી હોઈ શકે છે.તેનાથી વિપરિત, વ્યક્તિગત મિત્રતા અથવા અવર્ણનીય જવાબદારી ભલામણને રંગીન બનાવી શકે છે.કોલેજિયમની અંદરની સર્વસંમતિને કેટલીકવાર સમાધાન દ્વારા ઉકેલવામાં આવે છે, જેના પરિણામે શંકાસ્પદ નિમણૂકો થાય છે, જે વાદીઓ માટે વિનાશક પરિણામો અને ન્યાયિક પ્રણાલીની વિશ્વસનીયતા સાથે પરિણમે છે.આ ઉપરાંત, વ્યવસ્થામાં વધતી ચાટ અને 'લોબિંગ' દ્વારા સંસ્થાકીય સ્વતંત્રતા સાથે પણ સમાધાન કરવામાં આવ્યું છે.‖

૪૧. કોલેજિયમ પ્રણાલી તેની પારદર્શિતાના અભાવને કારણે ભારે ટીકા હેઠળ આવી છે.એસ. પી. ગુપ્તાના કેસની શરૂઆતમાં જ, આ અદાલતે સ્વીકાર્યું હતું કે જાહેરાતથી ન્યાયાધીશો તરફથી પ્રામાણિક વિચારણા અને વિચાર-વિમર્શ થશે અને વિવેકનો યોગ્ય ઉપયોગ થશે.[37] એન. જે. એ. સી. માં પણ પારદર્શિતા અને

વ્યાખ્યાનમાં સુશ્રી જસ્ટિસ રુમા પાલ દ્વારા આપવામાં આવેલું ભાષણ.

37—*એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, ૧૯૮૧ સપ્લિમેન્ટ એસ. સી. સી. ૮૭,૮૫ (પ્રતિ*

જવાબદારીની જરૂરિયાતને કોઈ પણ અલગ અભિપ્રાયમાં નકારી કાઢવામાં આવી નથી.૯૯મો બંધારણીય સુધારો એ આધાર પર રદ કરવામાં આવ્યો હતો કે તે ન્યાયાધીશોની નિમણૂકમાં કારોબારીને નિર્ણાયક મત આપીને ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાને પ્રતિકૂળ અસર કરશે.ન્યાયિક નિમણૂકો કરવાના સંદર્ભમાં ન્યાયતંત્રની સ્વાયત્તતાને નબળી પાડવી એ ગેરબંધારણીય માનવામાં આવી હતી.જો કે, અસ્પષ્ટતા ઘટાડવાની અને ન્યાયિક નિમણૂકોમાં પારદર્શિતાના શાસનની શરૂઆત કરવાની જરૂરિયાતને નકારી કાઢવામાં આવી નથી અને હકીકતમાં કેટલાક વિદ્વાન ન્યાયાધીશો દ્વારા તેને ખાસ સ્વીકારવામાં આવી છે.

૪૨. વિદ્વાનો ચેતવણી આપે છે કે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા મહત્વપૂર્ણ હોવા છતાં, ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો હેતુ જે મોટા લક્ષ્યો અને હેતુઓને પૂર્ણ કરવાનો છે તેની દૃષ્ટિ ગુમાવવી જોઈએ નહીં.ચાર્લ્સ ગાર્ડનર ગેહ માને છે કે આવા ઉદ્દેશોમાં કાયદાના શાસનને જાળવી રાખવું, સરકારી સત્તાઓને અલગ રાખવી અને યોગ્ય પ્રક્રિયાને પ્રોત્સાહન આપવું વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.તેથી, તેઓ માને છે કે જો ન્યાયાધીશો તેમના નિર્ણય લેવામાં આવા હેતુઓની અવગણના કરવા માટે સ્વતંત્ર હોય, તો ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો કોઈ હેતુ નથી.તે આ રીતે નોંધે છેઃ

—મોટાભાગના વિચારશીલ વિદ્વાનો માને છે કે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એક સાધન મૂલ્ય છે–અન્ય હેતુઓ પ્રાપ્ત કરવા માટેનું એક સાધન.એક સાધન તરીકે,

---

ભગવતી જે.)

ન્યાયિક સ્વતંત્રતાની મર્યાદાઓ હોય છે, જે તે જે હેતુઓ પૂરા કરે છે તેના દ્વારા વ્યાખ્યાયિત થાય છે. [તેથી,] જે ન્યાયાધીશો એટલા સ્વતંત્ર હોય છે કે તેઓ બદલો લેવાના ભય વિના કાયદાની સંપૂર્ણ અવગણના કરી શકે છે તેવી જ રીતે કાયદાના મૂલ્યોના શાસનને નબળી પાડે છે જે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને આગળ વધારશે તેવું માનવામાં આવે છે.ન્યાયિક જવાબદારી એ ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો આધાર છે.‖ ૩૪

બર્ટ ન્યુબૉર્ન ભારતના સુપ્રીમ કોર્ટ પરના તેમના તીક્ષ્ણ લેખમાં નિરીક્ષણ કરે છેઃ—અમે બંધારણીય અદાલતોની કાળજી તેમના માળખાના સૌંદર્યલક્ષી મૂલ્ય માટે નથી લેતા, પરંતુ કારણ કે જ્યાં અમુક પૂર્વજરૂરીયાતો એકઠી કરવામાં આવે છે, ત્યાં બંધારણીય અદાલતો ખુલ્લા, લોકશાહી શાસનના મૂલ્યોને જાળવી રાખવામાં સક્ષમ છે.‖ ૩૫ ચાર્લ્સ ગાર્ડનર ગેહ, 'રાજકીય રેટરિકના ક્ષેત્રમાંથી ન્યાયિક જવાબદારીને બચાવવી', ૫૬ કેસ વેસ્ટર્ન રિઝર્વ લો રિવ્યૂ ૯૧૧ (૨૦૦૬) ઇન્ટરનેશનલ જર્નલ ઓફ કોન્સ્ટીટ્યુશનલ લો, વોલ્યુમ ૧, અંક ૩, જુલાઈ ૨૦૦૩, પૃષ્ઠો ૪૭૬–૫૧૦

૪૩. લોર્ન સોસિન દલીલ કરે છે કે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્ર જાહેર ધારણાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે પારદર્શિતા જરૂરી છે.ન્યાયિક નિમણૂકોના સંદર્ભમાં તેઓ માને છે કે નિમણૂકો ન્યાયિક 'યોગ્યતા' ની યોગ્ય, સારી રીતે ન્યાયી, મૂળ સમજણ પર થઈ શકે છે.જો કે, તે ખરેખર સ્વતંત્ર બનવા માટે, તેઓએ પોતાની

અંદર માપદંડની પારદર્શિતા અને પ્રક્રિયાની નિખાલસતાનો સમાવેશ કરવો આવશ્યક છે.તે નોંધે છે કેઃ

—હું સૂચન કરું છું કે લોકશાહીમાં જે સૌથી વધુ મહત્વનું છે તે યોગ્યતા માટે ચોક્કસ માપદંડ નથી, પરંતુ માપદંડની પારદર્શિતા અને એક વ્યક્તિને બીજા પર પસંદ કરવાના કારણોની પ્રામાણિકતા છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ગુણ એ પદાર્થ જેટલું જ પ્રક્રિયા વિશે છે.‖

તે પછી તેઓ સંબોધિત કરે છે કે કેવી રીતે માપદંડ અને પ્રક્રિયાની પારદર્શિતા એ ન્યાયિક નિમણૂક 'ગુણવાન' હોવાનું તાર્કિક વિસ્તરણ છે, અને આમ કરવાથી પ્રક્રિયાની 'મનસ્વીતા' દૂર થશે, જે કાયદાના શાસનને જાળવી રાખવા તરફ દોરી જશેઃ

—અમે ઘણીવાર કાયદાના શાસન સાથે અમારી ચિંતાને "મનસ્વી" નિર્ણયોને રોકવા માટે રચાયેલ તરીકે રજૂ કરીએ છીએ.મનસ્વી નિર્ણયો, જોકે, કોઈ કારણ વગર લેવામાં આવતા નિર્ણયો નથી.તેના બદલે, તે અજ્ઞાત કારણોસર લેવામાં આવેલા નિર્ણયો છે.લોકશાહીમાં, ન્યાયિક પસંદગીના કેટલાક કારણોને અન્ય કરતાં વધુ કાયદેસર તરીકે જોવું જોઈએ.જો કે, વધુને વધુ વાજબીપણાની માંગ જ આપણી લોકશાહી આકાંક્ષાઓને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે આવી રહી છે.મારા મતે, આ માંગ માત્ર યોગ્યતાની જરૂરિયાતના તાર્કિક વિસ્તરણ તરીકે જ ઊભી

થતી નથી, પરંતુ ન્યાયિક સ્વતંત્રતાની જરૂરી શરત તરીકે પણ ન્યાયી છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૪૪. પારદર્શિતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે ભારતના બંધારણની કલમ ૧૨૪એ હેઠળ કથિત માળખા સાથે જે ખામીની ઓળખ કરવામાં આવી હતી તે લોર્ન સોસિન, 'ન્યાયિક નિમણૂક, લોકશાહી આકાંક્ષાઓ અને જવાબદારીની સંસ્કૃતિ', ૫૮ યુનિવર્સિટી ઓફ ન્યૂ બ્રુન્સવિક લૉ જર્નલ ૧૧ (૨૦૦૮) નો અભાવ હતો.૩૭ આ એન. જે. એ. સી. ની ચર્ચાઓના સંદર્ભમાં હતું જે આર. ટી. આઈ. કાયદાના દાયરામાં આવે છે. ન્યાયમૂર્તિ મદન બી. લોકુરે તેમના અલગ સહમત અભિપ્રાયમાં નોંધ્યું હતું કે જાણવાનો અધિકાર વ્યક્તિઓની ગોપનીયતાના અધિકાર દ્વારા મર્યાદિત છે:૩૮ —

૫૫૫. પારદર્શિતા અને ગોપનીયતા વચ્ચેનું સંતુલન ખૂબ જ નાજુક છે અને જો કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ વિશેની કેટલીક સંવેદનશીલ માહિતી જાહેર કરવામાં આવે, તો તેની તેની પ્રતિષ્ઠા અને ગૌરવ પર દૂરગામી અસર પડી શકે છે.૯૯મા બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ અને એન. જે. એ. સી. અધિનિયમમાં કોઈ વ્યક્તિની ગોપનીયતાની ચિંતાઓની નોંધ લેવામાં આવી નથી.આ મહત્વપૂર્ણ છે કારણ કે વિદ્વાન એટર્ની જનરલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે એનજેએસીની કાર્યવાહી સંપૂર્ણપણે પારદર્શક હશે અને કોઈપણ વ્યક્તિ એનજેએસી પાસે ઉપલબ્ધ માહિતી મેળવી શકે છે. આ એક વ્યાપક

સામાન્યીકરણ છે જે દેખીતી રીતે એવી વ્યક્તિની ગોપનીયતાને ધ્યાનમાં લેતું નથી કે જેની નિમણૂક માટે ભલામણ કરવામાં આવી છે, ખાસ કરીને હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે અથવા પ્રથમ વખત સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે.જાણવાનો અધિકાર એ મૂળભૂત અધિકાર નથી પરંતુ શ્રેષ્ઠ રીતે તે એક ગર્ભિત મૂળભૂત અધિકાર છે અને તે ગોપનીયતાના ગર્ભિત મૂળભૂત અધિકાર સાથે જોડાયેલ છે જેનો તમામ લોકો આનંદ માણે છે.બે ગર્ભિત મૂળભૂત અધિકારો વચ્ચે સંતુલન જાળવવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ ૯૯મો બંધારણીય સુધારો કાયદો અને એન. જે. એ. સી. કાયદો તે સંતુલન હાંસલ કરવા વિશે વિચારવાનો પ્રયાસ પણ કરતા નથી.‖ ૯૯મા બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ દ્વારા પરિકલ્પિત ચોક્કસ માળખાની આમાંથી કોઈ પણ નિષ્ફળતાને ન્યાયિક નિમણૂકોના સંદર્ભમાં અથવા તેની બંધારણીયતાના સંદર્ભમાં જાહેરાત, પારદર્શિતા અને જવાબદારીના મહત્વને નકારવા તરીકે અર્થઘટન કરી શકાય નહીં.તેઓ માત્ર જાણવાનો અધિકાર અને ગોપનીયતાના અધિકાર વચ્ચે સંતુલનની જરૂરિયાત તરફ ધ્યાન દોરે છે, જેની ચોક્કસ રૂપરેખા ટૂંક સમયમાં શોધવામાં આવશે.

૪૫. પારદર્શિતા સાથેની જવાબદારી અને ટીકાને ટાળવા માટે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો ઉપશબ્દ તરીકે ઉપયોગ કરી શકાતો નથી:

—[ન્યાયિક સક્રિયતા દ્વારા, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે ન્યાયતંત્રને કોઈપણ

લોકશાહી વિચાર–વિમર્શથી સંપૂર્ણપણે અલગ કરી દીધું છે, જેથી 'આઈડી૧' ની કામગીરીમાં જવાબદારી અને પારદર્શિતાનો ત્યાગ કરવો અને પારદર્શિતા માત્ર બંધારણના લોકશાહી આધારોને જાળવી રાખવા માટે જ જરૂરી નથી, પરંતુ ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા માટે પણ જરૂરી છે, કારણ કે જો ન્યાયતંત્રમાં લોકોનો વિશ્વાસ અને વિશ્વાસ જાળવી શકાતો નથી, તો ન્યાયતંત્ર તેની સ્વતંત્રતા ગુમાવવાનું નક્કી કરે છે.‖૩૯ ન્યાયતંત્ર એ ભારતીય રાજ્યનું એક મહત્વપૂર્ણ અંગ છે અને કાયદાના શાસન પર આધારિત લોકશાહી તરીકે રાજ્યની યોગ્ય કામગીરીમાં તેની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા છે.ન્યાયતંત્રની અખંડિતતા, સ્વતંત્રતા અને નિષ્પક્ષતા ન્યાયની ન્યાયી અને અસરકારક પહોંચ અને અધિકારોના રક્ષણ માટેની પૂર્વશરત છે.દેશમાં અખંડિતતાના માળખાના રક્ષક તરીકે ન્યાયતંત્રની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા છે.

જવાબદારી સુધારા લાવવામાં નિષ્ફળતા અદાલતોની નિષ્પક્ષતામાં વિશ્વાસને ઘટાડશે, મુખ્ય ન્યાયિક કાર્યોને નુકસાન પહોંચાડશે.વધુમાં, તે નાગરિકોના અધિકારોને જાળવી રાખવા અને અન્ય શાખાઓના પ્રતિનિધિઓ જ્યારે કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે ત્યારે તેમને મંજૂરી આપવા સહિત લોકશાહી પ્રણાલીઓમાં ન્યાયતંત્રને સોંપવામાં આવેલા વ્યાપક જવાબદારી કાર્યને પણ નુકસાન પહોંચાડે છે.પારદર્શિતા અને માહિતીનો અધિકાર નિર્ણાયક રીતે કાયદાના શાસન સાથે જોડાયેલા છે.

એફ. ૧ ન્યાયિક જવાબદારી

૪૬. ન્યાયિક જવાબદારીના પ્રશ્નો ત્રણ એકબીજા સાથે જોડાયેલા પ્રશ્નો ઉભા કરે છેઃ

((૧) જવાબદારીનો સ્રોત શું છે?;

((૨) જવાબદારી કોની છે?; અને

((૩) જવાબદારીનો અર્થ શું છે?

ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને ન્યાયિક જવાબદારીને ઘણીવાર વિરોધાભાસી મૂલ્યો તરીકે જોવામાં આવે છે.એવું માનવામાં આવે છે કે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા, જે આદેશ આપે છે કે ચુકાદો વિધાનસભા અને કારોબારીની દખલગીરીથી મુક્ત થાય છે, તે જવાબદારીના પ્રશ્નો દ્વારા સમાધાન કરવામાં આવે છે જે ન્યાયિક જવાબદારીમાં સમાવેશ થાય છે.આ દ્રષ્ટિકોણમાં, જવાબદારી ન્યાયાધીશોની બાહ્ય દબાણથી મુક્ત નિર્ણય લેવાની ક્ષમતા સાથે સમાધાન કરે છે અને તે અનિચ્છનીય છે.સ્વતંત્રતા અને જવાબદારી વિરોધાભાસી મૂલ્યો છે તે પૂર્વધારણા વિશે એક ભ્રાંતિ છે.

૪૭. ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને એવી પરિસ્થિતિઓના અસ્તિત્વ દ્વારા વ્યાખ્યાયિત

કરવામાં આવે છે જે ન્યાયાધીશને ન્યાયના માર્ગને અવરોધે તેવા દબાણ અને પ્રભાવો સામે ઝૂક્યા વિના નિરપેક્ષપણે નિર્ણય લેવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.સ્વતંત્ર બનવા માટે ન્યાયાધીશમાં 'ભય અથવા તરફેણ, સ્નેહ અથવા દુર્ભાવના વિના' નિર્ણય લેવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ.બંધારણ નિમણૂકો, કાર્યકાળ અને સેવાની શરતોને સંચાલિત કરવા માટેની જોગવાઈઓ નક્કી કરીને ન્યાયાધીશોની સ્વતંત્રતાને સુરક્ષિત કરવા માટે શરતો બનાવે છે.આ એવી જોગવાઈઓ છે જેના દ્વારા ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને સુરક્ષિત કરવા માટે જરૂરી શરતોને ફરજિયાત સંસ્થાકીય જરૂરિયાતો તરીકે સામેલ કરવામાં આવે છે.આ આપણી બંધારણીય રચનાના આંતરિક ઘટકો છે.પરંતુ બંધારણીય રચના તેના કાર્યકર્તાઓની વાસ્તવિક કામગીરી દ્વારા સાકાર થવી જોઈએ.તેથી સ્વતંત્રતાની સુવિધા આપતી પદ્ધતિઓ એ સુનિશ્ચિત કરવામાં નિર્ણાયક કડી છે કે બંધારણીય રચના ન્યાયિક સ્વતંત્રતાની અનુભૂતિમાં પરિવર્તિત થાય છે.સુવિધાજનક પદ્ધતિઓમાં તે સામેલ છે જે પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન આપે છે.સાચું ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એ ખોટા કામોને બચાવવા માટેનું કવચ નથી, પરંતુ તે બંધારણીય મૂલ્યોની પરિપૂર્ણતાને સુરક્ષિત કરવા માટેનું એક સાધન છે, જે સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્રને પ્રાપ્ત કરવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું છે.તેથી ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એ મનસ્વી વર્તન માટે કાર્ટે બ્લેન્શ નથી.જ્યાં બંધારણની જોગવાઈઓ મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચુકાદા માટે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાના ધોરણને સુરક્ષિત કરે છે, ત્યાં બંધારણ દ્વારા બાંયધરી આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ એવી રીતે થવો જોઈએ કે જે હેતુ માટે તે સુરક્ષિત કરવામાં આવી હતી.બાંયધરીકૃત સ્વતંત્રતા અને

સ્વતંત્રતા સાથે જોડાયેલી જવાબદારી વચ્ચે સંતુલનની શોધમાં, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને ન્યાયિક જવાબદારી એકરૂપ થાય છે.

૪૮. જવાબદારી, જેને સંક્ષિપ્તમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, તે છે– અભિનેતા અને મંચ વચ્ચેનો સંબંધ, જેમાં અભિનેતાને તેના વર્તનને સમજાવવા અને ન્યાયી ઠેરવવાની જવાબદારી હોય છે, મંચ પ્રશ્નો પૂછી શકે છે અને ચુકાદો આપી શકે છે, અને અભિનેતાને પરિણામોનો સામનો કરવો પડી શકે છે[38].જોકે જવાબદારીની સંકુચિત વિભાવના સામાન્ય માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો વિનાના સીધા– જાકીટ દૃષ્ટિકોણથી પીડાય છે.પ્રોફેસર સ્ટીફન બરબેન્ક જણાવે છેઃ

—...જવાબદારીની વિભાવના, સર્વસમાવેશક રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, જેમાં મૂલ્યોના વ્યાપક સંકુલનો સમાવેશ થાય છે, જેને જાહેર સંસ્થાઓએ લોકશાહી શાસનના મૂળભૂત મૂલ્યોના આધારે અપનાવવા જોઈએ.જવાબદારીની કલ્પના એવી રીતે કરવામાં આવે છે કે જેથી તે મૂલ્યો માટે આદર સ્થાપિત કરવાની લોકશાહી પ્રક્રિયાને સક્ષમ કરી શકાય, પછી ભલે તે કાર્યક્ષમતા હોય કે સ્વતંત્રતા, ઉદ્દેશો પ્રાપ્ત કરવામાં અસરકારકતા હોય કે નાગરિકોની વર્તણૂકમાં નિષ્પક્ષતા હોય.[39]‖૪૧

38*એમ. બોવેન્સ, જવાબદારીનું વિશ્લેષણ અને મૂલ્યાંકનઃએ કોન્સેપ્ચ્યુઅલ ફ્રેમવર્ક, યુરોપિયન લો જર્નલ (૨૦૦૭),પૃ. ૪૫૦.*

39*કોન્ટીની, એફ અને મોહર, આર, ન્યાયિક પ્રણાલીઓમાં સ્વતંત્રતા અને જવાબદારીનું સમાધાન, ઉટ્રેક્ટ લો રિવ્યૂ (૨૦૦૭),પી. ૩૧*

આ દ્રષ્ટિકોણમાં, જવાબદારી એ લોકશાહી મૂલ્યો દ્વારા સૂચિત આદર્શમૂલક મૂલ્યોની શોધ છે જે બંધારણ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તા અને સ્વતંત્રતાના ઉપયોગને માર્ગદર્શન આપે છે.બંધારણ દ્વારા પરિકલ્પિત અન્ય સંસ્થાઓની જેમ ન્યાયતંત્ર પણ અનિવાર્યપણે એક માનવ સંસ્થા છે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાનો અર્થ એ નથી કે તે બંધારણીય સત્તાના ઉપયોગમાં રહેલા નિયંત્રણ અને સંતુલનથી સુરક્ષિત છે.ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ સ્વતંત્રતાની બંધારણીય બાંયધરી છે.જોકે, જવાબદારીની ધારણાઓ, જે રીતે અને હેતુઓ માટે બાંયધરીકૃત સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેની સાથે સંબંધિત છે.જ્યાં ન્યાયિક સ્વતંત્રતા સ્વતંત્રતા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે, ત્યાં ન્યાયિક જવાબદારી એ રીતે સંબંધિત છે કે જેમાં તે સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવે છે.

૪૯. ભારતના બંધારણની કલમ ૧૨૪ (૬) અને કલમ ૨૧૯ સૂચવે છે કે દરેક વ્યક્તિ કે જેની અનુક્રમે સુપ્રીમ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે છે, તે હોદ્દામાં પ્રવેશતા પહેલા, બંધારણની ત્રીજી અનુસૂચિમાં નિર્ધારિત શપથ અથવા સમર્થન કરશે અને તેનું પાલન કરશે.કાર્યાલય માટે શપથ વાંચે છેઃ

—હું, (નામ), ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ (અથવા ન્યાયાધીશ) તરીકે નિયુક્ત થયા પછી, ભગવાનના નામે શપથ લઉં છું (અથવા

પ્રતિજ્ઞા લઉં છું) કે હું કાયદા દ્વારા સ્થાપિત ભારતના બંધારણ પ્રત્યે સાચો વિશ્વાસ અને નિષ્ઠા રાખીશ, કે હું ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતાને જાળવી રાખીશ, કે હું ડર, પક્ષપાત, સ્નેહ અથવા દુર્ભાવના વિના મારા કાર્યાલયની ફરજો યોગ્ય રીતે અને વિશ્વાસુપણે અને મારી શ્રેષ્ઠ ક્ષમતા, જ્ઞાન અને નિર્ણયથી નિભાવીશ અને કે હું બંધારણ અને કાયદાને જાળવી રાખીશ.‖ (ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો)

બંધારણના આગમન પહેલા, ફેડરલ કોર્ટમાં નિમણૂક કરાયેલ વ્યક્તિ માટે શપથ અથવા સમર્થન ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ ની અનુસૂચિ IV માં સૂચવવામાં આવ્યું હતું.નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે, વર્તમાન બંધારણમાં ફોર્મ VIII માં[40] સમાવિષ્ટ 'ભય અથવા પક્ષપાત વિના, સ્નેહ અથવા દુર્ભાવના' શબ્દોને ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ની અનુસૂચિ IV માં નિર્ધારિત ૪૨માં સ્થાન મળ્યું ન હતું.વર્તમાન બંધારણમાં ઉમેરાયેલા આ મહત્વના શબ્દો છે. બંધારણના ઘડવૈયાઓ ન્યાયિક કાર્યાલયની નૈતિકતા અનુસાર ન્યાયિક સત્તાના ઉપયોગની જરૂરિયાત પ્રત્યે જાગૃત હતા .આ શબ્દોનો સ્પષ્ટ સમાવેશ સૂચવે છે

40—*આઈ, એ. બી., અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ [અથવા ન્યાયાધીશ] તરીકે નિમણૂક પામ્યા પછી, નિષ્ઠાપૂર્વક શપથ લઉં છું [અથવા પ્રતિજ્ઞા લઉં છું] કે હું સી. ડી., તેમના વારસદારો અને અનુગામીઓ પ્રત્યે જે વિશ્વાસ અને વફાદારી ધરાવું છું તે સાચવીને, હું વફાદાર રહીશ અને મારી ન્યાયિક ક્ષમતામાં મહામહિમ રાજા, ભારતના સમ્રાટ, તેમના વારસદારો અને અનુગામીઓ પ્રત્યે સાચી વફાદારી ધરાવીશ, અને હું મારી ક્ષમતા, જ્ઞાન અને ચુકાદા પ્રમાણે મારા હોદ્દાની ફરજો નિષ્ઠાપૂર્વક નિભાવીશ.‖ (૧૯૭૭) ૪ એસસીસી ૧૯૩*

કે ન્યાયિક કાર્યાલયમાં પ્રવેશ કરતી વ્યક્તિઓ કાયદાના શાસન અને બંધારણના મૂલ્યોને અનુરૂપ ન્યાયિક કાર્યના અસરકારક નિર્વહનમાં અંતર્ગત રહેલા સિદ્ધાંતો સાથે પોતાને બાંધે છે.

૫૦. હોદ્દાની શપથ એવી ધારણા કરે છે કે ન્યાયાધીશ ભય અથવા પક્ષપાત, સ્નેહ અથવા દુર્ભાવના વિના હોદ્દાની ફરજો નિભાવશે.શપથમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ ન્યાયિક ફરજના નિર્વહનને અવરોધે તેવી કોઈપણ કાર્યવાહી ન્યાયિક સત્તા પ્રદાન કરવાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતને નકારી કાઢે છે.ભારત સંઘ વિરુદ્ધ સાંકલચંદ હિમતલાલ ૪૩ માં ઉચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશોને તેની અરજીમાં આ શબ્દના સમાવેશના મહત્વ પર ટિપ્પણી કરતા, ન્યાયમૂર્તિ પી. એન. ભગવતીએ (જે તે સમયે હતા) જણાવ્યું હતું કેઃ

—આ શબ્દો, અલબત્ત, ઉચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા ચલાવવામાં આવતા ન્યાયિક કાર્યની પ્રકૃતિમાં કંઈપણ ઉમેરતા નથી કારણ કે, તેમના વિના પણ, ઉચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશે, ન્યાયિક કાર્યની પ્રકૃતિ દ્વારા, ભય અથવા તરફેણ વિના તેમના કાર્યાલયની ફરજો નિભાવવી પડશે, પરંતુ તેઓ ન્યાયિક કાર્યની બે મૂળભૂત લાક્ષણિકતાઓ, એટલે કે, સ્વતંત્રતા અને નિષ્પક્ષતાને પ્રકાશિત કરવા માટે સેવા આપે છે.

ચુકાદાનું કામ સોંપવામાં આવેલા બંધારણીય અધિકારીઓ તરીકે, ઉચ્ચ

અદાલતો અને સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો કાયદા અને બંધારણમાં સ્થાપિત સિદ્ધાંતો અનુસાર ન્યાયી અને નિષ્પક્ષ રીતે તેમની ફરજો નિભાવવા માટે બંધાયેલા છે.

પરંતુ આ ખરેખર માત્ર એક સિદ્ધાંતનું પુનરાવર્તન છે જે તમામ ન્યાયિક હોદ્દા સાથે જોડાયેલું છે.શપથમાં અંકિત સિદ્ધાંતો તેના આદેશનું પાલન કરવાની પુષ્ટિ કરતી વ્યક્તિ પર બિન–અપમાનજનક જવાબદારી રજૂ કરે છે.

૫૧. ૨૧ નવેમ્બર ૧૯૯૩ના રોજ, ભારતના તત્કાલીન મુખ્ય ન્યાયાધીશે ન્યાયિક જીવનમાં પ્રતિબિંબિત થવાનાં મૂલ્યો પર નિવેદનનો મુસદ્દો તૈયાર કરવા અને પ્રસારિત કરવા માટે એક સમિતિની રચના કરી હતી.ડિસેમ્બર ૧૯૯૯માં, તમામ ઉચ્ચ અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયાધીશોની પરિષદે ન્યાયિક જીવનના મૂલ્યોના પુનઃસ્થાપનનો ઠરાવ કર્યો અને તેને અપનાવ્યું.આ નિવેદન એવા મૂલ્યોના માર્ગદર્શક પ્રકાશ તરીકે કામ કરે છે જેનું ન્યાયિક જીવન માટે જરૂરી ગરિમા અને નૈતિકતાને અનુરૂપ પાલન કરવું આવશ્યક છે.નિવેદનમાં ન્યાયિક જીવનના ૧૬ મૂલ્યોનો ઉલ્લેખ કરવા ઉપરાંત નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યો છે કે જે મૂલ્યોની ગણતરી કરવામાં આવી છે તે સંપૂર્ણ નથી પરંતુ ન્યાયાધીશ પાસેથી શું અપેક્ષિત છે તેનું ઉદાહરણ છે.બેંગ્લોર પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ જ્યુડિશિયલ કન્ડક્ટ ૨૦૦૨, જે ૨૦૦૨માં પીસ પેલેસ, ધ હેગ ખાતે યોજાયેલી મુખ્ય ન્યાયાધીશોની ગોળમેજી બેઠકમાં અપનાવવામાં આવ્યા હતા, તેમાં છ મુખ્ય મૂલ્યોને ન્યાયિક

પ્રણાલીના અંતર્ગત તત્વ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા હતા:સ્વતંત્રતા, નિષ્પક્ષતા, અખંડિતતા, ઔચિત્ય, સમાનતા અને યોગ્યતા અને ખંત.

૫૨. ન્યાયિક જવાબદારી એ સિદ્ધાંતમાંથી પણ ઉદ્ભવે છે કે બંધારણીય લોકશાહીમાં સત્તા સોંપવી અને તેનો ઉપયોગ નિરંકુશ નથી.બંધારણ ન્યાયાધીશોને ન્યાય આપવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે, જે બંધારણની પ્રસ્તાવનામાં પાયાનું મૂલ્ય છે.ન્યાયના વહીવટમાં જરૂરી તત્વ તરીકે જાહેર હિતમાં આપવામાં આવેલી ન્યાયિક શક્તિનો ઉપયોગ બાહ્ય હેતુઓ હાંસલ કરવા માટે કરી શકાતો નથી.વ્યક્તિના ખાનગી હિતોને ન્યાયાધીશની સત્તાવાર ફરજોના નિર્વહન સાથે કોઈ સંબંધ નથી.પ્રોફેસર ટી. આર. એસ. એલન જણાવે છેઃ

—જાહેર હિતના વાજબી હિસાબ સાથે સુસંગત, યોગ્ય હેતુઓની પ્રાપ્તિ માટે જાહેર અધિકારીઓ અને એજન્સીઓને સત્તાઓ આપવામાં આવી શકે છે; પરંતુ આવી સત્તાઓનો દુરુપયોગ બાહ્ય હેતુઓ માટે થવો જોઈએ નહીં, માત્ર ખાનગી હિતોની સેવા કરવી જોઈએ નહીં, અથવા એવી રીતે ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં કે જે સ્વતંત્રતા તરીકે સ્વતંત્રતાના આદર્શને નબળી પાડે.કોઈએ નિરંકુશ સત્તાવાર વિવેકબુદ્ધિની દયા પર ન રહેવું જોઈએ; અને આવા વિવેકબુદ્ધિ પર કાનૂની અવરોધોનો અમલ કરવો એ કાયદા અનુસાર સરકારના વિચારનો એક આવશ્યક ભાગ છે.[41]‖૪૪

41*ટીઆરએસ એલન, એકાઉન્ટેબિલિટી ટુ લો, ઇન એકાઉન્ટેબિલિટી ઇન ધ કન્ટેમ્પરરી કોન્સ્ટીટ્યુશન (નિકોલસ બેમફોર્થ અને પીટર લેઇલેન્ડ એડ.) (૨૦૧૩), ઓક્સફર્ડ*

કાયદાનું શાસન અપવાદ વિના કાયદાનું પાલન કરવાની આજ્ઞા આપે છે.તેમાં એક તરફ અધિકારીઓ દ્વારા નિરંકુશ વિવેકબુદ્ધિ સામે વ્યક્તિઓનું રક્ષણ અને બીજી તરફ અન્ય ખાનગી વ્યક્તિઓ દ્વારા લૂંટફાટથી વ્યક્તિઓનું રક્ષણ જરૂરી છે.

૫૩. ઝભ્ભામાં ન્યાયકર્તાઓ માનવીય હોય છે અને સ્વાભાવિક રીતે માનવીય હોય તેવી નિષ્ફળતાઓનો પૂર્વ–નિકાલ કરી શકે છે.પરંતુ કાયદો માંગ કરે છે કે તેઓએ વર્તનના ધોરણની આકાંક્ષા રાખવી જોઈએ જે ન્યાયિક ફરજોના નિર્વહનમાં માનવ વ્યક્તિત્વની નિષ્ફળતાઓને માફ ન કરે.બંધારણીય સંસ્થાઓમાં કામ કરતી વ્યક્તિઓની ભૂલને માન્યતા અને સત્તાના દુરુપયોગને રોકવા માટે સલામતીની જરૂરિયાત બંધારણીય સભાની ચર્ચાઓમાં સ્પષ્ટ જોવા મળે છે.ડો. બી. આર. આંબેડકર, કે. ટી. શાહ, એચ. વી. કામત, એસ. નાગપ્પા, હુસૈન ઇમામ, પંડિત લક્ષ્મીકાંત મૈત્રા, અલ્લાદી કૃષ્ણસ્વામી અય્યર, બી. પોકર સાહિબ બહાદુર, ઝેડ. એચ. લારી, એ. કે. ઘોષ અને આર. કે. સિધવા બધાએ બંધારણની કલ્પના મુજબ સ્વાભાવિક માનવ સંસ્થાઓમાં માનવીય ભૂલની શક્યતા પર ભાર મૂક્યો હતો.આ વિચારને તેની સ્પષ્ટ અભિવ્યક્તિ ડૉ. બી. આર. આંબેડકર દ્વારા આપવામાં આવી હતી જ્યારે તેમણે આપણને યાદ અપાવ્યું હતું કેઃબંધારણ ભલે ગમે તેટલું સારું હોય, તે ચોક્કસપણે ખરાબ સાબિત થશે કારણ કે જેમને તેના પર કામ કરવા માટે

સ્કોલરશિપ ઓનલાઈન, પી. ૮૪

બોલાવવામાં આવે છે, તેઓ ખૂબ જ ખરાબ હોય છે.‘

૫૪. સંસ્થા સાથે ન્યાયાધીશ તરીકેની સત્તાવાર ફરજોના નિર્વહન સાથે કોઈ સંબંધ ન હોય તેવી વ્યક્તિની ક્રિયાઓની સરખામણી કરવી જોખમી સંકેત હોઈ શકે છે.સંસ્થાની ઢાલ તે ક્રિયાઓને તપાસથી બચાવવા માટે હકદાર ન હોઈ શકે.સંસ્થાને ન્યાયાધીશને એવી ક્રિયાઓથી અલગ રાખવા અને રક્ષણ આપવા માટે બોલાવી શકાતી નથી કે જે સત્તાવાર ફરજના નિર્વહન પર કોઈ અસર કરતી નથી.આ જ કારણ છે કે ન્યાયિક જવાબદારી એ ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીનો એક સહજ ઘટક છે.જવાબદારી અદાલતોની રોજિંદી કામગીરીને સક્રિય કરે તેવી અપેક્ષા છે.ન્યાયાધીશોએ વિવાદના બંને પક્ષોને તેમનો કેસ રજૂ કરવાની તક આપ્યા પછી તર્કપૂર્ણ આદેશો જારી કરવા જરૂરી છે.ન્યાયિક નૈતિકતા માટે જરૂરી છે કે ન્યાયાધીશે એવા કેસની સુનાવણીથી પોતાને અલગ રાખવી જોઈએ કે જ્યાં હિતોનો સંભવિત સંઘર્ષ હોય.આ દૃષ્ટાંત ધોરણો લોકશાહી આદર્શને આગળ વધારવા માટે કામ કરે છે કે કોઈ પણ બંધારણીય અધિકારી કાયદાના શાસનથી ઉપર નથી.

૫૫. ઉપર શોધાયેલ દ્રષ્ટિકોણમાં, ન્યાયિક જવાબદારી પોતાને હોદ્દાના શપથ અને ન્યાયિક શક્તિની પ્રકૃતિ બંનેમાંથી શોધી કાઢે છે.જો કે, વ્યાપક અર્થમાં, વ્યક્તિગત કેસોમાં ન્યાયની જરૂરિયાતો સાથે સુસંગત, ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીની સરળ અને કાર્યક્ષમ કામગીરી સુનિશ્ચિત કરવામાં નોંધપાત્ર જાહેર હિત

છે.જાહેર વિશ્વાસ પર આધારિત સંસ્થાની કાયદેસરતા એ ખાતરી આપવાનું કાર્ય છે કે ન્યાયતંત્ર અને તે કામ કરતા લોકો પૂર્વગ્રહ અને પક્ષપાતથી મુક્ત છે.માર્ક તુશનેટે નીચેની શરતોમાં ન્યાયિક જવાબદારીના વિચારની શોધ કરી છેઃ

—ઉદાર લોકશાહીમાં પ્રવર્તમાન સમજણ હેઠળ, કાયદો એ માનવ કલાકૃતિ છે, તેથી 'કાયદા પ્રત્યેની જવાબદારી' માં કોઈની પ્રત્યેની જવાબદારી સામેલ હોવી જોઈએ.મોટે ભાગે, 'રાજકીય જવાબદારી' એ આજના લોકોના પ્રતિનિધિઓ તરીકે સમકાલીન સત્તાધારકોની જવાબદારીનો ઉલ્લેખ કરે છે, જ્યારે 'કાયદા પ્રત્યેની જવાબદારી' એ વધુ દૂરના ભૂતકાળમાં લોકો અને તેમના પ્રતિનિધિઓ પ્રત્યેની જવાબદારીનો ઉલ્લેખ કરે છે.કાયદાની જવાબદારી એ ભૂતકાળમાં લોકો પ્રત્યે પરોક્ષ જવાબદારીનું એક સ્વરૂપ છે, જે તેમના કાયદાના કાયદાઓ દ્વારા તેનો માર્ગ અપનાવે છે[42].૪૫ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

આ દ્રષ્ટિકોણમાં, જવાબદારી ચૂંટાયેલા હોદ્દાઓ સુધી મર્યાદિત નથી.બંધારણીય સિદ્ધાંત પર આધારિત કાનૂની પ્રણાલીની રચના તેના વસાહતી ભૂતકાળમાંથી વિરામ દર્શાવે છે.સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્ર એ બંધારણના મૂળ અને ભાવનો સંરક્ષક અને અંતિમ મધ્યસ્થી છે.આ સુનિશ્ચિત કરવા માટે બંધારણમાં નિયંત્રણ અને સંતુલનની વ્યવસ્થાની કલ્પના કરવામાં આવી છે.બંધારણની કલમ ૧૨૪ (૪)

42*માર્ક ટશનેટ, તુલનાત્મક પરિપ્રેક્ષ્યમાં ન્યાયિક જવાબદારી, સમકાલીન બંધારણમાં જવાબદારી (નિકોલસ બેમફોર્થ અને પીટર લેલેન્ડ એડ.) (૨૦૧૩), ટશનેટ ખાતે ઓક્સફર્ડ શિષ્યવૃત્તિ ઓનલાઈન,પી. ૬૯*

૪૬ જણાવે છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશને રાષ્ટ્રપતિના આદેશ દ્વારા સાબિત દુર્વ્યવહાર અથવા અસમર્થતાના આધારે દૂર કરી શકાય છે.બંધારણની કલમ ૨૧૮[43] કલમ ૧૨૪ (૪)[44] અને કલમ ૧૨૪ (૫) માં મૂળ જોગવાઈઓ ઉચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશોને લાગુ પાડે છે.ન્યાયાધીશો (પૂછપરછ) અધિનિયમ ૧૯૬૯ કલમ ૧૨૪ (૫) ને આગળ વધારવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો જેણે સંસદને ન્યાયાધીશોના સંબોધનની રજૂઆત અને તપાસને નિયંત્રિત કરવાની સત્તા આપી હતી.ન્યાયાધીશને હટાવવા માટે ભારતના રાષ્ટ્રપતિને સંબોધન રજૂ કરવા માટે પ્રસ્તાવની સૂચના લોકસભામાં ઓછામાં ઓછા એકસો સભ્યોની સહી પ્રાપ્ત કરવા પર અથવા રાજ્યસભામાં ઓછામાં ઓછા પચાસ સભ્યોની સહી પ્રાપ્ત કરવા પર આપવામાં આવે છે.અસમર્થતાના કથિત દુર્વ્યવહારની તપાસ કરવા માટે લોકસભાના અધ્યક્ષ અથવા રાજ્યસભાના અધ્યક્ષ અધિનિયમમાં નિર્ધારિત એક સમિતિની રચના કરે છે.જો સમિતિના અહેવાલમાં જાણવા મળે કે કોઈ ન્યાયાધીશ દુર્વ્યવહાર માટે દોષી છે અથવા કોઈ અસમર્થતાથી પીડાય છે, તો સંસદનું દરેક ગૃહ બંધારણની કલમ ૧૨૪ (૪)

43૨૧૮ – કલમ ૧૨૪ની કલમ (૪) અને (૫) ની જોગવાઈઓ ઉચ્ચ ન્યાયાલયના સંબંધમાં લાગુ થશે કારણ કે તે સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના સંદર્ભો માટે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના સંદર્ભોના વિકલ્પ સાથે સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના સંબંધમાં લાગુ થાય છે.

44૧૨૪ (૪)–સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશને સંસદના દરેક ગૃહ દ્વારા સંબોધન તરીકે તે ગૃહના કુલ સભ્યોની બહુમતી દ્વારા સમર્થિત અને તે ગૃહમાં હાજર અને મતદાન કરનારા સભ્યોની ઓછામાં ઓછી બે તૃતીયાંશ બહુમતી દ્વારા તે જ સત્રમાં રાષ્ટ્રપતિને રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય તે પછી પસાર કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશ સિવાય તેમના પદ પરથી દૂર કરવામાં આવશે નહીં.

અનુસાર પ્રસ્તાવ પર મત આપે છે.લોકસભા અને રાજ્યસભા બંનેએ ન્યાયાધીશ પર મહાભિયોગ ચલાવવા માટે ગૃહના ઓછામાં ઓછા બે તૃતીયાંશ સભ્યોની હાજરી અને મતદાનની બહુમતી સાથે પ્રસ્તાવ પસાર કરવો પડે છે.ન્યાયાધીશ પર મહાભિયોગ ચલાવવા માટે સંસદ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કડક પ્રક્રિયા ન્યાયાધીશોની રાજકીય ઇચ્છાશક્તિથી સ્વતંત્રતાની ખાતરી કરવા અને તેમની ક્રિયાઓ માટે ન્યાયાધીશોની જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવા વચ્ચે સંતુલન બનાવે છે.

૫૬. ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો અર્થ એ નથી કે ન્યાયાધીશોને કાયદાના શાસનથી દૂર રાખવા.કાયદાના શાસન અને તેના નાગરિકોની સમાનતા માટે પ્રતિબદ્ધ બંધારણીય લોકશાહીમાં, તે સ્વીકારી શકાતું નથી કે ન્યાયાધીશો કાયદાથી ઉપર છે.જવાબદાર ન્યાયતંત્રની કલ્પના એ આદર્શને આગળ ધપાવે છે જેના માટે સ્વતંત્ર ન્યાયતંત્રની કલ્પના કરવામાં આવી હતી.તે ન્યાયી અને જવાબદાર રીતે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા દ્વારા બાંયધરીકૃત નિર્ણય લેવાની સત્તાનો ઉપયોગ છે, જે ન્યાયિક કાર્યાલયના સિદ્ધાંતોને સાચું પાડે છે જે ન્યાયતંત્રના સ્થાપક દ્રષ્ટિકોણને પેટા-સેવા આપે છે.પ્રોફેસર સ્ટીફન બરબેન્કે ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને જવાબદારીને "એક જ સિક્કાની જુદી જુદી બાજુઓ" તરીકે વર્ણવી છે.૪૮પ્રોફેસર ચાર્લ્સ ગાર્ડનરે જણાવ્યું છે કેઃ

—ન્યાયિક જવાબદારી એ ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો આધાર છે.જો કે કેટલાક લોકો ન્યાયિક જવાબદારીનો રણશિંગડું વગાડે છે જાણે કે તે પોતાનામાં જ અંત હોય, જવાબદારી જેવી સ્વતંત્રતા–એક સાધન મૂલ્ય તરીકે વધુ સારી રીતે દર્શાવવામાં આવે છે જે ત્રણ અલગ અંતને પ્રોત્સાહન આપે છેઃકાયદાનું શાસન, અદાલતોમાં લોકોનો વિશ્વાસ અને સંસ્થાકીય જવાબદારી.

તેથી, સ્વતંત્રતા અને જવાબદારી પરસ્પર મજબૂત વિભાવનાઓ છે.જવાબદારીનું ચોક્કસ સ્વરૂપ જેને સંબોધવા માટે આ અદાલતને બોલાવવામાં આવી છે તે નિમણૂક પ્રક્રિયા અને ન્યાયાધીશોની માલિકીની સંપત્તિઓની જાહેરાતના સંદર્ભમાં છે.જવાબદારીના આ સ્વરૂપમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીની જરૂરિયાત અને ન્યાયાધીશોની ગોપનીયતા હિતો વચ્ચેના સ્પર્ધાત્મક હિતો સામેલ છે.ચુકાદા દરમિયાન આવા નિર્ણયમાં સામેલ સ્પર્ધાત્મક હિતોની પ્રકૃતિ અને સંતુલનની તપાસ કરવામાં આવશે.

૫૭. વિધાનસભાને જવાબદાર સરકારના કેબિનેટ સ્વરૂપમાં કારોબારી.સરકારના મંત્રીઓ વિધાનસભાના ચૂંટાયેલા સભ્યો હોય છે.સામૂહિક રીતે, સરકાર એક સંસ્થા તરીકે વિધાનસભા માટે અને વિધાનસભા દ્વારા લોકો માટે જવાબદાર છે.લોકોના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓથી વિપરીત, જિલ્લા અને ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રના ન્યાયાધીશો ચૂંટાતા નથી.રાજકીય પ્રક્રિયા વિધાનસભાના સભ્યો પાસેથી જે જવાબદારી લે છે તે ન્યાયાધીશોની જવાબદારીથી અલગ છે, જેઓ સ્વતંત્ર

નિર્ણય લેનારાઓ તરીકે તેમનામાં નિહિત ટ્રસ્ટને જવાબદાર છે.તે ટ્રસ્ટની કામગીરીમાં તેમને જવાબદાર બનાવવાથી તેમની સ્વતંત્રતામાં ઘટાડો થતો નથી.ન્યાયાધીશોની સ્વતંત્રતા તેમને કારોબારી અને વિધાનસભાના દબાણ અને સમાજમાં સંગઠિત હિતોથી બચાવવા માટે રચવામાં આવી છે, જે ન્યાયાધીશોને નિષ્પક્ષ ન્યાયનિર્ણાયકો તરીકે ટ્રસ્ટનું સંચાલન કરવાથી વિચલિત કરી શકે છે.તપાસ અને પારદર્શકતા, જે યોગ્ય રીતે સમજી શકાય છે તે સ્વતંત્રતાના વિરોધાભાસમાં મૂકવામાં આવતી નથી.તેઓ એવી પરિસ્થિતિઓ ઊભી કરે છે જ્યાં ન્યાયાધીશોને બિનઆરોગ્યપ્રદ પ્રભાવો સામે રક્ષણ મળે છે.તપાસ અને પારદર્શિતા કર્તવ્યનિષ્ઠોના સહયોગી છે કારણ કે તેઓ એવા પ્રભાવો સામે રક્ષણ આપવા માટે શક્તિશાળી સાધનો છે જે ન્યાયિક અંતઃકરણને નુકસાન પહોંચાડવાની ધમકી આપે છે.જવાબદારીને નકારી કાઢવાની અરજી તરીકે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ કરવો એ ખોટો છે.સ્વતંત્રતા જવાબદારી દ્વારા સુરક્ષિત થાય છે.પારદર્શિતા અને તપાસ એ જવાબદારી સુરક્ષિત કરવાના સાધનો છે.

જી વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ

૫૮. અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ઈ) ના આધારે ન્યાયાધીશોની સંપત્તિ વિશેની માહિતીને જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, જે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ પર સંપત્તિ

ઘોષણાઓને વિશ્વાસમાં રાખવાની વિશ્વાસુ ફરજ પાડે છે.પ્રતિવાદી દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ન્યાયાધીશો, તેમની સંપત્તિ જાહેર કરતી વખતે, ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર તેમની સત્તાવાર ક્ષમતામાં આવું કરે છે અને ખાનગી વ્યક્તિઓ તરીકે નહીં.એવી વિનંતી કરવામાં આવે છે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા ન્યાયાધીશોની સંપત્તિઓ વિશે માહિતી એકત્ર કરવાની પ્રક્રિયા તેમની સત્તાવાર ક્ષમતામાં હોય અને તેથી, તેમની વચ્ચે કોઈ વિશ્વાસુ સંબંધ અસ્તિત્વમાં નથી.

૫૯. તે નક્કી કરવા માટે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશોની સંપત્તિ જાહેર કરવાના સંદર્ભમાં વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં માહિતી ધરાવે છે કે કેમ, પક્ષકારો વચ્ચેના સંબંધની પ્રકૃતિ અને સત્તાની ગતિશીલતાનું મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી છે.એસઈસી વિરુદ્ધ ચેનરી કોર્પ ૫૦ માં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયમૂર્તિ ફ્રેન્કફર્ટરે, પુનર્ગઠનની પ્રક્રિયામાં હોલ્ડિંગ કંપનીનું સંચાલન કરતા અધિકારીઓ અને નિર્દેશકો ટ્રસ્ટના હોદ્દા પર કબજો કરે છે કે કેમ તે પ્રશ્ન નક્કી કરતી વખતે જણાવ્યું હતું કેઃ

— પરંતુ એક માણસ વિશ્વાસપાત્ર છે એમ કહેવાથી માત્ર વિશ્લેષણ શરૂ થાય છે; તે આગળની તપાસ માટે દિશા આપે છે.તે કોના માટે વિશ્વાસપાત્ર છે? વિશ્વાસપાત્ર તરીકે તેની કઈ જવાબદારીઓ છે?કયા સંદર્ભમાં તેઓ આ જવાબદારીઓ નિભાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે?અને ફરજમાંથી તેના વિચલનનું

પરિણામ શું છે?‖પ૧

૬૦. બ્લેકનો કાયદો શબ્દકોશ[45] પ૨, 'વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ' ને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છેઃ

—એક એવો સંબંધ જેમાં એક વ્યક્તિની ફરજ હોય છે કે તે સંબંધના દાયરામાં આવતી બાબતો પર બીજાના લાભ માટે કામ કરે.વિશ્વાસુ સંબંધો–જેમ કે ટ્રસ્ટી–લાભાર્થી, વાલી–પક્ષ, મુખ્ય–એજન્ટ અને વકીલ–ક્લાયન્ટ–માટે અસામાન્ય રીતે ઉચ્ચ સ્તરની સંભાળની જરૂર પડે છે.વિશ્વાસુ સંબંધો સામાન્ય રીતે ચાર પરિસ્થિતિઓમાંથી એકમાં ઉદભવે છેઃ(૧) જ્યારે એક વ્યક્તિ બીજાની વફાદાર અખંડિતતામાં વિશ્વાસ મૂકે છે, જે પરિણામે પ્રથમ વ્યક્તિ પર શ્રેષ્ઠતા અથવા પ્રભાવ મેળવે છે, (૨) જ્યારે એક વ્યક્તિ બીજા પર નિયંત્રણ અને જવાબદારી ધારણ કરે છે, (૩) જ્યારે એક વ્યક્તિની ફરજ હોય છે કે તે સંબંધના દાયરામાં આવતી બાબતો પર બીજા માટે કાર્ય કરે અથવા સલાહ આપે, અથવા (૪) જ્યારે કોઈ ચોક્કસ સંબંધ હોય જેને પરંપરાગત રીતે વિશ્વાસપાત્ર ફરજો સાથે સંકળાયેલા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, જેમ કે વકીલ અને ક્લાયન્ટ અથવા સ્ટોક બ્રોકર અને ગ્રાહક સાથે.‖ (ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો[46] પ૩ માં શબ્દ–ફિડ્યુશિયરીની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી

45*બ્લેકનો કાયદો શબ્દકોશ, દસમી આવૃત્તિ,પી. ૭૪૪*

46*શબ્દો અને શબ્દસમૂહો, ખંડ ૧૬–એ, સેન્ટ પોલઃવેસ્ટ પબ. કંપની, ૧૯૪૦*

છેઃ

—સામાન્ય રીતે, 'પ્રત્યયી' શબ્દ કોઈ પણ વ્યક્તિને લાગુ પડે છે જે બીજા પ્રત્યે વિશિષ્ટ વિશ્વાસની સ્થિતિ ધરાવે છે. તે અખંડિતતા અને વફાદારીનો ઉલ્લેખ કરે છે. તે વ્યવહારના આધાર તરીકે કાનૂની જવાબદારીને બદલે વાજબી વ્યવહાર અને સદ્ભાવના પર વિચાર કરે છે. આ શબ્દમાં તે અનૌપચારિક સંબંધોનો સમાવેશ થાય છે જે જ્યારે પણ એક પક્ષ બીજા પર વિશ્વાસ કરે છે અને તેના પર આધાર રાખે છે, તેમજ તકનીકી પ્રત્યયી સંબંધોનો સમાવેશ થાય છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કોર્પસ જ્યુરિસ સેકન્ડમ[47] પર માં–ફિડ્યુશિયરીની વ્યાખ્યા આ રીતે કરવામાં આવી છેઃ

—શબ્દની સામાન્ય વ્યાખ્યા જે તમામ કેસોને સ્વીકારવા માટે પૂરતી વ્યાપક છે તે સારી રીતે આપી શકાતી નથી.આ શબ્દ નાગરિક અથવા રોમન કાયદા પરથી ઉતરી આવ્યો છે.તે વિશ્વાસ અથવા વિશ્વાસના વિચારને સૂચિત કરે છે, કાનૂની જવાબદારીને બદલે સદ્ભાવના પર વિચાર કરે છે, વ્યવહારના આધાર તરીકે, વિશ્વાસપાત્ર પક્ષની પ્રામાણિકતા, વફાદારીનો સંદર્ભ આપે છે, તેના શ્રેય અથવા ક્ષમતાને બદલે, અને અન્ય લોકો પ્રત્યે વિશિષ્ટ વિશ્વાસની સ્થિતિ ધરાવતા

47કોર્પસ જ્યુરિસ સેકન્ડમઃતમામ નોંધાયેલા કેસો દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલા સમગ્ર અમેરિકન કાયદાનું સંપૂર્ણ પુનરાવર્તન, વોલ્યુમ ૩૬–એ,પૃ. ૩૮

તમામ વ્યક્તિઓને લાગુ પડે છે, અને જ્યારે પણ એક પક્ષ વિશ્વાસ કરે છે અને બીજા પર આધાર રાખે છે ત્યારે તે અનૌપચારિક સંબંધોનો સમાવેશ કરે છે, તેમજ તકનીકી વિશ્વાસ સંબંધોનો સમાવેશ કરે છે.

'ફિડ્યુશિયરી' શબ્દનો, એક સંજ્ઞા તરીકે, અર્થ એ છે કે જે કોઈ વસ્તુને બીજા માટે વિશ્વાસમાં રાખે છે, ટ્રસ્ટી, ટ્રસ્ટીનું પાત્ર ધરાવતી વ્યક્તિ, અથવા ટ્રસ્ટી જેવું પાત્ર, તેમાં સામેલ વિશ્વાસ અને વિશ્વાસ અને તેમાં જરૂરી પ્રમાણિક સદ્ભાવના અને સ્પષ્ટતાના સંદર્ભમાં; તેના ઉપક્રમ દ્વારા બનાવવામાં આવેલી ફરજ ધરાવતી વ્યક્તિ, આવા ઉપક્રમ સાથે સંકળાયેલી બાબતોમાં મુખ્યત્વે બીજાના લાભ માટે કાર્ય કરે છે.વધુ સ્પષ્ટ રીતે, કાયદામાં, વાલી, ટ્રસ્ટી, વહીવટકર્તા, વહીવટકર્તા, પ્રાપ્તકર્તા, સંરક્ષક અથવા કોઈપણ વ્યક્તિ, ટ્રસ્ટ અથવા સંપત્તિ માટે કોઈપણ વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં કામ કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ.ખાસ જોડાણોમાં, શબ્દને શામેલ કરવા માટે અને શામેલ ન કરવા માટે રાખવામાં આવ્યો છે તેના કેટલાક ઉદાહરણો નોંધમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે.‖

૬૧. સી. બી. એસ. ઈ. વિરુદ્ધ આદિત્ય બંદોપાધ્યાય પપમાં, આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે વિશ્વાસપાત્ર સંબંધોની પ્રકૃતિ અંગે ચર્ચા કરતી વખતે ઘણા નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો હતો અને વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ અને વિશ્વાસપાત્ર સંબંધની શરતોને આ રીતે સમજાવી હતીઃ

—૩૯.ફિડ્યુશિયરી શબ્દનો અર્થ એ છે કે જે વ્યક્તિ બીજાના લાભ માટે કામ કરવાની ફરજ ધરાવે છે, સદ્‌ભાવના અને સ્પષ્ટતા દર્શાવે છે, જ્યાં આવી અન્ય વ્યક્તિ ફરજ બજાવતી અથવા નિભાવતી વ્યક્તિમાં વિશ્વાસ અને વિશેષ વિશ્વાસ રાખે છે.વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ શબ્દનો ઉપયોગ એવી પરિસ્થિતિ અથવા વ્યવહારનું વર્ણન કરવા માટે થાય છે જ્યાં એક વ્યક્તિ (લાભાર્થી) તેની બાબતો, વ્યવસાય અથવા વ્યવહાર (ઓ) ના સંદર્ભમાં અન્ય વ્યક્તિ (વિશ્વાસપાત્ર) પર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખે છે.આ શબ્દ એવા વ્યક્તિનો પણ ઉલ્લેખ કરે છે જે અન્ય (લાભાર્થી) માટે વિશ્વાસમાં વસ્તુ ધરાવે છે.ન્યાસી પાસેથી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તે વિશ્વાસપૂર્વક અને લાભાર્થીના લાભ અને લાભ માટે કાર્ય કરે અને લાભાર્થી અથવા લાભાર્થીની વસ્તુઓ સાથે વ્યવહાર કરવામાં સદ્‌ભાવના અને નિષ્પક્ષતાનો ઉપયોગ કરે.જો લાભાર્થીએ ટ્રસ્ટમાં વસ્તુ રાખવા અથવા સોંપવામાં આવેલી વસ્તુના સંદર્ભમાં અથવા તેના સંદર્ભમાં અમુક કૃત્યો કરવા માટે ફિડ્યુશિયરીને કંઈપણ સોંપ્યું હોય, તો ફિડ્યુશિયરીએ વિશ્વાસપૂર્વક કાર્ય કરવું પડશે અને તે વસ્તુ અથવા માહિતી જાહેર ન કરે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૬૨. આરબીઆઇ વિરુદ્ધ જયંતીલાલ એન મિસ્ત્રી પક કેસમાં, આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સીબીએસઇ વિરુદ્ધ આદિત્ય બંદોપાધ્યાયમાં કરવામાં આવેલા નિરીક્ષણોનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે આરબીઆઇએ નિરીક્ષણ, બેંકોના નિવેદનો અને વ્યવસાય સંબંધિત માહિતીના

અહેવાલો એકત્રિત કરીને અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓ સાથે વિશ્વાસપાત્ર સંબંધમાં પોતાને સ્થાન આપ્યું નથી.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આરબીઆઇ દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી માહિતી કાયદા હેઠળ જરૂરી હતી, વિશ્વાસ અથવા વિશ્વાસના બહાને નહીં.

—૬૪.કલમ ૮ (૧) (ઇ) માં સમાવિષ્ટ મુક્તિ અપવાદરૂપ કેસોને લાગુ પડે છે અને માત્ર અમુક માહિતીના સંદર્ભમાં લાગુ પડે છે, જેના માટે જાહેરાત અયોગ્ય અથવા અનિચ્છનીય છે.જો માહિતી કોઈ નિયમનકારી એજન્સી પાસે ઉપલબ્ધ હોય જે વિશ્વાસપાત્ર સંબંધમાં ન હોય, તો તેની જાહેરાત અટકાવવાનું કોઈ કારણ નથી.જો કે, જ્યાં કાયદાના આદેશ દ્વારા સત્તામંડળને માહિતી પૂરી પાડવી જરૂરી છે, ત્યાં એવું ન કહી શકાય કે આવી માહિતી વિશ્વાસુ સંબંધમાં પૂરી પાડવામાં આવી રહી છે.તાત્કાલિક કેસની જેમ, નાણાકીય સંસ્થાઓ આરબીઆઇને તમામ માહિતી પૂરી પાડવાની જવાબદારી ધરાવે છે અને જવાબદારી/ફરજ હેઠળ શેર કરવામાં આવેલી આવી માહિતીને વિશ્વાસુ સંબંધોમાં શેર કરવામાં આવે તે કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ ન ગણી શકાય.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૬૩. કેનેડાની સર્વોચ્ચ અદાલતે હોજકિન્સન વિરુદ્ધ સિમ્સપઝના કેસમાં 'ફિડ્યુશિયરી' શબ્દની ચર્ચા આ રીતે કરી હતીઃ

—એક પક્ષ એક પ્રત્યયી બની જાય છે જ્યાં તે કાયદા, કરાર અથવા એકપક્ષીય

ઉપક્રમને અનુસરીને કાર્ય કરે છે, બીજાના લાભ માટે કાર્ય કરવાની જવાબદારી ધરાવે છે અને તે જવાબદારી તેની સાથે વિવેકાધીન સત્તા ધરાવે છે.કેટલાક સંકેતો વિશ્વાસુ સંબંધોના અસ્તિત્વને ઓળખવામાં મદદરૂપ થાય છેઃ(૧) અમુક વિવેકબુદ્ધિ અથવા સત્તાના ઉપયોગ માટે અવકાશ; (૨) તે સત્તા અથવા વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ એકપક્ષીય રીતે કરી શકાય છે જેથી લાભાર્થીના કાનૂની અથવા વ્યવહારુ હિતોને અસર થાય; અને, (૩) તે વિવેકબુદ્ધિ અથવા સત્તાના ઉપયોગ માટે એક વિશિષ્ટ નબળાઈ.

ફિડ્યુશિયરી શબ્દનો યોગ્ય રીતે બે રીતે ઉપયોગ થાય છે.પ્રથમ અમુક સંબંધોને તેમના સાર વિવેકબુદ્ધિ, હિતો પર પ્રભાવ અને અંતર્ગત નબળાઈ તરીકે વર્ણવે છે.સંબંધના અંતર્ગત હેતુમાંથી એક નકારી શકાય તેવી ધારણા ઊભી થાય છે કે એક પક્ષની ફરજ છે કે તે અન્ય પક્ષના શ્રેષ્ઠ હિતમાં કાર્ય કરે.બીજો, વિશ્વાસનો થોડો અલગ ઉપયોગ અસ્તિત્વમાં છે જ્યાં વિશ્વાસની જવાબદારીઓ, આપેલ સંબંધ માટે જન્મજાત ન હોવા છતાં, તે ચોક્કસ સંબંધના ચોક્કસ સંજોગોમાંથી હકીકતની બાબત તરીકે ઊભી થાય છે.આવા કિસ્સામાં પૂછવા જેવો પ્રશ્ન એ છે કે શું, આસપાસના તમામ સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, એક પક્ષ વાજબી રીતે અપેક્ષા રાખી શક્યો હોત કે બીજો પક્ષ મુદ્દાના વિષયના સંદર્ભમાં ભૂતપૂર્વના શ્રેષ્ઠ હિતમાં કાર્ય કરશે.વિવેક, પ્રભાવ, નબળાઈ અને વિશ્વાસ એ આ નિર્ણય લેવામાં ધ્યાનમાં લેવાના પુરાવા પરિબળોના બિન-વિસ્તૃત ઉદાહરણો છે.વિશ્વાસુ સંબંધોની સ્થાપિત શ્રેણીઓની બહાર, જે જરૂરી છે તે પરસ્પર

સમજણનો પુરાવો છે કે એક પક્ષે પોતાનું સ્વાર્થ છોડી દીધું છે અને માત્ર બીજા પક્ષ વતી કામ કરવા માટે સંમત થયા છે.સલાહકાર સંદર્ભના સંબંધમાં, પછી, એક પક્ષ દ્વારા માહિતી પ્રદાન કરવા અને સંબંધને વિશ્વાસપાત્ર તરીકે લાગુ કરવા માટે બીજા માટે આદેશો અમલમાં મૂકવા માટે એક સરળ ઉપક્રમ કરતાં કંઈક વધુ હોવું જોઈએ.‖

૬૪. ડૉ. પોલ ફિને 'ફિડ્યુશિયરી ઓબ્લિગેશન્સ'[48] ૫૮ પરના તેમના વ્યાપક કાર્યમાં, ફિડ્યુશિયરીને એવી વ્યક્તિ તરીકે વર્ણવે છે જે કોઈ ચોક્કસ બાબતમાં તેમના લાભાર્થીઓના લાભ માટે 'અથવા' ના હિતમાં કાર્ય કરવાની જવાબદારી ધરાવે છે.કોઈ વ્યક્તિએ વિશ્વાસપાત્ર તરીકે કામ કરવા માટે તેણે પહેલા બીજાના હિતોનું રક્ષણ કરવા અને તેને આગળ વધારવા માટે કોઈક રીતે પોતાને બંધાયેલા હોવા જોઈએ.[49]૫૯ જ્યાં આવી સ્થિતિ એક પક્ષ દ્વારા ધારણ કરવામાં આવી હોય તો તે પક્ષની સ્થિતિ સંભવિત રીતે વિશ્વાસપાત્ર હોય છે.[50]૬૦ ઓસ્ટ્રેલિયાની ફેડરલ કોર્ટે ઓસ્ટ્રેલિયન સેક એન્ડ ઈન્વ કોમન વિ સિટીગ્રુપ ગ્લોબલ માર્કેટ્સ ઓસ્ટ્રેલિયા પીટીવાય લિમિટેડ[51] ૬૧ના કેસમાં ચુકાદો આપ્યો છેઃ

---

48 *પી. ડી. ફિન–ફિડ્યુશિયરી ઓબ્લિગેશન્સ, કાર્સવેલ ૧૯૭૭ પી.૧૫*

49 *પી. ડી. ફિન–ફિડ્યુશિયરી ઓબ્લિગેશન્સ, કાર્સવેલ ૧૯૭૭ પી.૯*
50 *પી. ડી. ફિન–ફિડ્યુશિયરી ઓબ્લિગેશન્સ, કાર્સવેલ ૧૯૭૭ પી.૯*
51 *ઓસ્ટ્રેલિયન સેક. & Inv. કોમ 'એન વિ સિટીગ્રુપ ગ્લોબલ માર્કેટ્સ ઓસ્ટ્રેલિયા પીટીવાય. લિમિટેડ, [૨૦૦૭] એફસીએ ૯૬૩ (ટાંકતા પી. ડી. ફિન, ધ ફિડ્યુશિયરી પ્રિન્સિપલ, ઇન ઇક્વિટી, ફિડ્યુશિયરીઝ એન્ડ ટ્રસ્ટ્સ (ટી. યુડેન એડ., ૧૯૮૯))*

—વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ અને કોઈ પણ ફરજનો અવકાશ, તે હકીકતલક્ષી સંજોગો અને પક્ષકારો વચ્ચેના કરારની શરતોની તપાસ પર આધાર રાખે છે. સ્થાપિત વર્ગો ઉપરાંત, કદાચ સૌથી વધુ એવું કહી શકાય કે વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ અસ્તિત્વમાં છે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિએ બીજાના હિતમાં કામ કરવાનું કામ હાથ ધર્યું હોય અને તેના પોતાના હિતમાં નહીં પરંતુ તમામ હકીકતો અને સંજોગો કાળજીપૂર્વક તપાસવા જોઈએ કે કેમ તે જોવા માટે કે સંબંધ, સારમાં, વિશ્વાસપાત્ર છે કે કેમ. અંતે નિર્ણાયક બાબત એ છે કે કથિત વિશ્વાસપાત્રની ભૂમિકા છે, અથવા લેવી જોઈએ. હોય, સંબંધમાં.તેણે તે પક્ષને બીજાની બાબતોમાં આ રીતે ફસાવવો જોઈએ અથવા તેને અન્યના હિતોના રક્ષણ અથવા પ્રગતિ સાથે સંરેખિત કરવો જોઈએ કે જે વિશ્વાસપાત્ર અપેક્ષા માટે પાયો અસ્તિત્વમાં છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૬૫. એક પ્રત્યયીને વિવેકબુદ્ધિ (સત્તા) ની ડિગ્રી સોંપવી આવશ્યક છે અને લાભાર્થીની પૂર્વ મંજૂરીનો આશરો લીધા વિના કાર્ય કરવાની સ્વતંત્રતા હોવી આવશ્યક છે[52].૬૨ ફિડ્યુશિયરી દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સ્વતંત્ર સત્તા જેટલી વધારે હશે, ફિડ્યુશિયરી ફરજનો અવકાશ તેટલો વધારે હશે[53].૬૩ આ રીતે સત્તા સોંપવામાં આવેલી વ્યક્તિએ તે શક્તિનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો તે નક્કી કરવું

---

52 *તામર ફ્રેન્કલ, –ફિડ્યુશિયરી લો ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૧*

53*સ્કોટ, ઓસ્ટિન ડબલ્યુ. "ધ ફિડ્યુશિયરી પ્રિન્સિપલ".કેલિફોર્નિયા લૉ રિવ્યૂ ૩૭, નં. ૪ (૧૯૪૯):૫૩૯–૫૫.*

જરૂરી છે[54].૬૪ વિશ્વાસુઓને મજબૂત પક્ષ તરફથી પ્રભુત્વ, સત્તા અને નિયંત્રણ દ્વારા ઓળખવામાં આવે છે અને તેથી, વિશ્વાસુ સંબંધ એક પક્ષની બીજા પર શ્રેષ્ઠતાની શરત સૂચવે છે[55].૬૫ તે જરૂરી નથી કે સંબંધને કાયદા અનુસાર વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે, તે વિવિધ સંજોગોમાં અસ્તિત્વમાં હોઈ શકે છે, અને એવા કિસ્સાઓમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિમાં વિશેષ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો હોય જે સદ્ભાવનાથી અને તેના હિતોને ધ્યાનમાં રાખીને કાર્ય કરવા માટે બંધાયેલો હોય.આ સામાન્ય રીતે અન્ય બાબતોની સાથે, એટર્ની–ક્લાયન્ટ, એજન્ટ–પ્રિન્સિપલ, ડૉક્ટર–પેશન્ટ, પેરેન્ટ–ચાઈલ્ડ, ટ્રસ્ટી–બેનિફિશિયરી[56] ૬૬, કાનૂની વાલી–વોર્ડ[57] ૬૭, વ્યક્તિગત પ્રતિનિધિઓ, અદાલત દ્વારા નિયુક્ત રીસીવરો અને કંપનીના ડિરેક્ટરો અને તેના શેરધારકો વચ્ચેનો કેસ હોય છે.નીડલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ વિરુદ્ધ નીડલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ નેવે (ઇન્ડિયા) હોલ્ડિંગ લિમિટેડ ૬૮ અને ડેલ એન્ડ કેરિંગ્ટન પ્રાઇવેટ (પી) લેફ્ટનન્ટ વિ. પી. કે. પ્રતાપ ૬૯ કેસમાં, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે કંપનીના ડિરેક્ટરો તેના શેરધારકો પ્રત્યે વિશ્વાસપાત્ર ફરજ ધરાવે છે.પી. વી. શંકર કુરુપ વિરુદ્ધ લીલાવતી નામ્બિયર ૭૦ માં, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે એજન્ટ અને પાવર ઓફ એટર્નીને આચાર્ય સાથે

54*તામાર ફ્રેન્કલ, –ફિડ્યુશિયરી લો ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૧*

55*કેન કોઘિલ, ચાર્લ્સ સેમ્પફોર્ડ અને ટિમ સ્મિથ–ફિડ્યુશિયરી ડ્યુટી એન્ડ ધ એટમોસ્ફેરિક ટ્રસ્ટ, એશગેટ (૨૦૧૨)*

56*ક્શન ૮૮, ઇન્ડિયન ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ૧૮૮૨*

57*સેક્શન ૨૦, ગાર્ડિયન્સ એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટ ૧૮૯૦*

વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ હોવાનું કહી શકાય.

૬૬. પ્રત્યયી સંબંધના અન્ય માળખાકીય ગુણધર્મો નિર્ભરતા અને નબળાઈ છે, જ્યાં લાભાર્થી સત્તાનો ઉપયોગ કરવા અને વ્યવહારુ હિતોને અસર કરવા માટે પ્રત્યયી પર નિર્ભર હોય છે[58].૭૧ એકવાર પ્રત્યયી સંબંધ સ્થાપિત થઈ જાય પછી, પ્રત્યયી ફરજોમાં વફાદારીની ફરજ અને લાભાર્થીઓના હિતોની સંભાળ રાખવાની ફરજનો સમાવેશ થાય છે[59].૭૨

૬૭. ઉપરની ચર્ચા પરથી જોઈ શકાય છે કે પ્રત્યયી એ એવી વ્યક્તિ છે જે વિશ્વાસ અને આત્મવિશ્વાસના સંબંધને જન્મ આપતી કોઈ ચોક્કસ બાબતમાં બીજા માટે અને તેના વતી કાર્ય કરે છે.પ્રત્યયી સંબંધ એ એક પક્ષની બીજા પર શ્રેષ્ઠતાની શરત સૂચવે છે, જ્યાં એક વ્યક્તિમાં બીજાના શ્રેષ્ઠ હિતમાં કામ કરવા માટે વિશેષ વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો હોય.

૬૮. આપણી સામે વિવાદ એ છે કે શું ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ તેના સત્તાવાર કાર્યનો ઉપયોગ કરતી વખતે અને ન્યાયાધીશોની સંપત્તિ જાહેર કરવાની માહિતી રાખતી વખતે વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં કાર્ય કરે છે.દિલ્હી હાઈકોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ સાથે સંમત થયા અને ચુકાદો આપ્યોઃ

58*ગોલ્ડ, એન્ડ્રુ એસ.; મિલર, પોલ બી.–ફિલોસોફિકલ ફાઉન્ડેશન્સ ઓફ ફિડ્યુશિયરી લો*

59 *ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૬.તામાર ફ્રેન્કલ,–ફિડ્યુશિયરી લો ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૧*

સીજેઆઈ સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશોની પ્રત્યયી ન હોઈ શકે.સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો સ્વતંત્ર હોદ્દો ધરાવે છે, અને તેમના ન્યાયિક કાર્યોમાં કોઈ પદાનુક્રમ નથી, જે તેમને સીજેઆઈ કરતા અલગ સ્તરે મૂકે છે. આ ઘોષણાઓ સીજેઆઈને ખાનગી સંબંધમાં અથવા ટ્રસ્ટ તરીકે આપવામાં આવતી નથી, પરંતુ ન્યાયિક જીવનના ઉચ્ચ ધોરણો અને પ્રામાણિકતા જાળવવાની બંધારણીય જવાબદારીનું પાલન કરવામાં આવે છે અને તે વ્યાપક જાહેર હિતમાં છે.આ સંજોગોમાં એવું ન કહી શકાય કે સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા સીજેઆઈ સાથે શેર કરવામાં આવેલી સંપત્તિની માહિતી તેમના દ્વારા વિશ્વાસપાત્ર તરીકે રાખવામાં આવે છે, જે જો જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે તો તે ફરજનું ઉલ્લંઘન થશે.‖ અમે ઉપરોક્ત અવલોકન સાથે સંમત છીએ.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (જે) હેઠળ 'અથવા' ના નિયંત્રણ હેઠળના શબ્દોમાં માત્ર જાહેર સત્તામંડળના કાનૂની નિયંત્રણ હેઠળની માહિતી જ નહીં પરંતુ એવી તમામ માહિતી પણ સામેલ હશે જે અન્યથા પ્રાપ્ત થાય છે અથવા તેનો ઉપયોગ થાય છે અથવા જાહેર સત્તા દ્વારા તેની સત્તાવાર ક્ષમતામાં કાર્યોનો ઉપયોગ કરતી વખતે સભાનપણે જાળવી રાખવામાં આવે છે.૭ મે ૧૯૯૭ના રોજ સ્વીકારવામાં આવેલા ન્યાયાધીશની સંપત્તિની ઘોષણા અંગેના ૧૯૯૭ના ઠરાવમાં જણાવાયું છેઃ

—દરેક ન્યાયાધીશે હોદ્દો સંભાળ્યા પછી વાજબી સમયની અંદર અને વર્તમાન ન્યાયાધીશોની સ્થિતિમાં આ ઠરાવને અપનાવ્યા પછી વાજબી સમયની અંદર પોતાની તમામ અસ્કયામતો રિયલ એસ્ટેટ અથવા રોકાણો (તેમના પોતાના

નામે અથવા તેમના જીવનસાથી અથવા તેમના પર નિર્ભર કોઈપણ વ્યક્તિના નામે) ના રૂપમાં જાહેર કરવી જોઈએ અને ત્યારબાદ જ્યારે પણ નોંધપાત્ર પ્રકૃતિનું કોઈ સંપાદન કરવામાં આવે ત્યારે તે વાજબી સમયની અંદર જાહેર કરવામાં આવશે.આ રીતે કરવામાં આવેલી ઘોષણા અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સમક્ષ હોવી જોઈએ.મુખ્ય ન્યાયાધીશે રેકોર્ડના હેતુ માટે આવી જ ઘોષણા કરવી જોઈએ.ન્યાયાધીશો અથવા મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવેલી ઘોષણા, જે પણ કેસ હોય, તે ગુપ્ત રહેશે.‖

૬૯. ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશે ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર તેમના સત્તાવાર કાર્યોનો ઉપયોગ કરીને અન્ય ન્યાયાધીશોની સંપત્તિની માહિતી રાખવાથી સુપ્રીમ કોર્ટના અન્ય ન્યાયાધીશો માટે અને તેમના વતી કામ કરતું નથી.તેમની વચ્ચે કોઈ વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ નથી.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને તેમની સંપત્તિ જાહેર કરનારા વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશોના હિતોનું રક્ષણ કરવાની અને તેમને આગળ વધારવાની સત્તા સોંપવામાં આવી નથી.સુપ્રીમ કોર્ટના તે સમયના તમામ વર્તમાન ન્યાયાધીશો દ્વારા ૭ મે ૧૯૯૭ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા ઠરાવના આદેશ અનુસાર આ માહિતી જરૂરી છે અને એવું ન કહી શકાય કે આવી માહિતી કોઈપણ વ્યક્તિગત ક્ષમતામાં પૂરી પાડવામાં આવી રહી છે.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ માત્ર સત્તાવાર કાર્યો અનુસાર માહિતી ધરાવે છે, કોઈ પણ વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં નહીં.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સહિત સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો બંધારણીય હોદ્દો ધરાવે છે.ન્યાયાધીશો વચ્ચે કોઈ

નિર્ધારિત પદાનુક્રમ અસ્તિત્વમાં નથી અને તેઓ સમાન ન્યાયિક સત્તાઓ અને મુક્તિઓનો આનંદ માણે છે.જે ન્યાયાધીશો તેમની સંપત્તિ જાહેર કરે છે તેમને ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ પ્રત્યે સંવેદનશીલ અને તેમના પર નિર્ભર હોવાનું ન કહી શકાય.આ સંજોગોમાં, એવું ન કહી શકાય કે સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે શેર કરવામાં આવેલી સંપત્તિની માહિતી તેમના દ્વારા વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં રાખવામાં આવે છે, જે જો જાહેર કરવામાં આવે તો તે વિશ્વાસપાત્ર ફરજનું ઉલ્લંઘન થશે.તેથી, માંગવામાં આવેલી માહિતી વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં રાખવામાં આવે છે તે દલીલ લાગુ પડતી નથી અને માહિતીને જાહેર થતી અટકાવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

૭૦. અમે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશો વચ્ચેના પ્રત્યયી સંબંધોના અસ્તિત્વ અંગે અપીલકર્તાની દલીલનો સ્વીકાર કર્યો નથી, પરંતુ જાહેર સંસ્થાઓમાં પ્રત્યયી સિદ્ધાંતની અરજી તરફ ધ્યાન દોરવું સુસંગત છે જ્યાં ન્યાયાધીશો નાગરિકોના હિતોને જાહેર વિશ્વાસમાં રાખે છે, જે પ્રત્યયી ધોરણો દ્વારા માર્ગદર્શન આપે છે.[60]૭૩ નાગરિક પ્રત્યે ન્યાયાધીશની જાહેર પ્રત્યયી જવાબદારીમાં વફાદારીની ફરજ, સંભાળની ફરજ અને સ્પષ્ટતા, જાહેરાત અને હિસાબની ફરજોનો સમાવેશ થાય છે.[61]૭૪ ન્યાયાધીશ પ્રત્યેની વફાદારીની ફરજ

60*રોબર્ટ જી. નેટેલસન,–વિશેષ વ્યાજ ખર્ચની ન્યાયિક સમીક્ષાઃધ જનરલ વેલ્ફેર ક્લોઝ એન્ડ ધ ફિડ્યુશિયરી લો ઓફ ધ ફાઉન્ડર્સ, ૧૧ ટેક્સ. રેવ. એલ. અને પી. ઓ. એલ. ૨૩૯,૨૪૫*

61*લીબ, એથન જે., ડેવિડ એલ. પોનેટ અને માઇકલ સેરોટા."એ ફિડ્યુશિયરી થિયરી ઓફ*

એ છે કે તેઓ તેમની સામેના મુકદ્દમાઓ પ્રત્યે નિષ્પક્ષ રહીને નાગરિકો પ્રત્યે વફાદાર રહે છે.[62]૭૫ ન્યાયાધીશોની સંભાળની ફરજમાં ન્યાયાધીશો પાસેથી વાજબી ખંત સાથે તેમની જવાબદારીઓ નિભાવવાની અને તર્ક આધારિત નિર્ણય લેવામાં જોડાવાની અપેક્ષા શામેલ છે.[63]૭૬ સ્પષ્ટતા, જાહેરાત અને હિસાબની ફરજો ન્યાયિક પારદર્શિતા અને ન્યાયિક પ્રામાણિકતાના આધાર પર આધારિત છે.

H ગોપનીયતાનો અધિકાર અને જાણવાનો અધિકાર

૭૧. આ અદાલત દ્વારા જવાબ આપવાનો ત્રીજો રેફરલ પ્રશ્ન છેઃ—શું માંગવામાં આવેલી માહિતીને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ ૭૭ની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે.‖ આ પ્રશ્ન માટે આ અદાલતને એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે શું અને કયા સંજોગોમાં અરજદાર દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ જાહેર કરવી જોઈએ. આ અદાલત જાણે છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની વૈધાનિક યોજનાના અર્થઘટનમાં,

જર્જિંગ ".કેલિફોર્નિયા લૉ રિવ્યૂ ૧૦૧, નં. ૩ (૨૦૧૩):૬૯૯–૭૫૩.

62*મેથ્યુ કોનાગલેન, પબ્લિક–પ્રાઈવેટ ઈન્ટરસેક્શનઃવિશ્વાસુ સંઘર્ષ સિદ્ધાંત અને પક્ષપાતની સરખામણી, ૨૦૦૮ પી. યુ. બી. એલ. ૫૮ (૨૦૦૮)*

63 *લીબ, એથન જે., ડેવિડ એલ. પોનેટ અને માઈકલ સેરોટા."એ ફિડ્યુશિયરી થિયરી ઓફ જર્જિંગ ".કેલિફોર્નિયા લૉ રિવ્યૂ ૧૦૧, નં. ૩ (૨૦૧૩):૬૯૯–૭૫૩.એલોન હરેલ એન્ડ ત્સ્વી કાહાના, ધ ઈઝી કોર કેસ ફોર જ્યુડિશિયલ રિવ્યૂ, ૨ જે. લેગલ એનાલિસિસ ૨૨૭,૨૪૯ એન. પણ જુઓ.૨૩ (૨૦૧૦).*

જાણવાનો બંધારણીય અધિકાર અને નાગરિકોની ગોપનીયતાનો બંધારણીય અધિકાર પણ સામેલ છે.આ પ્રશ્નનો જવાબ આપવા માટે, આર. ટી. આઈ. કાયદાની યોજના, કલમ ૮ હેઠળ મુક્તિઓની ભૂમિકા, કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ વૈધાનિક અધિકારો અને ફરજો અને ભાગ ૩ હેઠળ બંધારણીય અધિકારો વચ્ચેનું આંતરપૃષ્ઠનું વિશ્લેષણ કરવું જરૂરી છે.

૭૨. અસરકારક શાસનને સરળ બનાવવા માટે, સરકાર અથવા 'જાહેર સત્તા' ને વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું અસરકારક રીતે સંકલન કરવાની સત્તા હોવી જોઈએ અને તે જ સમયે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે મર્યાદિત હોવું જોઈએ કે તે જેની સેવા કરે છે તેની સ્વતંત્રતાઓને ઓવરરાઇડ ન કરે.અમેરિકન બંધારણમાં નિયંત્રણ અને સંતુલનની પદ્ધતિને સમજાવતા જેમ્સ મેડિસને નોંધ્યું:

—જો પુરુષો દૂતો હોત, તો કોઈ સરકારની જરૂર ન હોત.જો દૂતોએ માણસો પર શાસન કરવું હોય, તો સરકાર પર ન તો બાહ્ય કે આંતરિક નિયંત્રણોની જરૂર પડશે.પુરુષો પર પુરુષો દ્વારા સંચાલિંત થનારી સરકાર ઘડવામા , મોટી મુશ્કેલી આમાં છેઃતમારે પહેલા સરકારને શાસિત લોકોને નિયંત્રિત કરવા માટે સક્ષમ બનાવવી પડશે અને પછી તેને પોતાને નિયંત્રિત કરવા માટે ફરજ પાડવી પડશે.લોકો પર નિર્ભરતા એ, કોઈ શંકા નથી, સરકાર પર પ્રાથમિક નિયંત્રણ છે; પરંતુ અનુભવે માનવજાતને સહાયક સાવચેતીની જરૂરિયાત શીખવી છે.‖૭૮

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

આપણું બંધારણ સરકારના કાર્યોને સ્થાપિત કરે છે અને કાર્યરત કરે છે.રાજ્યના જાહેર કાર્યોને સંચાલિત કરવા અને નાગરિકોના જાહેર જીવનનું શાસન સુનિશ્ચિત કરવા માટે સરકારને સશક્ત બનાવવી જરૂરી છે.જો કે, આપણા બંધારણના ઘડવૈયાઓએ સ્વીકાર્યું હતું કે સશક્તિકરણના આ અધિનિયમમાં કેટલાક સંકળાયેલ જોખમો પણ છે, કે લોકોની કોઈ પણ સરકાર અચૂક નથી અને લોકશાહી નિયંત્રણ ઉપરાંત, સરકારી સત્તા પર અમુક વધારાના નિયંત્રણ અને સંતુલન જરૂરી છે.બંધારણનો ભાગ III બંધારણીય યોજનાના નિર્ણાયક પાસાને રજૂ કરે છે જેના દ્વારા સરકારી સત્તા પ્રતિબંધિત છે અને સરકાર નાગરિકોના અધિકારો અને સ્વતંત્રતાઓનું સન્માન કરવા માટે બંધાયેલી છે.

કલમ ૮ અને ૧૧ ની યોજના

૭૩. બંધારણના ભાગ ૩ માં મળેલા સિદ્ધાંતોને આગળ વધારવા માટે આર. ટી. આઈ. કાયદો ઘડવામાં આવ્યો હતો.આર. ટી. આઈ. કાયદો વ્યક્તિગત નાગરિકો અને રાજ્ય તંત્ર વચ્ચેની માહિતીની અસમપ્રમાણતાને ઘટાડવા માટે 'જાહેર સત્તાવાળાઓ' દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાતને કાર્યરત કરે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદો જાહેર સત્તામંડળના નિર્ણયોમાં પારદર્શિતા, કોઈપણ ગેરવર્તણૂક અથવા ગેરકાયદેસરતા માટે જાહેર અધિકારીઓની જવાબદારીની સુવિધા આપે છે અને વ્યક્તિઓને જાહેર હિતની બાબતોને પ્રકાશમાં લાવવાની સત્તા આપે છે.આરટીઆઇ કાયદાએ નાગરિકોને એક શક્તિશાળી સાધન પૂરું

પાડ્યું છેઃહિમાયત અને પત્રકારત્વમાં રોકાયેલા વ્યક્તિઓ માટે.તે નાગરિક–કાર્યકર્તા, વ્હિસલબ્લોઅર માટે, પરંતુ સૌથી ઉપર રાજ્યની બાબતોમાં સામાન્ય રસ ધરાવતા દરેક નાગરિક માટે સમર્થનની સંસ્કૃતિને સરળ બનાવે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાની પ્રસ્તાવના નોંધે છેઃ

—દરેક જાહેર સત્તામંડળની કામગીરીમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીને પ્રોત્સાહન આપવા માટે, જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળ નાગરિકોને માહિતીનો અધિકાર સુરક્ષિત કરવા માટે માહિતીના અધિકારની વ્યવહારુ વ્યવસ્થા સ્થાપિત કરવા માટે એક કાયદો, કેન્દ્રીય માહિતી આયોગ અને રાજ્ય માહિતી આયોગની રચના અને તેની સાથે સંકળાયેલી અથવા આનુષંગિક બાબતો માટે.

...

અને જ્યારે લોકશાહી માટે જાણકાર નાગરિકત્વ અને માહિતીની પારદર્શિતાની જરૂર છે જે તેની કામગીરી માટે અને ભ્રષ્ટાચારને રોકવા માટે પણ મહત્વપૂર્ણ છે અને સરકારો અને તેમના સાધનોને શાસિત લોકો માટે જવાબદાર ઠેરવવા માટે; (ભાર આપવામાં આવે છે).

ચુકાદામાં અગાઉ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું તેમ, આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓ જાહેર સત્તામંડળો દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીની પહોંચ કાર્યરત કરવા માટે સમર્પિત છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાની યોજના અને ન્યાયતંત્રને તેની

લાગુ પડવાની વિગતવાર તપાસ કરવામાં આવી છે.ત્રીજા રેફરલ પ્રશ્નના જવાબમાં, આ અદાલત પોતાની જાતને જાહેર કરવાની સામાન્ય જવાબદારીમાંથી બહાર કાઢવામાં આવેલી વૈધાનિક મુક્તિઓ સુધી મર્યાદિત કરી શકે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદો લાગુ કરતી વખતે સંસદને ખબર હતી કે માહિતીની અનિયંત્રિત જાહેરાત નાણાકીય રીતે બિનકાર્યક્ષમ હોઈ શકે છે, પરિણામે વાસ્તવિક દુનિયાને નુકસાન થઈ શકે છે અને અન્યના અધિકારોનું ઉલ્લંઘન થઈ શકે છે.ઉપરોક્ત અવતરણો ઉપરાંત, આર. ટી. આઈ. કાયદાની પ્રસ્તાવના પણ જણાવે છેઃ

—અને વાસ્તવિક વ્યવહારમાં માહિતીનો ખુલાસો અન્ય જાહેર હિતો સાથે વિરોધાભાસી હોવાની શક્યતા છે, જેમાં સરકારોની કાર્યક્ષમ કામગીરી, મર્યાદિત નાણાકીય સંસાધનોનો મહત્તમ ઉપયોગ અને સંવેદનશીલ માહિતીની ગુપ્તતાની જાળવણી સામેલ છે;

૭૪. માહિતીની અનિયંત્રિત જાહેરાતથી થઈ શકે તેવા નુકસાનને પહોંચી વળવા માટે, વિધાનસભાએ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૩,૪ અને ૭ હેઠળ જાહેર કરવાની સામાન્ય જવાબદારીમાં કેટલીક લાયક અને અયોગ્ય છૂટોનો સમાવેશ કર્યો હતો. કલમ ૮ (૧) માહિતીના અમુક વર્ગો નક્કી કરે છે, જેની જાહેરાત, વિધાનસભાએ અગાઉથી જોયું હતું કે રાષ્ટ્ર અથવા અન્ય નાગરિકોના અધિકારો અને હિતોને નુકસાન પહોંચાડી શકે છે.કલમ ૮ નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

—૮.માહિતી જાહેર કરવાથી મુક્તિ –

(૧) આ અધિનિયમમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કોઈપણ નાગરિકને આપવા માટે કોઈ જવાબદારી રહેશે નહીં, –

((ક) એવી માહિતી કે જેનો ખુલાસો ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા, રાજ્યની સુરક્ષા, વ્યૂહાત્મક, વૈજ્ઞાનિક અથવા આર્થિક હિતો, વિદેશી રાજ્ય સાથેના સંબંધોને પૂર્વગ્રહયુક્ત રીતે અસર કરે છે અથવા ગુનાને ઉશ્કેરવા તરફ દોરી જાય છે;

(બી) એવી માહિતી કે જેને કોઈ પણ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પ્રકાશિત કરવા માટે સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી છે અથવા જેની જાહેરાત અદાલતની અવમાનના હોઈ શકે છે;

(સી) એવી માહિતી કે જેની જાહેરાતથી સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના વિશેષાધિકારનો ભંગ થશે;

(ડી) વ્યાપારી વિશ્વાસ, વેપાર રહસ્યો અથવા બૌદ્ધિક સંપત્તિ સહિતની માહિતી, જેની જાહેરાત તૃતીય પક્ષની સ્પર્ધાત્મક સ્થિતિને નુકસાન પહોંચાડશે, સિવાય કે સક્ષમ અધિકારીને સંતોષ થાય કે મોટી જાહેર હિતમાં આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંયધરી આપે છે;

(ઇ) તેના વિશ્વાસુ સંબંધમાં વ્યક્તિને ઉપલબ્ધ માહિતી, જ્યાં સુધી સક્ષમ અધિકારીને સંતોષ ન થાય કે મોટા જાહેર હિતમાં આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંયધરી આપે છે;

(એફ) વિદેશી સરકાર પાસેથી વિશ્વાસમાં મળેલી માહિતી;

(જી) એવી માહિતી કે જેની જાહેરાત કોઈ પણ વ્યક્તિના જીવન અથવા શારીરિક સલામતીને જોખમમાં મૂકે છે અથવા કાયદાના અમલીકરણ અથવા સુરક્ષા હેતુઓ માટે વિશ્વાસમાં આપવામાં આવેલી માહિતી અથવા સહાયના સ્ત્રોતને ઓળખે છે;

(એચ) એવી માહિતી કે જે તપાસની પ્રક્રિયામાં અવરોધ ઊભો કરે અથવા ગુનેગારોની ધરપકડ અથવા કાર્યવાહીમાં અવરોધ ઊભો કરે;

(મંત્રીમંડળ, સચિવો અને અન્ય અધિકારીઓની ચર્ચાના રેકોર્ડ સહિત મંત્રીમંડળના દસ્તાવેજો:

પરંતુ મંત્રી પરિષદના નિર્ણયો, તેના કારણો અને જે સામગ્રીના આધારે નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા હતા તે નિર્ણય લેવામાં આવ્યા પછી જાહેર કરવામાં આવશે અને બાબત પૂર્ણ થઈ ગઈ છે અથવા સમાપ્ત થઈ ગઈ છે:

વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જે બાબતો આ વિભાગમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલી મુક્તિઓ હેઠળ આવે છે તે જાહેર કરવામાં આવશે નહીં;

(જે) એવી માહિતી કે જે વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત હોય કે જેની જાહેરાતનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી, અથવા જે વ્યક્તિની ગોપનીયતા પર બિનજરૂરી આક્રમણનું કારણ બને છે, સિવાય કે કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા

અપીલ અધિકારીને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે:

પરંતુ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળને નકારી ન શકાય તેવી માહિતી કોઈ પણ વ્યક્તિને નકારી ન શકાય.

(૨) સત્તાવાર ગુપ્તતા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ (૧૯૨૩ નો ૧૯) માં કંઈપણ હોવા છતાં અથવા પેટા–કલમ (૧) અનુસાર સ્વીકાર્ય કોઈપણ મુક્તિ હોવા છતાં, જાહેર સત્તામંડળ માહિતી મેળવવાની મંજૂરી આપી શકે છે, જો જાહેર હિતમાં જાહેર હિત સંરક્ષિત હિતોને નુકસાન કરતાં વધારે હોય.‖

કલમ ૮ (૧) એક અસ્પષ્ટ શબ્દસમૂહથી શરૂ થાય છે–આ અધિનિયમમાં કંઈપણ હોવા છતાં.આ શબ્દસમૂહનો અર્થ એ છે કે કલમ ૮ ની કલમ (૧) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરવાની સામાન્ય જવાબદારીને અપવાદ આપે છે.

જ્યાં કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કોઈપણ પેટા–કલમોમાં દર્શાવેલી શરતો સંતોષાય છે, ત્યાં માહિતી અધિકારી અરજદારને માહિતી પૂરી પાડવા માટે કોઈ જવાબદારી હેઠળ નથી.અમુક ઓળખાયેલ નુકસાનના આધારે માહિતીની જાહેરાત પર પ્રતિબંધ મૂકી શકાય તેવા સંજોગોની સ્પષ્ટ રીતે ગણતરી કરીને, આર. ટી. આઈ. કાયદો એ ધારણાને નકારી કાઢે છે કે માહિતીને ગુપ્તતાના

આધારે રોકી શકાય છે.કલમ ૮ ની કલમ (૧) હેઠળ નુકસાનની ઓળખ કરવી જોઈએ અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ વિનંતી કરાયેલા દસ્તાવેજની જાહેરાત ન કરવાને યોગ્ય ઠેરવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

૭૫. એ નોંધવું પણ યોગ્ય છે કે કલમ ૮ની કલમ (એ), (બી), (સી), (એફ), (જી) અને (એચ) થી કલમ (૧) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાતની જવાબદારીમાંથી સંપૂર્ણ મુક્તિ પૂરી પાડે છે. જો કે, કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (ડી), (ઈ), (આઇ) અને (જે) જાહેરાતમાંથી યોગ્ય મુક્તિ પૂરી પાડે છે.ઉદાહરણ તરીકે, કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (એ) બિનશરતી મુક્તિ પૂરી પાડે છે જ્યાં તે નક્કી કરવામાં આવે છે કે માંગવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાત–ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતાને પૂર્વગ્રહયુક્ત રીતે અસર કરશે.બીજી બાજુ, જ્યારે કલમ ૮ (૧) ની કલમ (ડી) એ જ રીતે પૂરી પાડે છે કે માહિતીને જાહેરાતમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે જ્યાં આવી જાહેરાત–તૃતીય પક્ષની સ્પર્ધાત્મક સ્થિતિને નુકસાન પહોંચાડશે–મુક્તિ શબ્દસમૂહ દ્વારા વધુ લાયક છે,–જ્યાં સુધી સક્ષમ અધિકારી સંતુષ્ટ ન થાય કે મોટા જાહેર હિતમાં જાહેરાતની બાંયધરી આપે છે.આમ, કલમ (ડી) હેઠળની મુક્તિ નિરપેક્ષ નથી પરંતુ તે લાયક છે અને જ્યાં 'મોટું જાહેર હિત' અસ્તિત્વમાં હોય ત્યાં તેનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.જ્યાં માહિતી અધિકારી નક્કી કરે છે કે–વ્યાપક જાહેર હિત જાહેર કરવાની બાંહેધરી આપે છે, ત્યાં કલમ (ડી) માં મુક્તિ લાગુ કરી શકાતી નથી અને માહિતી જાહેર કરવી આવશ્યક છે.

૭૬. કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) જાહેરાતમાંથી યોગ્ય મુક્તિ પૂરી પાડે છે જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત છે–જેની જાહેરાતનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી અથવા માહિતીની જાહેરાત ગોપનીયતા પર અયોગ્ય આક્રમણનું કારણ બનશે.જો કે, જ્યાં માહિતી અધિકારી સંતુષ્ટ હોય કે વ્યાપક જાહેર હિત જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે છે ત્યાં મુક્તિને ઓવરરાઇડ કરી શકાય છે.કલમ (જે) એ ગોપનીયતાના આધારે માહિતી જાહેર કરવાથી સંપૂર્ણ મુક્તિ નથી પરંતુ જણાવે છે કે જ્યાં વ્યક્તિગત માહિતી માંગવામાં આવે છે અને ત્યાં કોઈ વ્યાપક જાહેર હિત અસ્તિત્વમાં નથી તેવા કિસ્સાઓમાં જાહેરાતને મુક્તિ આપવામાં આવી છે.જ્યાં માહિતી અધિકારીને સંતોષ થાય છે કે–મોટા જાહેર હિતનું અસ્તિત્વ–વ્યક્તિગત માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે છે, ત્યાં માહિતી જાહેર કરવી આવશ્યક છે.ન્યાયતંત્રના સભ્યોના સંદર્ભમાં 'વ્યક્તિગત માહિતી' અને 'વ્યાપક જાહેર હિત' શબ્દસમૂહોની ચોક્કસ રૂપરેખા અને તેઓ એકબીજા સાથે કેવી રીતે સંબંધિત છે તે ચોક્કસ રીતે ત્રીજા રેફરલ પ્રશ્નનો વિષય બને છે અને આ ચુકાદા દરમિયાન તેનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવશે.

૭૭. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (એન) અને ૧૧ નીચે મુજબ છે:

—૨(એન)–તૃતીય પક્ષનો અર્થ એ છે કે માહિતી માટે વિનંતી કરનાર નાગરિક

સિવાયની અન્ય વ્યક્તિ અને તેમાં જાહેર સત્તામંડળનો સમાવેશ થાય છે

—૧૧.તૃતીય પક્ષ માહિતી.—(૧) જો કોઈ કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોય તો, આ અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલી વિનંતી પર કોઈ માહિતી અથવા રેકોર્ડ અથવા તેનો ભાગ જાહેર કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે, જે ત્રીજા પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે અને તેને તે ત્રીજા પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે, તો કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોઈ શકે તે રીતે, વિનંતી પ્રાપ્ત થયાના પાંચ દિવસની અંદર, આવા ત્રીજા પક્ષને લેખિત નોટિસ આપશે અને હકીકત એ છે કે કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોઈ શકે, માહિતી જાહેર કરવા માંગે છે. માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે નહીં તે અંગે લેખિતમાં અથવા મૌખિક રીતે રજૂઆત કરવા માટે તૃતીય પક્ષને આમંત્રિત કરો અને માહિતી જાહેર કરવા અંગે નિર્ણય લેતી વખતે તૃતીય પક્ષની આવી રજૂઆતને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવશે:

પૂરી પાડવામાં આવેલ છે કે કાયદા દ્વારા સંરક્ષિત વેપાર અથવા વ્યાપારી રહસ્યોના કિસ્સામાં સિવાય, જાહેરાતની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે જો

PART H જાહેર હિતમાં જાહેર હિત આવા તૃતીય પક્ષના હિતોને કોઈપણ સંભવિત નુકસાન અથવા નુકસાન કરતાં વધુ મહત્વ ધરાવે છે.

(૨) જ્યાં કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી દ્વારા પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કોઈ પણ માહિતી અથવા રેકોર્ડ અથવા તેના ભાગના સંબંધમાં તૃતીય પક્ષને નોટિસ આપવામાં આવે છે, ત્યાં તૃતીય પક્ષને, આવી સૂચના મળ્યાના દસ દિવસની અંદર, સૂચિત જાહેરાત સામે રજૂઆત કરવાની તક આપવામાં આવશે.
(ભાર આપવામાં આવે છે).

તૃતીય પક્ષની વ્યાખ્યામાં જાહેર સત્તાનો સમાવેશ થાય છે._તૃતીય પક્ષની માહિતી એવી માહિતી છે જે–માહિતી અરજદાર સિવાયની અન્ય કોઈ વ્યક્તિ (જાહેર સત્તા સહિત) સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને આવા તૃતીય પક્ષ દ્વારા તેને ગોપનીય ગણવામાં આવી છે.જ્યાં 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' જાહેર કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, અને આવી માહિતીને તૃતીય પક્ષ દ્વારા પ્રથમ દૃષ્ટિએ ગોપનીય ગણવામાં આવે છે, ત્યાં આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયા ફરજિયાત છે.માહિતી અધિકારી, 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' માટેની વિનંતી પ્રાપ્ત થયાના પાંચ દિવસની અંદર સંબંધિત તૃતીય પક્ષને સૂચિત કરશે કે જેની સાથે માહિતી સંબંધિત છે અથવા જેણે તેને પૂરી પાડી હતી.માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે નહીં

તે અંગેના કારણો (લેખિતમાં અથવા મૌખિક રીતે) રજૂ કરવા માટે નોટિસ તૃતીય પક્ષને આમંત્રિત કરશે.કલમ ૧૧ (૨) તૃતીય પક્ષને નોટિસ મળ્યાના દસ દિવસની અંદર સૂચિત જાહેરાત સામે રજૂઆત કરવાનો અધિકાર પ્રદાન કરે છે.આ જોગવાઈ સ્પષ્ટપણે માહિતી અધિકારીને જાહેરાત અથવા માહિતી જાહેર ન કરવાના સંદર્ભમાં નિર્ણય લેતી વખતે તૃતીય પક્ષના વાંધાઓને ધ્યાનમાં લેવા માટે આદેશ આપે છે.તે મૂળભૂત વિચારને સમાવિષ્ટ કરે છે કે જે પક્ષની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે તેને જાહેરાતનો વિંરોધ કરવાની તક આપવામા આવે છે.કલમ ૧૧ ની પેટા કલમ (૧) ની જોગવાઈ જાહેર કરવાની મંજૂરી આપે છે જ્યાં જાહેર કરવામાં જાહેર હિત તૃતીય પક્ષ દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવેલા કોઈપણ સંભવિત નુકસાન કરતાં વધારે છે.

૭૮. કલમ ૮ અને ૧૧ એકસાથે વાંચવી જોઈએ.માહિતી અરજદાર પોતે માહિતી અરજદાર સાથે સંબંધિત માહિતી જાહેર કરવા માંગે છે તે કેસ સિવાય, માંગવામાં આવેલી માહિતી જે કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) ના અર્થમાં–વ્યક્તિગત માહિતીની શ્રેણી હેઠળ આવે છે તે પણ–કલમ ૧૧ ની મર્યાદામાં તૃતીય પક્ષની માહિતી છે.તેથી, દરેક કિસ્સામાં જ્યાં વિનંતી કરેલી માહિતી કલમ ૮ ની પેટા કલમ ૧ ની કલમ (જે) ની કામગીરીની અંદર છે, કલમ ૧૧ હેઠળ નોટિસ અને વાંધાઓની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.બે જોગવાઈઓ તપાસ અને સંતુલનની એક મૂળ પ્રણાલી બનાવે છે જે માહિતી અરજદારના માહિતી પ્રાપ્ત કરવાના અધિકારને ત્રીજા પક્ષના અધિકાર સાથે સંતુલિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે

જેથી વ્યક્તિગત માહિતીની જાહેરાતને અટકાવી શકાય અને બાદમાં સૂચિત જાહેરાતને પડકારવાની મંજૂરી આપી શકાય.

૭૯. અરવિંદ કેજરીવાલ વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી ૭૯ કેસમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૧૧ હેઠળ તૃતીય પક્ષને સૂચિત કરવાની અને વાંધાઓ આમંત્રિત કરવાની પ્રક્રિયા માત્ર એવી પરિસ્થિતિઓને લાગુ પડે છે જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી સીધા તૃતીય પક્ષ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી હતી, અને એવી પરિસ્થિતિઓને લાગુ પડતી નથી જ્યાં માહિતી તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત હોય પરંતુ તેના દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી ન હોય.આ દલીલને નકારી કાઢતાં, ન્યાયમૂર્તિ સંજીવ ખન્નાએ (અમારા વિદ્વાન ભાઈ તરીકે) દિલ્હી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ વતી કહ્યું:

૧૩... બીજી બાજુ, જો શબ્દ 'અથવા' અને 'તરીકે વાંચવામાં આવે છે, તો તે તૃતીય પક્ષના ગોપનીયતા/ગુપ્તતાના અધિકારના આક્રમણ સહિત મુશ્કેલીઓ અને સમસ્યાઓ તરફ દોરી શકે છે.ઉદાહરણ તરીકે, જાહેર સત્તામંડળ પાસે તેના રેકોર્ડ, તબીબી અહેવાલો અથવા તૃતીય વ્યક્તિને લગતા પ્રિસ્ક્રિપ્શનો હોઈ શકે છે પરંતુ જે તૃતીય વ્યક્તિ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવ્યા નથી.જો અપીલકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલ અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે તો આવી માહિતી કલમ ૧૧ (૧) માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને અનુસર્યા વિના માહિતી શોધનારને જાહેર કરી શકાય છે કારણ કે માહિતી ત્રીજી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવી ન હતી અથવા પૂરી

પાડવામાં આવી ન હતી.... જ્યારે માહિતી તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત હોય અને તેને પ્રથમ દૃષ્ટિએ ગોપનીય ગણી શકાય અને ગણી શકાય, ત્યારે કલમ ૧૧ (૧) હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.તેવી જ રીતે, જો માહિતી તૃતીય પક્ષ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી હોય અને તેને પ્રથમ દૃષ્ટિએ ઉક્ત તૃતીય પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવી હોય, તો ફરીથી કલમ ૧૧ (૧) હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું પડશે.

...

૧૫. કલમ ૧૧ એ પણ સુનિશ્ચિત કરે છે કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં આવે.તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત અથવા તૃતીય પક્ષ દ્વારા આપવામાં આવેલી ગોપનીય માહિતી, સૂચના વિના અથવા તૃતીય પક્ષનો દૃષ્ટિકોણ સાંભળ્યા વિના માહિતી શોધકને આપવામાં આવતી નથી.તૃતીય પક્ષ પાસે કારણો, આધારો અને સ્પષ્ટતા હોઈ શકે છે કે શા માટે માહિતી પૂરી પાડવી જોઈએ નહીં, જે પી. આઈ. ઓ./અપીલ અધિકારીઓની જાણમાં ન હોય અથવા રેકોર્ડમાં ઉપલબ્ધ ન હોય.માહિતી મેળવનારે માહિતી માટે અરજી શા માટે કરી છે તેનું કોઈ કારણ આપવાની જરૂર નથી.પી. આઈ. ઓ. અથવા અપીલકર્તા સત્તામંડળ માટે અજ્ઞાત હકીકતો, કારણો અથવા કારણો હોઈ શકે છે જે માહિતીને ન્યાયી ઠેરવી શકે છે અને નકારી કાઢવાની જરૂર પડી શકે છે.ન્યાયી અને ન્યાયી નિર્ણય એ કુદરતી ન્યાયનો સાર છે.નોટિસ જારી કરવી અને ત્રીજા પક્ષને તક આપવી એ એક હિતકારી હેતુ પૂરો પાડે છે અને ખાતરી કરે છે કે એક ન્યાયી અને ન્યાયી નિર્ણય છે.હકીકતમાં તૃતીય પક્ષને નોટિસ જારી કરવાથી

સંબંધિત તૃતીય પક્ષની વાત સાંભળ્યા વિના માહિતી આપવામાં આવે તો ઊભી થતી મુકદ્દમા અને ગૂંચવણોમાં ઘટાડો થઈ શકે છે.કલમ ૧૧ કાર્યવાહીમાં વિલંબ ન થાય તેની ખાતરી કરવા માટે એકદમ કડક સમયપત્રક સૂચવે છે.
(ભાર આપવામાં આવે છે).

કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન માત્ર એવા કિસ્સાઓમાં જ ન કરવું જોઈએ કે જ્યાં તૃતીય પક્ષ દ્વારા જાહેર સત્તામંડળને માહિતી પૂરી પાડવામાં આવી હોય, પરંતુ તે જ રીતે જ્યારે જાહેર સત્તામંડળ પાસે જે માહિતી હોય તે તૃતીય પક્ષ સાથે સંબંધિત હોય.કલમ ૧૧ માત્ર એક પ્રક્રિયાગત જોગવાઈ નથી, પરંતુ જાહેર સત્તામંડળો દ્વારા તેમની જાણકારી અથવા સંમતિ વિના રાખવામાં આવેલી તેમની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવા સામે તૃતીય પક્ષોને નોંધપાત્ર રક્ષણ આપે છે.માત્ર હકીકત એ છે કે જાહેર સત્તાધિકારી તૃતીય પક્ષને લગતી માહિતી ધરાવે છે, જે તેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ મુક્તપણે જાહેર કરી શકાતી નથી. તૃતીય પક્ષ પાસે માહિતીની જાહેરાત સામે વાંધો ઉઠાવવાનું સારું કારણ હોઈ શકે છે, જેમાં એ આધારનો પણ સમાવેશ થાય છે કે જાહેરાત ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરશે.વાંધાઓ આમંત્રિત કરવાની જરૂરિયાતનો સમાવેશ કરીને અને તે જ પક્ષને તૃતીય પક્ષની માહિતીની સૂચિત જાહેરાત પર સુનાવણી પૂરી પાડીને કે જેને જાહેરાતથી પ્રતિકૂળ અસર થઈ શકે છે, કલમ ૧૧ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.

૮૦. વર્તમાન કેસમાં, માંગવામાં આવેલી માહિતી ન્યાયતંત્રના સભ્યોની સંપત્તિઓની ઘોષણા અને સુપ્રીમ કોર્ટમાં ન્યાયાધીશોની બઢતીના સંદર્ભમાં સત્તાવાર ફાઇલ નોંધો અને પત્રવ્યવહાર સાથે સંબંધિત છે.ન્યાયાધીશોની સંપત્તિના સંદર્ભમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી પોતે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા પેદા કરવામાં આવતી નથી, પરંતુ વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશો દ્વારા સુપ્રીમ કોર્ટને પૂરી પાડવામાં આવે છે.ન્યાયાધીશોની બઢતીના સંદર્ભમાં ફાઈલ નોંધોમાં માત્ર સુપ્રીમ કોર્ટની કામગીરી સંબંધિત માહિતી નથી, પરંતુ વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશોની બઢતી માટે વિચારણા કરવામાં આવે છે.આમ, માંગવામાં આવેલી માહિતી–'અને' બંને સાથે સંબંધિત છે–'ત્રીજા પક્ષ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી છે અને તે ત્રીજા પક્ષ દ્વારા તેને ગુપ્ત ગણવામાં આવી છે.કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયા પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતીના સંદર્ભમાં લાગુ પડે છે અને તેનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.

બંધારણીય અધિકારો સામેલ

૮૧. આર. ટી. આઈ. કાયદો, એક વૈધાનિક કાયદો હોવા છતાં, ભારતના બંધારણના ભાગ ૩ માં સમાવિષ્ટ અધિકારોને સંલગ્ન કરે છે.બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) માં અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર છે, જે તમામ નાગરિકોને માત્ર અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર જ નહીં, પરંતુ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો પ્રસાર કરવાનો પણ અધિકાર આપે છે.આપણા

બંધારણ હેઠળ પ્રેસની વાણીના પ્રસારની સ્વતંત્રતાને લાંબા સમયથી માન્યતા આપવામાં આવી છે.૮૦ મુક્તપણે વાણીનો પ્રસાર કરવાના અધિકારનો એક સહજ ઘટક પ્રેક્ષકોને મુક્તપણે વાણી પ્રાપ્ત કરવાનો અનુરૂપ અધિકાર છે.પ્રસારિત માહિતી મેળવવાના અધિકારને બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) દ્વારા સંરક્ષિત અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના એક પાસા તરીકે પણ માન્યતા આપવામાં આવી છે.૮૧ જાહેર ક્ષેત્રમાં પહેલેથી જ પ્રસારિત કરવામાં આવતી માહિતી પ્રાપ્ત કરવાના અધિકાર ઉપરાંત, કલમ ૧૯ (૧) (એ) માં માહિતીના સકારાત્મક અધિકારનો સમાવેશ થાય છે.માહિતી મેળવવાના અધિકારની નકારાત્મક સામગ્રીથી વિપરીત, જે રાજ્યને જાહેર ક્ષેત્રમાં પહેલેથી જ નાગરિકની માહિતીની પહોંચ પર પ્રતિબંધ મૂકવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, માહિતીનો અધિકાર, કલમ ૧૯ (૧) (એ) ના એક પાસા તરીકે, રાજ્ય પર હકારાત્મક ફરજ પાડે છે કે તે ચોક્કસ માહિતી ઉપલબ્ધ કરાવે જે પહેલેથી જ જાહેર ક્ષેત્રમાં નથી.

૮૨. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ રાજ નારાયણ ૮૨ કેસમાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ એ. એન. રેએ આ અદાલતની બંધારણીય બેન્ચ વતી બોલતા નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

—૭૪.આપણી જેવી જવાબદારીવાળી સરકારમાં, જ્યાં જનતાના તમામ એજન્ટો તેમના વર્તન માટે જવાબદાર હોવા જોઈએ, ત્યાં માત્ર થોડા રહસ્યો હોઈ શકે છે.આ દેશના લોકોને તેમના જાહેર પદાધિકારીઓ દ્વારા જાહેર રીતે કરવામાં આવતા દરેક જાહેર કાર્યને જાણવાનો અધિકાર છે.તેઓ દરેક જાહેર વ્યવહારની

તમામ વિગતો જાણવાનો હકદાર છે.જાણવાનો અધિકાર, જે વાણી સ્વાતંત્ર્યની વિભાવનામાંથી ઉદ્ભવે છે, જોકે સંપૂર્ણ નથી, તે એક પરિબળ છે જે વ્યક્તિને સાવચેત કરવું જોઈએ, જ્યારે વ્યવહારો માટે ગુપ્તતાનો દાવો કરવામાં આવે છે, જે કોઈપણ દરે, જાહેર સુરક્ષા પર કોઈ અસર કરી શકે નહીં.[ન્યુ યોર્ક ટાઇમ્સ કંપની વી. જુઓ.યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, ૨૯ એલ એડ ૮૨૨:૪૦૩ યુ. એસ. ૭૧૩] ગુપ્તતાના પડદાથી ઢાંકવું, સામાન્ય નિયમિત વ્યવસાય, લોકોના હિતમાં નથી.આવી ગુપ્તતા ભાગ્યે જ કાયદેસર રીતે ઇચ્છનીય હોઈ શકે છે.તે સામાન્ય રીતે પક્ષો અને રાજકારણ અથવા વ્યક્તિગત સ્વ–હિત અથવા અમલદારશાહી નિયમિત હેતુ માટે ઇચ્છનીય છે.

એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૮૩ના કેસમાં આ અદાલતના સાત ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ નિરીક્ષણોનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો.ન્યાયમૂર્તિ પી. એન. ભગવતીએ (જે તે સમયે હતા) નોંધ્યું હતું:

—૬૪.હવે બંધારણ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આપણે સરકારનું લોકશાહી સ્વરૂપ અપનાવ્યું છે.જ્યાં કોઈ સમાજે લોકશાહીને પોતાની વિશ્વાસપાત્ર માન્યતા તરીકે સ્વીકારવાનું પસંદ કર્યું હોય, ત્યાં નાગરિકોએ એ જાણવું જરૂરી છે કે તેમની સરકાર શું કરી રહી છે.નાગરિકોને તે નક્કી કરવાનો અધિકાર છે કે તેઓ કોના દ્વારા અને કયા નિયમો દ્વારા સંચાલિત થશે અને તેઓ તેમના વતી શાસન કરનારાઓને તેમના વર્તન માટે જવાબદાર ઠેરવવાનો અધિકાર ધરાવે છે.કોઈ

પણ લોકશાહી સરકાર જવાબદારી વિના ટકી શકતી નથી અને જવાબદારીની મૂળભૂત ધારણા એ છે કે લોકો પાસે સરકારની કામગીરી વિશે માહિતી હોવી જોઈએ.જો લોકો જાણે કે સરકાર કેવી રીતે કામ કરી રહી છે તો જ તેઓ લોકશાહી દ્વારા તેમને સોંપવામાં આવેલી ભૂમિકાને પૂર્ણ કરી શકે છે અને લોકશાહીને ખરેખર અસરકારક સહભાગી લોકશાહી બનાવી શકે છે.—"જેમ્સ મેડિસને કહ્યું હતું કે", "જ્ઞાન હંમેશાં અજ્ઞાનતા પર શાસન કરશે અને જે લોકો તેમના પોતાના રાજ્યપાલ હોવાનો અર્થ કરે છે તેઓએ પોતાને આપેલા શક્તિ જ્ઞાનથી સજ્જ કરવું જોઈએ".લોકપ્રિય માહિતી અથવા તેને મેળવવાના માધ્યમો વિનાની લોકપ્રિય સરકાર એ કોઈ બળ અથવા કરૂણાંતિકા અથવા કદાચ બન્નેની પ્રસ્તાવના છે.દેશના વહીવટ વિશેની હકીકતો, સાચી હકીકતો જાણવાનો નાગરિકોનો અધિકાર આ રીતે લોકશાહી રાજ્યના સ્તંભોમાંનો એક છે.

ઉપરોક્ત અવતરણ કાયદાની સ્થિતિનો સચોટ અને સંક્ષિપ્ત સારાંશ આપે છે અને આ અદાલત દ્વારા તેનું સતત પાલન કરવામાં આવ્યું છે.૮૪ કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર રાજ્ય પર હકારાત્મક અને નકારાત્મક બંને જવાબદારીઓ મૂકે છે.તે રાજ્યને માહિતી મેળવવાના નાગરિકોના અધિકારમાં દખલ કરવા અને તેનો મુક્તપણે પ્રસાર કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.તે જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવા અને જાણકાર મતદારમંડળનું સર્જન કરવા માટે નાગરિકોને સરકારની જાહેર કામગીરી વિશે માહિતી પૂરી પાડવાની જવાબદારી પણ રાજ્ય પર લાદે છે.

(૧૯૮૧) એસસીસી ૮૭ પીપલ્સ યુનિયન ફોર સિવિલ લિબર્ટીઝ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૨૦૦૩) ૪ એસસીસી ૩૯૯; થલાપ્પલમ સર્વિસ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય (૨૦૧૩) ૧૬ એસસીસી ૮૨ અને રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ જયંતીલાલ મિસ્ત્રી (૨૦૧૬) ૩ એસસીસી પ૨૫.

૮૩. નાગરિકોને સરકારની કામગીરી વિશે માહિતી પૂરી પાડવાની રાજ્યની સકારાત્મક જવાબદારીને અનુસરીને સંસદે આર. ટી. આઈ. કાયદો ઘડ્યો હતો.કલમ ૧૯ (૧) (એ) દ્વારા સંરક્ષિત 'જાણવાનો અધિકાર' અથવા 'માહિતીનો અધિકાર' હેઠળ નાગરિકોના માહિતી મેળવવાના અધિકારને અમલમાં મૂકવાનો કાયદો છે, અન્યથા ફક્ત સરકાર દ્વારા જ રાખવામાં આવે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ માહિતી માટે વિનંતી કરવામાં, નાગરિક તેની જોગવાઈઓ હેઠળ કેટલાક વૈધાનિક અધિકારો અને ફરજોને સંલગ્ન કરે છે, પરંતુ સાથે સાથે બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ 'જાણવાનો અધિકાર' પણ સંલગ્ન કરે છે.'જાણવાનો અધિકાર' નિરપેક્ષ નથી.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ કલમ (૧) થી કલમ ૮ માં સૂચિબદ્ધ મુક્તિઓના સ્વરૂપમાં 'જાણવાના અધિકાર' પર કેટલાક પ્રતિબંધોની કલ્પના કરે છે.મહત્વપૂર્ણ રીતે, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી જાહેર કરવા પરના પ્રતિબંધો પણ માહિતી અરજદારના 'જાણવાના અધિકાર' પર પ્રતિબંધો બનાવે છે જે

બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ સુરક્ષિત છે.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જાહેરાત પરના વૈધાનિક પ્રતિબંધોની બંધારણીય મંજૂરીને આ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવી નથી.પરંતુ એવું કહેવું સરળ છે કે માહિતી જાહેર કરવા પરના કોઈપણ પ્રતિબંધોને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના એક પાસા તરીકે 'જાણવાના અધિકાર' ના રક્ષણ અંગેના હાલના કાયદાનું પાલન કરવું જરૂરી છે.થલાપ્પલમ સર્વિસ કો–ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય કેસમાં ન્યાયમૂર્તિ રાધાકૃષ્ણને આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા નોંધ્યું હતું:

—પક્ષ.માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ એ એક કાયદો છે જે દરેક જાહેર સત્તામંડળની કામગીરીમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીને પ્રોત્સાહન આપવા માટે જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળ માહિતીની સુરક્ષિત પહોંચ મેળવવા માટે નાગરિકો માટે માહિતીના અધિકારની વ્યવહારુ વ્યવસ્થા સ્થાપિત કરવાની જોગવાઈ કરે છે.કાયદાની પ્રસ્તાવનામાં એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે લોકશાહીને જાણકાર નાગરિક અને માહિતીની પારદર્શિતાની જરૂર છે જે તેની કામગીરી માટે અને ભ્રષ્ટાચારને રોકવા માટે પણ મહત્વપૂર્ણ છે અને સરકારો અને તેમના સાધનોને શાસિત લોકો માટે જવાબદાર ઠેરવવા માટે પણ જરૂરી છે.જો કે, નાગરિકોને માત્ર તે જ બાબતોની માહિતી મેળવવાનો અધિકાર છે જે– જાહેર સત્તામંડળના નિયંત્રણ હેઠળ છે, જેનો હેતુ–સરકાર અને તેના સાધનોને– શાસિત લોકો માટે જવાબદાર ઠેરવવાનો છે.પરિણામે, માહિતી મેળવવાનો

અધિકાર એ બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ બાંયધરીકૃત મૂળભૂત અધિકાર હોવા છતાં, કાયદા હેઠળ જ મર્યાદાઓ નક્કી કરવામાં આવી રહી છે, જે ભારતના બંધારણની કલમ ૧૯ (૨) ના અર્થમાં વાજબી પ્રતિબંધો છે.‖ (ભાર આપવામાં આવે છે).

અદાલતે સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું હતું કે આરટીઆઇ કાયદો કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ અસ્તિત્વમાં છે તે જાણવાના અધિકારની સકારાત્મક સામગ્રીને પૂર્ણ કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો.વધુમાં, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી જાહેર કરવા પરના પ્રતિબંધો કલમ ૧૯ (૧) (એ) ના એક પાસા તરીકે 'જાણવાના અધિકાર' પર પ્રતિબંધો બનાવે છે.

૮૪. કલમ ૮ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (જે) વ્યક્તિગત માહિતી અને વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં અનુચિત આક્રમણ જેવા શબ્દસમૂહોનો ઉપયોગ કરે છે.વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવામાં થતા નુકસાનનો અર્થઘટન કરતી વખતે, આ અદાલતે એ જાણવું જોઈએ કે વ્યક્તિની ગોપનીયતા બંધારણીય રક્ષણનો વિષય છે.કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૮૬ કેસમાં આ અદાલતની નવ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સર્વસંમતિથી ચુકાદો આપ્યો હતો કે બંધારણના ભાગ ૩ હેઠળ ગોપનીયતાનો બંધારણીય અધિકાર અસ્તિત્વમાં છે.ન્યાયમૂર્તિ ડી. વાય. ચંદ્રચુડે ચાર ન્યાયાધીશોની બહુમતી માટે બોલતા કહ્યું:

—૨૫૦.... ઉપરોક્ત વર્ણન અનુસાર ગોપનીયતાના નવ પ્રાથમિક પ્રકારો છેઃ

(i) શારીરિક ગોપનીયતા જે ભૌતિક શરીરની ગોપનીયતાને પ્રતિબિંબિત કરે છે.આમાં અન્યને પોતાના શરીરનું ઉલ્લંઘન કરતા અથવા શારીરિક હિલચાલની સ્વતંત્રતાને અટકાવવામાં સક્ષમ બનવાની નકારાત્મક સ્વતંત્રતા નિહિત છે;

((૨) અવકાશી ગોપનીયતા જે ખાનગી જગ્યાની ગોપનીયતામાં પ્રતિબિંબિત થાય છે જેના દ્વારા અન્યની પહોંચ જગ્યા સુધી મર્યાદિત કરી શકાય છે; ઘનિષ્ઠ સંબંધો અને પારિવારિક જીવન અવકાશી ગોપનીયતાનું યોગ્ય ઉદાહરણ છે;

...

(ix) માહિતીની ગોપનીયતા જે સ્વયં વિશેની માહિતીના પ્રસારને રોકવામાં અને માહિતીની પહોંચની હદને નિયંત્રિત કરવામાં રસ દર્શાવે છે.

...

૩૨૦. ગોપનીયતા એ બંધારણીય રીતે સંરક્ષિત અધિકાર છે જે મુખ્યત્વે બંધારણની કલમ ૨૧માં જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાની બાંયધરીમાંથી ઉદ્ભવે છે.ગોપનીયતાના તત્વો પણ ભાગ ૩ માં સમાવિષ્ટ મૂળભૂત અધિકારો દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત અને બાંયધરીકૃત સ્વતંત્રતા અને ગૌરવના અન્ય પાસાઓમાંથી વિવિધ સંદર્ભોમાં ઉદ્ભવે છે.

...

૩૨૩. ગોપનીયતામાં તેના મૂળમાં વ્યક્તિગત આત્મીયતાની જાળવણી, પારિવારિક જીવનની પવિત્રતા, લગ્ન, પ્રજનન, ઘર અને જાતીય અભિગમનો સમાવેશ થાય છે.ગોપનીયતા પણ એકલા રહેવાના અધિકારને સૂચિત કરે છે.ગોપનીયતા વ્યક્તિગત સ્વાયત્તતાની સુરક્ષા કરે છે અને વ્યક્તિના જીવનના મહત્વપૂર્ણ પાસાઓને નિયંત્રિત કરવાની ક્ષમતાને માન્યતા આપે છે.જીવનની રીતને સંચાલિત કરતી વ્યક્તિગત પસંદગીઓ ગોપનીયતા માટે આંતરિક છે.ગોપનીયતા વૈવિધ્યતાનું રક્ષણ કરે છે અને આપણી સંસ્કૃતિની બહુમતી અને વિવિધતાને માન્યતા આપે છે.જ્યારે ગોપનીયતાની કાયદેસર અપેક્ષા અંતરંગ વિસ્તારથી ખાનગી વિસ્તાર સુધી અને ખાનગીથી જાહેર ક્ષેત્ર સુધી બદલાઈ શકે છે, ત્યારે એ વાત પર ભાર મૂકવો મહત્વપૂર્ણ છે કે વ્યક્તિ જાહેર સ્થળે છે એટલા માટે ગોપનીયતા ખોવાઈ નથી જતી અથવા શરણાગતિ પામી નથી.ગોપનીયતા વ્યક્તિને જોડે છે કારણ કે તે મનુષ્યની ગરિમાનું એક આવશ્યક પાસું છે.

---

૩૨૫. કલમ ૨૧ હેઠળ જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકાર સહિત ભાગ ૩ દ્વારા સંરક્ષિત મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓનો ભાગ બનેલા અન્ય અધિકારોની જેમ, ગોપનીયતા એ સંપૂર્ણ અધિકાર નથી.જે કાયદો ગોપનીયતાનું ઉલ્લંઘન કરે છે તેણે મૂળભૂત અધિકારો પર માન્ય પ્રતિબંધોનો સામનો કરવો પડશે.કલમ ૨૧ના સંદર્ભમાં ગોપનીયતાના આક્રમણને કાયદાના આધારે ન્યાયી ઠેરવવું

જોઈએ જે ન્યાયી, ન્યાયી અને વાજબી પ્રક્રિયાને નિર્ધારિત કરે છે.કલમ ૨૧ હેઠળ જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા પરના અતિક્રમણના સંદર્ભમાં પણ કાયદો માન્ય હોવો જોઈએ.જીવન અથવા વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા પર આક્રમણ એ (i) કાયદાના અસ્તિત્વને માન્યતા આપતી કાયદેસરતા; (ii) રાજ્યના કાયદેસર ઉદ્દેશની દ્રષ્ટિએ વ્યાખ્યાયિત જરૂરિયાત; અને (iii) પ્રમાણસરતા જે ઉદ્દેશો અને તેમને પ્રાપ્ત કરવા માટે અપનાવવામાં આવેલા માધ્યમો વચ્ચે તર્કસંગત જોડાણની ખાતરી આપે છે.

૩૨૬. ગોપનીયતામાં હકારાત્મક અને નકારાત્મક બંને સામગ્રી હોય છે.નકારાત્મક સામગ્રી રાજ્યને નાગરિકના જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા પર ઘૂસણખોરી કરવાથી રોકે છે.તેની સકારાત્મક સામગ્રી વ્યક્તિની ગોપનીયતાની સુરક્ષા માટે તમામ જરૂરી પગલાં લેવાની રાજ્ય પર જવાબદારી લાદે છે.

૩૨૭. ખરક સિંહ દ્વારા ગોપનીયતાના અધિકારને સમર્થન આપતા આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયોને ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોને આધિન વાંચવામાં આવશે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો) ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમાને તેમના અલગ સહમત અભિપ્રાયમાં નીચેના અવલોકનો કર્યા હતા:

—પર૧.ભારતીય સંદર્ભમાં, ગોપનીયતાનો મૂળભૂત અધિકાર ઓછામાં ઓછા નીચેના ત્રણ પાસાઓને આવરી લેશે:

• ગોપનીયતા કે જેમાં વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે એટલે કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિના ભૌતિક શરીર સાથે સંબંધિત અધિકારોની સ્થિતિ દ્વારા કોઈ આક્રમણ થાય છે, જેમ કે મુક્તપણે ફરવાનો અધિકાર;

• માહિતીની ગોપનીયતા જે વ્યક્તિના શરીર સાથે વ્યવહાર કરતી નથી પરંતુ વ્યક્તિના મન સાથે વ્યવહાર કરે છે, અને તેથી માન્યતા આપે છે કે વ્યક્તિ તેના માટે વ્યક્તિગત સામગ્રીના પ્રસાર પર નિયંત્રણ રાખી શકે છે.આવી માહિતીનો અનધિકૃત ઉપયોગ આ અધિકારના ઉલ્લંઘન તરફ દોરી શકે છે; અને

• પસંદગીની ગોપનીયતા, જે મૂળભૂત વ્યક્તિગત પસંદગીઓ પર વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાનું રક્ષણ કરે છે....

૫૩૬. આ સંદર્ભનો જવાબ એમ કહીને આપવામાં આવે છે કે ગોપનીયતાનો અવિભાજ્ય મૂળભૂત અધિકાર ભારતના બંધારણના ભાગ ૩ માં સમાવિષ્ટ કલમ ૨૧ અને અન્ય મૂળભૂત સ્વતંત્રતાઓમાં રહે છે.એમ. પી. શર્મા [એમ. પી. શર્મા વિ.
સતીશ ચંદ્ર, AIR ૧૯૫૪ SC ૩૦૦:૧૯૫૪ ક્રિ એલજે ૮૬૫:૧૯૫૪ એસસીઆર ૧૦૭૭] અને ખરક સિંહમાં બહુમતી [ખરક સિંહ વિરુદ્ધ યુ. પી. રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૩ એસસી ૧૨૯૫:(૧૯૬૩) ૨ ક્રિ એલજે ૩૨૯:

(૧૯૬૪) ૧ એસ. સી. આર. ૩૩૨], જે હદ સુધી તેઓ તેનાથી વિપરીત સૂચવે છે, તે નકારી કાઢવામાં આવે છે.ગોપનીયતાને મૂળભૂત અધિકાર તરીકે માન્યતા આપતા આ અદાલતના પછીના ચુકાદાઓની સમીક્ષા કરવાની જરૂર નથી.

(ભાર પુર્વક)

૮૫. ગોપનીયતાનો અધિકાર એ બંધારણીય અધિકાર છે જે બંધારણની કલમ ૨૧માં જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકારમાંથી અને બંધારણના ભાગ ૩માં અંકિત સ્વતંત્રતા અને ગૌરવના પાસાઓમાંથી ઉદ્ભવે છે.રાજ્ય દ્વારા ગોપનીયતાના અધિકાર પર કોઈપણ પ્રતિબંધ કાયદા દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવવો જોઈએ, રાજ્યના કાયદેસર હેતુને અનુસરવો જોઈએ અને પ્રમાણસરતાની કસોટીને સંતોષવી જોઈએ.પ્રમાણસરતાની જરૂરિયાત ત્યારે સંતોષાય છે જ્યારે અધિકારના સંક્ષિપ્તકરણની પ્રકૃતિ અને હદ રાજ્ય દ્વારા અનુસરવામાં આવતા કાયદેસરના હેતુના પ્રમાણસર હોય.ગોપનીયતાના બંધારણીય રક્ષણમાં માત્ર વ્યક્તિગત આત્મીયતાનો સમાવેશ થતો નથી પરંતુ તે નિર્ણયાત્મક અને માહિતીની સ્વાયત્તતા સુધી પણ વિસ્તરે છે.વ્યક્તિગત માહિતીના પ્રસારને નિયંત્રિત કરવાનો વ્યક્તિને બંધારણીય રીતે સંરક્ષિત અધિકાર છે.માહિતીનો અનધિકૃત ઉપયોગ નાગરિકના ગોપનીયતાના અધિકારને છીનવી લે છે.

૮૬. આર. ટી. આઈ. કાયદા હેઠળ જાહેર કરવામાં આવેલી માહિતીમાં વ્યક્તિઓને લગતી વ્યક્તિગત માહિતી શામેલ હોઈ શકે છે.આર. ટી. આઈ.

કાયદામાં તેની જોગવાઈઓ હેઠળ જાહેર કરવામાં આવેલી માહિતીના અંતિમ ઉપયોગ પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી.માહિતીના અધિકારની અરજી અનુસાર રાજ્યના માહિતી અધિકારી દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલી માહિતી પછીથી વ્યાપકપણે પ્રસારિત થઈ શકે છે.કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (જે) પૂરી પાડે છે કે, અમુક પરિસ્થિતિઓમાં, વ્યક્તિની વ્યક્તિગત માહિતી પણ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરી શકાય છે. જ્યાં આર. ટી. આઈ. કાયદો વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવાનું વિચારે છે, ત્યાં વ્યક્તિની ગોપનીયતાનો અધિકાર રોકાયેલો છે.આ કાયદો માન્યતા આપે છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ વ્યક્તિની વ્યક્તિગત માહિતીની સંપૂર્ણ અથવા અયોગ્ય જાહેરાત એ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની વૈધાનિક જોગવાઈઓ હેઠળ ગોપનીયતાના અધિકાર પર બિનજરૂરી આક્રમણની રચના કરશે અને વ્યક્તિના ગોપનીયતાના બંધારણીય અધિકારને પણ ઘટાડશે.જો કે, આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ વ્યક્તિગત માહિતીની ભેળસેળ વગરની જાહેરાત સામે રક્ષણ આપવા માટે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમમાં વિવિધ નિયંત્રણ અને સંતુલન છે.

૮૭. ગોપનીયતાના અધિકારને સંક્ષિપ્ત કરવાના પગલા તરીકે આર. ટી. આઈ. કાયદાની બંધારણીય માન્યતા આ અદાલત સમક્ષ પ્રશ્નમાં નથી.પરંતુ એમ કહેવું સરળ છે કે આર. ટી. આઈ. કાયદો (કાયદો હોવાના કારણે) કાયદેસરતાની કસોટીને સંતોષે છે અને સરકાર અને જાણકાર મતદારોની પારદર્શિતા અને જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાના રાજ્યના કાયદેસરના ઉદ્દેશને પણ અનુસરે

છે.ગોપનીયતા નુકસાન સામે જાહેર હિતમાં જાહેર હિતને સંતુલિત કરવા માટે માહિતી અધિકારીની જરૂરિયાત દ્વારા, કલમ (જે) એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પ્રમાણસરતાનું કાયદાકીય રીતે ફરજિયાત માપ બનાવે છે કે વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકારને નુકસાન પારદર્શકતા અને જવાબદારીને સુરક્ષિત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી અપ્રમાણસર નથી.

હિતોનું સંતુલન

૮૮. આર. ટી. આઈ. કાયદો એ એક કાયદાકીય કાયદો છે જેમાં જે વ્યક્તિઓની માહિતી જાહેર કરી શકાય છે તેમના ગોપનીયતાના અધિકાર અને પારદર્શિતા, જવાબદારી અને જાણકાર મતદારમંડળ સુનિશ્ચિત કરવામાં વ્યાપક જાહેર હિત વચ્ચે હિતોનું સારી રીતે સંતુલિત સંતુલન સામેલ છે.આ બંને હિતોની નોંધપાત્ર અસરો છે કારણ કે તેઓ ભાગ III હેઠળ બંધારણીય અધિકારોને સંલગ્ન કરે છે. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની વ્યાપક યોજના, અને ખાસ કરીને કલમ ૩,૪ અને ૭ બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) ના એક પાસા તરીકે 'માહિતીના અધિકાર' ની સકારાત્મક સામગ્રીને પૂર્ણ કરવા માટે આદેશની રચના કરે છે.કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (જે) દ્વારા સંરક્ષિત ગોપનીયતા હિત કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામીમાં આ અદાલત દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત બંધારણીય ગોપનીયતાના એક પાસા તરીકે માહિતીની ગોપનીયતાના સિદ્ધાંતને સંલગ્ન કરે છે.ન તો કલમ ૧૯ (૧) (એ) ના એક પાસા તરીકે 'માહિતીનો અધિકાર' અને ન તો ગોપનીયતાના

અધિકારના એક પાસા તરીકે માહિતીની ગોપનીયતાનો અધિકાર નિરપેક્ષ છે.અનુચ્છેદ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળના અધિકારો અનુચ્છેદ ૧૯ના ખંડ (૨) માં ગણેલા આધારો પર પ્રતિબંધિત થઈ શકે છે.ગોપનીયતાનો અધિકાર અને તેના અસંખ્ય પાસાઓ કાયદેસર રીતે પ્રતિબંધિત થઈ શકે છે જ્યાં કાયદા દ્વારા સંક્ષિપ્તતા પૂરી પાડવામાં આવે છે, રાજ્યના કાયદેસર ઉદ્દેશને અનુસરે છે અને પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતનું પાલન કરે છે.

૮૯. કલમ ૮ ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (જે) માં માહિતી અધિકારીને પહેલા એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે માંગવામાં આવેલી માહિતી વ્યક્તિગત માહિતીના અર્થમાં આવે છે કે કેમ.જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી વ્યક્તિગત માહિતીના દાયરામાં આવે છે અને તેનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી, ત્યાં માહિતી અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે. જો કે, જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાતમાં 'જાહેર હિત' અસ્તિત્વમાં છે, ત્યાં માહિતી અધિકારી દ્વારા લાગુ કરાયેલ પરીક્ષણ અલગ છે.માહિતી અધિકારીએ મૂલ્યાંકન કરવું આવશ્યક છે કે શું–વ્યાપક જાહેર હિત માહિતીની જાહેરાતને વાજબી ઠેરવે છે કે કેમ તે હકીકત હોવા છતાં કે માહિતી–વ્યક્તિગત માહિતી છે.આમ કરવા માટે, માહિતી અધિકારીએ તે વ્યક્તિના ગોપનીયતા હિતને સંતુલિત કરવું જોઈએ કે જેની વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવામાં આવશે અને લોકોની માહિતીના અધિકાર સાથે માંગવામાં આવેલી માહિતી જાણવાનો અધિકાર હોવો જોઈએ.વ્યક્તિગત માહિતી અને જાહેર હિતની

શરતોની મૂળ સામગ્રીને 'જાણવાના અધિકાર' અને 'ગોપનીયતાના અધિકાર' ને લાગુ પડતા બંધારણીય ધોરણો દ્વારા જાણ કરવી આવશ્યક છે કારણ કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાત અને બિન–જાહેરાત આ બંધારણીય અધિકારોને સીધા જ સૂચિત કરે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાના માળખામાં સંતુલન જાળવવા માટે, માહિતી અધિકારીએ આ અધિકારોની મૂળ સામગ્રી અને આપણી બંધારણીય યોજનામાં તેમને કેટલી હદ સુધી પ્રતિબંધિત કરી શકાય છે તેની જાણ હોવી જોઈએ.પ્રશ્નમાં પ્રતિકૂળ હિતના કાયદેસર હિતને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ પણ અધિકાર જરૂરી કરતાં વધુ હદ સુધી પ્રતિબંધિત નથી તેની ખાતરી કરવા માટે પ્રમાણસરતાના ધોરણને લાગુ કરવું પણ નિર્ણાયક છે.હવે વ્યક્તિગત માહિતી અને જાહેર હિતની સામગ્રીની તપાસ કરવી જરૂરી છે.વ્યક્તિગત માહિતીની વ્યાખ્યા

૯૦. માહિતીના અવકાશને સમજવા માટે કે જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાતથી સુરક્ષિત છે, તે માહિતીની પ્રકૃતિને ઓળખવા માટે સુસંગત છે જેને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે ગણી શકાય.આર. ટી. આઈ. કાયદો 'વ્યક્તિગત માહિતી' શબ્દની વ્યાખ્યા રજૂ કરતો નથી.જો કે, વ્યક્તિગત માહિતીને અન્ય વૈધાનિક માળખા હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.આ વ્યાખ્યાઓ દેખીતી રીતે આર. ટી. આઈ. કાયદાના અર્થઘટનને બંધનકર્તા નથી પરંતુ અભિવ્યક્તિની વ્યાપકતાને સમજવા માટે માર્ગદર્શનના ઉપયોગી સ્રોતો છે.આપણે ચોક્કસપણે તેમને ચેતવણી સાથે વાંચવું જોઈએ કારણ કે ઉપયોગનો સંદર્ભ સમાન નથી.

માહિતી ટેકનોલોજી (વાજબી સુરક્ષા પ્રથાઓ અને પ્રક્રિયાઓ અને સંવેદનશીલ વ્યક્તિગત ડેટા અથવા માહિતી) નિયમો, ૨૦૧૧ ની કલમ ૨ (i) નીચેની શરતોમાં 'વ્યક્તિગત માહિતી' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છેઃ

—વ્યક્તિગત માહિતીનો અર્થ એ છે કે કુદરતી વ્યક્તિ સાથે સંબંધિત કોઈપણ માહિતી, જે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે, ઉપલબ્ધ અન્ય માહિતી સાથે સંયોજનમાં અથવા કોર્પોરેટ સંસ્થા સાથે ઉપલબ્ધ થવાની સંભાવના છે, તે આવી વ્યક્તિને ઓળખવામાં સક્ષમ છે.‖

આમ, કોઈપણ માહિતી કે જે કુદરતી વ્યક્તિને ઓળખવામાં સક્ષમ છે તેને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે.

૯૧. ઈયુ જનરલ ડેટા પ્રોટેક્શન રેગ્યુલેશન (જી. ડી. પી. આર.) ની કલમ ૪ (૧) વ્યક્તિગત ડેટાને સમાન શરતોમાં વ્યાખ્યાયિત કરે છેઃ

— ‘વ્યક્તિગત ડેટા એટલે ઓળખાયેલ અથવા ઓળખી શકાય તેવી કુદરતી વ્યક્તિ (ડેટા વિષય) ને લગતી કોઈપણ માહિતી; ઓળખી શકાય તેવી કુદરતી વ્યક્તિ એ છે કે જેને પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે, ખાસ કરીને નામ, ઓળખ નંબર, સ્થાન ડેટા, ઓનલાઈન ઓળખકર્તા અથવા તે કુદરતી વ્યક્તિની

શારીરિક, શારીરિક, આનુવંશિક, માનસિક, આર્થિક, સાંસ્કૃતિક અથવા સામાજિક ઓળખ માટે વિશિષ્ટ એક અથવા વધુ પરિબળોના સંદર્ભ દ્વારા ઓળખી શકાય છે.‖

યુરોપિયન યુનિયનમાં ડેટા સંરક્ષણ શાસન વ્યક્તિગત ડેટા તરીકે નામ અને અટક, ઘરનું સરનામું, સ્થાન ડેટા, હોસ્પિટલ અથવા ડૉક્ટર દ્વારા રાખવામાં આવેલ ડેટા અને વ્યક્તિના ઓળખ કાર્ડ નંબર જેવી માહિતીને ધ્યાનમાં લે છે.[64] અધિકારક્ષેત્રની અદાલતોએ વ્યક્તિના વ્યાવસાયિક જીવનને લગતી માહિતીનો સમાવેશ કરવા માટે વ્યક્તિગત ડેટા શબ્દનો વ્યાપક અર્થઘટન કર્યું છે.

Worten v Autoridade para as Condióes de Trabalho ८८ માં, યુરોપિયન કોર્ટ ઓફ જસ્ટિસે એવું માન્યું હતું કે કર્મચારીના કામનો સમય વ્યક્તિગત ડેટાની રચના કરે છેઃ

—૧૯.તે સંદર્ભમાં, એ નોંધવું પૂરતું છે કે, લેખિત અવલોકનો રજૂ કરનારા તમામ રસ ધરાવતા પક્ષો દ્વારા જાળવવામાં આવે છે તેમ, કાર્યકારી સમયના રેકોર્ડમાં સમાવિષ્ટ ડેટા, જેમ કે મુખ્ય કાર્યવાહીમાં જારી કરવામાં આવે છે, જે દરેક કામદારના સંબંધમાં સંબંધિત છે, દૈનિક કામના સમયગાળા અને આરામના

---

64 *વ્યક્તિગત માહિતી શું છે?, યુરોપિયન યુનિયનની સત્તાવાર વેબસાઇટઃ//ઇ.સી.યુરોપ.ઇયુ/માહિતી/કાયદો/કાયદો-વિષય/ડેટા-સંરક્ષણ/સુધારણા/શું-વ્યક્તિગત-ડેટા* _

સમયગાળા, નિર્દેશ ૯૫/૪૬ ની કલમ ૨ (a) ના અર્થમાં વ્યક્તિગત ડેટા બનાવે છે, કારણ કે તેઓ 'ઓળખાયેલ અથવા ઓળખી શકાય તેવી કુદરતી વ્યક્તિને લગતી માહિતી' નું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.

રેચનુંગશોફ વિ ઓસ્ટરરીચિસર રુંડફંક, ૮૯ માં યુરોપિયન કોર્ટ ઓફ જસ્ટિસે એવું માન્યું હતું કે ઑસ્ટ્રિયન કોર્ટ ઓફ ઓડિટ દ્વારા નિયમનને આધિન સંસ્થાના કર્મચારીઓ દ્વારા પ્રાપ્ત વ્યાવસાયિક આવકની વિગતો–વ્યક્તિગત માહિતીની રકમ છે.તે યોજવામાં આવી હતીઃ

—શરૂઆતમાં એ નોંધવું જોઈએ કે મુખ્ય કાર્યવાહીમાં જારી કરાયેલ ડેટા, જે અમુક સંસ્થાઓ અને પ્રાપ્તકર્તાઓ દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલા નાણાં બંને સાથે સંબંધિત છે, તે ડિરેક્ટિવ ૯૫/૪૬ ના આર્ટિકલ ૨ (a) ના અર્થમાં વ્યક્તિગત ડેટા બનાવે છે, જે ઓળખાયેલ અથવા ઓળખી શકાય તેવી કુદરતી વ્યક્તિને લગતી માહિતી છે.સંબંધિત સંસ્થા દ્વારા તેમનું રેકોર્ડિંગ અને ઉપયોગ, અને રેચનંગશોફમાં તેમનું પ્રસારણ અને વિવિધ રાજકીય સંસ્થાઓને જાણ કરવાના હેતુથી અને વ્યાપકપણે ફેલાયેલા અહેવાલમાં રેચનંગશોફ દ્વારા સમાવેશ, નિર્દેશની કલમ ૨ (બી) ના અર્થમાં વ્યક્તિગત ડેટાની પ્રક્રિયાની રચના કરે છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૯૨. દક્ષિણ આફ્રિકાના વ્યક્તિગત માહિતી સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૨૦૧૩ માં

વ્યક્તિગત માહિતીની દૃષ્ટાંતરૂપ અને વ્યાપક વ્યાખ્યા છેઃ

“વ્યક્તિગત માહિતી "નો અર્થ એ છે કે ઓળખી શકાય તેવી, જીવંત, કુદરતી વ્યક્તિને લગતી માહિતી અને જ્યાં તે લાગુ પડે છે, એક ઓળખી શકાય તેવી, હાલની ન્યાયિક વ્યક્તિ, જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે, પરંતુ તે મર્યાદિત નથી –

(એ) જાતિ, લિંગ, લિંગ, ગર્ભાવસ્થા, વૈવાહિક સ્થિતિ, રાષ્ટ્રીય, વંશીય અથવા સામાજિક મૂળ, રંગ, જાતીય અભિગમ, ઉંમર, શારીરિક અથવા માનસિક સ્વાસ્થ્ય, સુખાકારી, અપંગતા, ધર્મ, અંતરાત્મા, માન્યતા, સંસ્કૃતિ, ભાષા અને વ્યક્તિના જન્મને લગતી માહિતી;

(બી) વ્યક્તિના શિક્ષણ અથવા તબીબી, નાણાકીય, ગુનાહિત અથવા રોજગાર ઇતિહાસને લગતી માહિતી;

(સી) કોઈપણ ઓળખ નંબર, પ્રતીક, ઈ–મેલ સરનામું, ભૌતિક સરનામું, ટેલિફોન નંબર, સ્થાનની માહિતી, ઓનલાઇન ઓળખકર્તા અથવા વ્યક્તિને અન્ય ચોક્કસ સોંપણી;

(ડી) વ્યક્તિની બાયોમેટ્રિક માહિતી;

(ઇ) વ્યક્તિના વ્યક્તિગત મંતવ્યો, મંતવ્યો અથવા પસંદગીઓ;

(એફ) વ્યક્તિ દ્વારા મોકલવામાં આવેલ પત્રવ્યવહાર જે પરોક્ષ રીતે અથવા સ્પષ્ટ રીતે ખાનગી અથવા ગોપનીય પ્રકૃતિનો હોય અથવા વધુ પત્રવ્યવહાર કે જે મૂળ પત્રવ્યવહારની સામગ્રીને જાહેર કરશે;

(જી) વ્યક્તિ વિશે અન્ય વ્યક્તિના મંતવ્યો અથવા મંતવ્યો; અને
(જ) વ્યક્તિનું નામ જો તે વ્યક્તિને લગતી અન્ય વ્યક્તિગત માહિતી સાથે દેખાય છે અથવા જો નામની જાહેરાત પોતે જ વ્યક્તિ વિશેની માહિતી જાહેર કરે છે."

વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર કરવાથી રક્ષણને દક્ષિણ આફ્રિકામાં ગોપનીયતાના અધિકારના એક પાસા તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે.નેશનલ મીડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ જૂસ્ટેમાં, પ્રતિવાદી દ્વારા એવો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો કે તેણીના અંગત જીવનની ઘનિષ્ઠ વિગતો અપીલકર્તા પ્રકાશકો દ્વારા તેણીની સંમતિ વિના પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી.પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી માહિતીમાં તેના બાળકની વિગતો તેમજ બાળકના પિતા સાથેના તેના સંબંધોનો સમાવેશ થાય છે.જસ્ટિસ હાર્મ્સે ગોપનીયતાના અધિકારને નીચેની શરતોમાં સ્પષ્ટ કર્યોઃ

—ગોપનીયતાના અધિકારમાં ખાનગી હકીકતોની નિયતિ નક્કી કરવાની ક્ષમતાનો સમાવેશ થાય છે.સંબંધિત વ્યક્તિને મિત્રોના વર્તુળ, વ્યાવસાયિક સલાહકાર અથવા જાહેર જનતાને જાહેર કરવાની મર્યાદા નક્કી કરવાનો અધિકાર છે.તે જાહેરાતનો હેતુ અને પદ્ધતિ સૂચવી શકે છે.તેવી જ રીતે, મારો મત છે કે વ્યક્તિને એ નક્કી કરવાનો અધિકાર છે કે ક્યારે અને કઈ શરતો હેઠળ ખાનગી તથ્યો જાહેર કરી શકાય.

એન. એમ. વિ. સ્મિથ૯૧ માં, એચ. આય. વી પૉઝીટીવ ત્રણ મહિલાઓના નામ જીવનચરિત્રમાં જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.મહિલાઓ દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે તેમના નામ કોઈપણ પૂર્વ સંમતિ વિના જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને આ ખુલાસા દ્વારા તેમના ગોપનીયતા, ગૌરવ અને મનોવૈજ્ઞાનિક અખંડિતતાના અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું હતું.પુટ્ટાસ્વામીમાં ચાર ન્યાયાધીશોએ દક્ષિણ આફ્રિકાની બંધારણીય અદાલતના ચુકાદામાંથી ઉભરી આવેલી ગોપનીયતાની બે વિભાવનાઓની નોંધ લીધી હતી, જેણે તબીબી માહિતીમાં ગોપનીયતાના મૂલ્યને માન્યતા આપી હતીઃ

—સ્મિથ કેસના નિર્ણય અનુસાર, ગોપનીયતાના બંધારણીય રક્ષણ માટે બે પરસ્પર સંબંધિત કારણો છે–એક મનુષ્ય હોવાનો અર્થ શું છે તેની બંધારણીય વિભાવનામાંથી વહે છે અને બીજું રાજ્યની બંધારણીય વિભાવનામાંથીઃ

“ગોપનીયતાના [પ્રથમ] પાસાનો એક ગર્ભિત ભાગ એ છે કે આપણી કઈ વ્યક્તિગત માહિતી જાહેર જગ્યામાં પ્રકાશિત થાય છે તે પસંદ કરવાનો અધિકાર છે.તે માહિતી જેટલી વધુ ઘનિષ્ઠ હોય છે, તે ગોપનીયતા, ગૌરવ અને સ્વાયત્તતાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે વધુ મહત્વપૂર્ણ છે કે જે વ્યક્તિ પ્રાથમિક નિર્ણય લે છે કે માહિતી પ્રકાશિત કરવી કે નહીં.તે નિર્ણય અન્ય લોકો દ્વારા થવો જોઈએ નહીં.ગોપનીયતાના અધિકારના આ પાસાનું સન્માન માત્ર રાજ્ય દ્વારા જ

નહીં પણ આપણે બધાએ કરવું જોઈએ.

... બીજું, અમે ગોપનીયતાને લોકશાહી સમાજના એક આવશ્યક ભાગ તરીકે અને રાજ્યની સત્તા પર અવરોધ તરીકે મૂલ્ય આપીએ છીએ. સરમુખત્યારશાહી સમાજમાં, રાજ્ય સામાન્ય રીતે આવા રક્ષણને પોસાય તેમ નથી.લોકો અને ઘરોની ઘણીવાર નિયમિત રીતે તપાસ કરવામાં આવે છે અને ખાનગી જગ્યાની શક્યતા કે જેમાંથી રાજ્યને બાકાત રાખી શકાય છે તે ઘણીવાર નકારી કાઢવામાં આવે છે.તેનું પરિણામ સ્વતંત્રતા અને માનવ ગૌરવનો અસ્વીકાર છે.લોકશાહી સમાજમાં આ અસ્વીકાર્ય છે.‖ ....
ગોપનીયતા, સ્વતંત્રતા અને ગૌરવના અધિકાર વચ્ચેના આંતરસંબંધ પર, કોર્ટે અવલોકન કર્યું કેઃ

“ગોપનીયતાનો અધિકાર આપણા વ્યક્તિગત રોજિંદા જીવનના ક્ષેત્રને લોકોથી સુરક્ષિત રાખવાના મહત્વને ઓળખે છે.આમ કરવાથી, તે મુખ્ય બંધારણીય અધિકારો તરીકે ગોપનીયતા, સ્વતંત્રતા અને ગૌરવ વચ્ચેના આંતરસંબંધને પ્રકાશિત કરે છે જે મનુષ્ય હોવાનો અર્થ શું છે તેની આપણી સમજણનું નિર્માણ કરે છે.તેથી આ તમામ અધિકારો પરસ્પરાવલંબી અને પરસ્પર મજબૂત છે.અમે ઓછામાં ઓછા આ કારણોસર ગોપનીયતાને મહત્વ આપીએ છીએ–કે મનુષ્ય હોવાની બંધારણીય વિભાવના ભારપૂર્વક જણાવે છે અને વ્યાપક સમુદાયના એકંદર માળખામાં પોતાનું જીવન કેવી રીતે જીવવું તે પસંદ કરવાની શક્યતાઓને

પ્રોત્સાહન આપવાનો પ્રયાસ કરે છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૯૩. ઓસ્ટ્રેલિયન બ્રોડકાસ્ટિંગ કોર્પોરેશન વિ લેના ગેમ મીટ્સ ૯૨ માં, ઓસ્ટ્રેલિયન હાઈ કોર્ટે પ્રતિવાદીની પ્રવૃત્તિઓ દર્શાવતી ફિલ્મના પ્રસારણ પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે વચગાળાના મનાઈ હુકમ માટેની અરજીના સંદર્ભમાં અપીલની સુનાવણી કરી હતી.પ્રતિવાદી રમતના માંસનો પ્રોસેસર અને સપ્લાયર હતો અને નિકાસ માટે પોસમ માંસ વેચતો હતો.અજાણ્યા વ્યક્તિઓએ પ્રતિવાદીના પરિસરમાં પ્રવેશ કર્યો હતો અને છુપાયેલા કેમેરા લગાવ્યા હતા.પોસમ–કિલિંગ કામગીરી પ્રતિવાદીની જાણકારી અથવા સંમતિ વિના ફિલ્માવવામાં આવી હતી.એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે આ ફિલ્મ ગુપ્ત રીતે અને ગેરકાયદેસર રીતે બનાવવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તાને આ હેતુ સાથે પૂરી પાડવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તા ફિલ્મનું પ્રસારણ કરશે.પ્રતિવાદી નિગમના ગોપનીયતાના દાવાને નિર્ધારિત કરવામાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ ગ્લીસને નીચેના અવલોકનો કર્યા હતાઃ

—૪૨.શું ખાનગી છે અને શું નથી તેની વચ્ચે કોઈ તેજસ્વી રેખા દોરી શકાતી નથી."સાર્વજનિક" શબ્દનો ઉપયોગ ઘણીવાર વિરોધાભાસની એક અનુકૂળ પદ્ધતિ છે, પરંતુ જે જરૂરી છે તે જાહેર અને જે જરૂરી છે તે ખાનગી વચ્ચે એક મોટો વિસ્તાર છે.કોઈ પ્રવૃત્તિ ખાનગી નથી હોતી કારણ કે તે જાહેરમાં કરવામાં આવતી નથી.કોઈ અધિનિયમને ખાનગી બનાવવા માટે તે પૂરતું નથી કે, કારણ કે તે

ખાનગી મિલકત પર થાય છે, તેને જાહેર નજરથી રક્ષણ મળે છે કારણ કે મિલકતની લાક્ષણિકતાઓ, પ્રવૃત્તિની પ્રકૃતિ, વિસ્તાર અને મિલકત માલિકનો સ્વભાવ પોસાય તેમ છે.વ્યક્તિ વિશેની અમુક પ્રકારની માહિતી, જેમ કે આરોગ્ય, વ્યક્તિગત સંબંધો અથવા નાણાં સંબંધિત માહિતીને ખાનગી તરીકે ઓળખવી સરળ હોઈ શકે છે; જેમ કે અમુક પ્રકારની પ્રવૃત્તિ, જે વાજબી વ્યક્તિ, નૈતિકતા અને વર્તનના સમકાલીન ધોરણોને લાગુ કરીને, અવલોકન વગરની હોવાનું સમજી શકે છે.સામાન્ય સંવેદના ધરાવતી વાજબી વ્યક્તિ માટે માહિતી અથવા આચરણની જાહેરાત અથવા અવલોકન અત્યંત અપમાનજનક હોવાની જરૂરિયાત ઘણા સંજોગોમાં ખાનગી શું છે તેની ઉપયોગી વ્યવહારુ કસોટી છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૯૪. કેમ્પબેલ વિ. એમ. જી. એન. લિમિટેડમાં, દાવેદાર એક સુપરમોડેલ હતો જેણે 'મિરર' નામના પ્રકાશન સામે કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી, જેણે 'નાર્કોટિક્સ એનોનિમસ' ની બેઠકોમાં હાજરી આપવાના ચિત્રો સાથે તેના માદક દ્રવ્યોના વ્યસનને દૂર કરવાના પ્રયાસોની વિગતો પ્રકાશિત કરી હતી.આ અપીલ હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ સમક્ષ હતી.તેના અભિપ્રાયમાં, બેરોનેસ હેલે નોંધ્યું:

—૧૪૫.તે હંમેશા સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે વ્યક્તિના સ્વાસ્થ્ય અને ખરાબ સ્વાસ્થ્યની સારવાર વિશેની માહિતી ખાનગી અને ગુપ્ત બંને છે.આ માત્ર ડૉક્ટર–દર્દીના સંબંધની ગુપ્તતામાંથી જ નહીં પરંતુ માહિતીની પ્રકૃતિમાંથી પણ ઉદ્ભવે

છે.

૧૪૭. તેથી, હું હકીકતથી શરૂઆત કરું છું–ખરેખર, તે સામાન્ય આધાર છે–કે મિસ કેમ્પબેલની વ્યસન અને એન. એ. માં હાજરી વિશેની તમામ માહિતી જે ડેઇલી મિરર લેખમાં જાહેર કરવામાં આવી હતી તે ખાનગી અને ગુપ્ત બંને હતી, કારણ કે તે મિસ કેમ્પબેલના શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્ય અને તેના માટે તેણીને જે સારવાર મળી રહી હતી તેના એક મહત્વપૂર્ણ પાસા સાથે સંબંધિત હતી.તે વિશ્વાસના ભંગમાં એક આંતરિક વ્યક્તિ પાસેથી પણ પ્રાપ્ત થયું હતું.તે સરળ હકીકત તેમના વતી યોગ્ય રીતે આપવામાં આવેલી છૂટછાટ દ્વારા અસ્પષ્ટ થઈ ગઈ છે કે અખબારની પ્રતિકૂળ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાએ આમાંની કેટલીક માહિતીના પ્રકાશનને ન્યાયી ઠેરવ્યું હતું.પરંતુ શરૂઆતનો મુદ્દો એ હોવો જોઈએ કે તે બધું ખાનગી હતું અને તેના પ્રકાશનને ચોક્કસ સમર્થનની જરૂર હતી.
(ભાર પુર્વક)

૯૫. ભારતની અદાલતોએ માહિતીના અવકાશનું અર્થઘટન કર્યું છે જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ વ્યક્તિગત માહિતીની રચના કરે છે. ગિરીશ રામચંદ્ર દેશપાંડે વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય માહિતી કમિશનર ૯૪ કેસમાં, અરજદારે મેમોની નકલો, કારણદર્શક નોટિસો અને ત્રીજા પ્રતિવાદીને તેના નિયોક્તા દ્વારા આપવામાં આવેલી સજાઓ સાથે જંગમ અને સ્થાવર મિલકતો, રોકાણો, ધિરાણ અને બેંકો અને અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસેથી ઉધાર લેવાની વિગતો માંગી

હતી.અરજદારે ત્રીજા પ્રતિવાદી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવેલી ભેટોની વિગતો પણ માંગી હતી.માંગવામાં આવેલી માહિતીનો મોટો હિસ્સો ત્રીજા પ્રતિવાદીના આવકવેરાના વળતરમાં જોવા મળતો હતો.કોર્ટની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે માંગવામાં આવેલી માહિતીને 'વ્યક્તિગત માહિતી' તરીકે વર્ગીકૃત કરી અને ચુકાદો આપ્યોઃ

—૧૨.... સંસ્થામાં કર્મચારી/અધિકારીની કામગીરી મુખ્યત્વે કર્મચારી અને નોકરીદાતા વચ્ચેની બાબત છે અને સામાન્ય રીતે તે પાસાઓ સેવા નિયમો દ્વારા સંચાલિત થાય છે જે અભિવ્યક્તિ–વ્યક્તિગત માહિતી હેઠળ આવે છે, જેની જાહેરાતનો કોઈપણ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા જાહેર હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી.બીજી બાજુ, જેની જાહેરાત તે વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં અનુચિત આક્રમણનું કારણ બનશે.અલબત્ત, આપેલ કેસમાં, જો કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા અપીલ અધિકારીને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતી જાહેર કરવાને યોગ્ય ઠેરવે છે, તો યોગ્ય આદેશો પસાર કરી શકાય છે પરંતુ અરજદાર તે વિગતોને અધિકારની બાબત તરીકે દાવો કરી શકતો નથી.

૧૩. વ્યક્તિ દ્વારા તેના આવકવેરાના વળતરમાં જાહેર કરવામાં આવેલી વિગતો એ છે કે–વ્યક્તિગત માહિતી જેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, સિવાય કે

તેમાં કોઈ મોટું જાહેર હિત સામેલ હોય અને કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા અપીલ અધિકારીને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતી જાહેર કરવાને ન્યાયી ઠેરવે છે."

આમ, એવા કિસ્સાઓમાં પણ કે જ્યાં માહિતીને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય છે, સી. પી. આઈ. ઓ. એ માહિતીની જાહેરાત વાજબી છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કેસ–ટુ–કેસ આધારે તપાસ હાથ ધરવી જરૂરી છે.

૯૬. આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૯૫ માં, અપીલકર્તાએ મુખ્ય માહિતી કમિશનરને CESTAT ના સભ્યને લગતી નોંધપત્રકો અને ફાઇલોની નકલો માંગવાની અરજીને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ગિરીશ દેશપાંડેના ચુકાદા પર ભરોસો મૂક્યો હતો અને વાર્ષિક ગોપનીય અહેવાલોમાં પ્રતિકૂળ એન્ટ્રીઓ અને અનુગામી કાર્યવાહીને લગતા દસ્તાવેજો સહિત CESTAT ના સભ્યના વાર્ષિક ગોપનીય અહેવાલો સંબંધિત દસ્તાવેજોની તપાસ માટે અપીલકર્તાના દાવાને નકારી કાઢ્યો હતો.કેનરા બેંક વિરુદ્ધ સી. એસ. શ્યામ૯૬ કેસમાં, પ્રતિવાદીને અપીલકર્તા બેંક દ્વારા કારકુની તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો અને તેણે બેંક દ્વારા નિયુક્ત અન્ય કારકુની કર્મચારીઓની ટ્રાન્સફર અને પોસ્ટિંગ સંબંધિત માહિતી માંગી હતી.માંગવામાં આવેલી આ માહિતીમાં જોડાવાની તારીખ, કર્મચારીનું હોદ્દો, બઢતીની વિગતો, શાખામાં જોડાવાની તારીખ જેવી વ્યક્તિગત વિગતો સામેલ

હતી.આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા, ન્યાયમૂર્તિ એ. એમ. સપ્રેએ ગિરીશ દેશપાંડેના ચુકાદાને ધ્યાનમાં લીધો અને ચુકાદો આપ્યો

"૧૪. અમારા માનવામાં આવેલા અભિપ્રાયમાં, કાયદાનો ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત આ કેસના તથ્યોને તમામ બળ પર લાગુ પડે છે.તે કારણોસર છે કે, પ્રથમ, બેંકમાં કામ કરતા વ્યક્તિગત કર્મચારીઓની પ્રતિવાદી ૧ દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી વ્યક્તિગત પ્રકૃતિની હતી; બીજું, તેને કાયદાની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ જાહેર કરવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી અને અંતે, ન તો પ્રતિવાદી ૧ એ વ્યક્તિગત કર્મચારીની આવી માહિતી માંગવામાં સામેલ કોઈ પણ જાહેર હિતનો ખુલાસો કર્યો હતો, ન તો કેન્દ્રીય માહિતી આયોગ [સી. એસ. શ્યામ વિરુદ્ધ કેનરા બેંક, ૨૦૦૭ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન સી. આઈ. સી. ૬૨૬] અને ઉચ્ચ ન્યાયાલય [કેનરા બેંક વિરુદ્ધ સી. આઈ. સી., ૨૦૦૭ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન કેર ૬૫૯] દ્વારા પ્રતિવાદી ૧ ને આવી માહિતી પૂરી પાડવામાં કોઈ પણ મોટા જાહેર હિતની સંડોવણી અંગે કોઈ તારણ નોંધવામાં આવ્યું હતું."

૯૭. સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ વિરુદ્ધ ભારતના સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયના કુલસચિવના કેસમાં, અપીલકર્તાએ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ અરજી દાખલ કરીને સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશો અને તેમના પરિવારના સભ્યો દ્વારા અગાઉના ત્રણ વર્ષમાં મેળવવામાં આવેલી તબીબી સુવિધાઓની વિગતો સંબંધિત માહિતી માંગી હતી, જેમાં ભારત અથવા વિદેશમાં ખાનગી સારવાર પરના ખર્ચને લગતી

માહિતી સામેલ છે.અદાલતે એવું માન્યું હતું કે ન્યાયાધીશો દ્વારા મેળવવામાં આવતી તબીબી સુવિધાઓ સંબંધિત માહિતી જાહેર કરવી એ ગોપનીયતાના આક્રમણ સમાન છેઃ

"૧૧. અપીલકર્તા દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતીમાં વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશો દ્વારા મેળવવામાં આવેલી તબીબી સુવિધાઓની વિગતો શામેલ છે.એ જ વ્યક્તિગત માહિતી હોવાથી, અમારો મત છે કે આવી માહિતી પૂરી પાડવી એ નિઃશંકપણે ગોપનીયતા પર આક્રમણ સમાન હશે.અમે એ હકીકતની પણ નોંધ લીધી છે કે અહીં અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ સમક્ષ સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું કે વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશો દ્વારા મેળવવામાં આવતી તબીબી સુવિધાઓની વિગતો માંગવામાં કોઈ મોટું જાહેર હિત સામેલ નથી.એ પણ ઉલ્લેખ કરી શકાય છે કે વિચારાધીન સમયગાળા માટે ન્યાયાધીશોની તબીબી સારવાર માટે ખર્ચવામાં આવેલ કુલ ખર્ચ સી. પી. આઈ. ઓ. દ્વારા તેમના તારીખના <આઈ. ડી. ૧> પત્ર દ્વારા પહેલેથી જ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે અપીલકર્તાનો કેસ નથી કે ઉપરોક્ત ખર્ચ અતિશય અથવા અતિશય છે.આમ હોવાથી, અમે એ સમજી શકતા નથી કે વ્યક્તિગત ન્યાયાધીશો દ્વારા મેળવવામાં આવતી તબીબી સુવિધાઓની વિગતો જાહેર કરવાની જાહેર હિતમાં કેવી રીતે જરૂર છે.આવા કોઈ મોટા જાહેર હિતની ગેરહાજરીમાં, અપીલ અધિકારીઓ દ્વારા કાયદાની કલમ ૧૯ (૮) (એ) (iv) હેઠળ કોઈ પણ નિર્દેશ જારી કરી શકાતો નથી.તેથી તે આધાર પર પણ CIC

દ્વારા ૧–૨–૨૦૧૨ તારીખનો પસાર કરાયેલો આદેશ બિનટકાઉ છે અને તે જ વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા યોગ્ય રીતે રદ કરવામાં આવ્યો છે."

આમ, તે ચર્ચામાંથી બહાર આવે છે કે તબીબી માહિતી, વ્યક્તિગત સંબંધોની વિગતો, કર્મચારી રેકોર્ડ અને વ્યાવસાયિક આવક જેવી ચોક્કસ શ્રેણીની માહિતીને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય છે.આવી માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન સી. પી. આઈ. ઓ. દ્વારા કેસ–ટુ–કેસ આધારે નક્કી કરવો પડે છે, જે જાહેર કરવાની તરફેણમાં દર્શાવવામાં આવેલા જાહેર હિત પર આધાર રાખે છે.

જાહેર હિત

૯૮. માહિતીનો અધિકાર અને ચૂંટાયેલા અધિકારીઓના કિસ્સામાં પારદર્શિતાની જરૂરિયાત જનતા દ્વારા વધુ સારી રીતે નિર્ણય લેવાની સુવિધા આપવાની લોકશાહી જરૂરિયાતમાં આધારિત છે.પારદર્શકતા અને માહિતીનો અધિકાર ચૂંટાયેલા અધિકારીઓના આચરણના સંદર્ભમાં નાગરિકોની દેખરેખ રાખવાની અને વધુ જાણકાર નિર્ણયો લેવાની ક્ષમતામાં સીધો ફાળો આપે છે.જ્યાં ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિની ગેરવર્તણૂક જાહેર જનતા સમક્ષ ખુલ્લી પડે છે, ત્યાં નાગરિકો આગામી ચૂંટણીમાં તે વ્યક્તિને મત ન આપવાનું પસંદ કરી શકે છે.આ રીતે, માહિતીના અધિકાર સાથે જોડાયેલી લોકશાહી પ્રક્રિયા વધુ સારા વહીવટની

સુવિધા આપે છે અને સારા જાહેર નિર્ણય લેવા માટે શક્તિશાળી પ્રોત્સાહનો પૂરા પાડે છે.ન્યાયાધીશોના કિસ્સામાં, નાગરિકો સીધા એજન્સી સંબંધ ધરાવતા નથી.તેથી, ન્યાયાધીશને લગતી માહિતી જાહેર કરવામાં 'જાહેર હિત' વધુ સારા જાહેર નિર્ણય લેવા દ્વારા લોકશાહી જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂરિયાત પર આધારિત ન હોઈ શકે, પરંતુ તે અન્યત્ર સ્થિત હોવું જોઈએ.

૯૯. સામાન્ય કાયદાના દેશોમાં, જાહેર હિત હંમેશા રાજ્યના હિતથી સ્વતંત્ર તરીકે કામ કરે છે.જાહેર હિત રાજ્ય વિરુદ્ધ એટલું જ કામ કરે છે જેટલું તે બિન–રાજ્ય અભિનેતાઓ સામે કરે છે.આર. ટી. આઈ. કાયદાના સંદર્ભમાં આ મહત્વપૂર્ણ છે કારણ કે માહિતીનો અધિકાર અગાઉ ફક્ત રાજ્ય દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાત કરવા માંગે છે.તેથી જાહેર હિત સ્વતંત્ર દ્રષ્ટિકોણ તરીકે કામ કરે છે, જે રાજ્યનું હિત જાહેર કરવાની તરફેણ કરે છે કે જાહેર ન કરવાની તરફેણ કરે છે તેનાથી સ્વતંત્ર છે.તેના મૂળમાં, 'જાહેર હિત' માટેની વસ્તુનિષ્ઠ કસોટી લોકશાહી નિર્ણય લેવા કરતાં ઘણી વ્યાપક છે અને કોઈપણ સમયે સમાજમાં સામાન્ય સારાની બંને સહિયારી વિભાવનાઓને ધ્યાનમાં લે છે અને તેમ છતાં તે સ્વીકારે છે કે આવી વિભાવનાઓ હંમેશા સ્પર્ધા અને અસંમતિનું પરિણામ છે, જે વ્યક્તિની આત્મ–પરિપૂર્ણતા અને સત્યની શોધને સરળ બનાવવા માટે મજબૂત દ્રષ્ટિકોણની જરૂર છે.

૧૦૦. સિકમાં., માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલય, ભારત સરકાર વિરુદ્ધ બંગાળ

ક્રિકેટ સંગઠન આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા ન્યાયમૂર્તિ પી. બી. સાવંતે અવલોકન કર્યું:

—૪૩.હવે આપણે કલમ ૧૯ (૨) દ્વારા પ્રતિબંધિત કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા પરના કાયદાનો સારાંશ આપી શકીએ છીએ.વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતામાં માહિતી મેળવવાનો અને તેનો પ્રસાર કરવાનો અધિકાર સામેલ છે.વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા જરૂરી છે, આત્મ–અભિવ્યક્તિ માટે જે મુક્ત અંતરાત્મા અને આત્મ–પરિપૂર્ણતાનું એક મહત્વપૂર્ણ માધ્યમ છે.તે લોકોને સામાજિક અને નૈતિક મુદ્દાઓ પર ચર્ચાઓમાં યોગદાન આપવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.કોઈ પણ વસ્તુનું સૌથી સાચું પ્રતિરૂપ શોધવાનો આ શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે, કારણ કે તેના દ્વારા જ વિચારોની શક્ય તેટલી વ્યાપક શ્રેણી પ્રસારિત થઈ શકે છે.લોકશાહી માટે રાજકીય ચર્ચાનું આ એકમાત્ર સાધન છે જે ખૂબ જ જરૂરી છે.તમામ પ્રકારના કલાત્મક અને વિદ્વતાપૂર્ણ પ્રયાસોને સરળ બનાવવામાં તેની ભૂમિકા પણ એટલી જ મહત્વપૂર્ણ છે.તેથી, સંદેશાવ્યવહારના અધિકારમાં, જાહેરાત, ફિલ્મ, લેખ, ભાષણ વગેરે જેવા પ્રિન્ટ અથવા ઇલેક્ટ્રોનિક અથવા ઓડિયો–વિઝ્યુઅલ ઉપલબ્ધ હોય તેવા કોઈપણ માધ્યમો દ્વારા સંદેશાવ્યવહાર કરવાનો અધિકાર સામેલ છે. એટલા માટે વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતામાં પ્રેસની સ્વતંત્રતાનો સમાવેશ થાય છે.પ્રેસની સ્વતંત્રતામાં પ્રસારનો અધિકાર અને આવા પ્રસારનું પ્રમાણ નક્કી કરવાનો પણ સમાવેશ થાય છે.આ સ્વતંત્રતામાં દેશમાં

તેમજ વિદેશમાં શક્ય હોય તેટલી મોટી વસ્તી સુધી દખલ વિના પોતાના અભિપ્રાયનો સંચાર કરવાની અથવા પ્રસારિત કરવાની સ્વતંત્રતાનો સમાવેશ થાય છે."

માહિતીનો અધિકાર માત્ર લોકશાહી નિર્ણય લેવાની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવા પર આધારિત નથી, પરંતુ તેના મૂળ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના અન્ય પાયાઓમાં પણ જોવા મળે છે, જેમાં વ્યક્તિની સ્વ–પરિપૂર્ણતા, 'વિચારોના બજારમાં' સ્પર્ધાત્મક વિચારોની રજૂઆત અને વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા અને ગૌરવનો સમાવેશ થાય છે.'જાહેર હિત' શબ્દને એવી માહિતી સુધી મર્યાદિત રાખવો કે જે વ્યક્તિઓને જાહેર અધિકારીઓના સંદર્ભમાં વધુ સારી જાહેર પસંદગીઓ કરવાની મંજૂરી આપે છે, તે જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીના પ્રસારથી પ્રવચનના વિકાસ, ખાનગી નિર્ણય લેવા અને વ્યક્તિના પોષણ પર જે શક્તિશાળી લાભો થઈ શકે છે તેને ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ જાય છે.

૧૦૧. અમે પહેલેથી જ અવલોકન કર્યું છે કે નાગરિકો પ્રત્યે ન્યાયતંત્રની જવાબદારી ન્યાયાધીશના કાર્યાલયમાં સહજ છે.આપણા દેશમાં ન્યાયનો વહીવટ એક વિશાળ, નિર્ણાયક અને ખર્ચાળ પ્રયાસ છે જે દૈનિક ધોરણે લાખો નાગરિકોને અસર કરે છે.માત્ર એટલા માટે કે ન્યાયાધીશને હોદ્દા પરથી ચૂંટી શકાતા નથી, ન્યાયાધીશોની વર્તણૂક અને તેમનો સામાન્ય વહીવટ એ મહાન

જાહેર હિતની બાબત નથી તેવી દલીલને સ્વીકારી શકાતી નથી.ન્યાયના વહીવટમાં વ્યાપક સામાજિક લક્ષ્યાંકો પ્રાપ્ત થાય છે તેની ખાતરી કરવા માટે ન્યાયાધીશોની વર્તણૂક અને તેમના વહીવટ વિશેની માહિતી જાહેર કરવી જરૂરી છે.માહિતીની જાહેરાત એવા ક્ષેત્રોને પ્રકાશિત કરી શકે છે જ્યાં દેખરેખ અને જવાબદારીની મજબૂત પદ્ધતિઓ જરૂરી છે.છેવટે, ન્યાયતંત્રના સંદર્ભમાં માહિતીની જાહેરાત પણ અદાલતની પ્રવૃત્તિઓના અહેવાલ, ટીકા અને ચર્ચા કરવામાં રોકાયેલા વ્યક્તિઓની અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાની સ્વ–પરિપૂર્ણતાને સરળ બનાવે છે.'પબ્લિક વોચડોગ' તરીકે પોતાની ભૂમિકાનો ઉપયોગ કરવામાં પ્રેસની સ્વતંત્રતા પણ માહિતી જાહેર કરવાથી સરળ બને છે.

૧૦૨. "જાહેર હિત" માં જાહેરાતની તરફેણમાં વજન ધરાવતા પરિબળો દરેક અનન્ય કેસ માટે વિશિષ્ટ છે.જો કે, વર્ષોથી ઘણા સત્તાવાળાઓએ જાહેર હિતની વિભાવનાને આકાર આપ્યો છે અને માહિતી જાહેર કરવાની તરફેણમાં વજન ધરાવતા સૂચક પરિબળો પૂરા પાડ્યા છે."માહિતીની સ્વતંત્રતા અને જાહેર હિત"[65] શીર્ષકવાળા એક લેખમાંઃકોમનવેલ્થ અનુભવ "લેખકોએ ઘણા પરિબળો મૂક્યા છે, જે જ્યારે કોઈ પણ કિસ્સામાં અસ્તિત્વમાં હોવાનું જણાય છે, ત્યારે જાહેરાતની તરફેણમાં તોલવું પડશે.લેખકો જણાવે છેઃ

“સામાન્ય રીતે એવું સ્વીકારવામાં આવે છે કે જાહેર હિત એ કોઈ બાબત વિશેની

65*મોઈરા પેટરસન અને મેઈવ મેકડોનાગ, માહિતીની સ્વતંત્રતા અને જાહેર હિતઃકોમનવેલ્થ અનુભવ, ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી કોમનવેલ્થ લો જર્નલ, ૧૭:૨, ૧૮૯–૨૧૦ પીપી. ૨૦૧*

જાહેર જિજ્ઞાસાને સંતોષવાના અર્થમાં જાહેર હિતનો પર્યાય નથી.ઉદાહરણ તરીકે, યુકે ઇન્ફોર્મેશન ટ્રિબ્યુનલે 'જે બાબતો જાહેર હિતમાં હતી અને જે બાબતો માત્ર જાહેર જનતા માટે રસપ્રદ હતી (એટલે કે જે લોકો વિશે જાણવા માંગે છે, અને જે અખબારો વેચે છે, પરંતુ સુસંગત નથી)' વચ્ચે તફાવત દર્શાવ્યો છે.

જાહેરાતની તરફેણ કરતા પરિબળોમાં જાહેર હિતનો સમાવેશ થાય છેઃજાહેર મહત્વના મુદ્દા પર ચર્ચામાં યોગદાન આપવું; અધિકારીઓની જવાબદારી; જાહેર ભંડોળના ખર્ચમાં નિખાલસતા, તેના નિયમનકારી કાર્યોની જાહેર સત્તા દ્વારા કામગીરી, જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા ફરિયાદોનું સંચાલન; ખોટું કામ, બિનકાર્યક્ષમતા અથવા અન્યાયનો ખુલાસો; વ્યક્તિઓ તેમની સામે કરવામાં આવેલા આરોપોને રદિયો આપી શકે છે; નિર્ણય લેવાની ચકાસણીમાં વધારો; અને જાહેર આરોગ્ય અથવા સલામતી માટે જોખમ સામે રક્ષણ ઓળખવામાં આવેલા પરિબળો માત્ર લોકશાહી રીતે ચૂંટાયેલા અધિકારીઓને જવાબદાર ઠેરવવા કરતાં લક્ષ્યોની નોંધપાત્ર વ્યાપક શ્રેણીને પૂર્ણ કરે છે.જાહેર મહત્વની બાબતો પર ચર્ચા કરવા માટે માહિતીની જાહેરાત દ્વારા કરવામાં આવેલું યોગદાન પોતે જ જાહેરાતની તરફેણમાં એક પરિબળ છે.જ્યાં દસ્તાવેજોની જાહેરાત જાહેર સત્તામંડળોની પર્યાપ્ત કામગીરી અને જાહેર હસ્તીઓ દ્વારા કોઈ દુર્ભાવનાપૂર્ણ ક્રિયાઓ અથવા ખોટા કાર્યો પર પ્રકાશ પાડે છે, જે જવાબદારીના વ્યાપક ધ્યેયને સરળ બનાવે છે, ત્યાં જાહેરાતની તરફેણમાં જાહેર હિત અસ્તિત્વમાં છે.

૧૦૩. કેમ્પબેલ વિ. એમ. જી. એન. લિમિટેડમાં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સને ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને સંતુલિત કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું.દાવેદાર એક મોડેલ હતો જેને ડ્રગ રીહેબીલીટેશન મીટિંગમાંથી બહાર નીકળતી વખતે ફોટોગ્રાફ કરવામાં આવ્યો હતો.ફોટોગ્રાફ્સ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા, અને દાવેદારએ ગુપ્તતાના ઉલ્લંઘન માટે વળતરનો દાવો કર્યો હતો.જ્યારે દાવેદારએ સ્વીકાર્યું કે ડ્રગ પુનર્વસન ઉપચારમાં હાજરી આપતા તેણીના ફોટોગ્રાફ્સમાં જાહેર હિત અસ્તિત્વમાં છે, ત્યારે માહિતી પ્રકાશિત કરવાના પ્રતિવાદીના અધિકારનું મૂલ્યાંકન કરવામાં બેરોનેસ હેલે નીચેના અવલોકનો કર્યા હતાઃ

—૧૪૮.બીજી બાજુ જે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા પર ભાર મૂકવામાં આવી રહ્યો હતો તેનું સ્વરૂપ શું હતું?નિઃશંકપણે વાણીના વિવિધ પ્રકારો છે, જેમ કે વિવિધ પ્રકારની ખાનગી માહિતી છે, જેમાંથી કેટલીક અન્ય કરતાં લોકશાહી સમાજમાં રક્ષણ માટે વધુ લાયક છે.યાદીમાં ટોચ પર રાજકીય ભાષણ છે.દેશના આર્થિક, સામાજિક અને રાજકીય જીવનના સંગઠન સાથે સંબંધિત બાબતો પર માહિતી અને વિચારોનું મુક્ત આદાનપ્રદાન કોઈપણ લોકશાહી માટે નિર્ણાયક છે.આ વિના, તેને ભાગ્યે જ લોકશાહી કહી શકાય.આમાં જાહેર હસ્તીઓ વિશેની માહિતી જાહેર કરવાનો સમાવેશ થાય છે, ખાસ કરીને જેઓ ચૂંટાયેલા હોદ્દા પર

છે, જે અન્યથા ખાનગી હશે પરંતુ જાહેર જીવનમાં તેમની ભાગીદારી માટે સુસંગત છે.લોકશાહીમાં બૌદ્ધિક અને શૈક્ષણિક વાણી અને અભિવ્યક્તિ પણ મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે તે સમાજમાં અને આપણા લોકશાહી જીવનમાં સંપૂર્ણ ભાગ ભજવવાની વ્યક્તિઓની ક્ષમતાના વિકાસને સક્ષમ બનાવે છે.કલાત્મક વાણી અને અભિવ્યક્તિ સમાન કારણોસર મહત્વપૂર્ણ છે, વ્યક્તિગત મૌલિકતા અને સર્જનાત્મકતા બંનેને પ્રોત્સાહન આપવા માટે અને મુક્ત વિચારસરણી અને ગતિશીલ સમાજને આપણે ખૂબ મહત્વ આપીએ છીએ.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે અન્ય પ્રકારની વાણી અને અભિવ્યક્તિઓ છે જેના માટે સમાન દાવાઓ કરી શકાય છે.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના એક પાસા તરીકે, માહિતીના અધિકારના 'જાહેર હિત' તત્વમાં ઘણા ન્યાયશાસ્ત્રના પાયા છે.જાહેર કરવામાં જાહેર હિત એવી માહિતી સુધી વિસ્તરે છે જે રાજકીય ચર્ચા અને આર્થિક, સામાજિક અને રાજકીય જીવનની સંસ્થાને જાણ કરે છે.એવી માહિતીમાં પણ જાહેર રસ છે જે બૌદ્ધિક અથવા શૈક્ષણિક છે અને વ્યક્તિના વિકાસને આગળ વધારે છે.છેલ્લે, જાહેર હિત એવી માહિતીને પણ આવરી લેશે જે કલાત્મક સુસંગતતા ધરાવે છે અથવા વ્યક્તિને પ્રોત્સાહન આપે છે અને પોષણ આપે છે.

૧૦૪. બેરોનેસ હેલનો અભિપ્રાય સૂચવે છે કે ભાષણ 'જાહેર હિત' માં છે કે નહીં અને તે રક્ષણને પાત્ર છે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં હિતની પ્રાથમિકતા છે.જો કે,

આ અદાલતે આવા અભિગમ સામે સાવચેતી રાખવી જોઈએ.અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા વિચારોની વ્યાપક શ્રેણીનું રક્ષણ કરે છે, જેમાં 'અપરાધ, આઘાત અને ખલેલ' નો સમાવેશ થાય છે.જાહેર હિતમાં માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે નહીં તે નક્કી કરવામાં, તે અદાલતનું કામ નથી કે તે સમાજના ચુકાદામાં બેસે અને તે નક્કી કરે કે જો માહિતી જાહેર કરવામાં આવે તો સમાજ 'વધુ સારો' અથવા 'વધુ ખરાબ' હશે.ન્યાયમૂર્તિ તુગેન્ધતના પૂર્વનિર્ધારિત શબ્દોમાં:"આવી બાબતો પર વ્યક્તિગત મંતવ્યો વ્યક્ત કરવા ન્યાયાધીશ માટે નથી, તેમ છતાં તેમના જે પણ વ્યક્તિગત મંતવ્યો હોઈ શકે તે લાદવા માટે ઓછું છે." તે સારી રીતે સ્થાપિત છે કે 'જાહેર હિત' એ લોકોને રસપ્રદ લાગે તેટલું નથી.જો કે, જ્યાં જાહેર કરવા માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર ચર્ચા, બૌદ્ધિક અથવા શૈક્ષણિક માહિતી અથવા કલાત્મક માહિતીને પ્રોત્સાહન આપવા સહિત ઉપર ચર્ચા કરાયેલા વિવિધ ક્ષેત્રોમાં આવે છે, ત્યાં માહિતી જાહેર કરવાની તરફેણમાં 'જાહેર હિત' નો અર્થ ધરાવે છે.

૧૦૫. ઓસ્ટ્રેલિયન ફ્રીડમ ઓફ ઇન્ફર્મેશન એક્ટ ૧૯૮૨ ની કલમ ૧૧ બી સૂચક પરિબળોની સૂચિ પ્રદાન કરે છે જેનો ઉપયોગ અદાલતો દ્વારા જાહેર હિતમાં દસ્તાવેજ જાહેર કરવો જોઈએ કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે થઈ શકે છે.કલમ ૧૧ બી નીચે મુજબ છે:

—૧૧ B જાહેર હિતમાં મુક્તિ–પરિબળો

(૧) આ કલમ એ નક્કી કરવાના હેતુથી લાગુ પડે છે કે શું શરતી મુક્તિ ધરાવતા દસ્તાવેજની પહોંચ, સંતુલન પર, પેટા કલમ ૧૧ એ (૫) હેઠળ જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે કે કેમ.

(૨) આ કલમ પેટા કલમ ૧૧એ (૫) ને મર્યાદિત કરતી નથી.

પ્રવેશની તરફેણ કરતા પરિબળો.

(૩) જાહેર હિતમાં દસ્તાવેજ સુધી પહોંચવાની તરફેણ કરનારા પરિબળોમાં દસ્તાવેજ સુધી પહોંચવાથી નીચેનામાંથી કોઈ કામ થશે કે કેમ તેનો સમાવેશ થાય છે:

(ક) આ અધિનિયમના ઉદ્દેશોને પ્રોત્સાહન આપવું (કલમ ૩ અને ૩એમાં દર્શાવેલ તમામ બાબતો સહિત);

(બી) જાહેર મહત્વના મુદ્દા પર જાહેર ચર્ચાની જાણ કરવી;

(સી) જાહેર ખર્ચની અસરકારક દેખરેખને પ્રોત્સાહન આપવું;

(ડી) વ્યક્તિને તેની પોતાની વ્યક્તિગત માહિતી મેળવવાની મંજૂરી આપો.‖

ઓસ્ટ્રેલિયન કાનૂન નોંધે છે કે–જાહેર હિતને એવા પરિબળો અને સંજોગો તરીકે અર્થઘટન કરવું આવશ્યક છે જે કાયદાના ઉદ્દેશોને પ્રોત્સાહન આપે છે.આ ઉદ્દેશો ઉપરાંત, જાહેર હિતની તરફેણમાં નિર્ણાયક પરિબળો જાહેર ચર્ચાને પ્રોત્સાહન અને જાહેર ખર્ચને લગતી બાબતો છે.

૧૦૬. 'જાહેર હિત' શબ્દસમૂહના અર્થઘટનમાં અદાલતોએ કાયદાના ઉદ્દેશો પર ધ્યાન આપવું જોઈએ તે સમજ આપણા દેશમાં પણ અપનાવવામાં આવી છે.બિહાર જાહેર સેવા આયોગ વિરુદ્ધ સૈયદ હુસૈન અબ્બાસ પાર્ટ એચ. રિઝવીમાં, ન્યાયમૂર્તિ સ્વતંત્ર કુમારે આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા નીચેના અવલોકનો કર્યા હતા:

—૨૨.અભિવ્યક્તિ–જાહેર હિતને તેના સાચા અર્થમાં સમજવું પડશે જેથી કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓને સંપૂર્ણ અર્થ મળે. અભિવ્યક્તિ–જાહેર હિતને તેના તમામ અપવાદો સાથે તેના કડક અર્થમાં જોવું જોઈએ જેથી કાયદાની દ્રષ્ટિએ વૈધાનિક છૂટના અસ્વીકારને યોગ્ય ઠેરવી શકાય. તેની સામાન્ય બોલચાલમાં, અભિવ્યક્તિ–જાહેર હિત, જેમ કે–જાહેર હેતુ, કોઈ ચોક્કસ વ્યાખ્યા માટે સક્ષમ નથી.તેનો કોઈ કઠોર અર્થ નથી, તે સ્થિતિસ્થાપક છે અને તે જે કાયદામાં જોવા મળે છે તેમાંથી તેનો રંગ લે છે, જે ખ્યાલ સમય અને સમાજની સ્થિતિ અને તેની જરૂરિયાતો (બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ કામેશ્વર સિંહ [AIR ૧૯૫૨ SC ૨૫૨]) સાથે બદલાય છે.તેનો અર્થ એ પણ છે કે લોકોનું સામાન્ય કલ્યાણ જે માન્યતા અને રક્ષણની બાંયધરી આપે છે; એવું કંઈક જેમાં સમગ્ર જનતાનો હિસ્સો છે [બ્લેક લૉ ડિક્શનરી (૮મી આવૃત્તિ)].‖ (ભાર આપવામાં આવે છે).

અદાલતે નોંધ્યું હતું કે 'જાહેર હિત' શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ કાયદાના સંદર્ભમાં

કરવામાં આવ્યો છે તે સંદર્ભમાં તેને સમજવો આવશ્યક છે.વર્તમાન કેસમાં 'જાહેર હિત' શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ આર. ટી. આઈ. કાયદાના ઉદ્દેશ અને હેતુના પ્રકાશમાં સમજવો આવશ્યક છે. બિહાર જાહેર સેવા આયોગની અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે કલમ ૮ની કલમ (૧) હેઠળ જાહેરાતમાંથી કેટલીક છૂટોનું અસ્તિત્વ 'જાહેર હિત' શબ્દસમૂહના સંકુચિત વાંચન તરફ દોરી જશે.આ યોગ્ય અભિગમ નથી.આ ચુકાદામાં અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, આર. ટી. આઈ. કાયદાનો વ્યાપક સિદ્ધાંત બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ માહિતીના અધિકારને આગળ વધારવા માટે જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા રાખવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાતને અમલમાં મૂકવાનો છે.માત્ર એટલા માટે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓમાં માહિતી જાહેર કરવા પર અમુક પ્રતિબંધો છે, તે નિષ્કર્ષ તરફ દોરી ન શકે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ "જાહેર હિત" શબ્દસમૂહને સંકુચિત રીતે સમજવો જોઈએ.તેના બદલે, કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) ની યોજના હેઠળ, "જાહેર હિત" એ માહિતી જાહેર કરવાની તરફેણ કરતા પરિબળોનું માપ છે, જે પછીથી ગોપનીયતાના પરિબળો સામે તોલવામાં આવે છે જે જાહેર ન કરવાની તરફેણમાં વજન ધરાવે છે.સંતુલન પરીક્ષણનું અસ્તિત્વ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેરાત પર પ્રતિબંધ ઊભો કરે છે પરંતુ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતામાંથી ઉદ્ભવતા જાહેર હિતને સ્વતંત્ર રીતે આપવામાં આવેલા વ્યાપક અર્થને અસર કરતું નથી.

૧૦૭. કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) માં માહિતી અધિકારીને

ગોપનીયતાને નુકસાન પહોંચાડવા સામે જાહેર હિતનું મૂલ્યાંકન કરવાની જરૂર છે.જુદા જુદા સંજોગોમાં જુદા જુદા દસ્તાવેજોની જાહેરાતથી જાહેરાતની તરફેણમાં અનન્ય–જાહેર હિતના પરિબળો પેદા થશે.જો કે, 'જાહેર હિત' શબ્દસમૂહને કેવી રીતે સમજવો તે અંગે કેટલાક વ્યાપક સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કરી શકાય છે.જ્યાં પરિબળો આ અર્થઘટનમાં આવે છે–જાહેર હિતનું આ રીતે અર્થઘટન કરવામાં આવે છે, તે એવા પરિબળો છે જે જાહેરાતની તરફેણમાં વજન ધરાવે છે.સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ છેઃ

((i) જાહેર હિત એ માહિતી સુધી મર્યાદિત નથી જે ચૂંટાયેલા અધિકારીઓની લોકશાહી જવાબદારીને સીધી પ્રોત્સાહન આપે છે.

((૨) જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી રાજકીય ચર્ચાને સૂચિત કરે છે, શૈક્ષણિક અથવા બૌદ્ધિક હોય અથવા કલાત્મક હેતુઓ માટે હોય તેવી માહિતી જાહેર કરવામાં જાહેર હિત હોય છે.

(૩) જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી રાજકીય, આર્થિક અથવા સામાજિક મુદ્દાઓ પર જાહેર ચર્ચાને પ્રોત્સાહન આપશે, ત્યાં જાહેર કરવામાં જાહેર હિત અસ્તિત્વમાં છે;

((૪) ન્યાયાધીશો અને માહિતી અધિકારીઓએ આ અંગે કોઈ મહત્વનો ચુકાદો ન આપવો જોઈએ કે શું તે ભાષણ સામાજિક હિતની તેમની પોતાની વિભાવનાને આગળ વધારે છે કે જાહેર હિતની કસોટીને સંતોષવા માટે તેના માટે હિત છે.

(૫) એક સૂચક યાદી તરીકે, અધિકારીઓની જવાબદારી, જાહેર ખર્ચ, જાહેર ફરજોની કામગીરી, ફરિયાદોનું સંચાલન, જાહેર અધિકારી દ્વારા કોઈ પણ ખોટું કામનું અસ્તિત્વ, જાહેર વહીવટમાં બિનકાર્યક્ષમતા અને જાહેર વહીવટમાં અન્યાયીતા સંબંધિત માહિતી જાહેર હિતનું મૂલ્ય ધરાવે છે, તેમની સાપેક્ષ શક્તિ કેસ–દર–કેસ આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે.

(vi) જ્યાં માહિતી જાહેર કરવાથી આર. ટી. આઈ. કાયદાના ઉદ્દેશો અને ઉદ્દેશોને પ્રોત્સાહન મળશે, ત્યાં આવી માહિતી જાહેર કરવામાં જાહેર હિત અસ્તિત્વમાં છે; અને

(vii) આર. ટી. આઈ. અધિનિયમનો ઉદ્દેશ અને હેતુ બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ માહિતીની પહોંચ પૂરી પાડવાની રાજ્ય પરની સકારાત્મક જવાબદારીની પરિપૂર્ણતા છે અને માહિતી જાહેર કરવા પરના પ્રતિબંધોનું અસ્તિત્વ આ અધિનિયમ હેઠળ 'જાહેર હિત' ના અર્થને પ્રતિબંધિત કરતું નથી.

ગોપનીયતા હિતો સાથે જાહેરાતમાં હિતોને સંતુલિત કરવી

૧૦૮. અમે વ્યક્તિગત માહિતી અને જાહેર હિતની મૂળ સામગ્રીને કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ નિર્ણય પર પહોંચતી વખતે માહિતી અધિકારી દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાના વિશિષ્ટ પરિબળો તરીકે રજૂ કરી છે.વર્તમાન કેસમાં,

પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી–જાહેર હિત અને–વ્યક્તિગત માહિતી–બંને બાબતોને ધ્યાનમાં લે છે.કલમ (જે) ના લખાણમાં માહિતી અધિકારીને એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે શું–વ્યાપક જાહેર હિત માંગવામાં આવેલી વ્યક્તિગત માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવે છે કે નહીં.માહિતી અધિકારીએ જાહેરાત અથવા જાહેરાત ન કરવાની તરફેણમાં નિર્ણય લેવામાં સંતુલન અથવા હિતોનું વજન કરવું આવશ્યક છે.માહિતી અધિકારી એ વાતથી વાકેફ હોવા જોઈએ કે કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ કોઈપણ નિર્ણય માહિતીના અધિકાર અને ગોપનીયતાના અધિકારને બંધારણીય અધિકારો તરીકે સૂચિત કરે છે.કારણ કાયદાનું કેન્દ્ર બને છે અને માહિતી અધિકારીના નિર્ણયમાં બે હિતોને સંતુલિત કરવા માટે ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલા પરિબળો અને તારણો માટે નક્કર અને સ્પષ્ટ કારણો પૂરા પાડવા જોઈએ.ત્રીજા રેફરલ પ્રશ્નનો સંપૂર્ણ રીતે જવાબ આપતા, આ અદાલત જાહેરાતમાં હિતોનું સંતુલન જાળવવા માટે માહિતી અધિકારી દ્વારા લાગુ કરવામાં આવતા વિશ્લેષણાત્મક અભિગમને નિર્ધારિત કરવામાં નિષ્ફળ રહેશે.ન્યાયમૂર્તિ એસ. સી. અગ્રવાલે એસ. એન. મુખર્જી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૧૦૩ કેસમાં આ અદાલતની બંધારણીય બેન્ચ વતી બોલતા નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

—૯.કુદરતી ન્યાયના નિયમો અંતર્ગતનો ઉદ્દેશ–ન્યાયની કસુવાવડને અટકાવવાનો છે અને કાર્યવાહીમાં વાજબી રમતને સુરક્ષિત કરવાનો છે.અગાઉ સૂચવ્યા મુજબ અર્ધ–ન્યાયિક કાર્યોનો ઉપયોગ કરતી વહીવટી સત્તા દ્વારા તેના

નિર્ણયના કારણોને નોંધવાની જરૂરિયાત મનસ્વીપણાની શક્યતાઓને બાકાત રાખીને અને નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં અમુક અંશે નિષ્પક્ષતાની ખાતરી કરીને આ હેતુ હાંસલ કરે છે.કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોની વિસ્તરી રહેલી ક્ષિતિજને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે, કારણ નોંધવાની જરૂરિયાતને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોમાંથી એક તરીકે ગણી શકાય જે વહીવટી સત્તાવાળાઓ દ્વારા સત્તાના ઉપયોગને સંચાલિત કરે છે.કુદરતી ન્યાયના નિયમો મૂર્ત નિયમો નથી. (ભાર આપવામાં આવે છે).

કારણો નોંધવાની જરૂરિયાત એ કુદરતી ન્યાયનો સિદ્ધાંત છે અને ન્યાયિક અને અર્ધ–ન્યાયિક સંસ્થાઓ દ્વારા સત્તાના મનસ્વી ઉપયોગ સામે તપાસ છે.આપેલ કેસમાં કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ નિર્ણય લેવામાં, જો કોઈ માહિતી અધિકારીએ માત્ર એ નોંધવું હોય કે ગોપનીયતા હિત જાહેર હિત કરતાં વધારે છે, તો તે સંતોષકારક રહેશે નહીં.કંઈક વધુ જરૂરી છે.બે હિતોને ધ્યાનમાં લેવા માટે વિશ્લેષણાત્મક માળખું પૂરું પાડીને અને માહિતી અધિકારીને આ માળખામાં વિગતવાર કારણો નોંધવાની જરૂર પડે છે, માહિતી અધિકારીની મનસ્વી કવાયત અથવા વિવેકબુદ્ધિ સામે રક્ષણ આપવામાં આવે છે.

૧૦૯. લોર્ડ ડેનિંગના પૂર્વનિર્ધારિત શબ્દોમાં:

—...દરેક વ્યક્તિએ પોતાના વ્યક્તિત્વને સંપૂર્ણ રીતે વિકસાવવા માટે સ્વતંત્ર

હોવું જોઈએઃઅને એકમાત્ર ફરજો કે જેણે આ સ્વતંત્રતાને પ્રતિબંધિત કરવી જોઈએ તે તે છે જે દરેકને તે જ કરવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે જરૂરી છે."૧૦૪ ન તો માહિતીનો અધિકાર કે ન તો ગોપનીયતાનો અધિકાર એ આર. ટી. આઈ. કાયદાના માળખા હેઠળ સંપૂર્ણ અધિકારો છે. જ્યાં માહિતીની વિનંતી કરતી વખતે માહિતી અરજદારનો માહિતીનો અધિકાર તે વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકારને સ્પર્શે છે જેની માહિતી માંગવામાં આવે છે, ત્યારે આર. ટી. આઈ. કાયદો માહિતી અધિકારીને બે હિતોને તોલવા અને તે નક્કી કરવા માટે કહે છે કે કઈ વધુ મજબૂત છે.થલાપ્પલમ સર્વિસ કોપમાં.બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય ૧૦૫ ન્યાયમૂર્તિ કે. એસ. પી. રાધાકૃષ્ણને આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા નોંધ્યું:

—૬૧.માહિતીનો અધિકાર અને ગોપનીયતાનો અધિકાર, તેથી, સંપૂર્ણ અધિકારો નથી, બંને અધિકારો, જેમાંથી એક ભારતના બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ આવે છે અને અન્ય ભારતના બંધારણની કલમ ૨૧ હેઠળ આવે છે, દેખીતી રીતે વ્યાપક જાહેર હિતમાં નિયમન, પ્રતિબંધિત અને ઘટાડી શકાય છે.સંપૂર્ણ અથવા અનિયંત્રિત વ્યક્તિગત અધિકારો કોઈ પણ આધુનિક રાજ્યમાં અસ્તિત્વમાં નથી અને ન હોઈ શકે.નાગરિકોના માહિતી મેળવવાના અધિકારને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ દ્વારા વૈધાનિક રીતે માન્યતા આપવામાં આવી છે, પરંતુ તે જ સમયે કાયદામાં મર્યાદાઓ પણ આપવામાં આવી છે, જે પ્રસ્તાવના અને કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે.નાગરિકો, તે

ઘટનામાં, હંમેશા ગોપનીયતાના અધિકારનો દાવો કરી શકે છે, નાગરિકના માહિતી મેળવવાના અધિકારનું સન્માન થવું જોઈએ, તેમજ નાગરિકના ગોપનીયતાના અધિકારનું પણ સન્માન થવું જોઈએ.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૧૦. કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ નિર્ણય લેવા માટે માહિતી અધિકારી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલો ચોક્કસ અભિગમ નક્કી કરવા માટે કેમ્પબેલ વિ એમજીએમ લિમિટેડ ૧૦૬ ના નિર્ણય તરફ ધ્યાન આપવું યોગ્ય છે, જેના તથ્યોની ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે.તે કિસ્સામાં, હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સને યુરોપિયન કન્વેન્શન ઓફ હ્યુમન રાઈટ્સ ૧૦૭ની કલમ ૮ હેઠળ અને પ્રતિવાદીના ઈસીએચઆરની કલમ ૧૦ હેઠળ માહિતી પ્રકાશિત કરવાના અધિકાર હેઠળ દાવેદારના ગોપનીયતા અધિકારોને સંતુલિત કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, જેમાં 'નાર્કોટિક્સ અનામિક' બેઠકમાંથી બહાર નીકળતા ફોટોગ્રાફ લેવામાં આવ્યા હતા, જે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાની જોગવાઈ કરે છે.દસ્તાવેજોની જાહેરાતના સંદર્ભમાં કેસ ન હોવા છતાં, હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ ગોપનીયતા અને વાણી સ્વાતંત્ર્યના હિતોને સંતુલિત કરવા વિશે ઘણા નોંધપાત્ર અવલોકનો કરે છે.લોર્ડ નિકોલ્સે અવલોકન કર્યું:

—૨૦.મારે આને એક મુદ્દા પર થોડું આગળ લઈ જવું જોઈએ.કલમ ૮ (૧) ખાનગી અને પારિવારિક જીવનનું સન્માન કરવાની જરૂરિયાતને માન્યતા આપે

છે.કલમ ૮ (૨) એવા પ્રસંગોને માન્યતા આપે છે જ્યારે ખાનગી અને પારિવારિક જીવનમાં ઘૂસણખોરીને વાજબી ઠેરવી શકાય છે.આમાંની એક એવી જગ્યા છે જ્યાં અન્યના અધિકારો અને સ્વતંત્રતાઓના રક્ષણ માટે ઘૂસણખોરી જરૂરી છે.કલમ ૧૦ (૧) અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મહત્વને માન્યતા આપે છે.પરંતુ કલમ ૧૦ (૨), કલમ ૮ (૨) ની જેમ, એવા પ્રસંગોને માન્યતા આપે છે જ્યારે અન્યના અધિકારોનું રક્ષણ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા માટે રસ્તો છોડવાનું જરૂરી બનાવી શકે છે.જ્યારે આ બંને લેખો રોકાયેલા હોય ત્યારે પ્રમાણસરતાનો મુશ્કેલ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકે છે.આ પ્રશ્ન એ પ્રારંભિક પ્રશ્નથી અલગ છે કે શું પ્રકાશિત માહિતી ફરિયાદીના ખાનગી અથવા પારિવારિક જીવનના ક્ષેત્રમાં રહીને લેખ ૮ સાથે સંકળાયેલી છે કે કેમ.‖ (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

મહત્વનો પહેલો પ્રશ્ન એ છે કે જેની માહિતી માંગવામાં આવી છે તે વ્યક્તિની ગોપનીયતાનો અધિકાર રોકાયેલો છે કે કેમ.આ અભિગમ પછીથી એચઆરએચ પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ વિરુદ્ધ એસોસિએટેડ ન્યૂઝપેપર્સ લિમિટેડ ૧૦૮ માં અપીલ કોર્ટ દ્વારા લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો.કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) નું લખાણ પણ આ મર્યાદાને સ્પષ્ટ કરે છે.કલમ (જે) ને પ્રથમ વખત કાર્યરત કરવા માટે, માંગવામાં આવેલી માહિતી–વ્યક્તિગત માહિતી હોવી આવશ્યક છે.વાણી સ્વાતંત્ર્યના હિત સાથે ગોપનીયતાના હિતને કેવી રીતે સંતુલિત કરવું જોઈએ તે પ્રશ્નની આ સ્વતંત્ર તપાસ છે.

૧૧૧. જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી "વ્યક્તિગત માહિતી" હોય ત્યાં અદાલતે આગળ જાહેરાત અથવા પ્રસારમાં હિતને દાવ પર રહેલા ગોપનીયતા હિત સાથે સંતુલિત કરવું જોઈએ.બેરોનેસ હેલે કેમ્પબેલમાં તેમના અભિપ્રાયમાં જણાવ્યું હતું કેઃ

“૧૩૭. એ વાત પર ભાર મૂકવો જોઈએ કે 'ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા' એ એક થ્રેશોલ્ડ ટેસ્ટ છે જે સંતુલનની કવાયતને અમલમાં લાવે છે.આ વાર્તાનો અંત નથી.એકવાર માહિતીને આ રીતે 'ખાનગી' તરીકે ઓળખવામાં આવે, પછી અદાલતે તેને પ્રકાશિત કરવામાં પ્રાપ્તકર્તાના પ્રતિકૂળ હિત સામે માહિતીને ખાનગી રાખવામાં દાવેદારના હિતને સંતુલિત કરવું જોઈએ.ઘણી વાર, એવી અપેક્ષા રાખી શકાય છે કે પ્રાપ્તકર્તાના પ્રતિકારક અધિકારો પ્રચલિત થશે....

૧૪૦. પ્રમાણસરતા પરીક્ષણનો ઉપયોગ વધુ સીધો હોય છે જ્યારે માત્ર એક જ કન્વેન્શન અધિકાર અમલમાં હોય છેઃપછી પ્રશ્ન એ છે કે શું દાવો કરાયેલ ખાનગી અધિકાર મૂળભૂત અધિકારમાં દખલગીરીની માત્રા માટે પૂરતું સમર્થન આપે છે.જ્યારે બે કન્વેન્શન અધિકારો અમલમાં હોય ત્યારે તે ઘણું ઓછું સીધું હોય છે, અને એક સાથે દખલ કરવાની પ્રમાણસરતા બીજાને પ્રતિબંધિત કરવાની પ્રમાણસરતા સામે સંતુલિત હોવી જોઈએ.દરેક મૂળભૂત અધિકાર હોવાથી, દેખીતી રીતે તેનું રક્ષણ કરવા માટે એક સામાજિક જરૂરિયાત છે.

૧૪૧. બંને પક્ષોએ કલમ [૨૦૦૩] ૩ ડબલ્યુ. એલ. આર. ૧૪૨૫, <આઈ. ડી. ૧>, પેરા ૫૪ થી ૬૦ માં અપીલ અદાલતના મૂળભૂત અભિગમને સ્વીકાર્યો હતો.આમાં પહેલા વ્યક્તિગત કેસમાં દાવો કરવામાં આવતા વાસ્તવિક અધિકારોના તુલનાત્મક મહત્વ પર ધ્યાન આપવું; પછી તે દરેક અધિકારોમાં દખલ અથવા પ્રતિબંધિત કરવાના સમર્થન પર ધ્યાન આપવું; અને દરેક માટે પ્રમાણસરતા પરીક્ષણ લાગુ કરવું સામેલ છે.આ કેસમાં પક્ષકારો ટ્રાયલ જજ અથવા અપીલ અદાલતે આ કર્યું હતું કે કેમ તે અંગે અલગ અલગ હતા, અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે અપીલ અદાલતે કલમ ૧૦ અધિકાર માટે પ્રાધાન્યતા ધારણ કરી હતી જ્યારે પ્રતિવાદીએ દલીલ કરી હતી કે ટ્રાયલ ન્યાયાધીશે કલમ ૮ અધિકાર માટે પ્રાધાન્યતા ધારણ કરી હતી.
(ભાર પુર્વક)

૧૧૨. એકવાર માંગવામાં આવેલી માહિતીને વ્યક્તિગત માહિતી તરીકે ઓળખવામાં આવે તે પછી માહિતી અધિકારીએ વ્યક્તિગત કેસમાં દાવો કરવામાં આવતા વાસ્તવિક અધિકારોને ઓળખવા જોઈએ.'જાહેર હિત' અને 'ગોપનીયતા' ની મૂળ સામગ્રીને નિર્ધારિત કરવામાં આ વિભાવનાઓના વિવિધ પાસાઓ નક્કી કરવામાં આવ્યા છે.કોઈ પણ સંજોગોમાં, માહિતી અધિકારીએ 'જાહેર હિત' ની જાહેરાતની તરફેણમાં ચોક્કસ હિતો અને 'ગોપનીયતા' અને બિન–જાહેરાતની તરફેણમાં વજન ધરાવતા હિતોને ઓળખવા જોઈએ.ત્યારબાદ માહિતી અધિકારીએ દરેક અધિકારને પ્રતિબંધિત કરવાના સમર્થનની તપાસ

કરવી જોઈએ અને શું તે સામાન્ય રીતે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની યોજના હેઠળ અને કાયદામાં માન્ય છે કે કેમ તેની તપાસ કરવી જોઈએ.ગોપનીયતા સરળીકરણનો આધાર આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ અથવા બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ માહિતીના અધિકારને પ્રતિબંધિત કરવાનો આધાર નથી.છેલ્લે, માહિતી અધિકારીએ પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરવો જ જોઈએ.બેરોનેસ હેલ દ્વારા અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તેમ, ગોપનીયતાનો અધિકાર અને માહિતીનો અધિકાર બંને કાયદેસર હેતુઓ છે.પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવામાં, માહિતી અધિકારીએ એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે અધિકારનું સંક્ષિપ્તકરણ પ્રતિકૂળ અધિકારને લાગુ કરીને પ્રાપ્ત કરવા માટેના કાયદેસરના ઉદ્દેશ્ય સાથે અસંગત ન હોય.

૧૧૩. જ્યાં એક માહિતી અરજદારે જાહેર કર્મચારી દ્વારા કેટલી રજાઓ લેવામાં આવી હતી અને આવી રજા માટેના કારણો જાહેર કરવાની માંગ કરી હતી તેનું ઉદાહરણ લો.જાહેર કર્મચારીઓની જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂરિયાત જાહેર હિતમાં છે.રજા માટેના કારણોમાં જાહેર કર્મચારીના સંદર્ભમાં તબીબી માહિતીનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે, જે જાહેર ન કરવાની તરફેણમાં સ્પષ્ટ ગોપનીયતા હિતનું સર્જન કરે છે.તે કહેવું અપૂરતું છે કે તબીબી રેકોર્ડમાં ગોપનીયતાનો રસ અત્યંત ઊંચો છે અને તેથી પરિણામ સંપૂર્ણ બિન–જાહેરાત હોવું જોઈએ.પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંત માટે જરૂરી બની શકે છે કે રજાઓની સંખ્યા અને કારણો જાહેર કરવામાં આવે અને રજા માટેના તબીબી કારણોને

અવગણવામાં આવે.આ સુનિશ્ચિત કરશે કે જવાબદારીમાં રસ માત્ર જાહેર કર્મચારીની ગોપનીયતાના કાયદેસર ઉદ્દેશ્યની સુરક્ષા માટે જરૂરી હદ સુધી સંક્ષિપ્ત કરવામાં આવે.

૧૧૪. બે હિતોને સંતુલિત કરવા માટે માહિતી અધિકારીઓ દ્વારા લાગુ કરવામાં આવતી વિશ્લેષણાત્મક કસોટી તરફ વળ્યા પછી, આવા સંતુલનમાં ધ્યાનમાં ન લેવા જોઈએ તેવા કેટલાક પરિબળો નક્કી કરવા પણ યોગ્ય છે.ઓસ્ટ્રેલિયન ફ્રીડમ ઓફ ઇન્ફર્મેશન એક્ટ ૧૯૮૨ ની કલમ ૧૧ બી અમુક 'અપ્રસ્તુત પરિબળો' મૂકે છે જેને માહિતી જાહેર કરવી કે નહીં તે નક્કી કરવામાં ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ નહીં.કલમ ૧૧ બી નીચે મુજબ છેઃ

"...અપ્રસ્તુત પરિબળો (૪) દસ્તાવેજની પહોંચ, સંતુલન પર, જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં નીચેના પરિબળોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ નહીંઃ

(અ) દસ્તાવેજની પહોંચથી કોમનવેલ્થ સરકારને શરમ આવી શકે છે અથવા કોમનવેલ્થ સરકારમાં વિશ્વાસ ઘટી શકે છે;

(બી) દસ્તાવેજની પહોંચ કોઈપણ વ્યક્તિને દસ્તાવેજનું ખોટું અર્થઘટન અથવા ગેરસમજણમાં પરિણમી શકે છે;

(સી) દસ્તાવેજનો લેખક તે એજન્સીમાં ઉચ્ચ વરિષ્ઠતાનો હતો (અથવા છે) જેમાં દસ્તાવેજ મેળવવા માટેની વિનંતી કરવામાં આવી હતી;

(ડી) દસ્તાવેજની પહોંચ મૂંઝવણ અથવા બિનજરૂરી ચર્ચામાં પરિણમી શકે છે."

ઉપર દર્શાવેલ પરિબળો માહિતીના અધિકાર પર સુસંગત અથવા સ્વીકાર્ય પ્રતિબંધો નથી અને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી જાહેર કરવી કે નહીં તે નક્કી કરવામાં ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ નહીં. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ની કલમ (૨) પૂરી પાડે છે કે માહિતી અરજદારે માહિતી શા માટે માંગવામાં આવી છે તેનું કોઈ કારણ આપવાની જરૂર નથી.માહિતી જાહેર ક્ષેત્રમાં મૂંઝવણ, શરમિંદગી અથવા બિનજરૂરી ચર્ચા તરફ દોરી જશે તે આધાર પર માહિતી જાહેર કરવાનો ઇનકાર કરવો માહિતી અધિકારી માટે ખુલ્લો રહેશે નહીં.જે આધારો પર માહિતીને જાહેર કરવાની સામાન્ય જવાબદારીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી શકે છે તેની ગણતરી કરીને, કલમ ૮ ની કલમ (૧) એ ધારણાને નકારી કાઢે છે કે માહિતીને ગુપ્તતાના એકમાત્ર આધાર પર અટકાવી શકાય છે.

હું નિષ્કર્ષ

૧૧૫. પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી (૧) સુપ્રીમ કોર્ટમાં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બઢતી સંબંધિત પત્રવ્યવહાર અને ફાઇલ નોંધો, (૨) ૧૯૯૭ના ઠરાવ અનુસાર ન્યાયાધીશો દ્વારા કરવામાં આવેલી સંપત્તિઓની જાહેરાત સંબંધિત માહિતી, અને (૩) અખબારના અહેવાલમાં નામ આપવામાં આવેલા

વકીલ અને ન્યાયાધીશ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી શિસ્ત કાર્યવાહીની ઓળખ અને પ્રકૃતિ સાથે સંબંધિત છે.ત્રીજા રેફરલ પ્રશ્ન માટે આ અદાલતને એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે માંગવામાં આવેલી માહિતીની જાહેરાત કલમ ૮ ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ મુક્તિ છે કે કેમ.માંગવામાં આવેલી માહિતીને કલમ (જે) હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે, (i) માંગવામાં આવેલી માહિતી વ્યક્તિગત માહિતી છે કે નહીં તે નક્કી કરવું અને ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે સંકળાયેલી છે કે નહીં તે નક્કી કરવું જરૂરી છે, (ii) વર્તમાન કેસની હકીકતોમાં, જાહેર હિતના ચોક્કસ વડાઓ અને દાવો કરવામાં આવેલા ચોક્કસ ગોપનીયતા હિતોને ઓળખવા, (iii) આવા હિતોને પ્રતિબંધિત કરવા માટેના સમર્થન નક્કી કરે છે અને (iv) વિરોધી અધિકારના કાયદેસર હેતુને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ પણ અધિકાર જરૂરી કરતાં વધુ સંક્ષિપ્ત નથી તેની ખાતરી કરવા માટે પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને લાગુ કરે છે.જ્યાં માંગવામાં આવેલી માહિતી 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' હોય ત્યાં આરટીઆઇની કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.વર્તમાન ચુકાદામાં 'વ્યક્તિગત માહિતી' અને 'જાહેર હિત' શબ્દોની મૂળ સામગ્રી પણ દર્શાવવામાં આવી છે.

જે દિશાઓ

૧૧૬. સિવિલ અપીલ નંબર ૨૬૮૩માં માંગવામાં આવેલી માહિતી, જેના સંબંધમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશોએ તેમની સંપત્તિ જાહેર કરી છે, તે ન્યાયાધીશોની વ્યક્તિગત માહિતી નથી અને ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે

સંકળાયેલી નથી.

અસ્કયામતોની જાહેરાતની સામગ્રી વ્યક્તિગત માહિતીના અર્થમાં આવશે અને કલમ ૮ની કલમ (૧) ની કલમ (જે) હેઠળ નિર્ધારિત પરીક્ષણ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયા સાથે લાગુ થશે. ઉપરોક્ત અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને, ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૨૬૮૩ રદ કરવામાં આવે છે અને ૨૦૦૯ના એલ. પી. એ. નંબર ૫૦૧માં ૧૨ જાન્યુઆરી ૨૦૧૦ના દિલ્હી હાઈકોર્ટના ચુકાદાને સમર્થન આપવામાં આવે છે.

૧૧૭. ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪ અને ૧૦૪૫ને સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં તપાસ કરવા અને વર્તમાન ચુકાદામાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોને લાગુ કર્યા પછી નિર્ણય પર પહોંચવા માટે મોકલવામાં આવી છે.આ અપીલમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી 'તૃતીય પક્ષની માહિતી' ના અર્થમાં આવે છે અને નિર્ણય પર પહોંચવામાં કલમ ૧૧ હેઠળની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.

ભાઈ જસ્ટિસ સંજીવ ખન્નાએ અવલોકન કર્યું છે કેઃ

—ન્યાયિક નિમણૂકોમાં પારદર્શિતા અને ખુલ્લાપણું અને ચર્ચાવિચારણાની ગોપનીયતા સૌથી નાજુક અને જટિલ ક્ષેત્રોમાંનું એક છે.સ્પષ્ટપણે, સ્થિતિ

પ્રગતિશીલ તેમજ વિકસતી છે કારણ કે પસંદગી અને નિમણૂક પ્રક્રિયાને વધુ પારદર્શક અને ખુલ્લી બનાવવા માટે પગલાં લેવામાં આવ્યા છે.નોંધપાત્ર રીતે, નામોની જાહેરાત અને જેમને મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી તેમના કારણો અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવ્યા બાદ તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે.આ પદ ભૂતકાળના અનુભવો અને ભવિષ્યની આકાંક્ષાઓને ધ્યાનમાં રાખીને નવા માર્ગો બનાવવાનું ચાલુ રાખશે હું આ વિષય પર મારા પોતાના કેટલાક વિચારો ઉમેરવા માંગુ છું.કોલેજિયમનો જન્મ ન્યાયિક અર્થઘટનથી થયો છે.નોંધપાત્ર રીતે, કોલેજિયમ તેના પોતાના જન્મનો ભોગ બને છે–પીડા.ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશોની પસંદગી અને નિમણૂકને સંચાલિત કરતા માપદંડ અને વ્યક્તિગત કેસોમાં તે માપદંડોને લાગુ કરવા બંનેને લગતી માહિતીની ગેરહાજરીમાં, નાગરિકોએ માહિતીના બંધારણીય અધિકારનો ઉપયોગ કર્યો છે, જેને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ દ્વારા સુવિધા આપવામાં આવી છે.

જો અધિકારની સામગ્રી અને કાયદાના અમલીકરણને ન્યાયતંત્રમાં તેમની અરજીમાં અર્થપૂર્ણ પરિમાણ હોવું જોઈએ–જેમ તે આવશ્યક છે, તો ચોક્કસ પગલાં જરૂરી છે.તેમાંથી સૌથી અગ્રણી એ છે કે ઉચ્ચ ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશોની પસંદગી અને નિમણૂક માટેનો આધાર વ્યાખ્યાયિત થવો જોઈએ અને તેને જાહેર ક્ષેત્રમાં મૂકવો જોઈએ.આ એવી પ્રક્રિયા છે જે નિમણૂકો કરવામાં અનુસરવામાં આવે છે પણ ન્યાયિક નિમણૂકો કરતી વખતે અપનાવવામાં આવતા મૂળ ધોરણોની દ્રષ્ટિએ પણ અનુસરવામાં આવે છે.ઉચ્ચ ન્યાયિક

અધિકારી માટે ઉમેદવારોની પસંદગી અને ન્યાયિક નિમણૂકો કરવામાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા ધોરણો વિશે જાણવામાં જાહેર હિતનું એક મહત્વપૂર્ણ તત્વ છે તે હકીકતને નકારી શકાય નહીં.

જ્ઞાન એ એક શક્તિશાળી સાધન છે જે અરજીમાં સુસંગતતા સુનિશ્ચિત કરે છે અને ન્યાયિક નિમણૂંકોની પ્રક્રિયાની પવિત્રતા માટે જરૂરી વિશ્વાસ પેદા કરે છે.આ અનિવાર્યપણે એટલા માટે છે કારણ કે કોલેજિયમ પ્રણાલી એવું માને છે કે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક માટેની દરખાસ્તો ન્યાયાધીશો દ્વારા જ શરૂ કરવામાં આવે છે.

ન્યાયિક નિમણૂંકોના સંદર્ભમાં આવશ્યક નોંધપાત્ર ધોરણોમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છેઃ

(i) બારના સભ્યની કામગીરીનું મૂલ્યાંકન ઉચ્ચ ન્યાયિક હોદ્દાના હેતુ માટે કયા આધારે કરવામાં આવે છે;

((૨) બારનો સભ્ય જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે લાગુ કરવામાં આવતા માપદંડઃ

એ) અભ્યાસની માત્રા અને પ્રકૃતિમાં પ્રતિબિંબિત અનુભવ;

બી) મુકદ્દમાની વિકસતી પ્રકૃતિ અને દરેક અદાલતની જરૂરિયાતો માટે સક્ષ હોય તેવા ક્ષેત્રોમાં ડોમેન વિશેષતા;

સી) આવકની જરૂરિયાતો, જો કોઈ હોય તો, પ્રથાની પ્રકૃતિ અને સંબંધિત અદાલત અથવા પ્રદેશમાં પ્રવર્તમાન સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને;

ડી) લેખિત કાર્ય, સંશોધન અને શૈક્ષણિક લાયકાતની દ્રષ્ટિએ કાયદાના વિકાસ માટે વિચારણા હેઠળના ઉમેદવાર દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી પ્રતિબદ્ધતા; અને

ઇ) ઉમેદવારનો સામાજિક અભિગમ, જે પ્રો બોનો અથવા કાનૂની સહાય કાર્યની હદની દ્રષ્ટિએ વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે;

(૩) એક સર્વસમાવેશક સંસ્થા તરીકે ન્યાયતંત્રની ભૂમિકા અને લિંગ, લઘુમતીઓ અને હાંસિયામાં ધકેલાઈ ગયેલા લોકોનું પ્રતિનિધિત્વ, અભિગમ અને અન્ય સંબંધિત પરિબળોની દ્રષ્ટિએ તેની વિવિધતાને પ્રોત્સાહન આપવાની જરૂરિયાત.

વર્તમાન ચુકાદો ન્યાયિક નિમણૂકો માટેના ધોરણો શું હોવા જોઈએ તે નિર્ધારિત કરવાનો પ્રયાસ કરતું નથી.જો કે, જે બાબત પર ભાર મૂકવાની જરૂર છે તે એ છે કે જે મૂળ ધોરણો ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે છે તે ઘડવા જોઈએ અને જાહેર ક્ષેત્રમાં એક પગલા તરીકે મૂકવા જોઈએ જે નિમણૂકની પ્રક્રિયામાં વિશ્વાસને પ્રોત્સાહન આપશે.જે ધોરણો ઘડવામાં આવ્યા છે અને લાગુ કરવામાં આવ્યા છે તેનો યોગ્ય પ્રચાર કરવાથી પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન મળશે અને ન્યાયતંત્ર અને સરકારની અંદર તમામ સ્તરે નિર્ણય લેવામાં જવાબદારીને પ્રોત્સાહન મળશે.આ ધોરણો ઉચ્ચ ન્યાયિક હોદ્દા માટે જિલ્લા ન્યાયતંત્રના ન્યાયાધીશોનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે અનુસરવામાં આવતા માપદંડોને પણ સ્પષ્ટ કરી શકે છે.જે આધાર પર ન્યાયિક અનુભવ ધરાવતા લોકોનું મૂલ્યાંકન ઉચ્ચ ન્યાયિક હોદ્દા પર બઢતી માટે કરવામાં આવે છે, ખાસ કરીને યોગ્યતા, પ્રામાણિકતા અને ન્યાયિક કામગીરીને ધ્યાનમાં

રાખીને, તે જાહેર કરવામાં મહત્વપૂર્ણ જાહેર હિત છે.ન્યાયિક નિમણૂકો કરવામાં અનુસરવામાં આવતા માપદંડોને જાહેર ક્ષેત્રમાં મૂકવાથી આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૪ના હેતુ અને આદેશને પૂર્ણ કરવામાં આવશે, પ્રક્રિયામાં લોકોનો વિશ્વાસ વધશે અને પ્રક્રિયામાં પ્રવેશતા બાહ્ય વિચારણાઓ સામે રક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવશે.

એન. વી. રમના જે.

“માનવાધિકારના ક્ષેત્રમાં, ગોપનીયતાના અધિકાર અને માહિતીના અધિકારને સહ–સમાન ગણવામાં આવે છે અને કોઈ પણ અન્ય પર પ્રાધાન્યતા મેળવી શકતું નથી, તેના બદલે સંતુલન જાળવવાની જરૂર છે "

૧. મને મારા વિદ્વાન ભાઈઓના વિદ્વતાપૂર્ણ ચુકાદાઓનો અભ્યાસ કરવાની તક મળી છે, જેમણે આ કેસના મહત્વ પર, ગોપનીયતા અને માહિતીના અધિકારના પાસા સાથે સંબંધિત વિગતવાર પ્રતિબિંબિત કર્યું છે.જો કે, બહુમતીના દૃષ્ટિકોણ સાથે સહમત થતાં, હું ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે અમુક પાસાઓના સંદર્ભમાં સ્વતંત્ર કારણો પ્રદાન કરવાની જરૂરિયાત અનુભવું છું, કારણ કે આ કેસ સમાજના અધિકારોની તુલનામાં વ્યક્તિના અધિકારો પર મોટી અસર કરે છે.પારદર્શિતા અને જવાબદારીનું પાસું જે ગોપનીયતાના અધિકાર સાથે સંતુલિત હોવું જરૂરી છે, તે આ અદાલત દ્વારા અગાઉ ક્યારેય સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું નથી,

જેથી એક અલગ અભિપ્રાય ફરજિયાત છે.

૨. આ કેસ બે મહત્વપૂર્ણ મૂળભૂત અધિકારો એટલે કે માહિતીનો અધિકાર અને ગોપનીયતાનો અધિકાર વચ્ચે જરૂરી સંતુલન સાથે સંબંધિત છે.ઘણીવાર આ બે અધિકારોને વિરોધાભાસી તરીકે જોવામાં આવે છે, જો કે, આપણે પુનરાવર્તન કરવાની જરૂર છે કે બંને અધિકારો એક જ સિક્કાની બે બાજુઓ છે.સંઘર્ષને આગળ વધારવા માટે અધિકારના બે પાસાઓને એવી રીતે જોવાની કોઈ જરૂર નથી, અહીં જે જરૂરી છે તે સંતુલન સૂત્ર પ્રદાન કરવું છે જે સરળતાથી વ્યક્તિગત કેસોમાં લાગુ કરી શકાય છે.વધુમાં, ગોપનીયતા ન્યાયશાસ્ત્રમાં બાળપણની હકીકતને કારણે પણ આપણે અહીં બોજ હેઠળ છીએ તે ઝીણવટભર્યા કાર્યમાં ફાળો આપ્યો છે.

૩. આ દ્રષ્ટિકોણથી, આ કેસ આપણી સમક્ષ ચુકાદો આપવા માટે છે કે પ્રતિવાદી દ્વારા માહિતી માંગતી ૦૬.૦૭.૨૦૦૯ (ત્યારબાદ "પ્રથમ અરજી" તરીકે ઓળખાતી) તારીખની અરજી, ૨૩.૦૧.૨૦૦૯ (ત્યારબાદ "બીજી અરજી" તરીકે ઓળખાતી) અને ૧૦.૧૧.૨૦૦૭ (ત્યારબાદ "ત્રીજી અરજી" તરીકે ઓળખાતી) તારીખની અલગ અરજીઓ જાળવવા યોગ્ય છે કે નહીં.પ્રથમ અરજી ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયમૂર્તિ આર. રઘુપતિ વચ્ચેના સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહારને લગતી માહિતી સાથે સંબંધિત છે.બીજી અરજી ન્યાયમૂર્તિ એચ. એલ. દત્તુ, ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. ગાંગુલી અને ન્યાયમૂર્તિ આર. એમ. લોધાની

નિમણૂક સંબંધિત કોલેજિયમ ફાઇલ નોંધો સાથે સંબંધિત છે.ત્રીજી અરજી સુપ્રીમ કોર્ટના વરિષ્ઠ ન્યાયાધીશો દ્વારા ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ઉચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશો દ્વારા સંબંધિત ઉચ્ચ અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયાધીશોને કરવામાં આવેલી સંપત્તિઓની ઘોષણા સંબંધિત માહિતી સાથે સંબંધિત છે.

૪. પ્રતિવાદી/અરજદારે રજૂઆત કરી હતી કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી (ત્યારબાદ "સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત") સમક્ષ ઉપરોક્ત ત્રણ અરજીઓ અનુક્રમે ૦૪.૦૮.૨૦૦૯,૨૫.૦૨.૨૦૦૯ અને ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ ના આદેશો દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી.

૫. પ્રથમ અરજીના અસ્વીકારથી નારાજ પ્રતિવાદીએ અપીલમાં પ્રથમ અપીલ અધિકારીનો સંપર્ક કર્યો હતો જેને ૦૫.૦૯.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા પણ બરતરફ કરવામાં આવ્યો હતો.નારાજ થતાં, પ્રતિવાદીએ [ટૂંકમાં "CIC" માટે] કેન્દ્રીય માહિતી પંચને બીજી અપીલ કરવાનું પસંદ કર્યું.CIC એ ૨૫.૧૧.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા આ અપીલને મંજૂરી આપી અને માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો.તેનાથી નારાજ, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૫ પસંદ કરી છે.

૬. બીજી અરજીના સંદર્ભમાં, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે

૨૫.૦૨.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા તેમાં માંગવામાં આવેલી માહિતીને નકારી કાઢી હતી.અસંતુષ્ટ હોવાને કારણે, પ્રતિવાદીએ પ્રથમ અપીલ પસંદ કરી હતી જે પ્રથમ અપીલ અધિકારી દ્વારા ૨૫.૦૩.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી.CIC સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલી બીજી અપીલને ૨૪.૧૧.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.સી. પી. આઈ. ઓ. ને નારાજ કરીને, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે ૨૦૧૦ની સિવિલ અપીલ નંબર ૧૦૦૪૪ પસંદ કરી છે.

૭. ત્રીજી અરજી સી. પી. આઈ. ઓ., સુપ્રીમ કોર્ટ ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા ૩૦.૧૧.૨૦૦૭ ના આદેશ દ્વારા આ આધાર પર ફગાવી દેવામાં આવી હતી કે માહિતી ભારતની સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી પાસે નથી.પ્રથમ અપીલનો નિકાલ એક આદેશ સાથે કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતને માહિતીનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ (ત્યારબાદ "આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ") ની કલમ ૬ (૩) લાગુ થવાના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.સી. પી. આઈ. ઓ. એ આદેશ <આઈ. ડી. ૧> દ્વારા પ્રતિવાદી/અરજદારને ઉચ્ચ અદાલતોના સંબંધિત જાહેર સત્તામંડળનો સંપર્ક કરવાની જરૂર હતી.પીડિત પ્રતિવાદી/અરજદારે અપીલમાં સીધો સી. આઈ. સી. નો સંપર્ક કર્યો હતો જેને ૦૬.૦૧.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.તેનાથી નારાજ થઈને અપીલકર્તાએ દિલ્હી હાઈકોર્ટ સમક્ષ ૨૦૦૯ની રિટ પિટિશન (સી) નંબર ૨૮૮ દાખલ કરી હતી.એલ. ડી. એકલ

ન્યાયાધીશે ૦૨.૦૯.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતને પ્રતિવાદી દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.તેનાથી વ્યથિત થઈને, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે ૨૦૦૯ની લેટર પેટન્ટ અપીલ નંબર ૫૦૧ દાખલ કરી હતી, જેને બાદમાં ઉચ્ચ અદાલતની સંપૂર્ણ બેન્ચને મોકલવામાં આવી હતી.પૂર્ણ ખંડપીઠે ૧૨.૦૧.૨૦૧૦ ના આદેશ દ્વારા લેટર પેટન્ટ અપીલને ફગાવી દીધી હતી.પીડિત, સી. પી. આઈ. ઓ., ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે આ અદાલત સમક્ષ ૨૦૧૦ની દીવાની અપીલ નંબર ૨૬૮૩ દાખલ કરી છે.

૮. આ સંદર્ભમાં, ત્રણેય અપીલને ૨૬.૧૧.૨૦૧૦ ના આદેશ દ્વારા ટેગ કરવામાં આવી હતી, એક મોટી બેન્ચની રચના માટે સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો અને તે મુજબ તે અમારી સમક્ષ છે.

૯. અમે અન્ય કોઈપણ પાસામાં ધ્યાન આપીએ તે પહેલાં અપીલકર્તાઓ દ્વારા પ્રારંભિક વાંધાઓ લેવામાં આવ્યા હતા કે આ અદાલતની કામગીરીની તેના પર સીધી અસર પડી હતી તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને આ બેન્ચ આ બાબત સાથે વ્યવહાર કરી શકી ન હોત.અમે ઉપરોક્ત અભિપ્રાયને એ કારણોસર સ્વીકારતા નથી કે આ અદાલત આ મામલાની સુનાવણી કરતી વખતે આવશ્યક અદાલત તરીકે બેઠી છે.ભારતના ચૂંટણી પંચ વિરુદ્ધ ડૉ. સુબ્રમણ્યમ સ્વામી, (૧૯૯૬) ૪ એસસીસી ૧૦૪ના કેસમાં, તે નીચે મુજબ ધારવામાં આવ્યું હતું:

૧૬. આપણી પાસે સિદ્ધાંતની સ્પષ્ટ વિભાવના હોવી જોઈએ.તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે કાયદો કેટલીક બાબતોને આવશ્યકતાની બાબત તરીકે કરવાની મંજૂરી આપે છે જે અન્યથા તે ન્યાયિક ઔચિત્યની આધારશિલા પર સ્વીકારશે નહીં.અલગ રીતે દર્શાવેલ, જરૂરિયાતનો સિદ્ધાંત સત્તાવાળાઓ માટે નિર્ણય લેવાનું અનિવાર્ય બનાવે છે અને ન્યાયિક ઔચિત્યની વિચારણાઓ ઉપજવી જ જોઈએ.તે ઘણીવાર પક્ષપાતના કિસ્સાઓમાં લાગુ કરવામાં આવે છે જ્યાં આ મુદ્દો નક્કી કરવા માટે અન્ય કોઈ સત્તા અથવા ન્યાયાધીશ નથી.જો જરૂરિયાતના સિદ્ધાંતને અમુક અનિવાર્ય પરિસ્થિતિઓમાં સંપૂર્ણ રમતની મંજૂરી આપવામાં ન આવે, તો તે ન્યાયના માર્ગને અવરોધે છે અને ડિફોલ્ટર પક્ષને તેનાથી ફાયદો થશે.ચોક્કસ કરવેરા કાયદાનો કેસ લો જે ન્યાયાધીશોને મંજૂરી આપવામાં આવેલી અમુક અનુલાભ પર કર મૂકે છે.જો આવી જોગવાઈની માન્યતાને પડકારવામાં આવે તો ન્યાયતંત્રના સભ્યો સિવાય કોણે તેનો નિર્ણય લેવો જોઈએ.જો તમામ ન્યાયાધીશોને એ અરજી પર ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવે કે આવા કાયદાને રદ કરવાથી તેમને ફાયદો થશે, તો ગતિરોધની સ્થિતિ ઊભી થઈ શકે છે.આવા કિસ્સાઓમાં જરૂરિયાતનો સિદ્ધાંત અમલમાં આવે છે.જો પસંદગી પક્ષપાતી વ્યક્તિને કાર્યવાહી કરવાની મંજૂરી આપવા અથવા કાર્યવાહીને સંપૂર્ણપણે દબાવવા વચ્ચે હોય, તો પસંદગી પહેલાની તરફેણમાં હોવી જોઈએ કારણ કે તે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયાને પ્રોત્સાહન આપવાનો એકમાત્ર રસ્તો છે.વર્તમાન કિસ્સામાં પણ જો બે ચૂંટણી કમિશનરો સર્વસંમત નિર્ણય પર પહોંચી

શકે છે, તો મુખ્ય ચૂંટણી કમિશનરે ભાગ લેવાની જરૂર નથી, જો નહીં તો આવશ્યકતાના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરવો પડી શકે છે.

૧૦. આ પ્રકાશમાં, અપીલકર્તાઓએ આ અદાલતના નિર્ણયને સ્વીકારવો પડશે જે ભારતમાં કોઈપણ વિવાદનો અંતિમ મધ્યસ્થી છે અને બંધારણીય બાબતોની સર્વોચ્ચ અદાલત પણ છે.આ સંદર્ભમાં આવા વાંધાઓને ટકી ન શકાય.

૧૧. આપણે આગળ વધીએ તે પહેલાં આપણી પાસે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની યોજનાનો સંક્ષિપ્ત સંદર્ભ હોવો જરૂરી છે. ઉદ્દેશો અને કારણોનું નિવેદન લોકશાહીના નિર્માણના ઉમદા ધ્યેયની કલ્પના કરે છે જેમાં જાણકાર નાગરિકો અને પારદર્શક સરકારનો સમાવેશ થાય છે.તે અસરકારક સરકાર, કાર્યક્ષમ કામગીરી, આવી પારદર્શક પ્રણાલીઓનો ખર્ચ અને અમુક સંવેદનશીલ માહિતી માટે ગુપ્તતાની જરૂરિયાતો વચ્ચે સંતુલન પણ પ્રદાન કરે છે.તે સ્વીકારે છે કે આ સિદ્ધાંતો એકબીજા સાથે ઘર્ષણ પેદા કરવા માટે અનિવાર્ય છે અને આવા વિરોધાભાસી હિતોમાં સુમેળ સાધવાની જરૂર છે અને લોકશાહી આદર્શની સર્વોચ્ચતાને જાળવી રાખવાની વધુ જરૂર છે.આ આદર્શમૂલક લોકશાહી આદર્શને માન્યતા આપવા માટે આપણે સરકારની કાર્યક્ષમ કામગીરીની જવાબદારી અને પારદર્શિતાના મહત્તમ સ્તરો પર વધુ સ્પષ્ટતા કરવાની જરૂર છે.કલમ ૨ (એફ) હેઠળ, માહિતીને 'રેકોર્ડ્સ, દસ્તાવેજો, મેમો, ઈ–મેલ્સ, મંતવ્યો, સલાહ, અખબારી યાદીઓ, પરિપત્રો, આદેશો, લોગબુક, કરારો, અહેવાલો, કાગળો,

નમૂનાઓ, નમૂનાઓ, કોઈપણ ઈલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં રાખવામાં આવેલી ડેટા સામગ્રી અને કોઈપણ ખાનગી સંસ્થાને લગતી માહિતી સહિત કોઈપણ સ્વરૂપની કોઈપણ સામગ્રી તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, જે હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ અન્ય કાયદા હેઠળ જાહેર સત્તા દ્વારા મેળવી શકાય છે.'

૧૨. આ વિભાગનો ઉદ્દેશ આર. ટી. આઈ. કાયદાના દાયરામાં ઉપલબ્ધ કોઈપણ સ્વરૂપમાં સમાવિષ્ટ તમામ પ્રકારની માહિતીને આવરી લેવાનો હતો. ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાને આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (i) હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ 'રેકોર્ડ' ની વ્યાખ્યા દ્વારા વધુ વિસ્તૃત કરવામાં આવી છે. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (જે) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત માહિતીના અધિકારનો અર્થ એ છે કે આ અધિનિયમ હેઠળ સુલભ માહિતીનો અધિકાર જે કોઈપણ જાહેર સત્તા દ્વારા અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળ છે.

૧૩. આર. ટી. આઈ. કાયદાનું પ્રકરણ ૨ કલમ ૩ હેઠળના નિવેદન સાથે શરૂ થાય છે જેમાં જાહેર કરવામાં આવે છે કે તમામ નાગરિકોને આર. ટી. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓને આધિન માહિતીનો અધિકાર હશે. કલમ ૪ જાહેર સત્તામંડળો પર માહિતીનું લઘુતમ ધોરણ જાળવવાની જવાબદારી ઊભી કરે છે જે નાગરિકો માટે મુક્તપણે ઉપલબ્ધ હશે.વધુમાં આ વિભાગ સંદેશાવ્યવહારની વિવિધ રીતો અને માધ્યમોનો ઉપયોગ કરીને નાગરિકોને માહિતી આપવા માટે માહિતીના સક્રિય પ્રસારને પણ ફરજિયાત બનાવે છે.કલમ ૫માં દરેક જાહેર

સત્તામંડળે સંબંધિત સી. પી. આઈ. ઓ. અથવા એસ. પી. આઈ. ઓ. ને નિયુક્ત કરવાની જરૂર છે, કારણ કે જે લોકો તે જ ઇચ્છે છે તેમને માહિતી પૂરી પાડવા માટે હોઈ શકે છે.

૧૪. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૬ એ વ્યક્તિ દ્વારા અનુસરવાની જરૂરી પ્રક્રિયાની જોગવાઈ કરે છે જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ માહિતી મેળવવા માંગે છે. કલમ ૭ આગળ માહિતી મેળવનાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીઓ નક્કી કરવા માટે આવા નિયુક્ત અધિકારીઓની સમયમર્યાદા પૂરી પાડે છે.અમારા હેતુઓ માટે કલમ ૮ સુસંગત લાગે છે અને તે મુજબ અહીં નીચે કાઢવામાં આવી છે –

“૮. માહિતી જાહેર કરવાથી મુક્તિ.—
(૧) આ અધિનિયમમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કોઈપણ નાગરિકને આપવા માટે કોઈ જવાબદારી રહેશે નહીં.

(ડી) વ્યાપારી વિશ્વાસ, વેપાર રહસ્યો અથવા બૌદ્ધિક સંપત્તિ સહિતની માહિતી, જેની જાહેરાત તૃતીય પક્ષની સ્પર્ધાત્મક સ્થિતિને નુકસાન પહોંચાડશે, સિવાય કે સક્ષમ અધિકારીને સંતોષ થાય કે મોટી જાહેર હિતમાં આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંયધરી આપે છે;

(ઈ) તેના વિશ્વાસુ સંબંધમાં વ્યક્તિને ઉપલબ્ધ માહિતી, જ્યાં સુધી સક્ષમ અધિકારીને સંતોષ ન થાય કે મોટા જાહેર હિતમાં આવી માહિતી જાહેર કરવાની બાંયધરી આપે છે;

(જે) એવી માહિતી કે જે વ્યક્તિગત માહિતી સાથે સંબંધિત હોય કે જેની જાહેરાતનો કોઈ જાહેર પ્રવૃત્તિ અથવા હિત સાથે કોઈ સંબંધ નથી, અથવા જે વ્યક્તિની ગોપનીયતામાં બિનજરૂરી આક્રમણનું કારણ બને છે, સિવાય કે કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા અપીલ અધિકારીને સંતોષ થાય કે વ્યાપક જાહેર હિત આવી માહિતીની જાહેરાતને ન્યાયી ઠેરવેઃ

પરંતુ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળને નકારી ન શકાય તેવી માહિતી કોઈ પણ વ્યક્તિને નકારી ન શકાય."

૧૫. તે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૦ની નોંધ લેવા માટે સુસંગત હોઈ શકે છે જે મુક્તિ આપવામાં આવેલી માહિતીને અલગ કરવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે.આ વિભાગનો આદેશ એ છે કે જ્યાં માહિતીની પહોંચ માટેની વિનંતીમાં મુક્તિ તેમજ મુક્તિ વિનાના ભાગો બંને હોય, જો મુક્તિ વિનાના ભાગો જાહેર કરી શકાય, તો એવા ભાગો કે જે વ્યાજબી રીતે કાપી શકાય અને કાયદા હેઠળ માહિતી તરીકે પ્રદાન કરી શકાય.

૧૬. કલમ ૧૧ જે અહીં સામેલ ચર્ચા માટેની સામગ્રી છે તે નીચે મુજબ જણાવે છે –

“૧૧. તૃતીય પક્ષ માહિતી.—

(૧) જ્યાં કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોય તે રીતે, આ અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલી વિનંતી પર કોઈ પણ માહિતી અથવા રેકોર્ડ અથવા તેનો ભાગ જાહેર કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે, જે ત્રીજા પક્ષ સાથે સંબંધિત છે અથવા પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે અને તેને તે ત્રીજા પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત ગણવામાં આવે છે, ત્યારે કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોઈ શકે તે રીતે, વિનંતી પ્રાપ્ત થયાના પાંચ દિવસની અંદર, આવા ત્રીજા પક્ષને લેખિત નોટિસ આપશે અને એ હકીકતની કે કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોઈ શકે, માહિતી જાહેર કરવા માંગે છે. માહિતી જાહેર કરવી જોઈએ કે નહીં તે અંગે લેખિતમાં અથવા મૌખિક રીતે રજૂઆત કરવા માટે તૃતીય પક્ષને આમંત્રિત કરો અને માહિતી જાહેર કરવા અંગે નિર્ણય લેતી વખતે તૃતીય પક્ષની આવી રજૂઆતને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવશેઃ

પરંતુ કાયદા દ્વારા સંરક્ષિત વેપાર અથવા વ્યાપારી રહસ્યોના કિસ્સામાં સિવાય, જો જાહેર કરવામાં જાહેર હિત આવા તૃતીય પક્ષના હિતોને કોઈ સંભવિત નુકસાન

અથવા નુકસાન કરતાં વધુ મહત્ત્વનું હોય તો જાહેર કરવાની મંજૂરી આપી શકાય છે.

(૨) જ્યાં કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી દ્વારા પેટા–કલમ (૧) હેઠળ કોઈ પણ માહિતી અથવા રેકોર્ડ અથવા તેના ભાગના સંબંધમાં તૃતીય પક્ષને નોટિસ આપવામાં આવે છે, ત્યાં તૃતીય પક્ષને, આવી સૂચના મળ્યાના દસ દિવસની અંદર, સૂચિત જાહેરાત સામે રજૂઆત કરવાની તક આપવામાં આવશે.

(૩) કલમ ૭માં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી અથવા રાજ્ય જાહેર માહિતી અધિકારી, કેસ હોય તે પ્રમાણે, કલમ ૬ હેઠળ વિનંતી પ્રાપ્ત થયાના ચાલીસ દિવસની અંદર, જો ત્રીજા પક્ષને પેટા–કલમ (૨) હેઠળ રજૂઆત કરવાની તક આપવામાં આવી હોય, તો માહિતી અથવા રેકોર્ડ અથવા તેનો ભાગ જાહેર કરવો કે નહીં તે અંગે નિર્ણય લેશે અને ત્રીજા પક્ષને તેના નિર્ણયની લેખિત સૂચના આપશે.

(૪) પેટા–કલમ (૩) હેઠળ આપવામાં આવેલી નોટિસમાં એવું નિવેદન સામેલ હોવું જોઈએ કે જે તૃતીય પક્ષને નોટિસ આપવામાં આવી છે તે નિર્ણય સામે કલમ ૧૯ હેઠળ અપીલ કરવાનો હકદાર છે."

૧૭. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળનો આદેશ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોને સ્થાપિત કરે છે, જેમાં ત્રીજા પક્ષને સાંભળવાની તક આપવામાં આવે છે અને સત્તામંડળે વિચારણા કરવાની જરૂર છે કે શું જાહેર હિતમાં જાહેરાત ત્રીજા પક્ષને જાહેર કરવામાં સંભવિત નુકસાન કરતાં વધારે છે કે કેમ.એ નોંધવું આવશ્યક છે કે કલમ ૧૧ હેઠળ 'ગોપનીય' શબ્દનો ઉપયોગ વ્યાવસાયિક ગોપનીય માહિતી, અન્ય પ્રકારની ગોપનીય માહિતી અને ખાનગી માહિતીને સમાવિષ્ટ કરે છે.

૧૮. અમે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ અન્ય પ્રક્રિયાગત કલમ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત ન કરી શકીએ કારણ કે તેની સંબંધિત કેસ પર કોઈ અસર થતી નથી.

૧૯. આર. ટી. આઈ. કાયદાની યોજનાનું અવલોકન કર્યા પછી આપણે એ સમજવાની જરૂર છે કે માહિતીનો અધિકાર બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (એ) માંથી ઉદ્ભવે છે જે અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાની બાંયધરી આપે છે.તદનુસાર, આ અદાલત ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ રાજ નારાયણ, (૧૯૭૫) ૪ એસ. સી. સી. ૪૨૮ અને એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૧૯૮૧) સપ.(૧) એસ. સી. સી. ૮૭એ એવું માન્યું હતું કે જ્યાં સુધી તેને/તેણીને સરકારી પ્રવૃત્તિઓ વિશે જાણ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી નાગરિક તેની વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અસરકારક રીતે ઉપયોગ કરી શકતો નથી.આપણો દેશ લોકશાહી

હોવાથી, સરકારની ટીકા કરવાનો અધિકાર ત્યારે જ અસરકારક રીતે હાથ ધરવામાં આવી શકે છે જ્યારે યોગ્ય સ્તરે જવાબદારી અને પારદર્શિતા જાળવવામાં આવે.તેને ધ્યાનમાં રાખીને, માહિતીનો અધિકાર સ્પષ્ટપણે વાણી અને અભિવ્યક્તિનો અધિકાર હોવાનું કહી શકાય.

૨૦. પ્રથમ, અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી છે કે માહિતી સુપ્રીમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી પાસે નથી, પરંતુ ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ શ્રી જસ્ટિસ આર. રઘુપતિ અને ભારતના તત્કાલીન મુખ્ય ન્યાયાધીશ વચ્ચેના આદાનપ્રદાન સંબંધિત ઉપરોક્ત માહિતી ધરાવે છે.આ સંદર્ભમાં, 'આયોજિત' શબ્દ મહત્વપૂર્ણ સ્થાન પ્રાપ્ત કરે છે.'પકડાયેલ' શબ્દ સામાન્ય રીતે વ્યક્તિ સાથે સત્તા, કબજો અથવા કબજો સૂચવે છે.જો કે, કાયદાના આદેશમાં આ શબ્દનો અર્થઘટન કરવાની જરૂર છે જેમાં ઉપરોક્ત મુદત માટે અર્થ પ્રદાન કરતી વખતે ધારિત અને સત્તાધિકારી વચ્ચેના જોડાણને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે.આ તબક્કે, આપણે યુનિવર્સિટી ઓફ ન્યૂ કેસલ અપોન ટાઇન વિ. ઇન્ફોર્મેશન કમિશનર અને બ્રિટિશ યુનિયન ફોર એબોલિશન ઓફ વિવિસેક્શન, [૨૦૧૧] યુકેયુટી ૧૮૫ એએસીનો કેસ જોવાની જરૂર છે, જેમાં ઉપલી ટ્રિબ્યુનલે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે –

"'હોલ્ડ' એક સામાન્ય અંગ્રેજી શબ્દ છે.અમારા ચુકાદામાં તેનો ઉપયોગ કાયદામાં અમુક તકનીકી અર્થમાં થતો નથી. અમે એવું નથી માનતા કે કાનૂની કબજો અથવા જામીન જેવી વિભાવનાઓના સંદર્ભમાં અથવા મુકદ્દમામાં

દસ્તાવેજોની જાહેરાત કરવાની જવાબદારી સંબંધિત અદાલતના નિયમોમાંથી લેવામાં આવેલા શબ્દસમૂહોનો ઉપયોગ કરીને તેનો અર્થ વ્યાખ્યાયિત કરવો યોગ્ય છે.તેના અર્થનું અદ્યતન કાનૂની વિશ્લેષણ જરૂરી અથવા યોગ્ય નથી.જો કે, એ અવલોકન કરવું જરૂરી છે કે 'હોલ્ડિંગ' એ સંપૂર્ણપણે ભૌતિક ખ્યાલ નથી, અને તેને કાયદાના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને સમજવું પડશે.કલમ ૩ (૨) (બી) આને સમજાવે છેઃકોઈ સત્તાધિકારી તેની માહિતી તેના વતી કોઈ અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા રાખી શકે છે જે જાહેર સત્તાધિકારી નથી, તે કાયદાની જરૂરિયાતોને ટાળી શકે નહીં.તેનાથી વિપરીત, આપણે તે એસ ધ્યાનમાં લઈએ છીએ.૧ તે માત્ર એટલા માટે લાગુ નહીં થાય કારણ કે માહિતી એવા દસ્તાવેજમાં સમાયેલી છે જે પ્રત્યક્ષ રીતે સત્તામંડળના પરિસરમાં હોયઃમાહિતી અને સત્તાધિકારી વચ્ચે યોગ્ય જોડાણ હોવું જોઈએ, જેથી તે યોગ્ય રીતે કહી શકાય કે માહિતી સત્તાધિકારી પાસે છે.ઉદાહરણ તરીકે, ઓથોરિટીના કર્મચારી પાસે કામ કરતી વખતે તેના ખિસ્સામાં અથવા તેના ઓફિસ ડેસ્કના ડ્રોવરમાં તેની પોતાની વ્યક્તિગત માહિતી હોઈ શકે છે; તેનો અર્થ એ નથી કે માહિતી ઓથોરિટી પાસે છે."

૨૧. ઉપરોક્તમાંથી એવું તારણ કાઢી શકાય છે કે કાયદાની કલમ ૨ (જે) હેઠળ આવતા 'આયોજિત' શબ્દ માટે સમાન અર્થઘટન પ્રદાન કરી શકાય છે. તેથી, તેને ધ્યાનમાં રાખીને 'હોલ્ડ' શબ્દમાં નીચેની માહિતીનો સમાવેશ થતો નથી –

૧. એટલે કે, વિનંતી અથવા વ્યવસ્થા વિના, જાહેર સત્તામંડળને મોકલવામાં

આવે છે અથવા જમા કરવામાં આવે છે જે તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે તૈયાર નથી અને જે પછીથી તેનો ઉપયોગ કરતું નથી;

૨. તે આકસ્મિક રીતે જાહેર સત્તા સાથે છોડી દેવામાં આવે છે;

૩. તે માત્ર જાહેર સત્તામાંથી પસાર થાય છે;

૪. તે જાહેર સત્તામંડળના કર્મચારી અથવા અધિકારીની 'માલિકીની' હોય છે, પરંતુ જે તે કર્મચારી અથવા અધિકારી દ્વારા જાહેર સત્તામંડળના પરિસરમાં લાવવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત પાસાને સ્પષ્ટ કર્યા પછી અમારો અભિપ્રાય છે કે સંબંધિત સત્તામંડળના સંબંધમાં માહિતીનું સ્વરૂપ જોવાની જરૂર છે.હકીકત એ છે કે તાત્કાલિક બાબતમાં માંગવામાં આવેલી માહિતી ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશની કસ્ટડીમાં છે કારણ કે તેઓ સર્વોચ્ચ અદાલતના વહીવટી વડા છે, તેથી અમારે સ્પષ્ટપણે એવું માનવું જરૂરી છે કે સંબંધિત અધિકારી માહિતી ધરાવે છે અને તે મુજબ અપીલકર્તાઓની દલીલમાં કોઈ યોગ્યતા નથી.

૨૨. અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી છે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા સંબંધિત ઉચ્ચ અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયાધીશો પાસે જાહેર કરાયેલી સંપત્તિઓ

સંબંધિત માહિતી વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતામાં રાખવામાં આવે છે; વધુમાં, ઉપરોક્ત માહિતી ન્યાયાધીશોની ખાનગી માહિતી છે જે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરી શકાતી નથી.

૨૩. ઉપર સૂચવ્યા મુજબ માહિતીના અધિકારની મુક્તિઓ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સમાવિષ્ટ છે. આપણે ઉપરોક્ત જોગવાઈનું વિશ્લેષણ કરીએ તે પહેલાં, આપણે મુક્તિ કલમોના અર્થઘટનને લગતા મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવાની જરૂર છે.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે હવે તે સારી રીતે નક્કી થઈ ગયું છે કે મુક્તિ કલમોનું કડક અર્થઘટન કરવાની જરૂર છે.વિધાનસભાના ઈરાદાના સંદર્ભમાં તેમને યોગ્ય અર્થ આપવાની જરૂર છે [જુઓ કસ્ટમ્સ કમિશનર (આયાત) વિરુદ્ધ દિલીપ કુમાર અને અન્ય, (૨૦૧૮) ૯ એસસીસી ૪૦; રેચનુંગશોફ વિરુદ્ધ ઓસ્ટરરીચિશર રુંડફંક અને અન્ય, સી–૪૬૫/૦૦].

૨૪. પુનરાવર્તનની કિંમત પર અમે નોંધ્યું છે કે ગોપનીય માહિતી માટે માહિતીના અધિકારની મુક્તિ કલમ ૮ (૧) (ડી) હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે, વિશ્વાસુ સંબંધ હેઠળ માહિતીના અધિકારમાંથી મુક્તિ કલમ ૮ (૧) (ઈ) હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે અને ખાનગી માહિતીમાંથી મુક્તિ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ સમાવિષ્ટ છે.

૨૫. અપીલકર્તાઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી પ્રથમ દલીલ એ છે કે ઉપરોક્ત માહિતી ગુપ્ત છે, તેથી તે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ડી) હેઠળ આપવામાં આવેલી મુક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે. ઉપરોક્ત મુક્તિ વિશ્વાસઘાત (જેને તાજેતરમાં ખાનગી માહિતીના દુરૂપયોગ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) સંબંધિંત ન્યાયાધીશ દ્વારા બનાવવામા આવેલા કાયદાના લાંબા સમયથી ઉદ્ભવે છે.

૨૬. વિશ્વાસની કાર્યવાહીના ક્લાસિક ભંગ હેઠળ, આ મુખ્ય હેઠળ કાર્યવાહી લાવવા માટે ત્રણ આવશ્યકતાઓ જરૂરી હતી.કોકો વિ. ક્લાર્ક, [૧૯૬૮] એફએસઆર ૪૧૫ માં મેગારી, જે. ના અભિપ્રાયમાં આ શરતોનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે; જેમાં, શરતો પ્રથમ છે, માહિતી પોતે, એટલે કે. 'માહિતીમાં તેના વિશ્વાસ વિશે જરૂરી ગુણવત્તા હોવી જરૂરી છે'; બીજું, 'માહિતી વિશ્વાસની જવાબદારીને આયાત કરતી સંજોગોમાં આપવામાં આવી હોવી જોઈએ'; ત્રીજું, 'માહિતીનો અનધિકૃત ઉપયોગ હોવો જોઈએ જે વાતચીત કરનાર પક્ષને નુકસાન પહોંચાડશે'.

૨૭. વિશ્વાસનો ભંગ એ સંપૂર્ણ અધિકાર અને જાહેર હિત ન હતું, જે લાંબા સમયથી સામાન્ય કાયદાના ન્યાયશાસ્ત્ર હેઠળ સમાવિષ્ટ હતું.જાહેર હિતના આ બચાવને ગાર્ટસાઇડ વિ. આઉટરામ, (૧૮૫૬) ૨૬ એલજે સીએચ (એનએસ) ૧૧૩ ના પ્રારંભિક કેસમાં શોધી શકાય છે, જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે

અન્યાયમાં જાહેરાત અંગે કોઈ વિશ્વાસ નથી.આ અન્યાયને પાછળથી લોર્ડ ડેનિંગ દ્વારા ફ્રેઝર વિ. ઈવાન્સ, [૧૯૬૯] ૧ ક્યૂ. બી. ૩૪૯ માં વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અન્યાયને માત્ર વિશ્વાસ ભંગ માટે 'ન્યાયના કારણ અથવા બહાનું' ના ઉદાહરણ તરીકે ઓળખવામાં આવ્યો હતો.આ અન્યાયને પ્રારંભિક સેવા વિરુદ્ધ પુટરિલ, [૧૯૬૮] ૧ ક્યૂ. બી. ૩૯૬ માં વધુ વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે અન્યાય પ્રકૃતિના કોઈપણ ગેરવર્તણૂકને આવરી લે છે કે તે જાહેર હિતમાં અન્ય લોકો સમક્ષ જાહેર થવો જોઈએ.થોમસ ઉન્ગોઇડ, જે., બેલોફ વિ. પ્રેસડ્રામ, [૧૯૭૩] ૧ ઓલ ઈઆર ૨૪ માં નોંધ્યું હતું કે અન્યાય 'દેશની સુરક્ષાના ઉલ્લંઘનમાં અથવા કાયદાના ઉલ્લંઘનમાં હાથ ધરવામાં આવેલી અથવા વિચારવામાં આવેલી કોઈપણ બાબતને આવરી લેશે, જેમાં વૈધાનિક ફરજ, છેતરપિંડી અથવા અન્યથા દેશ અથવા તેના લોકોના વિનાશક અને નિઃશંકપણે સમાન ગંભીરતાના અન્ય દુષ્કૃત્યોનો સમાવેશ થાય છે.’

૨૮. આખરે અન્યાયની ભાષા હચમચી ગઈ અને જાહેર હિત પરના પ્રવચનને વિશ્વાસ ભંગના બચાવ તરીકે લેવામાં આવ્યું [જુઓ લાયન લેબોરેટરીઝ વિ. ઈવાન્સ, [૧૯૮૫] ક્યૂબી ૫૨૬].લોર્ડ ગોફને હર મેજેસ્ટી એટર્ની જનરલ વિરુદ્ધ ધ ઓબ્ઝર્વર લિમિટેડ એન્ડ ઓર્સ, [૧૯૯૧] એસી ૧૦૯ માં ટાંકવા જરૂરી રહેશે, જેમાં તેમણે નોંધ્યું હતું કે "હવે તે સ્પષ્ટ છે કે [અન્યાયનો] સિદ્ધાંત એવી બાબતો સુધી વિસ્તરે છે કે જેની જાહેર હિતમાં જાહેરાત જરૂરી છે".

૨૯. અન્યાયના શાસનથી જાહેર હિતના સંરક્ષણમાં ઉપરોક્ત વિસ્તરણ ઓસ્ટ્રેલિયન અદાલતોના ધ્યાન પર આવ્યું નથી, જેમાં જસ્ટિસ ગુમો, કોર્ઝ પેવી વ્હાઇટિંગ અને બાયર્ન વિ. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ, (૧૯૮૭) ૧૪ એફસીઆર ૪૩૪ અને સ્મિથ ક્લાઇન અને ફ્રેન્ચ લેબોરેટરીઝ [ઓસ્ટ્રેલિયા] લિમિટેડ વિ.સામુદાયિક સેવાઓ અને આરોગ્ય વિભાગ, (૧૯૯૦) ૨૨ એફ. સી. આર. ૭૩, એ તર્ક આપ્યો હતો કે જાહેર હિત "જો કંઈક અંશે અચોક્કસ હોય તો ચિત્રમય" હતું અને "દરેક કેસને કામચલાઉ ધોરણે નક્કી કરીને ન્યાયિક વિશિષ્ટતાને આમંત્રણ તરીકે કાયદાનો એટલો નિયમ નથી કે, એકંદરે હકીકતો પર, વિશ્વાસની જવાબદારીને માન આપવું અથવા ઓવરરાઇડ કરવું વધુ સારું છે કે કેમ".

૩૦. ઇંગ્લેન્ડમાં પણ તર્કનું પરિવર્તન સંપૂર્ણ જાહેર હિતના સંરક્ષણથી જાહેર હિતના સંતુલન તરફ થયું છે.આ તબક્કે આપણે વુડવર્ડ વિ. હચિન્સ, [૧૯૭૭] ૧ ડબલ્યુએલઆર ૭૬૦ના કેસનું અવલોકન કરી શકીએ છીએ, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે "તે સત્ય જાણવામાં જાહેર હિત સામે વિશ્વાસ જાળવવામાં જાહેર હિતને સંતુલિત કરવાનો પ્રશ્ન છે".

૩૧. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (ડી) એ ગોપનીયતાના બચાવની કાર્યવાહીને માત્ર વ્યાપારી માહિતી, બૌદ્ધિક સંપત્તિ અધિકારો અને

સ્પર્ધાત્મક શ્રેષ્ઠતા જાળવવા સાથે સંબંધિત છે.તેથી, ઉપરોક્ત વિભાગ માત્ર શાસ્ત્રીય રીતે વિકસિત વ્યાવસાયિક માહિતીના વિશ્વાસના ભંગ સાથે સંબંધિત છે.જો કે એવા ઉદાહરણો છે કે જેમાં વ્યાવસાયિક ગુપ્તતાને અન્ય પ્રકારની ગુપ્ત માહિતીના ઉલ્લંઘનમાં પણ વિસ્તૃત કરવામાં આવે છે, જો કે, કલમ ૮ (૧) (ડી) હેઠળ ગુપ્ત માહિતીના ઉલ્લંઘનની કાર્યવાહીને તેના ભાગમાં લેવામાં આવતી નથી.

૩૨. અન્ય પ્રકારની ગુપ્તતા પર આવતા, આપણે નોંધ લેવાની જરૂર છે કે ગુપ્તતા માત્ર વ્યાપારી ગુપ્તતા સુધી મર્યાદિત ન હોઈ શકે, તેના બદલે અન્ય પ્રકારની ગુપ્તતા સુધી પણ વિસ્તરણ કરવાની જરૂર છે.[ડચેસ ઓફ આર્ગિલ વિ. ડ્યુક ઓફ આર્ગિલ, ૧૯૬૭ Ch ૩૦૨] આર. ટી. આઈ. યોજના હેઠળ આવી અન્ય ગુપ્ત માહિતીની કાળજી આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ લેવામાં આવે છે. કલમ ૧૧ હેઠળની ભાષા અને હેતુ તમામ પ્રકારની ગુપ્તતા સુધી વિસ્તરે છે, જેમાં વ્યાપારી અને અન્ય પ્રકારની ગુપ્તતા બંનેનો સમાવેશ થાય છે.આ વિભાગનો હેતુ એ છે કે તૃતીય પક્ષને તક પૂરી પાડવી જોઈએ, જે માહિતીને ગુપ્ત માને છે.'જાહેર હિતને સંતુલિત કરવાની કસોટી' ને વ્યાપારી માહિતી સિવાયની ગુપ્ત માહિતીના કિસ્સાઓમાં પણ લાગુ કરવાની જરૂર છે, જેમ કે ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેમ આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ.આ પ્રકાશમાં, સંબંધિત તૃતીય પક્ષોને સાંભળવાની જરૂર છે અને ત્યારબાદ સત્તાવાળાઓએ અહીં સૂચવ્યા મુજબ આદેશ પસાર કરવો જરૂરી છે.

૩૩. વધુમાં, અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી છે કે તૃતીય પક્ષને લગતી અહીં માંગવામાં આવેલી માહિતી આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) એટલે કે ખાનગી માહિતીમાં આપવામાં આવેલી મુક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે.

૩૪. વિશ્વાસ ભંગથી ખાનગી માહિતી/ગોપનીયતા દાવાના દુરૂપયોગનો વિકાસ ધીમે ધીમે થયો હતો.સંબંધ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાથી તે તરફ સ્થળાંતર થયું હતું કે શું માહિતી પોતે જરૂરી ગુપ્ત ગુણવત્તા ધરાવે છે કે કેમ [હર મેજેસ્ટીના એટર્ની જનરલ કેસ (સુપ્રા) નો સંદર્ભ લો].ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવેલા આ પરિવર્તનના પરિણામે ખાનગી માહિતી અથવા ગોપનીયતા દાવાના દુરૂપયોગની ઉત્ક્રાંતિ થઈ, જે તેની ગુપ્તતાના પુરોગામી હતી.કેમ્પબેલ વિ. એમ. જી. એન., [૨૦૦૪] યુકેએચએલ ૨૨ના કિસ્સામાં, જેમાં ખાનગી માહિતીના દુરૂપયોગનો ભંગ કાર્યવાહીના કારણ તરીકે વિકસ્યો હતો.કાર્યવાહીના નવા કારણમાં જે ફેરફાર થયો તે એ છે કે પ્રારંભિક ગુપ્ત સંબંધ ભૌતિક ન હતો, જે અગાઉ વિશ્વાસ ભંગની કાર્યવાહી હેઠળ જરૂરી હતો.ગોપનીય માહિતી શબ્દનો ઉપયોગ ખાનગીમાં વધુ કુદરતી વર્ણનાત્મક શબ્દ માહિતી સાથે બદલવામાં આવ્યો હતો.વિશ્વાસના ભંગમાંથી પરિવર્તન જે સમાનતાની ક્રિયા હતી, ખાનગી માહિતીનો દુરુપયોગ, જે એક અપકૃત્ય હતું, તે વધુ માળખાકીય નિશ્ચિતતા પ્રદાન કરે છે અને વિવેકાધીન પાસાને ઘટાડે છે.

૩૫. આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) નો હેતુ જાહેર હિત સાથે ગોપનીયતાને સંતુલિત કરવાનો છે.આ જોગવાઈ હેઠળ બે પગલાંની કસોટી ઓળખી શકાય છે જેમાં પ્રથમ પગલું હતું:((i) ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા છે કે કેમ અને (ii) અંતિમ સંતુલન વિશ્લેષણ પર, શું ગોપનીયતા અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને માર્ગ આપે છે?આપણે સ્વીકારવું જોઈએ કે આ બંને પરીક્ષણોને વિશ્લેષણાત્મક રીતે અલગ રાખવા ખૂબ જ મુશ્કેલ છે.

<u>પ્રથમ પગલું</u>

૩૬. ચુકાદો આપનાર અધિકારી માટેનું પ્રથમ પગલું એ નક્કી કરવાનું છે કે માહિતી ખાનગી છે કે નહીં અને સંબંધિત પક્ષને લગતી માહિતીની ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા છે કે કેમ.મુર્રે વિ. એક્સપ્રેસ અખબાર પીએલસી, [૨૦૦૯] ચો. ૪૮૧ માં, તે નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યું હતું

"જેમ આપણે તેને જોઈએ છીએ તેમ, ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા છે કે કેમ તે પ્રશ્ન વ્યાપક છે, જે કેસના તમામ સંજોગોને ધ્યાનમાં લે છે.તેમાં દાવેદારના લક્ષણો, દાવેદાર જે પ્રવૃત્તિમાં રોકાયેલો હતો તેની પ્રકૃતિ, તે સ્થળ કે જ્યાં તે થઈ રહ્યું હતું, ઘૂસણખોરીની પ્રકૃતિ અને હેતુ, સંમતિની ગેરહાજરી અને તે જાણીતું હતું કે અનુમાન કરી શકાય છે કે કેમ, દાવેદાર પરની અસર અને સંજોગો અને હેતુઓ કે જેના માટે માહિતી પ્રકાશકના હાથમાં આવી હતી તેનો સમાવેશ થાય

છે.”

૩૭. ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી આપણે નોંધ કરી શકીએ છીએ કે સંબંધિત વ્યક્તિની ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષા હતી કે કેમ તે તારણ કાઢતાં પહેલાં કેટલાક પરિબળો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે.આ બિન–વિસ્તૃત પરિબળો છે;

૧. માહિતીની પ્રકૃતિ.

૨. અંગત જીવન પર અસર.

૩. અયોગ્ય વર્તન.

૪. ગુનાખોરી

૫. તે સ્થળ જ્યાં પ્રવૃત્તિ થઈ હતી અથવા માહિતી મળી હતી.

૬. દાવેદારોના લક્ષણો જેમ કે જાહેર વ્યક્તિ, સગીર વગેરે અને તેમની પ્રતિષ્ઠા.

૭. સંમતિનો અભાવ.

૮. સંજોગો અને હેતુઓ કે જેના માટે માહિતી પ્રકાશકોના હાથમાં આવી હતી.

૯. દાવેદાર પર અસર.

૧૦. ઘૂસણખોરીનો સ્વભાવ અને હેતુ.

માંગવામાં આવેલી માહિતી ખાનગી છે કે વ્યક્તિઓને ગોપનીયતાની વાજબી અપેક્ષાઓ છે તે નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે આ બિન-વિસ્તૃત પરિબળોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.અમુક કિસ્સાઓમાં અમે એવા નિષ્કર્ષ પર આવી શકીએ છીએ કે કેટલીક એવી માહિતી હોઈ શકે છે જે સ્વાભાવિક રીતે ખાનગી હોય અને ગોપનીયતા અધિકારો હેઠળ સંભવિત રીતે સુરક્ષિત હોય.આ માહિતીમાં લિંગ, ઉંમર અને જાતીય પસંદગીઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. ઉપરોક્ત પરીક્ષણ હેઠળ પ્રથમ જરૂરિયાતનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે આ ઉદાહરણોને ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે.

૩૮. જો માહિતીને ઉપરોક્ત ફોર્મ્યુલેશન હેઠળ કડક રીતે આવરી લેવામાં આવી હોય, તો પછી વ્યક્તિને માહિતીના અધિકારમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવે છે સિવાય કે 'જાહેર હિતની કસોટી' એ તેને વટાવી દેવાની જરૂર હોય.

<u>બીજું પગલું</u>

૩૯. માહિતી ખાનગી છે કે નહીં તે નક્કી કર્યા પછી, ન્યાયાધીશે એ નોંધવા માટે સંતુલન પરીક્ષણ અપનાવવું જરૂરી છે કે શું જાહેર હિત આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ આવી માહિતી જાહેર કરનારને ન્યાયી ઠેરવે છે કે કેમ. 'મોટા જાહેર હિત' શબ્દને ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં સમજવાની જરૂર છે જે નિર્દેશ કરે છે કે જાહેરાતકર્તાની યોગ્યતા જોવા માટે 'સંતુલન પરીક્ષણ' નો સમાવેશ કરવાની જરૂર છે.કેટલાક મૂળભૂત સિદ્ધાંતો છે જે આપણે અહીં સંબંધિત અધિકારોને સંતુલિત કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે.

૪૦. કે માહિતીનો અધિકાર અને ગોપનીયતાનો અધિકાર સમાન સ્તરે છે.એક અધિકાર બીજાને પછાડે છે તેવું પ્રાથમિક દ્રષ્ટિકોણ લેવાની કોઈ જરૂર નથી.તેમ છતાં એવા અમેરિકન કિસ્સાઓ છે, જેમણે એવો મત રાખ્યો છે કે વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા દરેક કિસ્સામાં અન્ય તમામ અધિકારોને પછાડે છે.જો કે, ભારતમાં અમે અધિકારોને આવી કોઈ પ્રાથમિકતા આપી શકતા નથી.

૪૧. સંદર્ભિત સંતુલનમાં 'પ્રમાણસરતા પરીક્ષણ' નો સમાવેશ થાય છે.[કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૧૭) ૧૦ એસસીસી ૧] જુઓ.પરીક્ષણ એ જોવા માટે છે કે માહિતી જાહેર કરવી જરૂરી છે કે કેમ, તે માહિતી શોધનાર પર આધાર રાખે છે જે 'તાત્કાલિક સામાજિક જરૂરિયાત' અથવા 'લોકશાહી મૂલ્યોને જાળવી રાખવા માટે અનિવાર્ય જરૂરિયાત' દર્શાવે

છે.આપણે સરળતાથી તારણ કાઢી શકીએ છીએ કે કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ જાહેર હિતની મુક્તિ માટે સંતુલન પરીક્ષણ અપનાવવાની જરૂર છે.આપણે બે અલગ વિભાવનાઓ એટલે કે "જાહેર હિત" અને "જાહેર હિતમાં કંઈક" ને અલગ કરવાની જરૂર છે." તેથી, ઉપરોક્ત વિભાવનાઓ વચ્ચેનો ભૌતિક તફાવત એ બાબતો સાથે સંબંધિત છે જે લોકોના રાજકીય, નૈતિક અને ભૌતિક કલ્યાણને અસર કરે છે જેને જાહેર મનોરંજન, જિજ્ઞાસા અથવા મનોરંજન માટે અલગ પાડવાની જરૂર છે.આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ આપણે એવું માનવું જરૂરી છે કે મુક્તિ માટે માત્ર પહેલું જ અપવાદ છે.જો કે આપણે નોંધ લેવી જ જોઈએ કે કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (ઉપરોક્ત) માં બહુમતી અભિપ્રાયમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે ડેટા ગોપનીયતા એ ગોપનીયતાના અધિકારનો એક ભાગ છે, તેમ છતાં, આપણે નોંધ લેવાની જરૂર છે કે ડેટા સંરક્ષણની વિભાવના હજુ પણ વિકસી રહી છે [સંદર્ભ લો ગૂગલ સ્પેન વિ. એઈપીડી, સી/૧૩૧/૧૨; બાવેરિયન લેગર વિ કમિશન, [૨૦૦૭] ઈસીઆર II–૪૫૨૩].આપણે ઉપરોક્ત પાસાઓ સાથે સંબંધિત ન હોવાથી, આપણે એ જણાવવા સિવાય વધુ ધ્યાન આપવાની જરૂર નથી કે માહિતી સંરક્ષણના સિદ્ધાંતોને માહિતીના અધિકારના ન્યાયશાસ્ત્રમાં એકીકૃત કરવાની તાત્કાલિક જરૂરિયાત છે.

૪૨. પારદર્શિતા, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા અને આર. ટી. આઈ. કાયદાના પાસા પર આવીએ તો આપણે એ નોંધવાની જરૂર છે કે ત્રણ સમાન મહત્વપૂર્ણ ખ્યાલો

વચ્ચે સંતુલન હોવું જરૂરી છે.આપણા બંધારણની જાળવણીનો સંપૂર્ણ આધાર ન્યાયતંત્ર પર વિશ્વાસ છે, જ્યારે અન્ય શાખાઓ આમ કરી શકી નથી.ઢાલ તરીકે, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા એ આધાર છે જેની સાથે ન્યાયતંત્રએ નાગરિકો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલો વિશ્વાસ જાળવી રાખ્યો છે.તેના પ્રકાશમાં, ન્યાયતંત્રને તેની સ્વતંત્રતાનો ભંગ કરવાના પ્રયાસોથી રક્ષણ આપવાની જરૂર છે.આવી દખલગીરી માટે ન્યાયિક સ્વતંત્રતાને અનુરૂપ યોગ્ય માત્રામાં પારદર્શિતાનું માપાંકન જરૂરી છે.

૪૩. તે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે પારદર્શિતાને તેના સંપૂર્ણ સુધી ચલાવવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી, એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે કાર્યક્ષમતા એ સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંત છે જેને ગળી જવો જોઈએ.આપણે એ નોંધવું જોઈએ કે માહિતીના અધિકારનો ઉપયોગ ન્યાયતંત્રની અસરકારક કામગીરીને અવરોધિત કરવા માટે દેખરેખના સાધન તરીકે થવો જોઈએ નહીં.બીજા પગલાને લાગુ કરતી વખતે સંબંધિત સત્તામંડળે આ વિચારણાઓને પણ સંતુલિત કરવાની જરૂર છે.

૪૪. ઉપરોક્ત ચર્ચાને અનુરૂપ, આપણે નોંધ લેવાની જરૂર છે કે આર. ટી. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ 'જાહેર હિત' નું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે નીચેની બિન–વિસ્તૃત વિચારણાઓ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે –

એ. માહિતીની પ્રકૃતિ અને સામગ્રી.

બી. જાહેર ન કરવાના પરિણામો; જાહેર જનતા માટે જોખમો અને લાભો.

સી. ગુપ્ત જવાબદારીનો પ્રકાર.

ડી. વિશ્વાસપાત્રની માન્યતાઓ; વાજબી શંકા.

ઈ. જે પક્ષને માહિતી જાહેર કરવામાં આવે છે.

એફ. જે રીતે માહિતી મેળવવામાં આવે છે.

છ. જાહેર અને ખાનગી હિતો.

એચ. અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને પ્રમાણસરતા.

૪૫. આરટીઆઇ અધિનિયમની કલમ ૮ (૧) (જે) હેઠળ મુક્તિને ધ્યાનમાં લેતી વખતે લાગુ કરવા માટે જરૂરી પરીક્ષણની ખાતરી કર્યા પછી, હું નોંધ કરી શકું છું કે અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા કેસોની તથ્યાત્મક ઘોંઘાટ પર વિસ્તૃત કરવાની કોઈ જરૂર નથી.તદનુસાર, હું બહુમતી દ્વારા લેવામાં આવેલા તારણો સાથે સહમત છું.

સંદર્ભ અને અપીલોનો નિકાલ.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.